



รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์
ของชุมชนตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑”

โดย

นาย วิโรจน์ เขียวต้ออินทร์และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ตุลาคม 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ ๒) เพื่อสรุปบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของ ต.ศรีสะเกษ ๓) เพื่อหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ต.ศรีสะเกษ อ.นายน้อย จ.น่าน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ๑) คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน อบต. สออบต. ครู หมอ เด็ก/เยาวชน/นักเรียน พระสงฆ์ แม่บ้าน ผู้สูงอายุ อสม. ๒) หน่วยงาน องค์การในพื้นที่ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย ได้แก่ ที่ทำการอำเภอนาน้อย เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัยตำบล วัด โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อศึกษา ๑) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ เช่น ประเพณีพระธาตุศรีสะเกษ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ ๒) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน อดีต – ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ๓) กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงกรานต์พระธาตุ ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ๔) ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ๕) แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ นั้นมีความเกี่ยวพันทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งพระธาตุศรีสะเกษเป็นจุดศูนย์กลางของคนทั้งตำบล ๒) การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของ ต.ศรีสะเกษ หลังจากใช้กระบวนการวิจัยเข้าร่วมจากเดิมชาวบ้านบ้านศรีสะเกษ หมู่ที่ ๑๑ เป็นผู้ดำเนินการจัดงานและได้รับความลำบากอย่างมาก ปัจจุบัน มีหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน เช่นเทศบาลตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย หมู่บ้านศรัทธาหมู่ต่างๆ และกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ที่มีผู้คนเข้าร่วมหนาแน่นกว่าทุกปี ๓) พบแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ต.ศรีสะเกษ ร่วมกันในเวทีประชาคม

กิตติกรรมประกาศ

“ความรู้บางสิ่ง ไม่สามารถจัดความทุกข์ร้อนของคนในชนบท” การทำงานเพื่อท้องถิ่นควรทำงานด้วยใจ นำความรู้ที่มีกลับมาพัฒนาบ้านเกิด และเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่ได้มุ่งให้ตนเองร่ำรวยในหน้าที่การงานเพียงอย่างเดียว เมื่อมีการร่วมมือพัฒนาในหมู่บ้าน ชุมชน หรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรมีส่วนร่วม ในการพัฒนาโดยไม่ยึดติดกับยศตำแหน่งที่เป็นอยู่

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลา คนย่อมเปลี่ยนไปตามกระแสวัฒนธรรมไอที ที่ทุกวันนี้ถือว่าเป็นเหรียญสองด้าน ที่คอยดึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามให้หายไปตามความเจริญทางสังคมหากเราไม่กำหนดทิศทางแล้วอีกไม่กี่สิบปีข้างหน้าวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามอาจสูญหายไปกับยุคไอทีดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ควร สืบสาน และอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไว้

จากการทำงานวิจัยในครั้งนี้พบว่าการพัฒนาในส่วนต่างๆสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดนั้น คือ คน สิ่งต่างๆที่ปลูกสร้างขึ้นมาบนโลก สร้างเสร็จได้นั้นไม่ใช่เพราะ อิฐ หิน หรือ ปูน แต่เป็นคน คนจึงเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคมและสืบสานวัฒนธรรม หากมีการปลูกฝังที่ถูกต้อง เพราะสิ่งที่แตกต่างกันคือ ทศนคติ ซึ่งฝังรากลึกมานานปี ผ่านระบบการศึกษา และการอบรมปลูกฝังของแต่ละสังคม

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงโครงการฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขอขอบคุณส่วนปกครองอำเภอพาน้อย นายอำเภอพาน้อย วัฒนธรรมอำเภอพาน้อย เทศบาลตำบลศรีษะเกษ ส่วนปกครองตำบลศรีษะเกษ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการด้านต่างๆ ตลอดจนพระสงฆ์ ผู้เฒ่า ผู้แก่ แม่บ้าน เด็กและเยาวชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัยเรื่อง การกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ของชุมชนตำบลศรีษะเกษ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑ จนประสบผลสำเร็จอย่างที่น่าพอใจ

วิโรจน์ เขียวดีอินทร์

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ในการดำเนินโครงการจัดการความรู้เรื่อง “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑” มีวัตถุประสงค์คือ

๑) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีสงกรานต์และวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ

๒) เพื่อสรุปบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์ของตำบลศรีสะเกษตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของ ต.ศรีสะเกษ

๓) เพื่อหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของ ต.ศรีสะเกษ อ.น่าน จ.น่าน

กลุ่มเป้าหมาย

๑. คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน เทศบาลตำบล สมาชิกสภาเทศบาลตำบล ครู หมอ เด็ก/เยาวชน/นักเรียน พระสงฆ์ แม่บ้าน ผู้สูงอายุ อสม.

๒. หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย ได้แก่ ที่ทำการอำเภอนาน้อย เทศบาลตำบล สถานีอนามัยตำบล วัด โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๑. บริบท ทูคั ทูน ในพื้นที่

จากการศึกษา บริบท ทูคั ทูน ในพื้นที่ พบว่าสถานการณ์ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ มีอยู่หลายระดับ เช่น

ปัญหาในระดับครอบครัว จะพบว่า การปลูกฝังทัศนคติให้เด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ขาดหายไป ปัจจุบันมีการปลูกฝังจากทางครอบครัวและทางการศึกษา ให้เด็กและเยาวชนมีการแข่งขันแข่งชิงความสามารถ ความเป็นหนึ่ง เพื่อให้ประสบความสำเร็จทั้งทางด้านการเรียน และการงานในอนาคต การปลูกฝังทั้งทางด้านทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ให้เป็นแนวคิดในทางลบ แต่มุ่งส่งเสริมพัฒนาทางด้าน IQ เป็นหลักทำให้ เด็กและเยาวชน มีความเห็นแก่ตัวสูง ขาดคุณธรรม จิตสำนึกในการรักบ้านเกิด การช่วยเหลือผู้อื่นและช่วยเหลือการทำงานของผู้ปกครอง ซึ่งในอดีตเด็กและเยาวชนมีเวลาว่างจากการเรียนก็ช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนา ช่วยทำอาหารกินในครอบครัว แต่ ปัจจุบันเด็กในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่ทำอะไรไม่เป็นแล้ว และ พ่อแม่ส่งเสริมให้เรียนพิเศษในช่วงวันเสาร์ วันอาทิตย์ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ปัจจุบันระดับปริญญาตรีตกงานมากกว่าคนที่กำลังจะเรียนระดับปริญญาตรี เป็นต้น

ปัญหาในระดับชุมชนและระดับตำบล คือ ชาวบ้านเข้าร่วมประเพณีสงกรานต์และเข้าวัดน้อยลง ห่างเหินจากวัด คนในชุมชน มีปัญหาหนี้สิน มีการเอาเปรียบกันมากขึ้น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน มีมากขึ้น ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างนักรบเมืองท้องถิ่นด้วยตนเอง ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ปัจจัยหลักมาจากความต้องการหาเงินให้มากให้เพียงพอต่อรายจ่ายในแต่ละเดือน คนเลยหันหน้าเข้าหาตนเองมากขึ้นมองไม่เห็น ส่วนรวม มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เกิดภาวะความเห็นแก่ตัวและเริ่มปลูกฝังสู่รุ่นลูกและรุ่นหลานไปตามวันและเวลาจนอยากจะแก้ไขในสังคมไทยปัจจุบัน

สาเหตุของปัญหา

๑. ปัจจัย ภายใน

๑) ระดับครอบครัว

ขาดการปลูกฝังให้อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ขาดการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด และการเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมในสังคม เป็นต้น

๒) ระดับชุมชน

ผู้นำ หรือรัฐบาลท้องถิ่น ประชาชนที่มีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้อง มองไม่เห็นปัญหา ไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้น มองผ่านเรื่องสำคัญ และมีวิถีคิด และมุมมอง การบริหารแบบเดิม ๆ (เน้นโครงสร้างพื้นฐาน) และขาดโอกาสในการเรียนรู้ในการบริหารจัดการที่โปร่งใส ซึ่งนำไปสู่การขาดคุณธรรม ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตน (มุ่งผลประโยชน์เป็นหลัก)

๒. ปัจจัยภายนอก

๑) ทิศทางเศรษฐกิจของสังคม /ประเทศ (ปัญหานี้สิน) มุ่งการพัฒนาแบบทุนนิยม

๒) การไหลบ่าทางวัฒนธรรมผ่านสื่อ (สื่อวิทยุ โทรทัศน์ Internet สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวีซีดี ฯลฯ)

๓) ทิศทางการศึกษาของสังคม (เน้นการแข่งขัน ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น คนออกนอกพื้นที่)

๒. ทูณ จุดเด่น ศักยภาพ ขั้นตอนหรือแนวทางในการใช้ทุนของชุมชน ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ

จากการศึกษา สถานการณ์ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการถอดของวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน เราก็พบว่าแท้จริงแล้ว ในชุมชนยังมี ทูณ มีผู้รู้ หรือ คนที่ชาวบ้านเคารพศรัทธา ในการที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษให้กลับมา จากการศึกษพบว่า ทูณหรือศักยภาพในพื้นที่ คือ

ทูณมนุษย์ (พระอาจารย์มรกด อภิบุญ โย ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของวัดพระธาตุศรีสะเกษ นายเกษร ยศบุญเรือง กำนันตำบลศรีสะเกษ นายอดุลย์ภัทร เหมภัทรสุวรรณ นายยกเทศมนตรีตำบลศรีสะเกษ ผู้ใหญ่บ้าน) ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพเชื่อถือศรัทธา ซึ่งทุกท่านได้ดำเนินการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีให้

กลับมาสู่ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง โดย มีทุนความรู้ ในเรื่อง การประสานงานการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศิริสะเกษ เป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่

สถานที่ วัดพระธาตุศิริสะเกษ เป็นจุดศูนย์กลาง ที่อยู่ไม่ห่างจาก บ้าน โรงเรียน และเทศบาล และเอื้อต่อการ จัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และเป็นจุดศูนย์รวมในการจัดงานประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ในแต่ละปี

กิจกรรม จากการศึกษาจะพบว่า ชุมชนมีกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ปีใหม่ ฯลฯ ในวันงานสงกรานต์พระธาตุศิริสะเกษที่จัดขึ้นในวันที่ ๑๖ เมษายน ของทุกปี มีการละเล่นต่างๆ หาญได้ยาก เช่น การแห้วดำวัวแดง แห้วป่นฝ้าย แห้วถิชีวิตความเป็นอยู่แบบโบราณ ฯลฯ ที่รุ่นลูกรุ่นหลานหาได้ไม่ได้แล้ว

ปัจจัยที่เอื้อให้วัดพระธาตุศิริสะเกษ มีความสำเร็จในการสร้างกระบวนการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ได้สำเร็จ ได้แก่

ปัจจัยแรก คือ นายวิโรจน์ เขียวดืออินทร์ ที่ได้นำกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาท้องถิ่น เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และความทุกข์ร้อนของชุมชนหมู่ที่ ๑๑ ที่รับหน้าที่จัดงานประเพณีทุกๆ ปี และได้ถ่ายทอดข้อมูลเหล่านั้นในเวทีเสวนาแต่ละหมู่บ้านให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้าน และชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีและการจัดงานประเพณี รวมทั้งปรึกษาหารือชาวบ้านถึงแนวทางแก้ไข และขับเคลื่อนปัญหา แนวทางแก้ไข ข้อเสนอแนะจากชาวบ้าน เข้าสู่เวทีประชาคมระดับตำบล

ปัจจัยตัวที่สอง คือ ด้านผู้นำ หรือทุนมนุษย์ ในที่นี้หมายถึง พระอาจารย์มรดก อภิปุลโย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศิริสะเกษ และพระสงฆ์ในแต่ละวัดในชุมชนตำบลศิริสะเกษ ผู้นำแต่ละหมู่บ้าน นายกเทศมนตรีที่สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดความสำนึกในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี เพราะท่านเหล่านี้มีความเป็นผู้นำสูง ที่จะช่วยประสานความร่วมมือในการจัดงาน

ปัจจัยตัวที่สาม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในวันงาน คนในชุมชนมีจิตอาสาทำงานร่วมกับวัด โดยไม่หวังผลตอบแทน หรือไม่มีค่าจ้าง เช่น ผู้เฒ่า ผู้แก่ แม่บ้าน พ่อบ้าน ที่มาช่วย จัดเตรียมของที่ใช้ในการจัดงานประเพณี ขนทรายเข้าวัด เตรียมดอกไม้ธูปเทียน ต่างๆ เป็นต้น

๓. การประยุกต์ใช้ แนวคิด หลักการ เครื่องมือการจัดการความรู้เพื่อสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุฯในพื้นที่

บันไดขั้นต้นของการจัดการความรู้หนึ่งคือ การหาความรู้ก่อนทำ เพื่อให้ทราบข้อมูลสถานการณ์ของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในเบื้องต้น ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจก่อนที่จะมีการดำเนินกิจกรรมใดๆ ตามมา ตัวอย่างข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายที่ควรทราบ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พระธาตุศรีสะเกษ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน อดีต – ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงกรานต์พระธาตุ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากการศึกษาหาข้อมูลเอกสารในเบื้องต้นแล้ว ยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้จากพื้นที่จริง กลุ่มเป้าหมายจริงที่ต้องดำเนินงานด้วย เรียกว่าเป็นการ รู้เขา รู้เรา เพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์ อ่าน สภาพการณ์ และวางแผนการดำเนินงานได้เหมาะสม และสอดคล้องกับความเป็นจริงของพื้นที่มากที่สุด โครงการได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการจัดเวทีเสวนาสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนในตำบล ศรีสะเกษ ๕ หมู่บ้าน เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์โครงการฯ และสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเพื่อหาแนวทาง แก้ไขปัญหาร่วมกัน หลังจากนั้นทีมวิจัยได้เข้าเก็บข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ โดยการจัดวงเสวนาระดับหมู่บ้าน และสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติพระธาตุศรีสะเกษ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ โดยวิถีการจัดวงเสวนาระดับหมู่บ้านเพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่ อดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และถอดบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงาน ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ โดยจัดกลุ่มเสวนา มีดังนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชน /แกนนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน/ผู้เฒ่าผู้แก่ปราชญ์หมู่บ้าน เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการทีมวิจัยได้นำข้อมูลมือสองและข้อมูลที่ได้จัดเก็บ มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อจัดทำข้อมูลใหม่เรียบร้อยแล้วก็ได้ จัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านเพื่อ คืบข้อมูลที่ได้จัดเก็บมาและหาแนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ร่วมกัน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และได้นำเสนอแนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ และความต้องการของชาวบ้านจากเวทีเสวนาแต่ละหมู่บ้าน เสนอในที่ประชุมประชาคมระดับตำบลเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๓ เมื่อเวทีประชาคมระดับตำบลลงมติพร้อมกัน จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการจัดงานแบบเดิมมา

เป็นแบบมีส่วนร่วมทุกชุมชนโดยมีการจัดงานประเพณีแบบมีส่วนร่วมทุกหมู่บ้านขึ้น เมื่อ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๓ ที่ผ่านมา

๔. การเปลี่ยนแปลงจากการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ (KM)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่นำแนวคิด หลักการ เครื่องมือการจัดการความรู้เข้าไปประยุกต์ใช้ สิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ วิธีคิดของคน การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ผลของงาน รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ของคน (ตัวละครต่างๆ) ในชุมชน มีดังนี้

๔.๑ คน

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลศรีษะเกษ ไม่ให้ความสำคัญกับวัดพระธาตุศรีษะเกษ ทั้งทางด้านถนนหนทางเข้าวัด ซึ่งเป็นถนนสายหลักของหลายหมู่บ้านสัญจรผ่าน เป็นเส้นทางทำการเกษตรของบ้านหนองป่าคำ ปัจจุบันยังเป็นทางดินแดงขรุขระอันตรายลำบากทั้งรถจักรยานยนต์ รถยนต์ และรถอื่นๆ เวลามีการทอดผ้าป่าจากกรุงเทพฯหรือต่างจังหวัด หากมีฝนตกโดยสารถจะฝ่าป่าจะติดหล่มไม่สามารถขับไปได้ และเกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อยๆ ในเส้นทางนี้ ทั้งๆที่ถนนเข้าพระวัดพระธาตุศรีษะเกษ ห่างจากถนนลาดยาง บ้านหนองป่าคำ หมู่ ๑๐ เพียง ๕๐๐ เมตร เท่านั้นแต่ทำไมไม่จัดงบประมาณสร้างสักที่ทั้งๆที่ชาวบ้านขอกันมาเป็น สิบสิบปีแล้ว รวมทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุฯยังไม่เคยทำ ซึ่งปัจจุบันฐานองค์พระธาตุเริ่มมีการทรุดตัว หลังจากที่ใช้กระบวนการวิจัยเข้ามาแก้ไขปัญหาโดยใช้วัดพระธาตุฯ เป็นเครื่องมือและขับเคลื่อนด้วยกำลังแรงศรัทธาของชาวบ้าน จึงทำให้ท่านเห็นความสำคัญ และหันมาให้ความร่วมมือในที่สุด โดยเริ่มในปี พ.ศ.๒๕๕๓

๒) นายเกษตร ชบุญเรือง กำนันตำบลศรีษะเกษ นักวิจัย และนักปรัชญา ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตพื้นบ้าน ท่านเป็นบุคคลที่ มาช่วยในการเพิ่มแรงขับเคลื่อนในที่ประชุมประชาคมระดับตำบลเพื่อให้ผลการจัดงานออกมาตามวัตถุประสงค์

๓) ผู้ใหญ่บ้านแรงขับเคลื่อนที่มีส่วนสำคัญที่สุดเพราะแต่ละท่านต้องนำเอามติแนวทางในที่ประชุมเวทีประชาคมระดับตำบลกลับไปดำเนินการประชาสัมพันธ์ และรณรงค์ในระดับหมู่บ้านต่อไปหากไม่มีการผลักดันจากท่านผู้ใหญ่บ้านแล้วการมีส่วนร่วมของชาวบ้านคง น้อยลงเพราะทราบข้อมูลการรณรงค์ให้มีการรื้อฟื้นประเพณีโบราณและการแห่แบบโบราณ การละเล่นโบราณ ที่หลายๆคน อยากดูอยากเห็นมานานแล้ว ได้กลับมาจัดแห่อีกครั้งหนึ่ง

๔.๒ วิธีการทำงาน

๑) นายวิโรจน์ เขียวต้ออินทร์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯและคณะ ได้เริ่มจัดกลุ่มเสวนาหารือในกลุ่มบุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือกลุ่มชาวบ้านศรีษะเกษ เพียงไม่กี่คนในขั้นต้น เมื่อทราบข้อมูลด้านปัญหาที่จัด

เวทีเสวนาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหมาให้ชุมชนบ้านศรีษะเกษ หมู่ ๑๑ หมู่บ้านที่รับภาระจัดเตรียมงานใหญ่ของตำบล ทุกๆปี จากหมู่บ้านเล็กๆ ที่มี๓๗ หลังคาเรือน อยู่จริงไม่ถึง ๘๐ คน และขยายไปสู่กลุ่มหมู่บ้านศรัทธา ขยายไปสู่ ๕ หมู่บ้าน บริเวณรอบพระธาตุศรีษะเกษ ขยายไปสู่ ๘หมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุฯ และได้ขยายแนวคิด วิธีการ ความต้องการของชุมชนทั้งหมด สู่เวทีระดับตำบล จนได้แนวร่วมขับเคลื่อนระดับตำบล (เหมือนการจุดไม้ขีดไฟ ที่มีไฟเพียงน้อยนิดลงบนใบไม้ ที่ติดเศษฟางข้าวที่มีเพียงกำมือ แต่ก็มีความร้อนพอกที่จะทำให้กิ่งไม้แห้งลุกไหม้ ไปติดกองฟืนสูงใหญ่จนเกิดแสงไฟสว่างไสวและสร้างความอบอุ่นให้แก่ทุกคนไปอีกยาวนาน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ก้านไม้ขีดไฟกับกองฟืนสูงใหญ่มีความสำคัญไม่ต่างกัน)

๒) ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน มีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้ความร่วมมือ ในการเข้าประสานงานแต่ละหมู่บ้าน ท่านคอยช่วยเหลือประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้านและช่วยจัดเวทีเสวนาประชาคมแต่ละหมู่บ้าน หากไม่มีท่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ คงไม่ประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน

๓) นายเกษตร ขสบุญเรือง กำนันตำบลศรีษะเกษ มีส่วนสำคัญอย่างมากอีกบุคคลหนึ่งที่ได้ขยายแนวคิด วิธีการ ความต้องการของชุมชนทั้งหมด ต่อที่ประชุมวางแผนงานจัดงานพระธาตุศรีษะเกษ โดยท่านเห็นด้วยกับการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี การรื้อฟื้นวิถีชีวิตแบบโบราณ โดยเสนอให้ทุกส่วนปกครองให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีโดยการขับเคลื่อนไปพร้อมกันทั้งตำบล

๔) นายอดุลย์ภัทร เหมภัทรสุวรรณ นายกเทศมนตรีเทศบาลศรีษะเกษ รับข้อเสนอของมติที่ประชุมและนำแนวทางการแก้ไขปัญหามาของชาวบ้านไปดำเนินการ ตามความต้องการของชาวบ้านและผลักดันให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณี เช่น ส่งเสริมประเพณี ส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมวิถีชาวบ้าน และงบประมาณดำเนินการ การเตรียมสถานที่ เวที ลานจอดรถ อาหารและเครื่องดื่ม ฯลฯ จนเป็นที่พอใจของหลายฝ่ายโดยจะยึดเอาการจัดงานแบบมีส่วนร่วมของทุกเครือข่ายใช้จัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษครั้งต่อไปทุกๆปี ตามรูปแบบการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนและหน่วยงานต่างๆต่อไป

๔.๓ ผลของงาน

หลังจากได้ใช้งานวิจัย เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ ของชุมชนตำบลศรีษะเกษโดยการสร้างจิตสำนึกในการร่วมมือแก้ไขปัญหและพัฒนาโดยการเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และแนวทางแก้ไข ผ่านเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านไปสู่เสวนาแลกเปลี่ยนระดับตำบล และได้นำข้อเสนอสู่เวทีประชาคมระดับตำบลเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๓ ได้มีการจัดงานเตรียมงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ ปีนี้ผลการจัดงานพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลศรีษะเกษ ได้เข้ามามีบทบาทโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน เช่น เวทีเต็น โต๊ะเก้าอี้ และด้านอาหารเครื่องดื่ม ส่วนชาวบ้านศรีษะเกษและหมู่บ้านศรัทธาได้เข้ามาช่วยเหลือใน

การจัดเตรียมงาน เช่น เช่นผู้เฒ่าผู้แก่จัดเตรียมของประกอบพิธีและของถวายพระสงฆ์ ส่วนกลุ่มเยาวชน และกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน ช่วยกันพัฒนาบริเวณโดยรอบพระธาตุศรีสะเกษ

วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๓ ได้มีการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ พบว่าปีนี้มีผู้เข้าร่วมเดินขบวนและร่วมงานจำนวนมาก และมากกว่าทุกปีที่เคยจัดมา มีการแห่รูปแบบการแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต แบบโบราณ มีการรณรงค์ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี อนุรักษ์ธรรมชาติ การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน การแสดงการเล่นพื้นบ้าน แบบต่างๆ มีการรณรงค์ปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ ปลอดการพนัน ในวันงาน ซึ่งทางทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลด้านรูปภาพไว้ในตอนท้ายบทที่ ๔

๔.๔ ระบบความสัมพันธ์ ของคนในชุมชน (ตัวละครต่างๆ บ้าน วัด โรงเรียน เทศบาลตำบล.)

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระธาตุศรีสะเกษ กับบ้าน นั้น ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดจัดขึ้น และเชื่อมผ่านเด็กเยาวชน ที่เข้ามาเรียนพุทธศาสนาในช่วงปิดเทอม เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หลังจากที่ได้ มีการ นำ KM เข้าไปประยุกต์ใช้ ทำให้ ระบบความสัมพันธ์ ระหว่าง บ้านกับวัด มีเส้นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ยิ่งขึ้น สังเกตได้จากการทำกิจกรรมของวัด (งานของวัด: การเตรียมงานประเพณีต่างๆ) จะมีคนในชุมชนเข้าร่วมแรงร่วมใจ มากขึ้นกว่าทุกครั้ง

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระธาตุศรีสะเกษ กับ โรงเรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมของวัด เช่น วันสำคัญทางพุทธศาสนา และ ผ่านการสอนพระพุทธรูปในช่วงปิดเทอมให้กับนักเรียน ฉะนั้น เส้นความสัมพันธ์ ไม่หนาขึ้นหรือบางลง

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระธาตุศรีสะเกษ กับ เทศบาลตำบลศรีสะเกษ ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ มีการเชื่อมความสัมพันธ์แบบเดิม ๆ คือ การให้งบประมาณ เป็นโครงการ ๆ ไป ส่วนใหญ่จะให้ในด้านงบในการจัดงานประเพณี และกิจกรรม มากกว่าการพัฒนาคน (คุณธรรม) แต่มีแนวโน้มที่จะมีการประสานความร่วมมือ กันมากขึ้นในอนาคต และ เทศบาลตำบลศรีสะเกษ มีแนวโน้มที่จะเข้ามาประสานกับวัดมากขึ้นด้วยกระแสสังคมที่กำลังให้ความสนใจในเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี หาก เทศบาลตำบล เข้ามาเชื่อมกับวัด ขับเคลื่อนเรื่องนี้ด้วยกัน ก็จะเป็นผลดี ทั้งสองฝ่าย เพราะวัดพระธาตุศรีสะเกษก็จะได้วิธีการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่กับชุมชน และ เทศบาลตำบล ถ้าได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับวัดพระธาตุศรีสะเกษ ก็จะได้ฐานเสียงไปในตัว

๕. ข้อค้นพบ

ข้อค้นพบ จากการประยุกต์ใช้เครื่องมือการจัดความรู้เพื่อสร้างความร่วมมือในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ เพื่อให้เกิดผลในเชิงพัฒนา คือ

๑) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ต้องเป็นคนที่มิใจ และมีเวลาพอที่จะมาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชน (อาชีพเวลา สถานการณ์ชุมชน)

๒) ระบบพี่เลี้ยงมีความสำคัญมาก ในการทำงานชุมชน (คัดท้าย) กระบวนการติดตาม ใกล้ชิด เป็นกัลยาณมิตร ช่วยกระตุ้นให้แกนนำ นำไปสู่การปฏิบัติ

๓) การสร้างคุณอำนวย (ตัวต่อ) ในพื้นที่ แม้ชุมชนจะมีคนที่มีใจอยากทำงานเพื่อชุมชน หากไม่มีฐานรองรับในด้านอาชีพให้กับคนทำงานในพื้นที่ แล้ว ยากที่จะมีคนสานต่ออย่างจริงจัง

๔) การใช้แนวคิด และหลักการ การจัดความรู้ กับชาวบ้าน/ชุมชน ต้องยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรม ที่สามารถจับต้องได้ ทำให้ดู หรือจับมือทำ พาทำ เป็นต้น

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอ ต่อพื้นที่ (วัดพระธาตุศรีชะเกศ)

๑) ให้เด็กเยาวชน ได้สืบค้นวัฒนธรรมประเพณี ที่แทรกอยู่ในวิถีชีวิต ให้คุณค่าความหมาย เห็นรากของปัญหาและทางออกในการอนุรักษ์และสืบสาน การนิยามปัญหา และคำว่าความร่วมมือ ความเสียสละ ในสังคมปัจจุบัน (ให้เด็กได้เรียนรู้ พัฒนาให้มีความรู้)

๒) ให้ผู้นำในชุมชนและหัวหน้าครอบครัวเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนระบบความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัวเพื่อการปลูกฝังแนวคิดให้เด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมในสังคม มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบ รักบ้านเกิด และเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน (ตัวละครหลัก) ในชุมชน (เพราะ เด็กและเยาวชนยังทันแก่ใจ ส่วนผู้ใหญ่คงยาก)

๓) พระ ได้พัฒนากระบวนการทำงาน เทคนิควิธีการสื่อสารเรื่องคุณธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ในรูปแบบใหม่สู่ชุมชน

๔) การนำการจัดการความรู้ภาคปฏิบัติ ไปสอดแทรกในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่วัดพระธาตุฯจัด

๖.๒ ข้อเสนอต่อวัดพระธาตุศรีชะเกศ

สนับสนุนให้วัดพระธาตุศรีชะเกศ เป็นศูนย์กลางการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีที่ดึงดูดของตำบล และใช้วัดพระธาตุศรีชะเกศเป็นศูนย์กลางรวมน้ำใจ ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อเชื่อมโยงบ้าน วัดต่างๆ โรงเรียนและเทศบาลตำบล เข้าไว้ด้วยกัน

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ นาย วิโรจน์ เชี่ยวดีอินทร์

วันเดือนปีเกิด ๘ สิงหาคม ๒๕๒๔

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๓ ๕๕๐๔ ๐๐๑๓๖ ๒ ๓๑

ที่อยู่ ๑ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐

E-mail. Viroj_poll2@hotmail.com



ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง

ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนน่าน้อย

ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต เอกสุศึกษา โทการ
สอนภาษาไทย

ประวัติการทำงานเพื่อท้องถิ่น

- แกนนำเยาวชนหมู่บ้าน รุ่นที่ ๑ ปีพ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔.
- ประธานเยาวชนตำบลศรีษะเกษ รุ่นที่ ๑ ปีพ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๔.
- ประธานเยาวชนอำเภอนาน้อย รุ่นที่ ๑ ปีพ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔.
- ประธานเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอำเภอนาน้อย รุ่นที่ ๑ ปีพ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔
- ประธานนักเรียนโรงเรียนน่าน้อย อำเภอนาน้อย รุ่นที่ ๑๕ ปีพ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔.
- ประธานชมรมบัณฑิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง อำเภอนาน้อย ๒๕๕๑-๒๕๕๒.
- กลุ่มเวทีเสวนารวมความคิดคนเมื่อน่าน ๒๕๕๑.
- ประธานโครงการมหาวิทยาลัยเพื่อเด็กและเยาวชน ๒๕๕๒.

ประสบการณ์ทำงานวิจัย

๑. พนักงานเก็บข้อมูลโครงการเรื่อง ความสุขและความเป็นอยู่ของประชากรไทย. สำนักวิจัย
เอแบคโพลล์. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. ๒๕๔๕.
๒. พนักงานเก็บข้อมูลโครงการเรื่อง สุขภาพและการออกกำลังกายของคนไทย. กระทรวง
สาธารณสุขร่วมกับสำนักวิจัยเอแบคโพลล์. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. ๒๕๔๕.
๓. พนักงานเก็บข้อมูล โครงการเรื่อง ความเสี่ยงทางด้านโรคติดต่อทางเลือดและเพศสัมพันธ์.
กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับสำนักวิจัยเอแบคโพลล์. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. ๒๕๔๘.

๔. พนักงานเก็บข้อมูลโครงการเรื่อง การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน. สำนักงาน ป.ป.ส.
๒๕๔๘-๒๕๕๐.

๕. พนักงานเก็บข้อมูล โครงการวิจัยเรื่อง การจัดโครงสร้างป่าชุมชน. นักศึกษาปริญญาโท
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) .๒๕๕๑.

๖. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการดำเนินชีวิตของนักศึกษาปริญญาตรีในเมือง
หลวงสู่ท้องถิ่นบ้านเกิด เพื่อการจัดตั้งศูนย์เรียนปริญญาตรีในท้องถิ่น.โครงการวิจัยอิสระเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่น. ๒๕๔๔-๒๕๕๑.

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

๑. นักวิจัยอิสระเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อำเภอนาน้อย

๒. ประธานคณะกรรมการโครงการมหาวิทยาลัยเพื่อเด็กและเยาวชน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ โครงการ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ ราชู ของชุมชนตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑	๑
- ความเป็นมา	๑
- คำถามวิจัย	๔
- วัตถุประสงค์	๔
- ประเด็นการศึกษา	๔
- ขอบเขตการดำเนินงาน	๕
- นิยามศัพท์	๖
- ระยะเวลาดำเนินการ	๖
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ การตรวจเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๘
- แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	๘
- แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสังคม	๘
- แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	๙
- แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	๑๐
- แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	๑๑
- แนวคิดทุนทางสังคม	๑๑
- แนวคิดเรื่องแผนที่ทางสังคม	๑๕
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการศึกษา	๒๐
- กระบวนการวิจัย	๒๐
- กรอบการศึกษา	๒๑
- สถานที่การดำเนินโครงการฯ	๒๒
- กลุ่มเป้าหมาย	๒๒
- แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	๒๒

	สารบัญ(ต่อ)	หน้า
	- การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๘
บทที่ ๔	ผลการศึกษา	๒๙
	- ประวัติศาสตร์พระธาตุศรีษะเกษ	๓๐
	- การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีษะเกษ	๓๘
	- ความเชื่อของคน ต.ศรีษะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ	๓๙
	- ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีษะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ ศรีษะเกษ	๓๙
	- พระธาตุพลูแซ่	๓๙
	- โสภก้องปูลา (หอ กลองบูชา)	๔๒
	- คำว	๔๓
	- จ้อย	๔๖
	- วรรณกรรมมุขปาฐะ	๔๗
	- เพลงขอ	๕๐
	- สุภาษิต สำนวนล้านนา และการหาวันดี	๕๑
	- ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน	๖๐
	- ประเพณีทอดกฐิน	๖๐
	- ประเพณีทอดผ้าป่า	๖๒
	- ประเพณีदानข้าวสลาหรือสลาภัด	๖๔
	- ประเพณียี่เป็ง	๖๕
	- ประเพณีถวายเทียนเข้าพรรษา	๗๐
	- ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล	๗๑
	- ประเพณีปีใหม่เมือง (ประเพณีสงกรานต์)	๗๑
	- ประเพณีจิบอกไฟ	๗๒
	- ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	๗๔
	- ประเพณีปูลาดาวตั่งสี่	๗๓
	- ประเพณีทานขันข้าว	๗๕
	- ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า	๗๗
	- ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ	๗๘
	- ประเพณีการส่งเคราะห์	๗๙
	- ประเพณีการสืบชะตา	๘๑
	- ประเพณีฟ้อนผีมด – ผีเม้ง	๘๔

สารบัญ(ต่อ)	หน้า
- ประเพณีแหกนา	๘๕
- ประเพณีการเอามือหรือเอามือ	๘๖
- ประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน	๘๗
- การเล่นมะบ้า	๘๘
- การเล่นกลี๋ยง	๘๙
- ชนกว่าง	๙๐
- การเล่นลับลิ	๙๐
- การเล่นโก้งแก้ง	๙๑
- การเล่นหมากโจ้น หมากโจ่ง	๙๒
- การฟ้อนเจิงและตบมะผาบ	๙๓
- การเล่นก๊อบเก็บ	๙๓
- การเล่นหมากเก็บ	๙๔
- สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีต – ปัจจุบัน	๙๕
- กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงกรานต์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	๙๘
- ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์ศรีสะเกษ ตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน	๙๙
- เล่าเรื่อง กิจกรรมในพื้นที่	๙๙
- ถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติงาน (AAR)	๑๐๓
- สรุปรายงานกิจกรรม	๑๐๘
- ผลการจัดงานโดยมีกระบวนการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วม	๑๒๑
บทที่ ๕ สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๓
- ผลลัพธ์ของโครงการ	๑๓๐
- ข้อค้นพบ	๑๓๑
- ข้อเสนอแนะ	๑๓๑
- แผนการดำเนินงานระยะต่อไป	๑๓๑
บรรณานุกรม	๑๓๒
ภาคผนวก	
๑. แผนที่ทางสังคม ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน	๑๓๓
๒. ข้อมูลสารสนเทศศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตำบลศรีสะเกษ	๑๓๖

๓. แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน	๑๔๘
๔. แหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีษะเกษและ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน	๑๕๓
๕. บุคคลสำคัญของอำเภอนาน้อย	๑๖๔
๖. ประวัติที่มวิจัย	๑๖๘

บทที่ ๑

ชื่อโครงการวิจัย กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ของชุมชนตำบล
ศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑

๑. ความเป็นมา

ชุมชนตำบลศรีสะเกษเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งชุมชนมายาวนานมากกว่า ๖๐๐ ปี เดิมเป็นแขวงแขวงหนึ่งจากการเล่าต่อกันมามีเจ้าเมืองน่าน ได้เสด็จประพาสมายังแขวงนี้ ได้สังเกตเห็นว่าแม่น้ำไหลกลับทิศ คือไหลจากทิศใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือ จึงเป็นที่น่าสังเกตและแปลกจากแขวงอื่นๆ จึงได้ตั้งชื่อว่า “ศรีสะเกษ” ตั้งแต่นั้นมา ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “สังเกต” และเป็นชื่อของตำบลศรีสะเกษมาจนถึงปัจจุบัน

ในการจัดตั้งขึ้นเป็นตำบลครั้งแรก มีหมู่บ้านอยู่เพียง ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านหัวเมือง บ้านนาจิว บ้านหนองเตา และบ้านนาบุญ บ้านนาจิวปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านศรีสะเกษ บ้านนาบุญปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านศรีบุญเรือง ในปัจจุบันตำบลศรีสะเกษ มีหมู่บ้านอยู่จำนวน ๑๔ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑.บ้านหัวเมือง ๒. บ้านข้าวก้อม ๓. บ้านหนองห้า ๔. บ้านศรีบุญเรือง ๕. บ้านหนองเตา ๖. บ้านทุ่งมงคล ๗. บ้านใหม่ ๘. บ้านน้ำหก ๙. บ้านหนองบัว ๑๐. บ้านหนอง ๑๑. บ้านศรีสะเกษ ๑๒. บ้านก้อมก้อ ๑๓. บ้านหนองผา ๑๔. บ้านกิตตินันท์ ปัจจุบันตำบลศรีสะเกษ มีครัวเรือนทั้งหมด ๒,๐๘๑ ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด ๗,๔๕๓ คน ชาย ๓,๗๔๔ คน หญิง ๓,๖๘๖ คน โดยส่วนมาก ชาวบ้านในตำบลศรีสะเกษมีอาชีพทำการเกษตรกรรม ร้อยละ ๘๐% ของประชากรทั้งหมด

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านตำบลศรีสะเกษตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พระธาตุศรีสะเกษ ซึ่งชาวบ้านในอดีตมีความเชื่อว่าเป็นพระธาตุแห่งน้ำ เป็นพระธาตุแห่งความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเมื่อมีการประดิษฐานองค์พระธาตุขึ้นแล้วได้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทั้งเรื่องของน้ำท่าและพืชพรรณธัญญาหารในตำบลศรีสะเกษมาอย่างต่อเนื่อง

พระธาตุองค์ปัจจุบันสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๑ ประดิษฐานอยู่ที่บ้านศรีสะเกษ หมู่ที่ ๑๑ เดิมพระธาตุศรีสะเกษนั้นตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำแห่งตรงข้ามกับบ้านก้อมก้อ(บ้านก้อมก้ออยู่ทางทิศตะวันตก) ต่อมาเนื่องจากพระธาตุถูกน้ำจากแม่น้ำแห่งท่วมเซาะพังและเปลี่ยนทิศทางไป ช่าง (สถา) วงศ์และชาวบ้านได้เก็บกู้ไหพระธาตุและองค์เจดีย์องค์เล็ก ที่บรรจุอยู่ภายในรวมทั้งแก้ว ๗ สี แล้วสร้างพระธาตุศรีสะเกษขึ้นมาใหม่ โดยมีนาย ดำรง โกบลมูล ศึกษาธิการอำเภอนาน้อย (ในสมัยนั้น) เป็นประธานทำพิธีบรรจุพระธาตุเพื่อประดิษฐานไว้ในองค์พระเจดีย์ (บริเวณตรงกลางส่วนกว้างที่สุดขององค์เจดีย์ช่วงเศียรของพระพุทธรูป)

ทุกๆปี(ช่วงกลางเดือนเมษายน)หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จเรียบร้อยแล้วชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะร่วมกันทำพิธีขึ้นพระธาตุหรือประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ โดยมีชาวบ้านบ้านศรีสะเกษเป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้จัดงานประเพณี โดยมีหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงเข้าร่วมประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ

ในอดีต ประเพณีการขึ้นพระธาตุหรือประเพณีสงฆ์นำพระธาตุเป็นแบบพื้นบ้าน มีความเรียบง่าย สนุกสนาน มีขั้นตอนพิธีการตามแบบโบราณ มีการเตรียมครัวตาน แห่ครัวตานโบราณ คือในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๔ – พ.ศ.๒๕๓๐ การเตรียมครัวตาน ต้องเริ่มจากการสร้างกัณฑ์แห่โดยใช้ต้นมะขาม หรือต้นกล้วย ปักด้วยธงเงิน ธงทองหรือธงแดง ธงเหลือง ซึ่งใช้เป็นยอดของกัณฑ์แห่ และใส่ข้าวของตาน ได้แก่ ข้าวคั่วมัด ขนมหิย่น ขนมห้าวโพด ขนมหาน ขนมหะด้าง ข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน เนื้อย่าง เนื้อทอด เนื้อแห้ง ปลาย่าง ปลาทอด ไก่ย่าง ไก่ทอด ห่อหนึ่งต่างๆ แกง่อมต่างๆ ลาบต่างๆ พริกแห้ง กระเทียม หอมแดง ข้าวสาร ข้าวเปลือกเผือก หัวมัน เกลือ น้ำปลา มะแขว่น ตะไคร้ กล้วยสุก กล้วยดิบ ข้าวฟ่าง อ้อย ส้ม ส้มโอ มะเฟือง มะกรูด มะนาว มะม่วง มะขาม แดงโม หมากรพลู บุหรี่ยาคัน เหมียงหวาน เหมียงเค็ม ข้าวของเครื่องใช้ ได้แก่ สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก แชมพู สบู่ ดินสอ ถ่านไฟฉาย และมีการแห่บั้งไฟโบราณที่ทำจากไม้ไผ่จำนวน ๑๐ - ๑๔ บั้งไฟ ซึ่งเป็นบั้งไฟที่แต่ละหมู่บ้านได้นำมาร่วมในการจัดบูชาพระธาตุศรีสะเกษ โดยมีการจัดเตรียมงานโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านทั่วไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านศรีสะเกษ บ้านหนอง บ้านหัวเมือง บ้านศรีบุญเรือง บ้านหนองเตา บ้านกุ่มก้อ และ คณะศัทธาหมู่บ้านห่างไกล ช่วยกันเหลาไม้ไผ่ ไม้ใช้สอย และเครื่องตกแต่งพระธาตุ เช่น ธงสีต่างๆ ตะกร้าของตาน หิ้งตาน แท่นทานไม้จุดบั้งไฟ เจดีย์ทราย มีการช่วยกันทำความสะอาดและพัฒนาบริเวณพื้นที่รอบพระธาตุ จัดเตรียมงานก่อนวันสงฆ์นำพระธาตุ หลังจากการจัดงานเสร็จแล้วชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน ช่วยกันเก็บกวาดเก็บข้าวเก็บของในการจัดพิธีสงฆ์นำพระธาตุโดยไม่เป็นหน้าที่ของหมู่บ้านใด หมู่บ้านหนึ่งรับผิดชอบ ทั้งที่ในสมัยอดีตนั้นประชากรมีจำนวนน้อยแต่มีคนให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันมากกว่าสมัยปัจจุบันซึ่งมีประชากรมากกว่าอดีตและมีพาหนะในการเดินทางมากกว่าอดีต ซึ่งในอดีตการเดินทางส่วนใหญ่เดินเท้าและในอดีตนั้นมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ก๊อปปี้เก้ป โกงแก้ง สะบ้า รำวงย้อนยุค ตีกลองยาว ตีกลองใหญ่ ฟ้อนเจิง การแข่งขันปั่นฝ้าย อีดฝ้าย จ้อย ซอ ค่าว และมีการดื่มสุราของมีนเมาเพียงเล็กน้อย ไม่มีการชกต่อย และการพนันขันต่อ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านในอดีตทั้งเด็กและเยาวชนผู้เฒ่าผู้แก่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและพัฒนาาร่วมกัน

ปัจจุบัน เนื่องจากสภาพสังคมเศรษฐกิจความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีจึงทำให้วิถีชีวิตผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม การสืบสานต่อประเพณีสงฆ์นำพระธาตุเริ่มมีการสูญหายเพราะขาดความร่วมมือสืบสานประสานต่อจากกลุ่มคนยุคใหม่ในแต่ละหมู่บ้าน ดังเช่น การเตรียมสถานที่จัดงานซึ่งในอดีตมีการช่วยเหลือกันโดยที่ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของตนเองแต่ปัจจุบัน ชุมชนบ้านศรีสะเกษ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ประดิษฐานองค์พระธาตุ ซึ่งมี ครัวเรือนเพียง ๓๗ครัวเรือน มีผู้อยู่อาศัยจริง น้อยกว่า ๑๐๐ คน ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ นั้นต้องรับผิดชอบในการจัดงานเตรียมสถานที่เพียงหมู่บ้านเดียวในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา การเตรียมงานนั้นเริ่มจากการประชุมแบ่งหน้าที่ในการเตรียมงานใช้เวลาเตรียมพื้นที่ประมาณ ๒ วันและเริ่มพัฒนาบริเวณพื้นที่พระธาตุโดยการตัดหญ้าไปจนถึงบริเวณทางเข้าหมู่บ้านระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร ซึ่งมีอยู่ ๒ เส้นทางคือทางถนนด้านล่างและทางถนนด้านบน หลังจากเตรียมพื้นที่เสร็จแล้ววันที่ ๒ ชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดพระธาตุและตกแต่งพระธาตุโดยการประดับ

ต้นไม้อื่น ต้นกล้วย ดอกไม้ ธงสีต่างๆ ธงหางยาว ตั้งศาลาฟ้าเต็นหลบแดด จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอต่อแขกทั้งตำบล ขนทรายเข้าวัด ทำเจดีย์ทราย เพื่อให้หมู่บ้านต่างๆ ประกอบพิธีกรรม และจัดเตรียมเครื่องครัว น้ำดื่ม ไว้สำหรับทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมในงานพิธีสงฆ์พระราชกุศล ทั้งตำบล โดยมีคำวิสาขในการทำอาหารได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสะเกษ เมื่อถึงงานพิธี กลุ่มแม่บ้านต้องตั้งแต่เช้าประมาณ ๕-๕.๕ เพื่อจัดเตรียมอาหารรับแขกทั้งตำบล ส่วนกลุ่มพ่อบ้านแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งต้อนรับแขกบริเวณลานงานพิธี ส่วนกลุ่มสองต้องไปช่วยกันเก็บของदानที่แต่ละหมู่บ้านนำมาถวายแก่พระธาตุ ส่วนผู้สูงอายุต้อนรับแขกในศาลา วัด เด็กและเยาวชนและแม่บ้านกลุ่มหนึ่งให้ดูแลในเรื่องน้ำดื่ม หลังจากเสร็จงานพิธีสงฆ์พระราชกุศลเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านในตำบลที่มาพร้อมพิธีนั้นได้แวะเที่ยวเยี่ยมเยือนครัวเรือนที่ตนรู้จักคั้งนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าบ้านในชุมชนบ้านศรีสะเกษที่ต้องต้อนรับทั้ง เหล้าและอาหารการกิน บางครัวเรือนมีผู้มาเยือนถึง ๒๐ - ๔๐ คน ทั้งนี้ทำให้เจ้าบ้านมีค่าใช้จ่ายในการต้อนรับอยู่ในราคาสูง ซึ่งในการมาเยือนนั้นไม่ได้มีการทำบุญร่วมกับเจ้าบ้านหรือช่วยค่าใช้จ่ายใดๆเลย ซึ่งไม่เหมือนกับงานทำบุญต่างๆทั่วไป และหลังจากวันงานได้เสร็จสิ้นลงกลุ่มชาวบ้านบ้านศรีสะเกษต้องช่วยกันทำความสะอาดและเก็บข้าวของทั้งหมดในการจัดงานพิธี ดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้งทางด้านการเตรียมงาน การจัดงานและการต้อนรับ ทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านศรีสะเกษ ได้รับลำบาก ความเดือดร้อน และค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมากเพราะขาดความร่วมมือ ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดงานพิธี ในส่วนของการละเล่นนั้น เช่น การจุดบั้งไฟโบราณ แห่ครัวตานโบราณ การเตรียมครัวตาน การละเล่นพื้นบ้าน เช่น ก๊อปปี้ แก้ว แก้ว สะบ้า รำวงย้อนยุค ดิกลองยาว ดิกลองใหญ่ ฟ้อนเจิง การแข่งขันป้อนฝ้าย อัดฝ้าย จ้อย ซอ ค่าว ซึ่งไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน พิธีกรรมและการละเล่นที่มีในอดีตที่หลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่ การแห่ครัวตานของแต่ละหมู่บ้าน เป็นรูปแบบครัวตานผสมผสานแบบสมัยใหม่ คือ ส่วนมากใช้อาหารและขนมสำเร็จรูปเช่น มาม่า ปลากระป๋อง ขนมข้าวเกรียบสำเร็จรูป ขนมปัง และการฟ้อนรำแบบผสมผสานสมัยใหม่ การจุดบั้งไฟ เป็นแบบสมัยใหม่มีการใช้ท่อเหล็กในการประดิษฐ์ ทำให้มีความสูงมากกว่าแบบเดิม แต่มีอันตรายมากกว่า และมีการพนัน มีการเดิมพัน ราคาในความสูงของบั้งไฟระหว่างคู่จุดประเด็นหลักนั้นนำมาซึ่งการแข่งขันและเงินรางวัลโดยไม่ได้คำนึงถึงการนำมาซึ่งการบูชาพระธาตุหรือนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมในงานพิธีจริงๆรวมทั้งการทะเลาะวิวาทของกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่เมาสุราและกลุ่มผู้เสียพนัน ซึ่งมีให้เห็นอยู่ทุกปี ทั้งนี้ปัจจุบันเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านศรีสะเกษ นั้นมีส่วนร่วมในประเพณีสงฆ์พระราชกุศลศรีสะเกษน้อยมาก เช่นในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๔ - พ.ศ. ๒๕๓๐ กลุ่มเด็กและเยาวชนมีการเข้าร่วมในการแห่ครัวตาน การเตรียมครัวตาน ของदान ดอกไม้ธูปเทียน ช่วยเหลือกันแต่งกันแห่ครัวตานจำนวนมาก แต่ปัจจุบันกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมครัวตาน เตรียมกันแต่มีจำนวนน้อยมากหรือบางปีไม่มีการเข้าร่วมเลย ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘- พ.ศ. ๒๕๕๑ ในช่วง ๓ - ๔ ปี ที่ผ่านมามีชาวบ้านที่มาช่วยกันเตรียมกันแห่และครัวตานไม่ถึง ๑๕ คน จากคนทั้งหมู่บ้าน และไม่มีเด็กและเยาวชน เข้าร่วมในการจัดเตรียมเครื่องแห่ของदानเลยแม้แต่คนเดียว ส่วนมากเด็กและเยาวชน จะเข้ามาเที่ยวดูงานหลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จสิ้นแล้วคือมาเที่ยวในช่วงเวลา ๑๐.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. และมีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มแต่งกายไม่

เหมาะสมกับการเข้าร่วมประเพณีงานบุญ เช่น ใส่กางเกงขาสั้น กางเกงรัดรูป เสื้อสายเดี่ยวเอวลอย และมีเมาสุรา สิบบุหรืในสถานที่วัด ทั้งนี้ เพราะขาดความร่วมมือในการดูแลจากสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีและการสร้างความคิดความเข้าใจในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบสานกันมา

ด้วยความห่วงกังวล ว่าหากไม่มีการสร้างการมีส่วนร่วมและการจัดการที่ดีแล้วกลุ่มชาวบ้านบ้านศรีษะเกษต้องประสบปัญหาความลำบาก ความเดือดร้อน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมงาน ในการจัดงาน การต้อนรับแขกอย่างนี้ตลอดไปและอาจทำให้ผู้จัดงานผู้ต้อนรับและผู้มาเยือนมีความเข้าใจไม่ตรงกันเกี่ยวกับพิธีสงฆ์พระธาตุ ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านต่างๆ มีความเข้าใจว่าหน้าที่ในการจัดเตรียมงานนั้นต้องให้หมู่บ้านเจ้าภาพหรือบ้านศรีษะเกษเป็นผู้จัดงานเนื่องจากปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายสิบปีแล้ว ทั้งนี้ยังอาจทำให้วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามอาจสูญหายไปด้วย ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้ประสานความร่วมมือจาก บุคคลกลุ่มต่างๆ ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. สาธารณสุข โรงเรียน วัด กระทรวงวัฒนธรรมอำเภอ เขาวงกต มานั่งประชุม ปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในตำบลศรีษะเกษและรื้อฟื้นการมีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีษะเกษ ว่าควรมีการจัดการอย่างไร เพื่อให้ได้รูปแบบในการจัดงานประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีษะเกษที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่นสืบไปซึ่งทุกฝ่ายต่างเห็นกันว่าควรจะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วม ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงฆ์พระธาตุ ของชุมชนตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑” ขึ้นมา เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสืบสานประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีษะเกษ

๒. คำถามวิจัย

แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีษะเกษในการสืบสานประเพณีสงฆ์พระธาตุควรเป็นอย่างไร?

๓. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีษะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีษะเกษ
- ๒) เพื่อสรุปบทเรียนการจัดงานประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีษะเกษตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันของ ต.ศรีษะเกษ
- ๓) เพื่อหาแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีษะเกษ ต.ศรีษะเกษ อ.น่านน้อย จ.น่าน

๔. ประเด็นการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีษะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีษะเกษ เช่น

- a. ประวัติพระธาตุศรีสะเกษ
- b. การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ
- c. ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ
- d. ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ

๒. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน อดีต – ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงาน ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ

๓. กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงกรานต์พระธาตุ ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน

๔. ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๕. แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความ ต้องการของคนในท้องถิ่น

๕. ขอบเขตการดำเนินงาน

พื้นที่ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน (จำนวน ๕ หมู่บ้าน)

เหตุผลที่ใช้ ๕ หมู่บ้านเป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย เนื่องจาก หมู่บ้านดังกล่าวเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มาก่อตั้งขึ้นมาประมาณ ๖๐๐ ปีก่อนและได้มีการร่วมมือสร้างพระธาตุศรีสะเกษแห่งแรกขึ้นมาซึ่งอยู่ระหว่างกลางหมู่บ้านทั้ง ๕ คือ บ้านศรีสะเกษ บ้านศรีบุญเรือง บ้านนาเตา บ้านก้อมก้อ บ้านหนองป่าคำ

สถานที่ดำเนินโครงการฯ

ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน จำนวน ๕ หมู่บ้าน บ้านศรีสะเกษ บ้านศรีบุญเรือง บ้านหนองเตา บ้านก้อมก้อ บ้านหนองป่าคำ

กลุ่มเป้าหมาย

๑. คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน เทศบาลตำบล สมาชิกสภาเทศบาล. ครู หมอ เด็ก/เยาวชน/นักเรียน พระสงฆ์ แม่บ้าน ผู้สูงอายุ อสม.
๒. หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย ได้แก่ ที่ทำการอำเภอนาน้อย เทศบาลตำบล สถานีอนามัยตำบล วัด โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๖. นิยามศัพท์

- พระธาตุศรีชะเกศ หมายถึง ปูชนียสถานอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตำบลศรีชะเกศ ซึ่ง ตำบลศรีชะเกศ เป็นตำบลเก่าแก่ที่ดึงดูดชนมาชานานมากกว่า ๖๐๐ ปี

- วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่ออารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิต ชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจากเอกชนหรือหมู่คณะบุคคลทำเป็นต้นแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

- ท้องถิ่น หมายถึง (ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ , ๒๕๔๖ : ๕๑๑) ท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง โดยเฉพาะซึ่งเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้นๆเป็นสำคัญและยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อมตามขอบเขตการปกครองหรือหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น คำว่าท้องถิ่น จึงขึ้นอยู่กับกำกวมขอบเขตทางพื้นที่ดังกล่าวแล้ว และเมื่อนำไปใช้ประกอบกับคำใดจะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้น เช่น ประเพณีท้องถิ่น พิธีประจำท้องถิ่น เป็นต้น

- อนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดเหมาะสมได้ประโยชน์มาก และเป็นเวลาชานานที่สุดเกิดผลดีต่อประชากรโลกส่วนรวม มีการสูญเสียทรัพยากรอย่างเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด

- ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ หรือความรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหา หรือการจัดการต่อเรื่องหนึ่ง ๆ เพื่อให้เกิดผลดีกับตนเองและชุมชน

- พื้นฟู หมายถึง การทำในสิ่งที่ใกล้สูญหาย เสื่อมสภาพ ให้กลับสภาพคงเดิม เหมือนเดิม หรือดีขึ้นกว่าเดิม

- สานต่อ หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ขาดหาย ดำรงไว้ซึ่งรูปแบบเดิม

-วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่แบบผสมผสานและประยุกต์ตามสมัยอย่างพอเพียง

-การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนในกิจกรรมทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิด วางแผน การดำเนินการ

๗. ระยะเวลาดำเนินการ

๑ กันยายน ๒๕๕๒ ถึง ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ก.เชิงความรู้

- ๑) องค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีชะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีชะเกษ
- ๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีชะเกษในแต่ละครั้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๓) องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข.เชิงการพัฒนา

- ๑) สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลศรีชะเกษ ในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีชะเกษ ได้
- ๒) สามารถพลิกฟื้นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีชะเกษ ของ ต.ศรีชะเกษ อ.นาน้อย จ.น่าน ได้
- ๓) สามารถสร้างการเรียนรู้สู่เด็กและเยาวชนของ ต.ศรีชะเกษ อ.นาน้อย จ.น่าน เพื่อให้ร่วมกันสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีชะเกษ ได้

บทที่ ๒

การตรวจเอกสารและแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

โครงการ “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ อำเภอนามัน จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation and Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีที่ดีงาม โดยการนำวัฒนธรรมประเพณี เป็นจุดศูนย์กลาง ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคม ด้วยกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ดังนั้น การตรวจเอกสารและแนวคิด ทฤษฎี ประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง คือ

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสังคม
๓. แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
๔. แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ด้านวัฒนธรรม)
๕. แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
๖. แนวคิด ทฤษฎีทางสังคม
๗. แนวคิดเรื่องแผนที่ทางสังคม และศีลธรรมพื้นฐาน

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมท้องถิ่น คือ วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่างๆ การละเล่นพื้นเมือง และหัตถกรรมต่างๆ

บุคลากรที่มีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่

- ๑.บุคคล (ทั้งในท้องถิ่น และคนในชาติ)
- ๒.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๓.รัฐ (คือหน่วยงานของรัฐทั้งในระดับปฏิบัติและระดับวางแผนการการปฏิบัติการ)

ในปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่นนับเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยว

๒. แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสังคม

ตามนิยามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้ความหมายของคำว่าศักยภาพว่า คือ ความสามารถในการพัฒนาและการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสม และถ้ามีศักยภาพถือว่าได้ว่าเป็นขีดความสามารถสูงสุดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๒: ๕๐) ได้เสนอทฤษฎีสักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย โดยกล่าวว่า ชุมชนใดที่มีความเจริญจะต้องมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดศักยภาพ ๖ ประการ จึงมีประพจน์ของทฤษฎี ดังต่อไปนี้

- ๑.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น
- ๒.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนนั้น
- ๓.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนนั้น
- ๔.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับองค์การทางสังคมของชุมชนนั้น
- ๕.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับ การติดต่อกับโลกภายนอกของชุมชนนั้น
- ๖.การพัฒนาของชุมชนใดขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของชุมชนนั้น

๓.แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , ๒๕๔๔:๑) การมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงศักยภาพของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม และเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าประชาชนในท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากปัจจัยภายนอก ประชาชนท้องถิ่นในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับ ดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

การมีส่วนร่วมของผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็น โอกาสและช่องทางที่สำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จนมีการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำความเข้าใจกันบนความแตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่ความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนในเรื่องวัย เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา อาชีพ ฐานะ จนถึงความด้อยโอกาสในลักษณะต่างๆกัน นอกจากนั้นยังเกิดการเรียนรู้ระหว่างกันผ่านความแตกต่างของพื้นที่ดำเนินชีวิต ตั้งแต่สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและสภาพปัญหา รวมทั้งเกิดความเข้าใจ ความเชื่อมโยงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพื้นที่ดำเนินชีวิตด้วยกัน รวมทั้งยังเห็นคุณค่าของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ประชาชนในชุมชนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างมาก เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆได้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกทุกคน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้

๔.แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสาระสำคัญดังนี้

- ๑) แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาติด้วย
- ๒) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย หรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
- ๓) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกอีกด้วย
- ๔) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ๕) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- ๑) เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม
- ๒) ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
- ๓) สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อทั้งด้านคุณธรรม และพฤติกรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- ๔) ในการสร้าง หรือ จัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่
- ๕) ในการวางแผน ตัดสินใจ และการดำเนินงานตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด
- ๖) ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยั่งยืน

๗) มีการจัดการและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและไม่เกินความสามารถของชุมชนท้องถิ่น

๕.แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัย หรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นหลาน

ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้นมีอยู่ บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำตก ป่าเขา ลำเนาไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลายชนิด บางชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

๖.แนวคิด ทูทางสังคม (Social Capital)

ความหมายของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมถูกหยิบยกขึ้นมาพูดอย่างกว้างขวางในยุคที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่สถาบันทางการเงินล้มละลาย และสถาบันทางสังคมถูกสั่นคลอน ด้วยเหตุนี้ นักพัฒนาและนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ (รัฐและเอกชน) ได้เรียกร้องให้ทุกคนหันกลับไปทบทวนหารากเหง้าของตนเองและค้นหาทุนเดิมที่มีอยู่

ดังนั้น ทุนทางสังคมที่ทุกคนกล่าวถึง จึงเป็นคุณค่าเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย และสามารถก่อให้เกิดพลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนได้ พลังในที่นี้หมายถึง พลังแห่งปัญญาหรือความรู้ ซึ่งจะเป็นพลังที่ช่วยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่ง “ทุนทางสังคม” ที่มีหลากหลายโดยเฉพาะเรื่อง จิตวิญญาณ เรื่องคุณค่า เรื่องภูมิปัญญา เรื่องมนุษย์ ที่มีความรักอิสระ รักเพื่อนพ้อง รักถิ่นฐานบ้านเกิด มีความตื่นตัว และมีความคิดที่จะลุกขึ้นมาก่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหล่านี้เรียกว่า ทุนทรัพยากรมนุษย์ ล้วนรวมเรียกว่า “ทุนทางสังคม” (อนก นากะบุตร, ๒๕๔๕, น.๗)

นอกจากนี้ ทูทางสังคม ยังมีความหมายที่กว้าง ๆ และมีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ หรือขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Relationship) ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) ความเป็นเครือข่าย (Network) และเรื่องของการต่างตอบแทน (Reciprocity) รวมทั้งเรื่อง การมีค่านิยมร่วมกันด้วย (Share Value)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้กล่าวว่า ทูทางสังคม ถือเป็นนามธรรม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน เหล่านี้เรียกว่าเป็นทูทางสังคม ซึ่งจะเป็พื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งจริงจังและยั่งยืน

ประเวศ วะสี (๒๕๔๒) กล่าวว่า ทูทางสังคม เป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตได้ โดยให้ความหมาย ทูทางสังคม ว่า “การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน” ขณะที่ อัมมาร สยามวาลา (๒๕๔๒) กล่าวว่า ทูทางสังคม เป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ทรัพยากรที่สำคัญ คือ สติปัญญา และความเอื้ออาทรต่อกัน สิ่งเหล่านี้คือ ทูทางสังคม

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (๒๕๔๔,น.๒๐) กล่าวว่า ทูทางสังคม คือ วิธีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิธีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่อง ระบบความรู้/ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้ นั้น ซึ่งอาจเป็นรูปของจารีต กฎหมาย หรือ เกณฑ์ทางสังคม พร้องกันนั้นมืองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้น ๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ การจัดการทุน เป็นต้น (อ้างใน อารณย์ จันทรสมวงศ์,๒๕๔๔,น.๒๐)

นอกจากนี้ สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF: ๑๕๕๕) มองว่า กองทุนชุมชนเป็นทูทางสังคมอย่างหนึ่งทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่การหลอมใจหลอมความคิดและการฝึกกำลังและการสร้างทักษะในการจัดการร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

เอนก นากะบุตร กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม

เกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ทูทางสังคมนี้ คือ พลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหา และมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว

องค์ประกอบทุนทางสังคม

นอกจากนี้ นักสังคมวิทยา มอง “ทุนทางสังคม” ว่า คือ องค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน และมองปรากฏการณ์นี้ว่า คือการเกิดกลุ่ม/องค์กรประเภทหนึ่ง ซึ่งในทางทฤษฎีแล้ว การเกิดกลุ่มนั้นต้องประกอบไปด้วยด้วย

๑. ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก
๒. มีโครงสร้างความสัมพันธ์
๓. มีความเข้าใจในบรรทัดฐาน เป้าหมาย และระบบคุณค่าของกลุ่มร่วมกัน
๔. สมาชิกในกลุ่มมีใจร่วมกัน (Sense of Shared Identity)

“ทุนทางสังคม” เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใย ความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม องค์ประกอบ “ทุนทางสังคม” องค์ประกอบหลักทั้ง ๕ ด้าน มีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคมดังนี้

คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้านสุขภาพ ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจ ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และรักชาติ ด้านสติปัญญา ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคม และการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยสถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยว จิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี

สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคม ภาคธุรกิจเอกชน ใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมซึ่งเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนา

ประเทศได้อย่างมหาศาล และสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ โดยอยู่ในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ฝังรากลึก ค่านิยม ความเป็นไทย นอกจากนี้ ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดย **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนาน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติ

ส่วนความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ทูทางสังคมไม่สามารถอยู่กับปัจเจกบุคคลโดด ๆ ได้ แต่มันคือสิ่งเชื่อมโยงให้แต่ละคนสามารถเข้ามามีส่วนกิจกรรม ร่วมมือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นองค์ประกอบของทูทางสังคม จึงประกอบไปด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐานความร่วมมือ ประชาคม และรูปแบบความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ระบบเครือข่าย กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทูทางสังคม ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ หลังจากทีบุคคลหรือกลุ่มได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายเห็นประโยชน์ร่วมกันและก็มีการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จากนั้น ก็อาจจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอาใจใส่กันและกัน มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะนำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดความสัมพันธ์เป็นองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง เกิดเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งได้เช่นกัน

จากการศึกษาแนวคิดเบื้องต้นขององค์ประกอบของทูทางสังคม (Components of SC) ก็ให้ความหมายว่าเป็น ข้อผูกมัด ความคาดหวัง ความไว้วางใจ โอกาสในการรับข้อมูล บรรทัดฐานและการคว่ำบาตร (Name and Effective Sanctions)

นอกจากนี้ พระไพศาล วิสาโล (อ้างถึงใน สันติสุข โสภณศิริ, ๒๕๔๔, น.๑๕) ได้กล่าวถึงทูทางสังคม ในเรื่องความไว้วางใจ ว่าในทัศนะประชาสังคม ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วย

สร้างจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ การรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การรวมกลุ่มเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่ความไว้วางใจ และการร่วมมือกันอย่างกระชับแน่นสองประการหลังเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอย่างมาก ในสังคมและชุมชนต่าง ๆ เราจะพบว่าสาเหตุที่คนไม่ยอมร่วมมือกันนั้น มิใช่เป็นเพราะเขลาหรือมองไม่เห็นความสำคัญว่าความร่วมมือกันนั้นเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง แต่เป็นเพราะไม่มีความไว้วางใจกัน เช่น ไม่ไว้วางใจว่าเมื่อตนไปช่วยสร้างบ้านให้อีกฝ่ายหนึ่งแล้วเขาจะมาช่วยเป็นการตอบแทนหรือไม่.... ในทำนองเดียวกันไว้วางใจยังเป็นเหตุให้สมบัติสาธารณะถูกปล่อยทิ้งให้เสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเร็วขึ้น ไม่มีใครอย่างรักษาป่าเพราะต่างคิดว่าจะดูแลไปทำไม ในเมื่อคนอื่นจ้องแต่จะตัด หนักกว่านั้นก็คือเมื่อต่างคนต่างกลัวว่าคนอื่นจะมาแย่งตัดไม้ในป่าก็เลยชิงทำเสียก่อน เป็นต้น

การรวมกลุ่มกันเป็นปัจจัยให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือกันมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมคุณธรรมต่อกันแล้วยังขยายสำนึกของผู้คนให้กว้างขึ้นจนเกิดความรู้สึกห่วงใยในสังคมร่วมกันพร้อมจะเสียสละเพื่อส่วนรวมและสังคมหวงแหนเอาใจใส่ในสมบัติของสาธารณะเกิดความรู้สึกว่าส่วนตนกับส่วนร่วมนั้นแยกกันไม่ออก

การริเริ่มกันเองในหมู่ของประชาชน แล้วพระหรือวัดยังมีบทบาทอย่างสำคัญในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชนโดยเฉพาะในชนบท พระได้รับความเคารพนับถืออยู่มาก โดยอาจเรียกจากการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเองในหมู่สมาชิก เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า แล้วขยายไปสู่กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มสมุนไพร กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นต้น (พระไพศาล วิสาโล อ้างถึงใน สันติสุข โสภณศิริ, ๒๕๔๔, น.๑๕)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุนทางสังคม หรือทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่นั้นสามารถนำกลับมาปรับใช้ชุมชนโยการนำเข้ามาสู่กระบวนการจัดการความรู้เพื่อยกระดับความรู้ ให้ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำไปต่อยอด ความรู้สำหรับนำไปปรับใช้ในระบบของสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ ทุนมนุษย์ ถือว่าเป็นทุนทางสังคมอีกลักษณะหนึ่ง เป็นทุนที่ไม่มีวันหมด เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย ทักษะ ประสบการณ์ มีชื่อเสียง และความน่าเชื่อถือ ที่มีความรู้ความสามารถ ที่มีความเสียสละ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

มนุษย์ล้วนแต่มีศักยภาพที่ถือเป็นทุนในตัวเองทั้งสิ้น แต่มนุษย์จะถือเป็นทุนทางสังคมได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อ มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้นำทางความคิดและการปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมากในทุกสาขาอาชีพ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง แกนนำประชาคม อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อส่วนรวมทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนอย่างกว้างขวาง

๗. แนวคิดเรื่องแผนที่ทางสังคม (Social Mapping)

๔. แผนที่ศักยภาพ /แผนที่ทางสังคม โดยมูลนิธิพัฒนาไทย,๒๕๔๒ ได้กล่าวว่า เป็นการระบุตำแหน่งที่อยู่ของบุคคลและองค์กรที่มีความสามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนหรือท้องถิ่นให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ได้แก่ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประชาชนท้องถิ่น องค์กรชุมชนเข้มแข็ง และศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่แต่ละจังหวัด (อรุณี เวียงแสง และคณะ,๒๕๕๐,น.๒๕)

แผนที่ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) ซึ่ง CBR เน้นการพัฒนาคน การใช้ความรู้ท้องถิ่น บนฐานทุนเดิม เพราะฉะนั้นการใช้เครื่องมือ แผนที่ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นการทบทวนทุนเดิมที่เรามีอยู่

คำว่า Social Mapping ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ Social (สังคม) และ Mapping (แผนที่) ซึ่งการทำ Social Mapping ต้องเริ่มที่ให้มีข้อมูลทางด้านสังคม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับคน กลุ่ม เครือข่าย การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยใช้ความรู้มาจัดการ ซึ่งความรู้จะมีเรื่องของกฎระเบียบจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ระบบคุณค่า ต่าง ๆ เป็นฐาน ในขณะที่เดียวกันความเป็นอยู่ของคนก็ยังขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่า ฐานสุขภาพ ฐานเศรษฐกิจ ปัจจัย ๔ ซึ่งในการดำรงอยู่ของคนต้องอาศัยความรู้ในการจัดการกับทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งมีการจัดการเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เมื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสังคมแล้วนำมา Mapping มีหัวใจสำคัญคือ การนำมาทำให้เป็นภาพเชื่อมโยงทั้งระบบ (Map) อย่างต่อเนื่องไม่หยุดอยู่กับที่ (ling) ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมทั้งระบบ อันจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะดำเนินงานต่อไปในอนาคต (อรุณี เวียงแสง และคณะ,๒๕๕๐,น. ๔๒)

การทำแผนที่ทางสังคม(Social Mapping) เกี่ยวอะไรกับงานวิจัยท้องถิ่น

หากกล่าวตามความจริงแล้ว ในพื้นที่ต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งล้วนผูกพันกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองและชุมชนต่าง ๆ แทบทั้งสิ้น ประกอบกับการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้รากฐานเดิมของชีวิตด้านการเกษตรที่เคยมีเคยเป็นในอดีตอ่อนแอลง ขณะที่ลัทธิบริโภคนิยมก็ขยายตัวขึ้น แต่ก็อาจปฏิเสธไม่ได้ว่าพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของเมืองและชนบทมีความสัมพันธ์กัน เกี่ยวข้องกันมาตลอดในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในยุคที่การสื่อสารไร้พรมแดนเช่นปัจจุบัน ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนทำงานทางสังคมอย่างเช่น ผู้ประสานงานวิจัยท้องถิ่น พี่เลี้ยงนักวิจัย เจ้าหน้าที่ส่วนงานต่าง ๆ นักวิจัยท้องถิ่น รวมถึงตัวชุมชนเอง จะต้องมีความรู้มือในการทำงานที่จะนำไปสู่การเสริมพลังชุมชน (Empowerment) ให้ดำรงอยู่ในสภาพที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา

ดังนั้น การดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตามในท้องถิ่น การค้นหาทุนทางสังคมของพื้นที่ มีความสำคัญมากในฐานะที่ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนเข็มทิศในการวางตำแหน่งของโครงการได้

อย่างถูกจังหวะและโอกาส รวมทั้งเป็นเสมือนการช่วยทำให้เป้าหมายของโครงการมีความชัดเจนมากขึ้น แผนที่ทางสังคมเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงสถานการณ์ทางสังคม เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคน กลุ่มคน องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วม และนำไปสู่การขับเคลื่อนทางสังคม (Social Movement) ซึ่งเป็นฐานในการปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

กระบวนการในการทำแผนที่ทางสังคมตั้งอยู่บนหลักการค้นหา“ทุน”ผ่านความสัมพันธ์ของผู้คนและเชื่อมโยงสถานการณ์ในพื้นที่สู่การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนพลังทางสังคม ทุนทางสังคม และการขับเคลื่อนสังคมในพื้นที่ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการเห็นตัวตน การมองเห็นศักยภาพเกิดความสัมพันธ์ใหม่ที่ไว้วางใจกัน เห็นโอกาสในการสร้างคนให้เกิดจิตสำนึก สร้างความตื่นตัวในการร่วมมือกันทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดกลไกการจัดการทางสังคมรวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทัศนในการมองโลกมองชีวิตด้วย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเป้าหมายของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งสิ้น

รูปแบบวิธีการจัดทำแผนที่ทางสังคมจากประสบการณ์ที่ผ่านมาไม่มีวิธีการและรูปแบบที่ตายตัวมักขึ้นอยู่กับทุนที่มีอยู่ของผู้ที่สนใจจะใช้เครื่องมือ แผนที่ทางสังคมในการมาเสริมกระบวนการทำงานโดยส่วนใหญ่มักจะเริ่มจากการพูดคุยกับแกนนำที่มีความสัมพันธ์อยู่บ้างแล้วอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อใช้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าหากมองกลับเข้ามาที่ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่เลี้ยงนักวิจัยในพื้นที่ก็จะต้องเริ่มจากทีมวิจัยที่คุ้นเคยกันอยู่แล้วหรือ ชุมชนที่ใกล้ชิดกับทีมงาน หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่เดิม แล้วสร้างวงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้การจัดทำและการใช้ประโยชน์จากแผนที่ทางสังคมของชุมชน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นแต่หากไม่มีพื้นที่หรือไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ อยู่เลยก็จะต้องเริ่มจากการค้นหาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ปฏิบัติการว่ามีผู้คน กลุ่มคน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ มีใคร/องค์กร ทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร กันบ้าง ซึ่งการค้นหาข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้อาจใช้การลงพื้นที่ไปพูดคุยกับแกนนำในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์ สร้างความไว้วางใจกัน ซึ่งจะทำให้เห็นตัวคนที่จะชักชวนมาพูดคุยกันต่อไปรวมถึงได้เส้นสายสัมพันธ์ของคน กลุ่มคน หน่วยงานองค์กรด้วย หลังจากนั้นอาจจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการร่วมกันกำหนดเรียนรู้การจัดทำและการใช้ประโยชน์จากแผนที่ทางสังคม ในระดับพื้นที่ปฏิบัติการ ซึ่งจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ เห็นทุนทางสังคมร่วมกันและเกิดพลังทางสังคมขึ้นได้

แผนที่ทางสังคมถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ของคน กลุ่มคน หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดทำแผนที่ทางสังคม การทำ

ความรู้จักกันและกันอาจจะนำไปสู่การแบ่งปันข้อมูล แนวคิด วิธีการทำงานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นหากเราเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการจัดทำแผนที่ทางสังคมในพื้นที่ปฏิบัติการ ก็จะมีโอกาสได้ทำความรู้จักและแบ่งปันข้อมูล แนวคิดและวิธีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นและเห็นเส้นสายความสัมพันธ์ในชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาพื้นที่วิจัย นักวิจัย ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

ในการจัดทำแผนที่ทางสังคมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้นั้น ผู้ดำเนินการจะต้องให้ความสำคัญในประเด็นหลัก ๆ เช่น

๑. การสร้างความสัมพันธ์แนวนราบ เช่น การใช้ความสัมพันธ์แบบพี่ ๆ น้อง , ญาติสนิท , เพื่อน ฯลฯ
๒. สร้างการมีส่วนร่วมโดยประสานภาคีทำงานในพื้นที่
๓. การสร้างความไว้วางใจกันในการทำงาน
๔. การมองสิ่ง ต่าง ๆ อย่างองค์รวมและเห็นประโยชน์ร่วมกัน

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการศึกษา

รายงานการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีที่ดึกดำบรรพ์ โดยการนำวัฒนธรรมประเพณี เป็นจุดศูนย์กลาง ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคม ด้วยกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation and Action Research) โดยมีรายละเอียด ขั้นตอนการดำเนินงาน สถานที่ดำเนินการวิจัย และวิธีการวิจัย ดังนี้

กระบวนการวิจัย

๑. ประชุมทีมวิจัย

๒. การจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนในตำบลศรีสะเกษ ๕ หมู่บ้าน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ เช่น

- ประวัติพระธาตุศรีสะเกษ
- การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ
- ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ
- ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ

- จัดวงเสวนา / สัมภาษณ์
- กลุ่มเป้าหมาย ผู้เฒ่าผู้แก่ปราชญ์ชาวบ้าน

๒. จัดวงเสวนา ระดับหมู่บ้าน (๕ หมู่บ้าน) เพื่อศึกษาสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในอดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แก่นนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน

๓. จัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้าน (๕ หมู่บ้าน) เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษในแต่ละครั้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แก่นนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู /แม่บ้าน/เยาวชน

๔. รวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล โดยทีมวิจัย

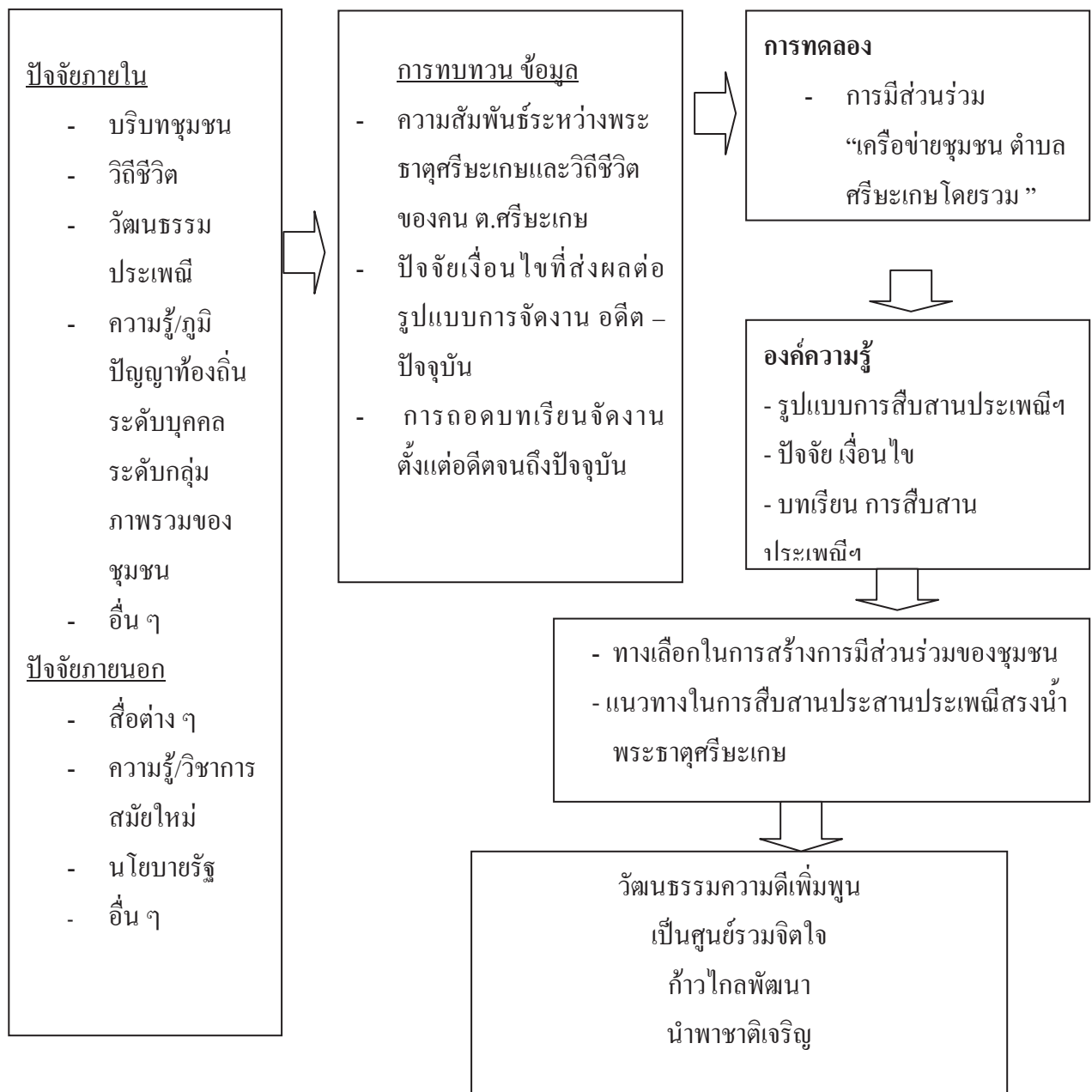
๕. ค้นหาข้อมูลชุมชน เพื่อระดมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณี
สงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

- จัดเวทีระดับหมู่บ้าน (เวทีประชาคมหมู่บ้าน) กลุ่มเป้าหมาย ผู้เฒ่าผู้แก่ใน
ชุมชน /แกนนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการจัด
งาน/พระสงฆ์/ครู /แม่บ้าน/เยาวชน
- จัดเวทีระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕
หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย คณะกรรมการจัดงาน นักวิจัย ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนแต่
ละหมู่บ้าน สภาวัฒนธรรม อบต. ครู สถานีอนามัย (๔๐ – ๕๐ คน)

๖.สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

๗.จัดทำรายงานการวิจัย

กรอบการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ



สถานที่ดำเนินโครงการฯ

พื้นที่ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน (จำนวน ๕ หมู่บ้าน)

เหตุผลที่ใช้ ๕ หมู่บ้านเป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย เนื่องจาก หมู่บ้านดังกล่าวเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อุดมตั้งขึ้นมาประมาณ ๖๐๐ ปีก่อนและได้มีการร่วมมือสร้างพระธาตุศรีษะเกษแห่งแรกขึ้นมาซึ่งอยู่ระหว่างจุดศูนย์กลางหมู่บ้านทั้ง ๕ คือ บ้านศรีษะเกษ บ้านศรีบุญเรือง บ้านนาเตา บ้านก้อมก้อ บ้านหนองป่าคำ

กลุ่มเป้าหมาย

๑. คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน อบต. สออบต. ครู หมอ เด็ก/เยาวชน/นักเรียน พระสงฆ์ แม่บ้าน ผู้สูงอายุ อสม.
๒. หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย ได้แก่ ที่ทำการอำเภอนาน้อย องค์กรบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัยตำบล วัด โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

ประเภทของข้อมูล

- ข้อมูลปฐมภูมิ จากการจัดเวที การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม
- ข้อมูลทุติยภูมิ จาก อินเทอร์เน็ต เทศบาลตำบลศรีษะเกษ สภาวัฒนธรรมอำเภอนาน้อย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลศรีษะเกษ ที่ว่าการอำเภอนาน้อย

วิธีการเก็บข้อมูล

- การ ศึกษาข้อมูลทั่วไปและลักษณะของพื้นที่ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินงานอยู่พื้นที่ตำบลศรีษะเกษ จากข้อมูลทุติยภูมิ
- การศึกษาเรียนรู้ทาง อินเทอร์เน็ต
- พุดคุยแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้การตั้งวงเสวนา
- ดำรวจข้อมูลบริบทชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย
- ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล
- การจัดเวที /เวทีสรุปข้อมูล

เครื่องมือ

- แนวการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

- แผนที่กลุ่ม องค์กรชุมชนและศักยภาพ
- แผนที่ทุนทางสังคมและการใช้ประโยชน์
- ปฏิทินชุมชน (เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม)
- การจัดเวทีแบบมีส่วนร่วม
- บริบทชุมชน (ข้อมูลชุมชน พระธาตุศรียะเกษ ผู้นำ ปราชญ์หมู่บ้าน)

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดย การใช้เครื่องมือในการเก็บครั้งนี้ คือ กระบวนการจัดเวทีแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาด้วยเครื่องมือ Swat Analysis การสรุปบทเรียน (AAR) และ ใช้การบันทึกข้อมูลด้วยเรื่องเล่า เครื่องมือเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้การจัดกระบวนการในเวที ดังนี้

๑. ประชุมทีมวิจัย จำนวน ๘ ครั้ง
๒. เวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนในตำบลศรียะเกษ 5 หมู่บ้าน จำนวน ๑ ครั้ง
๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน ๕ ครั้ง
๔. เวทีคืนข้อมูลและระดมข้อคิดเห็นในระดับหมู่บ้าน จำนวน ๕ ครั้ง
๕. เวทีวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล จำนวน ๑ ครั้ง
๖. เวทีคืนข้อมูลชุมชน ระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕ หมู่บ้าน จำนวน ๑ ครั้ง

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที
๑. ประชุมทีมวิจัย	ประชุมวางแผนและพบปะเสวนาทีมวิจัยคณะทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการทำงาน สรุปและทบทวนประเมินผลการทำงานที่ผ่านมา	๑. ผู้นำในตำบลศรียะเกษ ทั้ง 5 หมู่บ้านในเขตพื้นที่การวิจัยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีโดยส่งตัวแทนทีมวิจัยเข้าร่วมประชุม ๒. ทราบปัญหาและหลักการที่ถูกต้อง ๓. เด็กและเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการทำงานวิจัย ๔. จัดตั้งทีมงานวิจัย จำนวน 14 คน โดยผสมผสานกันระหว่างผู้นำหมู่บ้าน ผู้รู้ กลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้านและเยาวชน ๕. นัดหมายการประชุมครั้งต่อไป
๒. การจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับ	จัดเวทีประชุมวางแผนและพบปะเสวนาคณะผู้เกี่ยวข้อง	๑. การจัดเวทีในแต่ละพื้นที่ ทีมวิจัยในโครงการต้องมาช่วยเหลือกันในการจัดเวที

ชุมชนในตำบล ศรีษะเกษ ๕ หมู่บ้าน	และ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การ	๒. สร้างความเข้าใจให้กับชุมชนในตำบล ศรีษะเกษ และรับฟังข้อชี้แนะ และปัญหา ในเวทีที่ประชุม ทีมวิจัยบันทึกข้อมูล และ รูปภาพ ๓. ภายหลังจากการจัดเวทีที่ต้องมีการ ประชุมร่วมกันเพื่อสรุปผลการทำงานและ หาจุดบกพร่องและแนวทางการทำงานใน ระยะต่อไป
๓. การเก็บรวบรวม ข้อมูล ๓.๑ ศึกษา ความสัมพันธ์ ระหว่างพระธาตุ ศรีษะเกษและวิถี ชีวิตของคน ต. ศรีษะเกษ โดยการ จัดวงเสวนาระดับ หมู่บ้าน และ สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ในประเด็นเกี่ยวกับ ประวัติพระธาตุ ศรีษะเกษ การตั้ง ถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีษะเกษ ความ เชื่อของคน ต. ศรีษะเกษ ที่มีต่อ พระธาตุประเพณี วัฒนธรรมของคน ต.ศรีษะเกษ ที่มี ความเกี่ยวข้องกับ พระธาตุ	จัดวงเสวนา /สัมภาษณ์ จัดวง เสวนา ระดับหมู่บ้าน (๕ หมู่บ้าน) -สัมภาษณ์เชิงลึก/สนทนาไม่ เป็นทางการ	๑. ได้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลดังนี้ - ความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีษะเกษ และวิถีชีวิตของคน ต.ศรีษะเกษ - ประวัติพระธาตุศรีษะเกษ การตั้งถิ่นฐาน ของชุมชน ต.ศรีษะเกษ ความเชื่อของ คน ต.ศรีษะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ ประเพณี วัฒนธรรม ของคน ต. ศรีษะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระ ธาตุ - สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตั้งแต่ อดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อรูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ - ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงาน ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำ พระธาตุศรีษะเกษ ๒. ภายหลังจากการจัดเวทีที่ต้องมีการ ประชุมร่วมกันเพื่อสรุปผลการทำงานและ หาจุดบกพร่องและแนวทางการทำงานใน ระยะต่อไป

๓.๒ จัดวงเสวนาระดับหมู่บ้านเพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ๓.๓ ถอดบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนการเตรียมงานรูปแบบการจัดงานผลดี และผลเสียของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ		
๔.จัดเวทีคืนข้อมูลและระดมข้อคิดเห็นในระดับหมู่บ้าน	รวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล โดยทีมวิจัย จัดเวทีระดับหมู่บ้าน	๑. มีความล่าช้าในการทำงานเนื่องจากทีมวิจัยที่เป็นเยาวชนคิดเรียนหนังสือ ทีมงานที่เป็นผู้ใหญ่ติดงานเพราะเป็นช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงกลางวัน ส่วนทีมวิจัยที่เป็นข้าราชการติดประชุมและสอนหนังสือ ดังนั้นทีมวิจัยที่เหลือจึงต้องจัดทำเวทีคืนข้อมูลในเวลาช่วงเย็น ที่ละหมู่บ้าน ด้วยการ

		เข้าเป็นกลุ่มและรายบุคคล ๒. ผลการทำงานประสบผลสำเร็จด้วยดีได้ คืนข้อมูลให้ชุมชนและได้ข้อคิดเห็นและ ปัญหาต่างๆจากชุมชน
๕.รวบรวมวิเคราะห์/ สังเคราะห์ข้อมูลจาก เวทีต่างๆ	จัด เว ที่ ระ ดับ ด ำ บ ล (กลุ่มเป้าหมาย 5 หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๘ หมู่บ้าน	๓. ทีมวิจัย วิเคราะห์/สังเคราะห์ ปัญหาจากเวทีต่างๆดังนี้ ๑. ปัญหาการบูรณาการ กันแท้ ส่วนมาก แท้แล้วทิ้ง ไม่นำมาใช้ใหม่ สิ้นเปลือง งบประมาณหมู่บ้าน เช่น แท้การปั่นฝ้าย แท้เจดีย์ทอง แท้พญาช้างเผือก แท้พญา เสือ แท้พญาวัว พญาควาย ฯลฯ การ รณรงค์ให้ทำแล้วสามารถใช้แท้ได้ทุกปี มีความถาวร และควรมีการเพิ่มของที่ โบราณหาซื้อได้ยากเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ เห็นต่อไป ๒.ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ชาวบ้าน บ้านศรีษะเกษ ต้องการให้หมู่บ้าน ศรัทธา หมู่บ้านต่างๆ เข้าร่วมช่วยกัน พัฒนาและจัดสถานที่ ก่อนวันจัดงาน และปัญหาการต้อนรับทั้งด้านอาหาร เครื่องดื่ม ๓. ปัญหาที่จอดรถ ๔. ปัญหาฝุ่นละออง ๕. ปัญหาการจัดงานผ้าป่าหรือกินสลากใน บ้านศรีษะเกษหรือไม่ เพื่อให้แขกผู้มา เยือนได้ร่วมทำบุญ ๖. ปัญหาการรวบรวมเงินทำบุญในแต่ละปี (เงินทำบุญในแต่ละปีของแต่ละ หมู่บ้านมีจำนวนน้อยเกินไป แต่ละปี ยอดไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท ซึ่งน้อยกว่า การจัดงานของวัดอื่นๆ)

		ความต้องการจากเวทีประชาคมตำบลศรีษะเกษ ๑. แหล่งฝังศพ ๒. สร้างฐานเจดีย์ ๓. สร้างถนนสายพระธาตุฯบ้านหนอง-บ้านหนองเตา- ๔. ฟ้อนเจิง ฟ้อนต่างๆ จ้อยซอ รำวง ดีกลองปู่จา การละเล่นโบราณ ๕. ทำเจดีย์พระธาตุเล็กแห่งรอบตำบลศรีษะเกษ (พระอาจารย์มรกด) ๖. คนตรีพื้นบ้าน ๗. จัดงานวันที่ ๑๖ เมษายน ทุกปี ๘. ควรมีการกินสลากที่พระธาตุฯ บั้งไฟต้องมีไว้ บั้งไฟดอก ความสูง-ขนาดก้างบั้งไฟ หมู่บ้านละบอก แยกกับสมาคม
๖.เวทีคืนข้อมูลชุมชนระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕ หมู่บ้าน	จัดเวทีเสวนาสรุปบทเรียนดำเนินงาน	๑. ผู้นำ เช่น นายกเทศมนตรีตำบลศรีษะเกษ กำนันตำบลศรีษะเกษ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลตำบลศรีษะเกษ รับปัญหาในที่ประชุม และรวมความคิดเห็นแก้ปัญหา ๒. ข้อยุติในที่ประชุมสรุปผลการแก้ไขได้เป็นอย่างดี
๗.สรุปบทเรียนการดำเนินงาน	ทีมวิจัยจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ ทีมวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวางแผนการดำเนินงานระยะที่ ๒	๑. สรุปการทำงานที่ผ่านมาพบว่าข้อมูลด้านประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านมีอยู่จำนวนมากและกำลังจะสูญหายควรหาวิธีการสืบสานและอนุรักษ์ต่อไป ๒. สรุปการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมสืบสานประเพณีสงกรานต์ครั้งนี้เป็นที่พอใจทุกๆฝ่าย ๓. ทีมวิจัยช่วยกันจัดทำรายงาน

๘. จัดทำรายงานความก้าวหน้า	ทีมวิจัยช่วยกันจัดทำรายงานความก้าวหน้า	๑. ทีมวิจัยร่วมกันจัดทำรายงานความก้าวหน้า ๒. ทีมวิจัยช่วยกันจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ๓. ทีมวิจัยจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์
๙. วางแผนงานระยะที่ ๒	วางแผนงานโครงการต่อ ยอดต่อไป	๑. กรณีที่ทีมงานวิจัยบางคนได้ไปเรียนต่อหรือจบออกไปทำงานต่างถิ่นให้คณะกรรมการคัดเลือกทีมงานวิจัยใหม่ ๒. การทำวิจัยครั้งต่อไปควรให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น เพราะเยาวชนถือว่าเป็นอนาคตของชาติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ จากหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลศรีษะเกษและจากทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงข้อมูลจากการจัดเวทีประชุมแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นถึงบริบทชุมชน ทิศทางสังคม สถานการณ์ปัญหา เห็นประเด็น เห็นคน เห็นพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบทที่เกี่ยวข้องกัน การตีความข้อมูล การเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (บริบททุกซ์ – ทิศทางสังคม / กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม)
- การสังเคราะห์กิจกรรม ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- การสังเคราะห์ผลลัพธ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมา
- เรื่องเล่าภายหลังการจัดกิจกรรม

การตรวจสอบข้อมูล

- การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (บุคคล เวลา สถานที่)
- การคืนข้อมูลแก่ชุมชน (Recheck) เพื่อเติมเต็มและส่งกลับให้ตรวจสอบซ้ำ

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

โครงการ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาย้อย จังหวัดน่าน ระยะที่ ๑ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีที่ดีงาม โดยการนำวัฒนธรรมประเพณี เป็นจุดศูนย์กลาง ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคม ด้วยกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ เช่น
 - ก. ประวัติพระธาตุศรีสะเกษ
 - ข. การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีสะเกษ
 - ค. ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ
 - ง. ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ
๒. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน อดีต – ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์
 ๓. กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงกรานต์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 ๔. ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์ศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 ๕. แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์ศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีสะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีสะเกษ เช่น

- ก. ประวัติพระธาตุศรีสะเกษ





วัดพระธาตุศรีสะเกษ

ประวัติศาสตร์พระธาตุศรีสะเกษบรรจุ พระบรมธาตุสารีริกธาตุพระอรหันต์ กัจจายนะ

เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของอำเภอนาน้อย ที่ตั้งอยู่คอยหัวเต่าหรือคอยเจดีย์วัดพระธาตุศรีสะเกษ บ้านศรีสะเกษ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ชุมชนตำบลศรีสะเกษเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งชุมชนมาช้านานมากกว่า ๖๐๐ ปี เดิมเป็นแขวงแขวงหนึ่ง จากการเล่าต่อกันมาว่ามีเจ้าเมืองน่าน ได้เสด็จประพาสมายังแขวงนี้ ได้สังเกตเห็นว่าแม่น้ำไหลกลับทิศ คือ ไหลจากทิศใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือ จึงเป็นที่น่าสังเกตและแปลกจากแขวงอื่นๆ จึงได้ตั้งชื่อว่า “ศรีสะเกษ” ตั้งแต่นั้นมา ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “สังเกต” และเป็นชื่อของตำบลศรีสะเกษมาจนถึงปัจจุบัน

ในการจัดตั้งขึ้นเป็นตำบลครั้งแรก มีหมู่บ้านอยู่เพียง ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านหัวเมือง บ้านนงิ้ว บ้านหนองเตา และบ้านนาบุด บ้านนงิ้วปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านศรีสะเกษ บ้านนาบุดปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านศรีบุญเรือง ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อย ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๔ กิโลเมตร

ประวัติการก่อสร้าง พระธาตุศรีสะเกษสร้างเมื่อใด ไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่จากการเล่าสืบกันมาของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ยังมีชีวิตอยู่กล่าวว่า ผู้สร้างพระธาตุคือ ม่านหรือพม่า (สันนิษฐานว่าพม่าได้เข้ามาทำสงครามในประเทศไทยโดยตั้งทัพหลวงอยู่ที่บ้านทัพม่าน ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน) เดิมวัดพระธาตุศรีสะเกษตั้งอยู่บนฝั่งริมน้ำแขวงเมืองศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ทางฝั่งตรงข้ามกับบ้านก้อมก้อ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลศรีสะเกษ ในบริเวณวัดจะมีกุฏิ หรือ สลุป(ที่เก็บพระธาตุและลูกแก้วสันนิษฐานว่ามีอายุมากกว่า ๓๐๐ ปี) พระธาตุและวิหาร มีพระประธานหล่อด้วยสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง ๔ ศอก มีกฐินให้พระและสามเณรได้พักอาศัย ต่อมาเกิดภัยธรรมชาติ ฝนตกติดต่อกันเป็นเวลาหลายวันจนเกิดอุทกภัย น้ำท่วมวัดพระธาตุศรีสะเกษ ทำให้สลุปที่

บรรจุพระบรมธาตุ วิหารที่ประดิษฐานองค์พระประธานถูกสายน้ำพัดและจมหายไปหลังจากน้ำแห้งแล้ว ชาวบ้านช่วยกันค้นหาพระประธาน และสิ่งของต่างๆ แต่ไม่พบ คงเหลือแต่ซากปรักหักพังทั่วบริเวณวัด

ต่อมาจากการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่ามีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจำนวน ๓-๖ คนล่องแพตามน้ำมาได้พบสถูปเก็บไหพระธาตุอยู่ในน้ำจึงพากันยกขึ้นมาผู้ที่พบคนแรกผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าชื่อหนานนั้น เป็นคนบ้านเชียงของ ตำบลเชียงของ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ต่อมาจึงได้มีการสร้างวัดขึ้นมาใหม่ โดยห่างจากที่เดิมไปทางทิศตะวันตก สร้างโบสถ์พร้อมกับสร้างพระประธานก่อด้วยอิฐและปูน หน้าตักกว้าง ๔ ศอก และรอบบริเวณวัด ชาวบ้านเอาไม้ซีกมาทำเสาประตูรั้ว โดยเจาะรูใช้ไม้ไผ่ปาสอดทำเป็นรั้ว แทนกำแพงวัด เพื่อกันวัวควาย ชาวบ้านเรียกว่า ประตูบ้อง (ประตูเจาะ) ต่อมาเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่อีกครั้ง สายน้ำแห่งเปลี่ยนทิศทางมาทางวัด ประตูบ้อง น้ำเซาะตลิ่งทำให้แผ่นดินทรุดตัว โบสถ์และพระประธานในวัดถูกสายน้ำพัดจมหาย ชาวบ้านเห็นว่าสถูปอาจได้รับความเสียหายด้วย จึงทุบสถูปแล้วเก็บไหโบราณและของมีค่าแล้วนำไปเก็บไว้บนภูเขาบนหมู่บ้านศรีชะเกษ

หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ผ่านพ้นไป ชาวบ้านพากันอพยพครอบครัวไปอยู่ที่จังหวัดเชียงราย และตำบลใกล้เคียง เพราะเกรงว่าจะเกิดอุทกภัยอีกทำให้สภาพหมู่บ้านกลายเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ต่อมาหลวงพ่อเพ็งหรือพระสุยะสารทโร ได้พาชาวบ้านมาสร้างบ้านเรือนอยู่บนเชิงเขาได้สร้างวัดไว้บนเขาแล้วตั้งชื่อว่า วัดพระธาตุศรีชะเกษ เหมือนชื่อเดิม หลวงพ่อเพ็งเมื่อสร้างวัดเสร็จ จึงนำชาวบ้านเปิดไหที่เก็บสถูปไว้ ปรากฏว่า ปากไหปิดแน่นมาก เพราะปากไหโบกด้วยสเดาย (เป็นภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือใช้เรียกสิ่งที่มีส่วนผสมของทรายละเอียด ปูนขาว ปะล่อน้ำเมือกของหนังน้ำอ้อย ผสมกันเหนียวคล้ายปูนซีเมนต์) เมื่อเปิดปากไหได้ ปรากฏว่ามีพระธาตุขนาดเท่าหนึ่งนิ้วก้อยสีขาว มีลักษณะคล้ายเบี้ยจัน มีลูกแก้ว ๗ ลูก เป็นสีดำ สีเขียว สีแดงกำ สีขาวหม่น สีขาวใส อย่างละ ๑ ลูก และสีเหลืองจำนวน ๒ ลูก ชาวบ้านเรียกขานชื่อลูกแก้วสีต่างๆ ดังนี้

- | | | |
|---------------------------------|----------|---------------------------|
| - สีดำโตเท่าไข่ไก่เป็นเงาวาววับ | เรียกว่า | แก้วมหานิล |
| - สีเขียว | เรียกว่า | แก้วเขียวหัวเป็ด |
| - สีแดงกำ | เรียกว่า | แก้วก้อ (สีกำเหมือนผลก้อ) |
| - สีขาวหม่น | เรียกว่า | หมอกมุงเมือง |

ลูกแก้วสีเขียวจะมีความพิเศษคือ ถ้าเอาฟองฝ้าย (สำลี) มาห่อไว้จะเปล่งแสงรัศมีสีเขียวออกมา สำหรับพระบรมธาตุนี้ สันนิษฐานว่าเป็นพระธาตุของพระอรหันต์ กัจจายนะ (พระสังกัจจายน์) ซึ่งมีสถานตั้งเบียดัน พระณชาวงศ์สังข ซึ่งมียายุประมาณ ๒๕๐๐ กว่าปี ยุคสมัยพุทธกาล

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๑ หลวงพ่อเพ็งและชาวบ้าน จึงได้ร่วมกันสร้างองค์พระธาตุองค์ปัจจุบันขึ้นมาใหม่เพื่อบรรจุพระบรมธาตุ โดยจ้างวานนายวงศ์ โนรินทร์ ชาวตำบลเมืองลีมาเป็นนายช่างก่อสร้างพระธาตุ การก่อสร้างได้ใช้เวลา ๒ ปี จึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยมีนาย ดำรง โกบลมูล ศึกษาธิการอำเภอนาน้อย (ในสมัยนั้น) เป็นประธานทำพิธีบรรจุพระธาตุเพื่อประดิษฐานไว้ในองค์พระเจดีย์ (บริเวณตรงกลางส่วนกว้างที่สุดขององค์เจดีย์ช่วงเศียรของพระพุทธรูป) หลังจากก่อสร้างได้ไม่นานก็เกิดเหตุไฟไหม้วัดพระธาตุจึงร้างเป็นระยะเวลาหลายปีต่อมาผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ขุนจัย ไชยบุญเรือง และกำนันจักร อันยะ ได้เข้ามาสร้างประเพณีสงกรานต์พระธาตุและจุดบั้งไฟบูชาพระธาตุศรีสะเกษ และสืบต่อมาจนถึงกำนันสุนันต์ มะอินทร์ ทำให้ประเพณีมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันในสมัยของกำนันเกษตร ยศบุญเรืองโดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าการสงกรานต์พระธาตุและจุดบั้งไฟบูชาทำให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ มีผลผลิตทางการเกษตรสูงและทำให้เกิดปรากฏการณ์ลูกแก้วออกมาลอยเล่นกลางท้องฟ้ามีแสงสีเขียวเรืองรองพบเห็นบ่อยในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ และมีความเชื่ออีกว่าพระธาตุศรีสะเกษนั้นไม่มีเงาของตัวพระธาตุ ซึ่งมองไม่เห็นในเวลากลางวัน แต่ยังไม่มีการตรวจสอบความเป็นไปได้

องค์พระธาตุศรีสะเกษนับว่าเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ชาวนาน้อยให้ความเคารพนับถือ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ดังนั้น ชาวตำบลศรีสะเกษจะมีการจัดงานเทศกาลนมัสการพระธาตุศรีสะเกษประจำปี ในวันที่ ๑๖ เมษายน ของทุกปี โดยตอนเช้าจะมีขบวนแห่ของแต่ละหมู่บ้านเดินขึ้นพระธาตุฯ ขบวนแห่จะมีการประดับตกแต่งขบวนอย่างสวยงามเป็นการเสริมสร้างพลังความสามัคคีของชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ จากนั้นจะมีการสงกรานต์พระธาตุ การแสดงของแต่ละหมู่บ้านเตรียมมาแสดงเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน ตลอดจนมีการจุดบั้งไฟในตอนบ่าย และเสร็จพิธีเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น.

ประวัติพระบรมธาตุสารีริกธาตุพระอรหันต์ กัจจายนะ ที่ประดิษฐานไว้ในองค์พระเจดีย์พระธาตุศรีสะเกษ พระสังกัจจายน์ พระ...แห่งโชคลาภ ความอุดมสมบูรณ์

พระสังกัจจายน์ มีพุทธลักษณะอ้วน พุงพลุ้ย มีความหมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ โชค ลาภ เป็นหนึ่งในพระสาวกผู้ใหญ่ จัดอยู่ในเอตทัคคะ ลักษณะของพระสังกัจจายน์ โดดเด่นมองเห็นก็รู้ว่า เป็นพุทธสาวกองค์ไหน เมื่อสรุปแล้วจะเห็นว่า พุทธสาวกจำนวน ๘๐ องค์ พระเอตทัคคะ ๔๑ องค์นั้น มีเพียง พระสังกัจจายน์ เท่านั้นที่สร้างอย่างโดดเด่นคือการสร้างพระสังกัจจายน์นิยมการสร้างมาก แบบมหายาน หินยาน โดยเฉพาะแบบจีน นิยมสร้างมากกว่าในเมืองไทย มีวัดจีนหลายวัดที่สร้างพระสังกัจจายน์ใหญ่ เป็นเนื้อโลหะ เครื่องเคลือบ สมัยชิงเตापังโคย กังไส ก็เคยพบพระสังกัจจายน์ในจำนวนมาก พระอรหันต์ทั้ง ๑๘ องค์ รวมพระสังกัจจายน์ไว้ด้วยอีกหนึ่งองค์ โดยมีคติความเชื่อที่ว่า"ผู้ใดบูชาพระสังกัจจายน์ ย่อมเป็นมหามงคลอุดมด้วย ลาภ ยศ ความเจริญรุ่งเรืองคึกคัก"ในตำนานพุทธสาวกทั้ง ๘๐ องค์ กล่าวว่า พระสังกัจจายน์ เป็นบุตรของพราหมณ์ปุโรหิต กัจจายนโคตร หรือกัจจายนโคตร ในแผ่นดินของพระเจ้าจันทปัชชิต กรุงอุชเชนี เมื่อกัจจายนะกุมารเจริญวัยเรียนจบไตรเพท บิดาได้ถึงแก่กรรม จึงได้รับตำแหน่งปุโรหิตแทนบิดาครั้นต่อมาพระเจ้าจันทปัชชิต ทรงทราบว่า พระศาสดาตรัสรู้แล้ว เสด็จเที่ยวโปรดสัตว์สั่งสอน ประชุมชนธรรมะที่พระองค์สอนนั้น เป็นธรรมที่แท้จริง ยังประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตาม จึงมีพระประสงค์ใคร่เชิญเสด็จพระบรมศาสดาไปประกาศที่กรุงอุชเชนี จึงรับสั่งให้กัจจายนะปุโรหิตไปทูลเสด็จกรุงอุชเชนี

กัจจายนะปุโรหิตพร้อมด้วยผู้ติดตาม ๗ คน จึงออกจากกรุงอุชเชนี ครั้นมาถึงจึงพากันเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา พระองค์ทรงเทศน์สั่งสอน ในที่สุดบรรลอรหันต์ทั้ง ๘ คน หลังจากนั้นทั้ง ๘ ก็ทูลขออุปสมบท ทรงขออนุญาต ครั้นอุปสมบทแล้ว จึงทูลเชิญเสด็จกรุงอุชเชนี ตามหน้าที่ พระองค์รับสั่งว่า

"ท่านไปเองเถิด เมื่อท่านไปแล้ว พระเจ้าปัชชิตจักทรงเลื่อมใสท่าน"พระกัจจายนะจึงออกเดินทางพร้อมพระอรหันต์อีก ๗ องค์ ที่ติดตามมาด้วย กลับคืนสู่กรุงอุชเชนี และประกาศธรรมให้แก่พระเจ้าจันทปัชชิต พร้อมชาวพระนครเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และถ้อยคำประการอันเป็นสังฆธรรมหลังจากนั้นกลับคืนสู่สำนักของพระพุทธองค์ ตรัสว่า ท่านเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายแห่งการย่อคำพิสดารนับจากนั้นมาพระสังกัจจายน์ก็เป็นผู้สรุปย่อคำสอนบอกแก่บรรดาสาวกทั้งหลาย ด้วยความพอใจอย่างยิ่ง ในคำย่อนั้น และยังเป็นผู้ทูลขอให้พระพุทธองค์บัญญัติแก้ไขพุทธบัญญัติบางประการ ปราภฏว่าเป็นที่พอพระทัยแก่องค์พระศาสดาเป็นอย่างมาก

พระสังกัจจายน์ เป็นผู้มีรูปงาม ผิวเหลืองดุจทอง ดำเนินมาแล้ว ครั้งหนึ่งมีโสเรยยะบุตรเศรษฐีคนองเห็นพระสังกัจจายน์จึงปากพล่อยกล่าวว่า ถ้าเราได้ภรรยาที่มีรูปกายงดงามเยี่ยงท่านนี้ จักพอใจยิ่งพลันปรากฏว่าโสเรยยะบุตรมหาเศรษฐีหนุ่มคนองปาก ได้กลายเพศเป็นหญิงในทันที จึงหลบหนีไป ต่อมาได้สามีและบุตรสองคน จึงกลับมาขอพบกับพระสังกัจจายน์ โสเรยยะจึงกลับคืนสู่เพศชายเช่นเดิม นับว่าพระสังกัจจายน์มีฤทธิ์อำนาจยิ่งองค์หนึ่งในพุทธสาวกมีเรื่องแทรกเข้ามาว่าเพราะรูปกายอันงดงามของพระสังกัจจายน์ สร้างความ

ปั่นป่วนแก่อติเฟสอย่างมาก และอีกเรื่องราวหนึ่งเกิดความสับสนในกลุ่มพระสงฆ์ที่เห็นพระสังกัจจายน์เดินมา พระสงฆ์เข้าใจว่าองค์พระศาสดาเสด็จมาทางนี้ ทั้งนี้เพราะพระสังกัจจายน์ มีรูปร่างผิวพรรณคล้ายพระพุทธเจ้า เมื่อทราบความเป็นเช่นนี้แล้ว จึงได้เนรมิตกายใหม่ให้อ้วน พุงพลุ้ย น่าเกลียด เพื่อความสงบแห่งจิตและกิเลส

เรื่องราวของพระสังกัจจายน์พอสรุปได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความเฉลียวฉลาดมีความรู้ และเป็นทีโประของพระพุทธองค์ยิ่ง มีบารมี มีอิทธิฤทธิ์ ผู้ใดบูชาพระสังกัจจายน์ จึงได้รับพรจากพุทธรูป อันเป็นเอตทัคคะอย่างสมบูรณ์

อีกเรื่องราวพระสังกัจจายน์

พระสังกัจจายน์ หรือ พระสังกัจจายนะ ที่ ชาวพุทธทั่วไปมักเรียกเพี้ยนไปเป็น พระสังข์กระเจา นั้น แท้ที่จริงก็คือ พระมหาสังกัจจายนเถระ หรือ พระมหากัจจายนเถระ ซึ่งเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในครั้งพุทธกาล พระสังกัจจายน์ ที่เราเห็นกันทั่วไปในปัจจุบัน เป็นภาพหรือรูปปั้นที่อ้วน พุงพลุ้ย ใบหน้าอัมเอิบ ยิ้มร่าอย่างมีเมตตา เป็นการแสดงถึงการมีโชค มีลาภ มีเมตตาตามหานิยมแก่ผู้สักการบูชา แต่ก่อนที่จะมามีรูปลักษณะอย่างนี้ พระสังกัจจายน์ เป็นผู้ที่มีรูปร่างงดงาม ผิวพรรณผุดผ่อง ดุจทองคำ จนเป็นที่ต้องตาต้องใจแก่คนทั่วไป ไม่ว่าชายหรือหญิง เรียกว่าใคร ๆ ก็อยากเห็น อยากพบ อยากทำบุญด้วย เป็นเมตตาตามหานิยมที่เกิดขึ้นจากตัวท่านเอง จนสตรีเพศทั้งหลายต่างก็พากันหลงใหล ไปอยู่ที่ไหนก็มีสตรีหลายคนมากอย่เฝ้าดู เฝ้าชมกันอย่างไม่วางใจไปไหน จนเป็นการขัดขวาง การปฏิบัติสมณะธรรม ท่านจึงไปทูลขออนุญาตจากพระพุทธองค์ เพื่อขอเปล่งกาย ไม่ให้หล่อเหลางดงาม ซึ่งก็ทรงมีพุทธอนุญาตให้เป็นไปตามที่ขอพระสังกัจจายน์ จึงใช้ฤทธิ์อภิญญาของท่านแปลงกายให้อ้วนพุงพลุ้ย จนถึงต้องเอามืออุ้มไว้ เพราะมันใหญ่มาก แต่ใบหน้าก็ยังอวบอัมเอิบยิ้มร่าด้วยเมตตาบารมีแห่งความมีโชค มีลาภ ก็หมดปัญหาไป สำหรับการหลงใหล ในรูปร่างหน้าตา แต่ผู้คนก็ยังคิดใจในเมตตาบารมีของท่านก็ยังทำบุญกับท่านอยู่เสมอ เปรียบได้กับ พระสิวลี ซึ่งเป็นพระอรหันต์แห่งโคตลก ก้าวได้ในเวลาที่หมู่สงฆ์จะต้องเดินทางจาริกไปที่ละมาก ๆ หาก พระสิวลี ไม่สามารถที่จะเดินทางไปด้วยได้ หรือไม่อยู่ พระพุทธองค์ก็ทรงเรียกให้ พระสังกัจจายน์ ไปด้วย เพื่อว่าหมู่สงฆ์จะได้ไม่ติดขัดเรื่องบิณฑบาต ซึ่งก็เป็นอย่างนั้น จริง ๆ อาหารบิณฑบาต ก็จะเหลือเพื่อไม่ขาดแคลน ถึงแม้ว่าหนทางนั้นจะมีหมู่บ้าน และผู้คนไม่มากนักก็ตาม เมื่อพระสิวลีไม่อยู่ แต่มี พระสังกัจจายน์ มา ก็เหมือนกับมี พระสิวลีอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นจึงไม่มีใครสงสัย เมื่อเห็นรูปปั้นท่านประดิษฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักไปบูชาขอโชค ขอลาภกันอยู่เสมอ แล้วก็นำองค์ท่านเล็ก ๆ ไปบูชาที่บ้าน ที่ร้านค้า บริษัท เพื่อกิจการค้าขาย และการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ จะได้ก้าวหน้า เจริญเติบโต ด้วยบารมีของท่าน และผู้บูชาสักการะเองบุตรเศรษฐี มีเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า บุตรเศรษฐีหนึ่งชื่อ “โศเรยยะ” มีบ้านเรือนพัก

อาศัยอยู่ใน โสเรยณคร วันหนึ่งได้เห็น พระสังกัจจายน์เข้า ก็ตื่นตาตื่นใจ เพราะความรูปร่างของท่านจึงคิด
 อุกุศลกำหนดให้ท่านเป็นหญิง แล้วลวนลามทางจิตที่คึกคะนอง ด้วยจิตที่คิดพิเรนทร์ต่อพระอรหันต์เจ้า บุตร
 เศรษฐีโสเรยยะที่เป็นเพศชาย ก็กลับกลายเป็นเพศหญิง มีอวัยวะของสตรีครบสมบูรณ์ประหนึ่งหญิงแท้ ๆ ด้วย
 ความอับอาย บุตรเศรษฐีโสเรยยะ จึงหนีไปอยู่เมืองอื่น จนได้สามีและมีบุตรด้วยกัน ๒ คน ต่อมาภายหลังได้
 กลับมาขอขมาท่าน จึงได้กลับเป็น ชายอย่างเดิม เรื่องราวที่น่าเหลือเชื่อ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในโลกนี้ ก็ล้วน
 เหลือเชื่อทั้งนั้นย้อนดูประวัติย้อนกลับไปดูเรื่องราวประวัติตั้งแต่ต้นของท่านสักนิด แต่เดิมนั้นท่านเป็นบุตร
 พรหมณ์ปุโรหิต กัจจายนโคตร ของพระเจ้าจันทปัชชิต แห่งกรุงอุชเชนี เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เรียนจบไตรเพท
 ครบวิชาเสียชีวิตแล้ว ก็ได้รับตำแหน่ง ปุโรหิตแทนบิดา

กาลต่อมา พระเจ้าจันทปัชชิต ทรงทราบว่า ได้บังเกิดพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ขึ้นใน
 โลกแล้ว และเสด็จเที่ยวโปรดสั่งสอนประชาชน ธรรมที่พระองค์สั่งสอนนั้นเป็นธรรมที่แท้จริง ยังประโยชน์ให้
 สำเร็จ แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม มีพระราชประสงค์จะใคร่เชิญเสด็จสมเด็จพระบรมศาสดา ไปประกาศพระ
 ศาสนาที่ กรุงอุชเชนี จึงสั่ง กัจจายนะปุโรหิต ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เรียนจบไตรเพท ไปทูลเชิญเสด็จ เมื่อมีโองการสั่ง
 เช่นนั้น ท่านกัจจายนะปุโรหิต ซึ่งมีความศรัทธาอยู่ก็ถือโอกาสทูลลาบวชด้วย ครั้นได้พระบรมราชานุญาตแล้ว
 จึงออกจากกรุงอุชเชนี พร้อมด้วยบริวาร ๗ คน รอนแรมมาถึงยังที่ประทับพระบรมศาสดา ก็พากันเข้าเฝ้า ฟัง
 พระพุทธองค์ทรงตรัสเทศนาสั่งสอน ในที่สุดทั้ง ท่านกัจจายนะ และบริวารทั้ง ๗ ก็ได้บรรลुพระอรหันต์พร้อม
 กัน แล้วจึงทูลขออุปสมบท พระบรมศาสดา ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

ครั้นได้อุปสมบทแล้วจึงทูลเชิญอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้เสด็จโปรด ชาวอุชเชนี ตามประสงค์
 ของ พระเจ้าจันทปัชชิต พระบรมศาสดารับสั่งว่า ท่านไปเองเถิด เมื่อไปแล้ว พระจันทปัชชิต และชาวเมือง
 จะเลื่อมใส ด้วยเหตุนี้ พระสังกัจจายน์ หรือ พระสังกัจจายนะ จึงถวายบังคมลาเดินทางกลับ กรุงอุชเชนี ประการ
 พระพุทธศาสนาให้ พระเจ้าจันทปัชชิต และชาวเมืองเลื่อมใส แล้วกลับคืนมายังสำนักพระบรมศาสดา
 เป็นผู้เลิศ

พระสังกัจจายน์ หรือ พระมหากัจจายนะ ท่านเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายความที่ย่อให้พิสดาร เช่นครั้งหนึ่ง
 สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงแสดงภทเทกัตตสูตร แต่โดยย่อท่ามกลางสงฆ์ โดยแสดงธรรมว่า

“ผู้มีปัญญาไม่ควรคิดตาม คิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรจะมุงหาสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เพราะว่าสิ่งที่ล่วงไป
 แล้ว สิ่งนั้นก็ละเสียแล้ว สิ่งใดยังมาไม่ถึง สิ่งนั้นก็ไม่ได้ไม่ถึง ผู้ใดเห็นแจ้งธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้าในที่นั้น ๆ
 ในกาลนั้น ๆ ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลน ครั้นรู้ธรรมนั้นแล้วพึงให้ธรรมนั้นเจริญเนื่อง ๆ ความเพียรควรทำเสีย

ในวันนี้แล ใครเล่าจะพึงรู้ว่า ความตายจักมีต่อพวงนี้ เพราะว่าความผัดเพี้ยนต่อมัจจุราชที่มีเสนาใหญ่ไม่มีเลย ผู้รู้ที่เป็นคนสงบ ระวังย่อมกล่าวสรรเสริญผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวัน และกลางคืน อยู่ด้วยความไม่ประมาท อย่างนี้ เรียกว่า ผู้มีราตรีเดียว"

ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว เสด็จลุกไปสู่วิหารที่ประทับ ภิกษุทั้งหลายไม่เข้าใจ และไม่มีโอกาสที่จะทูลถาม ความที่พระองค์ตรัสโดยย่อ นั้นให้กว้างขวางได้ จึงอาราธนาขอให้ พระสังกัจจายน์อธิบายให้ฟัง

ท่านอธิบายความว่า ท่านผู้มีอายุ เรารู้ความแห่งธรรมที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อ นั้นตามความพิสดารว่า เมื่อบุคคลคิดว่า ในกาลล่วงแล้วตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสิ่งที่พึงถูกต้องด้วยกาย ใจกับอารมณ์ที่เกิดกับใจของเรามีแล้วอย่างนั้น ความกำหนดพอใจในสิ่งเหล่านั้นก็ผูกพันวิญญาน เพราะวิญญาน อันความกำหนดพอใจ ผูกพันแล้ว ผู้นั้นก็ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ที่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า คิดตามถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว ไม่คิดอย่างนั้นความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ก็ไม่ผูกพันวิญญานได้ ผู้นั้นก็ไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า ไม่คิดตามถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

บุคคลตั้งใจไว้เพื่อหมายจะได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้แล้วว่า ในกาลไกลข้างหน้านั้นตนตากับรูป เป็นต้น ของเราจะเป็นอย่างนี้ เพราะความตั้งใจอย่างนั้นเป็นปัจจัย ผู้นั้นก็ผลิตเพลินสิ่งนั้น ๆ ผู้ที่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า มุ่งหมาย สิ่งที่ยังมาไม่ถึง บุคคลไม่ได้ตั้งใจเพื่อจะหมายสิ่งใด สิ่งที่ยังไม่ได้แล้วอย่างนั้น ก็ไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า ไม่มุ่งหมายสิ่งที่ยังมาไม่ถึงแล้ว

นัยน์ตากับรูปอย่างละสอง อันใด เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ถ้าว่าความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ผูกพันวิญญานไว้แล้ว บุคคลก็ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ผลิตเพลินกับสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า ง่อนแง่นคลอนแคลนในธรรมที่เกิดเฉพาะหน้า ถ้าความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ไม่ผูกพันวิญญานได้ บุคคลก็ไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า ไม่ง่อนแง่นคลอนแคลนในสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าด้วยความใส่ใจ

พระสังกัจจายน์ หรือ พระมหากัจจายนะ ท่านเป็นผู้ที่เอาใจใส่ สนใจในการพระศาสนามากองค์หนึ่ง ธรรมวินัยใด ที่ขัดต่อภูมิประเทศ ไม่สะดวกที่สงฆ์จะปฏิบัติตามได้โดยลำบากแล้ว ท่านก็จะทูลชี้แจง ขอพุทธาอนุญาต ให้แก้ไขให้เหมาะสม ให้ยิ่งขึ้นอยู่เสมอเช่นครั้งหนึ่งท่านไปพำนักหาวิเวกอยู่ ณ ภูเขาปวัตตะ แขวงเมืองกุรุขระ ในวันดีทักขิณาปถชนบท อุบาสกผู้เป็นอุปัฏฐากของท่านคนหนึ่ง ชื่อว่า โสณกุฎฏิกณณะ มีความประสงค์จะบวชในธรรมวินัย แต่ก็ยังบวชไม่ได้ เพียงแต่บรรพชาเป็นสามเณรเท่านั้น เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี จึงมีโอกาสดูอุปสมบทได้ เพราะในวันดีทักขิณาปถชนบทนั้น หากภิกษุเป็นคณะครบองค์ไม่ได้ (๑๐ รูปขึ้นไป)

เมื่อท่าน โสณกุฎิถณะอุปสมบทแล้ว มีความปรารถนาจะไปเฝ้าพระบรมศาสดา จึงไปลา พระสังกัจจายน์ หรือ พระมหากัจจายนะ ผู้อุปชฌาย์ ท่านอนุญาตแล้ว ตั้งให้ไปถวายบังคมพระบาทด้วยเศียรเกล้าตามคำของท่าน โดยให้พระองค์ ทรงแก้ไขพุทธบัญญัติ ซึ่งขัดต่อ อวันตชนบท ๕ ข้อ ด้วยกันคือ

ในวันตักขิณาลาถชนบทมีภิกษุน้อย ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงอนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะน้อยกว่า ๑๐ รูป ซึ่งก็ได้รับการอนุญาตให้เหลือเพียง ๕ รูป สำหรับชนบทชายแดนทั่วไป

เนื่องด้วยมีพื้นที่ขรุขระไม่สม่ำเสมอ ไม่สะดวกต่อการเดินทาง พระภิกษุในชนบทได้รับความลำบากมากนัก ขอพุทธาอนุญาตให้ภิกษุไถ่รองเท้าเป็นชั้น ๆ ในชนบทชายแดนได้ พระองค์ก็ทรงอนุญาต

พวกมนุษย์ต้องอาบน้ำทุกวัน ขออนุญาตพระภิกษุอาบน้ำเป็นนิตยเถต พระองค์ก็ทรงอนุญาต

ในชนบทนั้นมีเครื่องลาดที่ทำด้วยหนังแพะ หนังแกะบริบูรณ์ดีในชนบทหาได้ง่ายกว่าอย่างอื่น ขอให้ภิกษุใช้หนังแพะ หนังแกะเป็นเครื่องลาดได้ในชนบท พระองค์ก็ทรงอนุญาตตามนั้น

ในการที่มนุษย์ถวายเป็นผ้าจีวรแก่ภิกษุก็เช่นกัน เมื่อภิกษุไม่อยู่เขามาถวายเป็นผ้าจีวร เมื่อเธอกลับมา ภิกษุที่รับผ้าจีวรไว้แจ้งให้เธอทราบ เธอจึงเกลี้ยไม่ยินดีรับ เพราะล่วง ๑๐ ราตรีแล้ว เข้าใจว่าเป็นอาบัตินิสสัคคิยะ จำต้องสละผ้านั้น เป็นการลำบากสำหรับชนบท พระองค์ก็ทรงอนุญาตว่า เราอนุญาต ให้พระภิกษุรับผ้าที่เขาถวายเป็นผ้าจีวรได้ ผ้ายังไม่ถึงมือเธอเมื่อใด จะถือว่าเธอมีสิทธิ์เต็มที่ไม่ได้ทราบนั้น

อันนี้ก็เป็นความเอาใจใส่ดูแลพระพุทธศาสนาของท่าน โดยไม่ปล่อยให้เรื่องเล็กน้อยผ่านไปวาระใดเลย

เมื่อครั้ง พระสังกัจจายน์หรือพระมหากัจจายนะ อยู่ที่คันทวัน แขวงมธรรราชธานี พระเจ้ามธรรราชวันตีบุตร เสด็จไปหา แล้วตรัสว่า ข้าแต่ท่าน พระกัจจายนะ ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ถือว่า พวกเขาเป็นผู้ประเสริฐบริสุทธิเกิดจากพรหม ท่านเข้าใจอย่างไร

พระสังกัจจายน์หรือ พระมหากัจจายนะ ทูลตอบว่า วรณะสี่เหล่าไม่ต่างกันดังนี้

ในวรรณะ ๔ เหล่านี้ วรรณะเหล่าใดเป็นผู้มั่งคั่ง ไม่ว่าวรรณะเดียวกันหรือวรรณะอื่น ย่อมเข้าเป็นสาวกของวรรณะนั้น

วรรณะใดประพฤติ อกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่ภะระ วรรณะนั้นย่อมเข้าสู่ อายะ เสมอกันหมด ไม่มีพิเศษ

วรรณะใดประพฤติ กุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่ภะระ วรรณะนั้นย่อมเข้าถึง สுகติโลกสวรรค์ เหมือนกันหมด

วรรณะใดทำ โจรกรรม ประพฤติล่วงเมียบคนอื่น วรรณะนั้นต้องรับ อาชญา เหมือนกันหมด ไม่มียกเว้น

วรรณะใด ออกบวช ตั้งอยู่ในศีลธรรม วรรณะนั้นย่อมได้รับ ความนับถือ และได้รับ บำรุง

และได้รับ กลุ่มครองรักษาเสมอ กันหมดๆ

ครั้ง พระเจ้ามธุราช ได้สดับแล้วก็เกิดความเลื่อมใส แสดงองค์เป็นอุบาสก ถึงพระเถระเจ้า กับ พระธรรม
พระสงฆ์ เป็นสรณะ พระเถระทูลห้ามว่า อย่าถึงท่านเป็นสรณะเลย จนถึงพระผู้มีพระภาคผู้เป็นสรณะ ของ
อาตมาภาพ เป็นสรณะเถิด

พระเจ้ามธุราช ตรัสถามว่า เคียวนี่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ใด ท่านทูลว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ปรินิพพานเสียแล้ว พระเจ้ามธุราชตรัสว่า ถ้าพระองค์ได้ทรงสดับว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ใด แม้
ใกล้ไกลเท่าใด พระองค์จงจักเสด็จไปเฝ้าให้จงได้ แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานเสียแล้ว ข้าพระองค์ ขอ
ถือพระผู้มีพระภาคเจ้าแม้ปรินิพพานไปแล้วกับ พระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึง

ข้อนี้ย่อมชี้ให้เห็นว่า พระสังกัจจายน์ หรือ พระมหากัจจายนะ อยู่มาถึงภายหลังแต่พุทธปรินิพพาน ท่านดำรงชน
มายุสสังขาร อยู่โดยสมควรแก่กาลแล้วก็ปรินิพพานฯสุดท้าย

พระมหากัจจายนะนี้ ทางฝ่ายมหายานเขาถือไปอีกอย่าง คือถือว่าท่านยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จะได้มาตรัสรู้ เป็น
พระศรีอริยเมตไตรยในอนาคต ซึ่งฟังดูไม่แน่อนนัก เพราะทางฝ่ายเถรวาท เราถือว่าท่านได้บรรลุพระอรหันต์
แล้ว สิ้นจากอภินิหารนี้ไป ก็เข้าสู่ปรินิพพาน แต่โดยทั่วไปต่างถือกันว่าท่านมี บารมีทางโศคลาก มีรูปปั้นท่าน
ประดิษฐานอยู่ที่ใด ผู้คนมักไปบูชาขอโชคขอลากัน

ข. การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรีษะเกษ

ตำบลศรีษะเกษ เป็นตำบลเก่าแก่ที่ตั้งชุมชนมายาวนานมากกว่า ๖๐๐ ปี เดิมเป็นแขวงแขวงหนึ่ง จากการ
เล่าต่อกันมามีเจ้าเมืองน่าน ได้เสด็จประพาสมายังแขวงนี้ ได้สังเกตเห็นว่าแม่น้ำไหลกลับทิศ คือ ไหลจากทิศ
ใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือ จึงเป็นที่น่าสังเกตและแปลกจากแขวงอื่นๆ จึงได้ตั้งชื่อว่า “ศรีษะเกษ” ตั้งแต่นั้นมา ซึ่ง
เพี้ยนมาจากคำว่า “สังเกต” และเป็นชื่อของตำบลศรีษะเกษมาจนถึงปัจจุบันในการจัดตั้งขึ้นเป็นตำบลครั้งแรก
มีหมู่บ้านเพียง ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านหัวเมือง บ้านนาจั่ว บ้านหนองเตา และบ้านนาบุด บ้านนาจั่วปัจจุบัน
เปลี่ยนเป็นบ้านศรีษะเกษ บ้านนาบุดปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบ้านศรีบุญเรือง ในปัจจุบันมีหมู่บ้าน จำนวน ๑๔

หมู่บ้าน มีปูชนียสถาน อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตำบล คือ “พระธาตุศรีสะเกษ” ประดิษฐานอยู่ที่บ้านศรีสะเกษ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

ค. ความเชื่อของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีต่อพระธาตุ

สังคมแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมความเชื่อเป็นของตนเองวัฒนธรรมเป็นวิถีของการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นที่สืบสานยึดถือปฏิบัติต่อกันมา ตลอดจนมีการสั่งสมสืบทอดจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลานอย่างต่อเนื่องมรดกทางวัฒนธรรมของตำบลศรีสะเกษ ในด้านปูชนียสถาน ปุชนียวัตถุ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม พื้นบ้านตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นสิ่งบ่งบอกความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ ในอดีตของตำบลศรีสะเกษ ปูชนียสถาน ปุชนียวัตถุและโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของตำบลศรีสะเกษ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนา ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ที่สำคัญของตำบลศรีสะเกษได้แก่พระธาตุศรีสะเกษ ความเชื่อของชาวบ้านตำบลศรีสะเกษมีความเชื่อตรงกันว่าพระธาตุศรีสะเกษเป็นพระธาตุแห่งน้ำนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ โดยมีเรื่องเล่าบอกต่อกันว่า มีผู้พบเห็นพระธาตุศรีสะเกษ(ในรูปองค์เจดีย์)กำลังก้มลงดื่มน้ำในแม่น้ำแห่ง และทุกวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำจะมีลูกแก้วสีเขียวและสีต่างๆ ออกมาลอยเล่นบนฟ้า และลอยไปที่พระธาตุพลูแซบ่อยๆ โดยชาวบ้านเชื่อว่าลูกแก้วเหล่านี้ลอยไปเที่ยวหากัน และชาวบ้านในอำเภอนาน้อยมีความเชื่อว่า พระธาตุพลูแซเป็นพระธาตุผู้พิ (เป็นที่บรรจุพระเกศาพระพุทธเจ้า) ส่วนพระธาตุศรีสะเกษเป็นพระธาตุผู้น้อง (เป็นที่บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์กัจจายนะ (พระสังกัจจายน์))

ง. ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสะเกษ

พระธาตุที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสะเกษ คือพระธาตุพลูแซซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังที่ได้ยินการเล่าขานของการลอยไปมาระหว่างลูกแก้ว ๒ พระธาตุ และการละเล่นต่างๆที่มีการแข่งขันกันในอดีต โดยมีประวัติและรายละเอียด ดังนี้

พระธาตุพลูแซ

เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ของอำเภอนาน้อย จังหวัดน่านตั้งอยู่บนสันเขาตอยหัวงัว ในพื้นที่ หมู่ ๔ บ้านบึง ตำบลน่าน้อย ระยะทาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อยประมาณ ๔ กิโลเมตร

ตำนานประวัติการสร้างพระธาตุพลูแซ การสร้างครั้งแรกไม่ทราบว่ามีเมื่อใด แต่บันทึกไว้ในสมุดข่อยเมื่อปี พ.ศ.๒๒๖๒ ปีจอ (ชวด) เดือน ๔ ขึ้น ๙ ค่ำ ได้บันทึกตามคำบอกเล่าครุบาธรรมปัญญาได้เล่าแก่สามเณรแสน

พรหม (ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาแสนพรหม) ว่ามีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ได้เสด็จมาโปรดสัตว์ถึงบริเวณคอยหัวงัว โดยได้มีพระเถระเจ้าติดตามมารูปหนึ่งพระเถระได้ลงไปตักน้ำที่ดินเขา (เชิงเขา) จากลับได้เวะขอพลูจากย่าเฒ่าที่บ้านดินคอย เนื่องจากพลูแห้ง ย่าเฒ่าจึงขอเอาพลูแช่น้ำก่อนแล้วจึงนำมาถวายเมื่อพระพุทธรูปเจ้าทราบเรื่องย่าเฒ่าแช่พลูจึงทรงทำนายว่าที่นี้ต่อไปจักได้ชื่อว่า คอยพลูแช่

เมื่อพระพุทธรูปเจ้าเสด็จกลับทรงเอาพระเกศา (เส้นผม) ให้พระเถระบรรจุลงที่ประทับนั่ง ประชาชนนำโดยพญางั่ว (เมืองหนึ่งในเขตอำเภอนาน้อยสมัยโบราณ) นำตุ๊ก รูปเทียนดอกไม้มานบูชาพระพุทธรูปเจ้าและขออนุญาตสร้างเจดีย์ตรงที่ประทับนั่งซึ่งได้บรรจุเกศานั้น โปรดให้สร้างพระเจดีย์ตรงที่บรรจุพระเกศาเพื่อเอาไว้สักการบูชาและได้ขนานนามว่า “พระธาตุพลูแช่”

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๘ เหนือ) ซึ่งตรงกับวันงานเทศกาลนมัสการพระธาตุพลูแช่ จะทำกันประจำทุกปี ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๘ เหนือ) ตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ สรงน้ำพระธาตุเวียนเทียน ตลอดจนมีการจุดบั้งไฟในตอนบ่ายซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำทุกปี ชาวบ้านมักจะเดินขึ้นไปสักการะกันซึ่งก็มีบันไดคอนกรีตทดสอบพลังศรัทธากันและปัจจุบันมีถนนลาดยางอย่างดีแล้ว

ตำนานพระธาตุปูแจ (พลูแช่ อ่านเป็นภาษาพื้นเมือง ว่าปูแจ)

เจ้าแสนพรหม ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมหนองบัว ทิศตะวันออกเมืองงั่วเป็นศิษย์ของครูบาทินณะรังคำ ครูบาชยปรัมมะและครูบาธรรมปัญญา ส่วนแต่ผู้ทรงปฏิญาณ ท่านทั้ง ๓ เป็นผู้รู้แจ้งถึงพื้นแผ่นดินที่เมืองงั่ว ท่านได้เล่าบอกกล่าวสืบๆ กันมาว่า

พุทธศักราช ๒๒๖๒ ปีกดไข่ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ เมืองงั่วนี้มีมาแต่พระพุทธรูปเจ้าสร้างสมพานแต่ท่านได้เกิดเป็นทรายคำอยู่ที่คอยหัวงัวข้างแม่น้ำสาเกทิสได้ทรายคำตัวนั้นเดินทางหากินตามกำลังแห่งจนและมีฤทธิ์มากนักได้ทราบข่าวสารจากหมู่ทรายทั้งหลายว่า ในดินแดนอาละวะกะยักปีหมากม่วงธิดาอันมีรสหอมหวาน ยิ่งนัก ทรายคำตัวนั้นจึงได้ไปสอดเคียง ไม้ม่วงธิดาตัวนั้นแล้วก็ได้กัดกินตามใจมักแห่งตน

ยังมีผู้อ่อนหนึ่งเป็นพรานป่า มั่นก็สอดเคียงมาถึง ณ ที่แห่งนั้นและก็ได้เห็นทรายคำตัวงามยิ่งนักมีใจรักอยากได้มันจึงวิ่งไล่ทรายคำ เพื่อจกจับมัดเอาให้ได้ พรานอ่อนได้วิ่งไล่ทรายคำพระโพธิ์สัตว์มาสอดเคียงหัวน้ำแม่สายได้มาเด็กป่าหญาป่าหินอดหิวถอยกำลังลงมากนักและตาย ณ ที่นั้นลวดปรากฏชื่อว่า น้ำแม่เด็กแม่กลางตราบเท่ากาลบัดนี้ส่วนทรายคำก็หนีมาสู่ที่แห่งตนที่คอยหัวงัวก็ซุ่มกินหมากม่วงธิดาตามสุขแห่งตน แก่นหมากม่วงธิดาที่ทรายคำคายไว้นั้นก็ออกงอกงามเป็นไม้ม่วงธิดาต้นเก่าตายต้นใหม่ก็ออกมาแทนสืบต่อกันมาตามพิชชะ

แห่งท่าน ทรายถึงกาลบัดนี้ต่อมาทรายคำตัวนั้น หมดยุชยแห่งตนก็ได้ขึ้นเมื่อเกิดในชั้นดุสิตา จนมีอายุ ๕, ๐๐๐ ปี ทิพย์

ครั้นหมดยุชยในชั้นฟ้าแล้ว ก็มาเกิดในเมืองหงสาวดีนครแล้วออกบวชเป็นฤๅษีเจริญพรหมวิหาร ๔ อยู่บนคอยสิงคตระท่านพระฤๅษีเข้ามานี้รู้ว่ามีตจจริงแห่งตน อันตายแล้วเกิดก็หันภวชาติแห่งตน ได้เกิดเป็นทรายคำ อยู่ในคอยห้วงวักที่นั่นแล้วก็มีใจใคร่มาเห็นที่อยู่แห่งตนท่านก็คือเอาบาตรและไม้เท้า และเครื่องบริขารทั้งมวลมาแต่คอยสิงคตระก็มาสอดคอยขุนน้ำแม่สาเกยที่นั่นบาตรของพระฤๅษีเจ้าหลุดออกจากหัวเงื่อนไม้เท้า นั้น กลิ้งลงจากคอยเสียงดังตะหลุบขบตกลงถึงน้ำพระฤๅษีเจ้าเก็บเอาบาตรแห่งตนมาผ่องดูก็เห็นพวงบาตรแตกแห่งท่านก็ได้ทำนายว่าภายหน้าแม่น้ำนี้จะมีชื่อใหม่ว่า “น้ำแห่ง” พระฤๅษีได้ล่องแม่น้ำสาเกยมาถึง คอยห้วงวักอันเป็นที่อยู่เก่าแห่งตนแล้วก็กระทำเจริญเมตตาภาวนาพรหมวิหาร ไปไว้ๆ จนเสียงอายุแห่งตน ได้ขึ้นเมื่อเกิดบนพรหมโลกแล้วก็เวียนว่ายตายเกิดตราบได้พะยาสัพพัญญะแล้วจรเดินโปดสัตว์ทั้งหลายหื้อได้ถึงธรรมวิเศษมีโรคาและอรหันตาตามบุญสมทานของสัตว์ทั้งหลายที่ได้กระมา ท่านก็จรเดินมาสอดคอยห้วงนั้นแล้ว พระมหากษัตริย์พระเจ้าก็เอาบาตรลงไปเอน้ำกลับมาแล้วลวดแฉะขอเมตตาพลูจากเอน้ำยาเฒ่าแก่ที่คอยห้วงวักยาเฒ่าแก่บอกว่าพลูมันแห้งขอเอาแช่น้ำให้เปียกเสียก่อน เมื่อพลูเปียกน้ำแล้วจึงนำมาทานหื้อพระมหาเถระเจ้า เมื่อพระมหาเถระเจ้าได้พลูแล้วก็เอาไปเคนพระพุทธรเจ้าพระพุทธรเจ้าถามว่าไปช้านานเป็นฉันใด ฤาพระมหาเถระเจ้ากินบ่น้อมไหว้พระพุทธรเจ้าว่า แฉะขอเมตตาพลูของยาเฒ่าแก่แต่พลูนั้นแห้งต้องยังรอให้ยาเฒ่าแก่แช่พลูให้เปียกเสียก่อน จึงช้านานใช้พระพุทธรเจ้าก็เอามือลูบหัวได้เกศาเส้นหนึ่งยื่นให้พระมหากษัตริย์เจ้าเอาไปบรรจุไว้ในคอยห้วงวัก พระพุทธรเจ้าก็ทำนายทายว่าคอยอันนี้จักย้ายชื่อไปว่า คอยพลูแช่ตามนิมิตของยาเฒ่าแช่พลูนั้นแล พระพุทธรเจ้าพักที่คอยห้วงวักนั้นหนึ่งเกิดมัจฉนิยามแล้วก็เล็งดูเวไนยสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในคอยล้อมรอบคันจั่วหลวงนั้นคงถึงโรคาปัตติมรรค ถ้าน้ำ พระพุทธรเจ้าจักเดินไปอยู่ คอยห้วงวักทางทิศตะวันออกคอยล้อมพระยาจั่วยามรุ่งนั้นแลครั้งรุ่งแจ้งดีแล้ว จะเดินเอาข้าวบิณฑบาตและก็ไปนั่งจั่วในพื้นไม้จั่วหลวงนั้นแลคนทั้งหลายมีพระยาจั่วทั้งสองเป็นเก้าก็เอาจ้อตุง ข้าวตอกดอกไม้บูชาพระพุทธรเจ้าแล้วขอฟังธรรมเทศนาและพระพุทธรเจ้าก็ได้เทศนาตามนิมิตได้ต้นจั่วต้นนั้นพระพุทธรเจ้าเทศนาดียิ่งนัก คนทั้งหลายที่ได้ยินธรรม ก็ได้ถึงโรคาปัตติมรรค ถ้าน้ำแล้วก็จำเอาธรรมเทศนาของพระพุทธรเจ้าและได้ทำนายว่าเมืองอันนี้ภายหน้าจักได้ชื่อว่าเมืองจั่วและคนทั้งหลายก็ขอเจติยะแทนที่นั้น พระพุทธรเจ้าก็อนุญาตหื้อสร้างเจติยะนั้นและขนานนามว่า “พระธาตุคอยปูเจ้า”

ข้อมูลตำนานพระธาตุปูเจ้า

๒. ต้นฉบับเป็นตัวเมืองล้านนาของ นายสว ย โนจักร อาจารย์วัดน่าน้อย แต่ไม่ทราบว่าเป็นคัมภีร์มาจากที่ใด และนายเกษม แซ่ด่าน ร้านค้าในนิมิต บ้านอรัญญาวาส เป็นผู้คัดจากตัวเมืองล้านนามาเป็นภาษาไทยปัจจุบัน

๒. พุทธศักราช ๒๓๓๘ เกิดอาเพศกลางสังหารณ์ นายพิศิษฐ์ ไชยวัฒนพันธ์ อดีตปลัดอำเภอน่านน้อย คัดมาจากหนังสือพื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๓.ชื่อ พระธาตุพลูแซ่ ผู้เขียน เขียนปุแจ้ ตามที่ชาวบ้านเรียกขานกัน

ประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรีสะเกษ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสะเกษ

ในการจัดงานสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษในอดีตมีประเพณีวัฒนธรรม ต่างๆที่สืบทอดมาจนมาช้านานที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีสะเกษ ดังนี้

๑. โสภก้องปฐา (หอ กลองบูชา)

โสภก้องปฐาพระธาตุศรีสะเกษหรือหอกลองบูชา กลองปฐาประกอบด้วยกลองขนาดใหญ่ ๑ ใบ และกลองเล็ก ซึ่งเรียกว่า กลองแซะ หรือ ลูกตูบ อีก ๓ ใบ ซึ่งมีขนาดลดหลั่นกัน กลองปฐาใช้ตีเป็นพุทธบูชาในโอกาสเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น วันขึ้น หรือแรม ๑ ค่ำ และ ๑๔ ค่ำ ระหว่างเข้าพรรษา เป็นต้น บางแห่งใช้ตีเป็นสัญญาณบอกเวลาด้วย เวลาตีกลองตีปฐาใช้ฆ้องและฉาบเข้าจังหวะ ตีต่อเนื่องกันใช้ผู้ตี ๒ คน คนหนึ่งถือไม้ค้อน ๒ มือ ตีกลองใหญ่ กลองเล็ก อีกคนหนึ่งถือไม้เรียวตีขัดจังหวะ

ลักษณะของกลองเป็นไม้ค้อนเนื้อแข็ง นำมาเจาะให้กว้าง รูปกลมกะทัดรัด เจาะรูรอบทั้ง ๒ ด้าน หุ้มด้วยหนังควายเฒ่าปักหลักยึดปลอกหาวรองทั้ง ๒ ด้าน ทุกลูกในก้องกลองใหญ่ตัวในมีมะพร้าว ๑ ลูก เขียนยันต์คาถาอาคมต่างๆ ใส่ เช่น คาถาเสื่อโคร่ง คงศักดิ์เป็นหัวเมืองล้านนาตีให้มีเสียงดังฟังได้ดีให้เจริญรุ่งเรืองบ้านเมืองเป็นสุขดีให้สนุกสนานเฝ้าอินทร์เฝ้าพรหม ไม่ได้ตีทุกวันตีเมื่อมีกิจกรรม งานประเพณี วันพระ วันศีล ซึ่งในปัจจุบันนี้บางวัดบางพื้นที่ก็หายไปเอาไปรวมกับหอรบสร้างด้วยคอนกรีตทำให้ทางวัฒนธรรมเสื่อมเสียลง ควรจะฟื้นฟูอนุรักษ์ไว้เพื่อถ่ายทอดสืบไป

วรรณกรรมพื้นบ้าน

วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง ผลงานที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาทั้งโดยการพูดและการเขียนเป็นเรื่องราวต่างๆ

ภาษา คือสื่อสำคัญในการถ่ายทอดความหมายระหว่างมนุษย์ เรื่องราวที่มนุษย์ถ่ายทอดถึงกันล้วนแต่เป็นวรรณกรรมในความหมายกว้างๆ แต่ในความหมายที่แคบลงมา คำว่า วรรณกรรมจะมุ่งถึงภาษาที่ได้มีการเรียบเรียงหรือฟังแล้วอาจก่อให้เกิดความประทับใจ กระทบอารมณ์และให้ความบันเทิงหรือความเพลิดเพลิน ตลอดจนให้ข้อคิดหรือคติเตือนใจบางประการ

พื้นบ้านหมายถึงกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน มักจะมุ่งถึงกลุ่มชนที่เป็นชาวบ้านทั่วไปที่มีชีวิตอยู่ในเมืองหลวง เช่น พื้นบ้านภาคเหนือ ก็หมายถึง กลุ่มชนส่วนใหญ่ที่มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมท้องถิ่นภาคเหนือ เป็นต้น

วรรณกรรมพื้นบ้าน จึงประกอบด้วยคำว่า “วรรณกรรม” และ “พื้นบ้าน” รวมกันซึ่งหมายถึงผลงานที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาโดยการพูดและการเขียนของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น เช่น วรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งใจแต่ละท้องถิ่นก็จะใช้ภาษาพื้นบ้านในการถ่ายทอดเป็นเอกลักษณ์

วรรณกรรมที่สำคัญที่ชาวบ้านแต่ละตำบลซึ่งมีความเกี่ยวพันกันได้ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมในอดีต ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตวรรณกรรมพื้นบ้านที่สำคัญของอำเภอนาน้อยมี ดังนี้

๒. คำว

เป็นวรรณกรรมของชาวเหนือซึ่งถือว่าเป็นบทประพันธ์ที่เป็นกลอนหรือกวีนิพนธ์ของชาวเหนืออาจจะประพันธ์ออกมาในรูปของรำพัน คำสอน สุภาษิต หรือแต่งเพื่อพรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ คำวที่ชาวตำบลศรีสะเกษ นิยมประพันธ์ขึ้นเพื่อความบันเทิงและเพื่อเป็นคติสอนใจตลอดจนการรำพึงรำพันในความรัก ในสมัยโบราณนิยมบันทึกคำวเป็นภาษาพื้นเมือง ในกระดาสา (ปี่สา) ชนิดของคำว ที่มีทุกตำบลในอำเภอนาน้อยมี ๔ ชนิด ดังนี้

๒.๑ คำก้อม เป็นคำสัน เนื่อความจบลงในตัวเอง หรือบางสำนวนอาจจะตัดตอนมาจากคำชนิดอื่นๆ ก็ได้ ตัวอย่างเช่น เยี้ยะหือเป็นฮัก ยากนักจักหวัง เยี้ยะหือเป็นจิง คำเดียวก็ได้ จับใจแข็ง บ่จับใจกำ จับใจครุบา บ่จับใจพระน้อย

๒.๒ คำใช้ เป็นคำที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นจดหมายรัก ได้ตอบกันระหว่างหญิงชายถ้าเขียนหรือแต่งไม่เป็น ก็จ้างวานผู้อื่นที่มีความชำนาญในการแต่งเขียนให้

๒.๓ คำฮ่ำ เป็นคำที่เขียนใช้พรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งจะสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรม ด้านความรู้ และอารมณ์ แก่ผู้อ่านไปด้วย เช่น คำฮ่ำกำสอน คำฮ่ำบ้องไฟ คำพิน้องบ่ถูกกัน คำแม่สอนลูก เป็นต้น

ตัวอย่างคำฮ่ำกำสอน (คัดมาบางตอน)

อุทาหรณ์กำสอนสั่งไว้ หือเป็นไม้ได้ส่องโลกโลกา

เกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีปัญหา ไปทั่วโลกเหมือนกันทั่วหน้า

บ่ว่าแต่ไฟ คึงเจ้าและข้า บ่มีเวลาว่างตุ๊ก

เกิดแก่เจ็บตายวอดวายชำรุด เหมือนกันจูงูจ่ายอิง

ถึงมีฤทธิ์เดชเก่งกล้าเหนือสิงห์ ทั่วโจงเมืองปิง ไผบสู้ได้

ก็ยังมาตาย วอดวายม้วยไหม้อยู่ในกองไฟเผาร้อน

ถึงมีข้าวของเงินทอง ปีน้อง ไผบ่อจ้วยได้ชีวา

ถึงจะมีทรัพย์มากายคงหาย แผลกเอาชีวกินมาบ่ได้

กำหนดวันตายมันเข้ามาใกล้ บ่มีวันใด จ้วยการตึงกัน

งามดีกรรมหลายชั้น เมียรักหนุ่มหน้าเรางาม

ก็ยังบ่แม่ มัจจุราชตำมรูกังคังงามแลกมันบ่อได้

จำเป็นต้องตาย นอนหงายหือไหม้อยู่ในกองไฟร้อนๆ เลียบสนใจ

ห่วงปีหวางน้อง รถมั่งรถคู่กันงาม สละพร้าพร้อมบ่ได้ติดตาม
 เมียสาวงามๆ ตามไปบ่ได้ เมื่อยังเป็นคน บ่อสนเข้าใกล้
 บริจาคไปสังทรัพย์ เข้าวัดเข้าวา เคาहांนกับบริจาคหื้อทำบุญ
 ของกินของใจบ่อได้อุดหนุน บ่อเคยทำบุญในกลางบ่วงแก้ว
 พระศาสนาวิควาผ่องแผ้ว บ่แก่นได้ไกรบบนบ
 เมื่อตัวเฮตตาย ก็จักได้พบรอกอยู่ถ้าวินญาณ
 ทำกรรมใดไว้บ่อได้ติดตาม จำมพิบาลเป็นขาน
 จื่อถ่านรทสวรรณเป็นยันอยู่หน้า บ่อมีปัญญาลึกเว็น
 จำมพิบาลมาขานจื่อเน็น มาคิดไล่เส้นทำดี
 เมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในโลเกี ได้ทำความดีความชั่วบอกแจ้ง
 ถ้าไฟทำดีบ่มีกลิ่นแกล้ง เป็นกำเอาแปนจื่อไว้
 หื้อปากันจำ หนอหล้าหนอไ้ จะไปโลกได้หลงเอา ความโกรธปีนั๊ก
 ปีหื้อโง่เขลา หูตำมัวมาเอาตัวแต่ได้
 ปีน้องวงศาเกิดมาร่วมไ้ ถือเป็นสายใยร่วมต้อง
 กำพูกำจำกัายอ่อนก้อม หมั่นน้อมหมั่นไหวในธรรม
 หื้อมีหวัคคิดเป็นนิจประจำ อยู่ในศีลธรรมกำสอนพระเจ้า

๒.๔ คำธรรม เป็นคำที่มีเนื้อหาสาระ มาจากชาดกหรือเรื่องเกี่ยวกับ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่อง
 จักรๆ วงศ์ๆ ใช้แต่งเป็นเรื่องยาว เช่น คำหงส์หิน เป็นต้น

สำหรับการอ่านคำวนั้น ผู้อ่านจะอ่านแบบร้อยแก้วธรรมดา หรืออ่านแบบทำนองเสนาะก็ได้ สำหรับ
 การอ่านทำนองเสนาะนั้น นิยมอ่านมีอยู่ ๔ ทำนอง คือ

๒.๔.๑ ทำนองมะนาวล่องโขง เป็นทำนองที่มีเสียงขึ้นๆ ลงๆ นิยมใช้อ่านคำวจนที่บรรยายถึงอารมณ์ โกรธ หรือหึงหวง เป็นต้น

๒.๔.๒ ทำนองวิงวอน เป็นทำนองที่เชื่องช้า การเอื้อนเสียงชวานาน้อยนิยมเรียกว่า การอื้อเสียง นิยมอ่านตอนที่พรรณนาความในใจ หรือทุกข์โศก เป็นต้น

๒.๔.๓ ทำนองโก่งเสียงวบง ทำนองนี้มีลีลาความโค้งโน้มของเรียวไฟ คือ จากเสียงต่ำขึ้นเสียงสูง แล้วค่อยๆ ลดลงมาเป็นเสียงต่ำ

๒.๔.๔ ทำนองม้าย่ำไฟ เป็นทำนองเร็วขึ้น ใช้อ่านคำวตอนที่บรรยายความหรือตอนที่เร้าใจ

ในการอ่านแต่ละทำนองนั้น ก็ขึ้นอยู่กับลีลาหรือบทของคำวแต่ละเรื่องไม่ไปได้เจาะจงตายตัวทั้งนี้แล้วแต่ผู้อ่านจะพิจารณา ให้ทำนองเหมาะสมกับเรื่องที่อ่าน เป็นสำคัญมากกว่า

๓. จ้อย

เป็นการขับลำนำบทกลอนสั้นๆ ที่ลึกลับซึ่งกินใจมีความหมาย ซึ่งมักจะเอามาการอ่านคำวหรือขับคำว แต่เดิมชวานาน้อยนิยม จ้อย ในระหว่างเดินทางเวลาไปแอ่วสาว (จีบสาว) ในตอนกลางคืน เพื่อบอกความใจแก่สาว หรือจ้อยเพื่อบรรยายความในใจ หรือกล่าวลาจุดประสงค์นอกจากความเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นการส่งสัญญาณให้ผู้ที่ต้องการสื่อสาร รู้ตัวว่า ในยามคำกลอนนั้นจะมีชายหนุ่มมาเที่ยวหา

ตัวอย่างการจ้อย (พ่อสาว่ง ศรีติะ : บอกบทจ้อย)

- เดินมาม้อยม้อย น้ำย้อยใบต้อง ลูกจากตื่นนอน ปี่มาแอ่วเล่น
- ถ้าปี่ได้กิด คีตบวสะหนอง ถ้าปี่ได้ปอง เอน้องจันได้
- พี่ฮักเจ้า เหมือนข้าวฮักหิม ฮักบ่ลื้ม เหมือนฟิมฮักฝ้าย
- เกิดเป็นคนมนุษย์ร่วมได้ กิดไปกิดมา มาคำแต่ฮั้ หมดความอาลัยห่วงฮัก
- ปี่ไปกำละ พรากหน้าลาหนี น่องใจบ่ดี สดบ่ตั้ง
- อยู่มาตั้งวัน ฝันเห็นแต่น้อง ว่าได้นั่งอ่อนนอนแยง
- เมื่อดึกเตียงฟ้า ใจฮั้เลยแข็งหวัง ได้นอนแสมผ่อแผงร่วมห้อย

- นื่องามเลิศล้ำ บ่กายหุตา เป็นของไฟจางมเหลือหล่อเป้า ต่ายไคร่หันเป็นของเป็นเฝ้า เตเวดากานาค
น้ำ

- เด็กมาสื่อร้อย ค่อนรุ่งรอยสี หมอกเหมยธานีตกลงย้อยกล้วย เดือนยี่เดือนสามทาลามหนาวด้วย กี่มา
หนาวเย็นคิ่งนอกเนื้อ

- แม่ฮ้างผัวตาย แม่มายผัวละ ก็ล้างหาได้สักคน ปลวกอยู่ยังพะะ จัวควายนอนตม้ หม้าวเมียสักคน ก็ล้าง
หาได้

- สาวหลับเจ้า ขางเป็นแอ้วหา เชิญลุกขึ้นมา ปี่มาแอ้วเล่น

๔. วรรณกรรมมุขปาฐะ

หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผ่านคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีก
รุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของลำนำเพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน
คำสอน ตลอดจนปริศนาคำทายต่างๆ บางทีเป็นบทเห่กล่อมเด็กหรือจ้อย ซอ คำว่า ในอำเภอหนาน้อยมีวรรณกรรม
มุขปาฐะที่ควรอนุรักษ์ ดังนี้

๔.๑ บทเห่กล่อมเด็ก ตัวอย่างเช่น

ลิกจุ่มจา อีหล้าจุ่มจ้อย ขึ้นห้วยน้อย ออกห้วยหลวง เก็บผักจี้ก้างใส่ช้ำดั่งลุ่ม เก็บผักจี้กุ่มใส่ช้ำดั่งบน ลูกแก้ว
สองต้น กับคนคนหนึ่ง ตีกลองตึงตึง หื้อแม่สาวฟัง ควักจี้ดั่ง หื้อแม่สาวจูบ แป้งดูบน้อย หื้อแม่สาวนอน จียอง
ซอน หื้อแม่สาวไหว้ เก็บดอกไม้ หื้อแม่สาวเห็บ เห็บขบหูเห็บข้าง จ้างไล่แทง แมงแดงขบเขี้ยว ปูเงี้ยวไล่ฟัน
ตกหลุมมัน ดีหม่องโหม่ง โหม่ง นอนเสียนอ หลับตาจ้อย จ้อย เจ้าชายกล้วย แม่จะซื้อหื้อกิน เจ้าสุบินนอนสาธุ
กรัก นอนอยู่แล้ว ในอุ้งสายไหม นอนอยู่จักไกวไวไว นอนอุไทยไกวไปเดินไป

๔.๒ ปริศนาคำทำนาย ซึ่งมักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “อะหยังเอ๊ะ” (อะไรเอ่ย) เช่น

๓.๒.๑ อะหยังเอ๊ะ ดันเท่านี้วัก้อยพระนั่งหาร้อยไม่หัก (พริกชี้หนู)

๓.๒.๒ อะหยังเอ๊ะ หัวเป็นหนาม ถามบ่ปาก (พระพุทธรูป)

๓.๒.๓ อะหยังเอ๊ะ แม่อยู่บ้านใจลูกไปป่า (หนังสะตึก)

๓.๒.๔ อะหยังเอ๊ะ น้ำจั้นน้อย ห้อยหน้าอกสว่ยหกวันบ่หล่น (เต้านม)

๓.๒.๕ อะหังเอื้อะ สัตว์หาม สามตัวเห่ ตัวหนึ่งแวกากัน (ข้าง)

๔.๑ คำสอนและสำนวน เป็นคำสอนที่ขานาน้อยใช้อบรมสั่งสอนบุตรหลานเพื่อให้ดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนั้นยังมีคำสอนที่ผู้เฒ่าผู้แก่ขานาน้อยได้อบรมสั่งสอนลูกหลาน ที่เป็นคำกลอนที่แฝงด้วยคติธรรมควรแก่การจดจำ ตัวอย่างเช่น

อย่าจำคำเส้า แก่เจ้าขุนบวก

อธิบายคำศัพท์ จำ คือ พุด เจริญ

อย่าจำ คือ อย่าพุด ห้ามพุด

คำเส้า คือ คำพุดที่ไม่ดี คำพุดที่เป็นอุปมงคล

เจ้าขุนบวก คือ ขุนนางผู้มีอำนาจ ข้าราชการผู้ใหญ่

ความหมาย ห้ามพุดคำพุดที่ไม่ดีที่ไม่เป็นมงคลกับขุนนางผู้มีอำนาจให้ระวังคำพุดที่พุดกับผู้ใหญ่

ลูกเมื่อเข้า อย่าทืบฟาก

อธิบายคำศัพท์ ทืบ หมายถึง กระทืบเท้า

ลูก หมายถึง ดื่นนอน

ฟาก หมายถึง พื้นบ้านที่ทำด้วยไม้ไผ่สับตามแนวยาวเผื่อออกเป็นแผ่น

ความหมาย เมื่อดื่นนอนอย่าเดินกระทืบเท้า หมายถึง เมื่อดื่นนอนอย่าทำอารมณ์ ขุ่นมัวให้รู้จักอารมณ์ ทำจิตใจให้เบิกบาน

แก้จันสิบจัน บ่ดีจันความคิด

แก้ผิดสิบผิด บ่ดีผิดเมียท่าน

แก้รันสิบรัน บ่ดีรันเจ้านาย

ความหมาย เกิดเป็นคนต้องรู้จักใช้ความคิดห้ามประพฤติดิในกามและการรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนต่อเจ้านาย ผู้บังคับบัญชา

๔.๔ คำปิ่นปอน เป็นคำที่ให้พรหรืออวยพรในโอกาสต่างๆ เพื่อให้เป็นสิริมงคลซึ่งคำปิ่นปอน ที่ปรากฏวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวอำเภอนาน้อยเป็นการสื่อสารที่แสดงถึงความผูกพันรักใคร่กลมเกลียว ความปรารถนาดีทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งภาษาที่ใช้ นอกจากจะมีความคล้องจองแล้ว ยังแฝงคำสอน คติธรรม สุภาษิต คำคม โวหารที่จับใจและมีความหมายใจตัวเอง คำปิ่นปอนที่นิยมใช้ในโอกาสต่างๆ ดังนี้

๔.๔.๑ คำปอนก้อม (ก้อมหมายถึงสั้น) มักเป็นคำหรือกลุ่มคำที่เป็นประโยคสั้นๆ เป็นคำพรที่ใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น การคู่ขวัญจะให้พรตอนผูกข้อมือ การอวยพรในการเดินทางตัวอย่างคำปอนก้อม ที่นิยมเรียกใช้ เช่น

- หลับขื่อหื้อได้เงินหมื่น ตื่นขื่อหื้อได้เงินแสน นอนสะแกงหื้อได้เงินก้อมเงินย่อย
- ขื่อหื้อมีอายุมันยืนยาว
- ขื่อหื้อป็นใหญ่ป็นสูง ใหญ่เปียงลูง สูงเปียงป้อ (พ่อ) เปียงเมีย
- ขื่อหื้อบุญพระบุญเจ้าปกปักรักษา
- ขื่อหื้ออยู่เย็นเป็นสุข
- ขื่อหื้อป็นร่ำป็นรวย
- ขื่อหื้อได้คำแดงๆ เท้าชะแนง (ทะลาย) มะป้าว (มะพร้าว)
- ขื่อหื้อได้เป็นพ่อพระแม่เจ้า

๔.๔.๒ คำปิ่นปอนปีใหม่หมายถึงคำให้พรและอวยพรในเทศกาลวันสงกรานต์ซึ่งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือผู้อาวุโสที่คนนิยมเคารพนับถือในหมู่บ้านจะให้พรแก่ลูกหลานที่มาขอขมานับเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ชาวนาน้อยปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังตัวอย่างคำปิ่นปอนปีใหม่ที่คนเฒ่าคนแก่ให้แก่ลูกหลาน (เรียบเรียงโดย ท่านปัญญาสาโร ภิกขุ จากวารสารฟื้นฟูวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น ฉบับที่ ๑๓ ประเด็น มีนาคม ๒๕๓๘) ความว่า

การอวยพรปีใหม่

เอวัง โหนตุ สัมปะติสามิดีและอัสชะในวันนี้นี้ก็เป็นวันดี สะหริสุกะมังคะกะถาอันประเสริฐล้ำเลิศยิ่งกว่าวันและยามทั้งหลาย บัดนี้หมายมีอะติกันไต้สังขานปีใหม่เก่า วันเนา วันล่อง ก็ข้ามล่วงป็นไปแล้ว ปีใหม่

แก้วพญาวันอันจุ่มเย็นมีสุข ก็มาจรรอดถึงเตียงในทึมกาละวันนียามนี้บัดนี้หมายมี.....(ชื่อผู้ขอ
ขมา).....พร้อมด้วยลูกเต้าหลานเหลนผู้จุนก็บ่ได้ละฮืดเสียหื้อหมองละกองเสียหื้อเปล่า ตาม
นักปราชญ์เจ้าได้กระทำมา จึงมีมธุธิดาบุพผาราจาดวงดอกข้าวตอกดอกไม้ จ้าจิ้งสุคันโททะกะน้ำอบน้ำหอม
เพื่อจักมาสู่มาการะยังต้นตัวแห่งเราก็ได้น้อมรับเอาอย่าง มธุธิดาบุพผาราจาดวงดอกข้าวตอกดอกไม้ลำเตียน
ทั้งหลายแล้ว ก็ได้ลาตลอดเสียยัง ปามาทะโทยทั้งหลายที่ลูกหลานเหลนได้กระทำมาด้วยกาย ด้วยวาจา หรือ
ด้วยใจก็รู้แจ้งถึหาร ได้กระทำมาดังอันก็ดี บรู้แจ้งถึหากกระทำดังอันก็ดี บรู้ว่าเป็นโทษแต่ดีหลี

แม้ว่าลูกเจ้า ท่านทั้งหลายหากได้สัมาการะเป็นการสันนี้แล้ว เลี้ยงวักก็หื้อได้ลูกหลายเลี้ยงควายก็หื้อ
ปันแพร่ มีลูกหื้อเชื่อถ้อยฟังคำ ทำการกสิกรรมเกษตรกรรม พาณิชยกรรม ค้าขาย รายล้อมท้องบ้านเดียวเมือง ก็หื้อ
สมคำเกียจจะเื่องจะประการ ละหื้อปันโจรภัย มนุสภัย โรคนัตะระภัย เเคราะห์ยาม ๓๒ เเคราะห์เคราะห์ภายหลัง
จักมาอยู่ท่า เเคราะห์ภายหน้าจักบังเกิดมี ก็หื้อลิลาก้าดจากเนือจากตัวจากหัวจากคิง ของลูกเต้าหลานเหลน เป็น
ดั่งน้ำกึ่งกาดคกจากใบบัวใบบอนไปจวันจยามนั้นจ่งจักมีเตียงแต่ดีหลีเตือะ

สัพพิติโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มาเต ภาวะะวันตะรา โย สุจี ทัฬหายุโก ภาวะ อภิวัตนะลี
ลิสสะนิจจิง วุฑฒาปะจายโน จัตตา โร รัมมา วัชณันติ อายุ วัฒนโน สุขัง พะลัง

๕. เพลงขอ

หมายถึง การขับร้องเพลงพื้นบ้านของภาคเหนือ เพื่อความบันเทิง โดยนำเหตุการณ์ที่พบเห็นหรือ
ประสบการณ์ต่างๆ มาขับร้องเป็นทำนองโต้ตอบกัน ระหว่างชายและหญิง หรือขอเดี่ยวเพื่อเล่าเหตุการณ์ โดยมี
เครื่องดนตรีประกอบคือ ซึง สะล้อ ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ย พิณพาทย์ ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย
ต่างๆ

การขับขอมที่ชาวตำบลศรีสะเกษและชาวนาน้อยนิยมมากที่สุด คือ ซอล่องน่าน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่าง
หนึ่งของจังหวัดน่าน การกำเนิดขอมในเมืองน่าน เชื่อว่าเกิดขึ้นในสมัยพญาการเมือง ครั้งย้ายเมืองวรนคร อำเภอบัว
มาสร้างเมืองใหม่บนดอยภูเพียงแซ่แห่ง การอพยพผู้คนล่องมาตามลำน้ำน่านด้วยขบวนแพในขบวนเสด็จมี
แม่ข่ายคนหนึ่งมีนามว่า คำบี่ ได้เกิดอารมณ์จินตนาการขึ้นมาจึงได้ขับขอมชมความงามทางธรรมชาติ ขณะล่อง
แพมาตามลำน้ำน่านท่วงทำนองและลีลาในการขับเพลงขอมมีความไพเราะจึงเรียกขานขอมนี้ว่า ระบำซอล่องน่าน
นอกจากเพลงซอล่องน่านแล้ว การขับขอมที่ชาวนาน้อย นิยมกันอย่างแพร่หลาย เช่น การขับขอมเพลงพระลอ เพลง
ซอปันฝ้าย เพลงซอนางบัวคำ เพลงซอการพนัน ฯลฯ

ตัวอย่าง เพลงขอปิ่นฝ้าย (นายทอง ตะตึบ : บอกคำขอ)

ผู้ขับขอ อ้อ.....พร้อมดนตรีบรรเลงระบำเพลงขอ.....

ปิ่นฝ้ายหอมมันดี ๆ หือแม่เอีศรี.....(อานน้ำ) เขียก่อน (บรรเลงซึ่งประกอบ)

อาบนํ้าสำเร็จเสร็จดี ๆ หือแม่เอีศรี.....(หวิम्म) เขียก่อน (บรรเลงซึ่งประกอบ)

หวิम्मสำเร็จเสร็จดี ๆ หือแม่เอีศรี.....(แตงตัว) เขียก่อน (บรรเลงซึ่งประกอบ)

แตงตัวสำเร็จเสร็จดี ๆ หือแม่เอีศรี.....(ทาแปง) เขียก่อน (บรรเลงซึ่งประกอบ)

๖.สุภาษิต สำนวนล้านนา และการหาวันดี

สุภาษิต หมายถึง ถ้อยคำที่ดั่งาม คำกล่าวที่มีคติสอนใจสั้นๆ แต่ได้ความหมายสมบูรณ์ สำนวนล้านนา หมายถึง สำนวนโวหารของคนพื้นเมืองเหนือที่กล่าวเป็นถ้อยคำสอนใจเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นๆ เพื่อให้เห็นภาพพจน์และเข้าใจง่าย สุภาษิต คำคม สำนวนล้านนามีมาตั้งแต่โบราณกาลปัจจุบันอนุชนก็ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่ ยังมีให้เห็นตามที่สาธารณะที่วัดบ้าง โรงเรียนบ้าง ตามป่าช้าบ้าง ซึ่งปุมพะญา (พะหยง) หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำนรนาหรือคิดแต่งไว้ในอดีต ปละผู้รู้ที่สมควรยกย่องอย่างยิ่ง) ในปัจจุบันเขียนติดจิ้นไม้ไว้ให้ไดศึกษา

สุภาษิต คำคม สำนวนล้านนามีหลายประเภท คือกลุ่มคำสั้นๆ ได้แก่สุภาษิต คำคม สำนวนกลุ่มคำหรือ สำนวนยาวๆ ได้แก่ คำว จ้อยก้อม ซอก้อม (ก้อมหมายถึงสั้นๆ) และเท่าที่ได้ศึกษาค้นคว้าพบว่า คำกล่าวส่วน ใหญ่จะพรรณนาถึงเรื่องวิถีชีวิตอยู่ เช่น กล่าวถึงอารมณ์ที่บ่าว (หนุ่ม) แอ่ว (จีบ) สาว ความงามของสตรี วิถีชีวิต ประวัน แต่ไม่ค่อยพบว่ามีคำสอนเกี่ยวกับชีวิตในปร โลกหรือทำนองว่าให้สังวรระวังความตายที่จะมาถึงในเบื้อง หน้า เช่น ถ้าท่านอยากสบายให้คิดถึงความตายวันละนิดจิตจะแจ่มใส โชค ลาภ วาสนาเป็นของไม่เที่ยงแท้แต่ ความตายเป็นของแน่นอน เป็นต้น ผู้เขียนเข้าใจว่า คนโบราณเขามีความสุขมากกว่าปัจจุบัน เช่น ไม่ต้อง แข่งขันกันมั่งมี ดี เด่น บ้ายศบ้ำตำแหน่งเช่นสังคมปัจจุบัน ซึ่งยังทันเห็นว่าบ้านเขาก็สร้างหลังเล็กพอให้คนหลบ แดดหลบฝนอยู่มีความสุขไร่นาเขาก็ทำพอให้มีข้าวกินเป็นปีๆแต่คนปัจจุบันสร้างบ้านก็หลังใหญ่ๆ สร้างไว้ให้ หนู แมงมุม ตึกแก อยู่ เพราะเจ้าของมันไม่มีเวลาอยู่ ต้องไปพักค้างแรมที่อื่นอย่างทุกขเวทนา เช่น ไปรับจ้างขาย แรงงานเป็นกรรมกรก่อสร้างบ้าง ขับรถบรรทุกส่งของบ้าง รับเหมาก่อสร้างบ้าง ร้อนก็ได้อาบน้ำเป็นบางครั้ง อยากรได้กินอิ่มเป็นบางมือ คำมาก็พอมือที่ซุกหัวนอนกันตาย ต้องทนทุกข์ลำบากเพื่อหาเงินมาใช้หนี้ที่ปลูกบ้าน หลังใหญ่ จึงทำให้ไม่มีความสุข อีกประการหนึ่ง คิดว่าคนโบราณอาจจะมีคนที่มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมใน

พระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งน้อย จึงไม่มีผู้ที่คิดถึงในเรื่องให้ระวังความตายซึ่งเป็นปรมัตถธรรม (คำสอนชั้นสูง) หรือเป็นวิปัสสนากรรมฐาน สุภาษิต ล้านวนล้านนาในที่นี้จะนำมากล่าวไว้เป็นตัวอย่างเท่าที่ทำได้และจะแยกประเภทเป็นหมวดๆ ดังนี้

สุภาษิตภาษาท้องถิ่นภาคเหนือ	ความหมาย
คนหมั่นตายหลังด้าน คนขี้คร้านตายหลังหัก	คนขยันทำงานไม่หยุดพักหลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินก็ตาย เพราะเหน็ดเหนื่อย คนขี้เกียจเวลาทำงานหรือถูกสั่งให้ทำงานแบกหามลึงหนักรๆ ชอบบรื้รทุกหนกัไปทีเดียวหรือทีละมากๆ เกินกำลังเพราะขี้เกียจเดินหลายเที่ยวก็ตายเพราะเสียสุขภาพ
อยากกินน้กัหื้อกินกำเท่ากั๊งก้อย อยากกินน้อยหื้อกินกำเท่าหัวแม่มือ	อยากกินให้อิ่มให้กินคำเล็กๆ ค่อยๆกิน อยากกินน้อยก็กินคำใหญ่ๆ เพราะมันจะจุก
ตุ้กบ่ได้กั๊นบ่มีไผมาตามไฟส่องต้อง ตุ้กบ่ได้นุ่งได้ห้อยปิ่น้องคูแกลน	ทุกข์เพราะไม่มีกินไม่มีใครรู้ รู้แต่ทุกข์เพราะ ไม่เครื่องแต่งตัวคนอื่นดูถูกเหยียดหยาม
เลียบคมหื้อใส่ด้ามหนักรๆ ความหู้บ่หนักหื้อหมั่นอำหมั่นเฮียน	เลียมไม่คมให้ใส่ด้ามหนักรๆ ความรู้ไม่มากให้ขยันศึกษาเล่าเรียน
ไก่อ่บ่มีขน คนบ่มีความหู้ จั๊นตีสุงบ่ได้	ไก่ไม่มีขน คนไม่มีความรู้ ไม่สามารถทำงานรับ ราชการหรืองานที่มีค่าตอบแทนสูงได้
พระเจ้าบ้านดั่วบ่ไหว้ ไปไหว้พระเจ้าบ้านเป็น	พ่อแม่บังเกิดเกล้าตนเองไม่เคารพนับถือแต่ไปนับถือ คนอื่นเป็นเหมือนพ่อแม่หรือการงานตนเองหรือ ญาติตนเองไม่ให้ความร่วมมือแต่งงานคนอื่นไปเป็น ดินเป็นมือแทนเขา
กำบ่มีแป้งใส่ กำบ่ใหญ่แป้งเอา	หาเรื่องใส่ความคนอื่น คดีอาจจะมืมูลเล็กๆ แต่งเติม

	ให้เป็นเรื่องร้ายแรง
ลูกไปกับแม่ผิวเหมือนคูนหัวกะสันพริ้ว	สะใภ้กับแม่สามี (ส่วนมาก) ไม่กินเส้นกันสักวัน หนึ่งจะถูกตีด้วยท่อนฟืนหรือไม่ดีสันพริ้ว
การตักกินแต่ฮับ การหลับอาสา การใส่การนาแต่ฮับได้	เรื่องกินและหลับนอนสามารถทำได้ แต่การทำอะไรโง่ๆทำไม่ได้
ไก่อ้มข้อนขน คนงามข้อนแต่ง คนปากแห่งแต่งจะไคกะบ่งาม	ไก่อ้มเพราะมีขนสวย คนงามเพราะคบแต่ง แต่คนปากแห่งถึงจะแต่งอย่างไรก็ไม่งาม
คนหลวกก้าไกล่ คนไข้ก้าไกล่	คนฉลาดค้าขายไกล่บ้าน (ก็ได้กำไร) คนโง่ชอบค้าขายไกล่บ้าน
ปล้ำตัวหลวงต่ายน้ำตื้น	คนฉลาดเมื่อเจอปัญหาใหญ่ก็สามารถแก้ได้ แต่เมื่อเจอปัญหาเล็กน้อยกลับแก้ไม่ได้
ตกต่ำเป็นเป็นดีใครหัว ตกต่ำตัวเป็นดีใครให้	เมื่อคนอื่นตกทุกข์ได้ยากหัวเราะเยาะเขา พอถึงตัวเองลำบากอยากจะร้องไห้
ของบ่กินหู้เน่า ของบ่เน่าหู้ลิม	อาหารไม่กินก็รู้จักบูดเน่า สิ่งที่เราเรียนแล้วไม่ ทบทวนก็จะลืม
จับใจแข็งบ่แน่นใจกำ จับใจครุบบ่ถูกใจพระน้อย	ของบางอย่างแม้จะถูกใจคนหนึ่งแต่ก็อาจจะไม่ถูกใจ อีกคนหนึ่งเหมือนถูกใจแรงไม่ถูกใจกาถูกใจเจ้า อาวาสแต่ไม่ถูกใจเณรน้อย
ป็น้องผิดกันเหมือนเอาพริ้วพินน้ำอย่างผูกกัมขอ หมั่นตื้อเวร	พี่น้องไม่ควรทะเลาะกันเพราะถึงอย่างไรก็ตัดกันไม่ ตายขายกันไม่ขาด เหมือนเอาพริ้วพินแรงๆ ในน้ำ ไหลคมพริ้วจะแลบมาหาหน้าแข้งตนเอง

ลูกเจ้าได้กินผักต่างปล่าย	ต้นเข้าได้ (ทันเก็บยอดผักมา) กิน แต่ต้นสายไม่เก็บ
ลูกขวยได้ผักต่างเก้า	ยอดอ่อนจำเป็นต้องเก็บตอยอดที่เขาเก็บยอดอ่อนไปก่อนมากิน

การหาวันดีแบบง่ายๆ ดังนี้

ผู้ที่ จะทำการมงคลต่างๆ เช่น บวชพระเปิกตู้ กินแขกแต่งงาน เปิดร้านค้าเปิดสำนักงาน สร้างบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ ออกบ้านไปค้าขาย หรือจะมีงานอะไรก็สุดแล้วแต่หากจะหาวันดีแล้วให้เลือกเอาเฉพาะวันดีประเดือนก่อน และวันขึ้นแรมเป็นวันดี โดยถือว่าเป็นวันมงคลและเป็นวันดี ดังเช่น

เดือนยี่-หก-สิบ-เสียอังคาร เราก็ก่อนวันนี้ ส่วนวันขึ้นแรมนั้นเราก็กเลือกเองวันดีเว้นวันไม่ดี เช่นกัน ตัวอย่างวันขึ้นหรือแรม ๑ ค่ำ ช้างแก้วขึ้นสู่โรงธรรม (ดี) ๒ ค่ำ ฟังธรรมกลางป่าช้า (ไม่ดี) เราก็กเอาวันดีเว้นวันไม่ดีไปตรงวันเสียประจำเดือนก็ย้อนมาหรือย้ายไปวันใหม่ดังนี้

แต่ในกรณีเจ้าภาพจำเป็นจะต้องกระทำจริงๆ ทำในวันที่เราหาไม่ได้ก็ให้ผู้เป็นเจ้าภาพเอาดอกไม้หรือรูปเทียน ไปบูชากราบไหว้พระพุทธรูปเสียก่อนมีคำอะไรก็ว่าไปและให้เจ้าภาพทำด้วยตนเอง อย่าให้ผู้อื่นไปทำแทนเพราะเป็นการไม่ดีแล้วยังจะทำไมศกคัสัทธิอีกด้วย

พิธีการทำบุญ ในพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. ทำบุญเนื่องในงานมงคล ได้แก่ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน สืบชะตา ทำบุญอายุ ครบรอบวันเกิด บวชนาค เปิดร้านใหม่ จลองรับหน้าที่การงานใหม่ เลื่อนยศศักดิ์ได้รับโชคลาภ เป็นต้น

งานมงคลนิยมนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนที่ เช่น ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป จะมากน้อยแล้วแต่ศรัทธา

๒. ทำบุญเนื่องในงานอวมงคล ได้แก่ งานศพ งานทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน งานอวมงคลนิยมนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่ เช่น ๔ รูป ๖ รูป ๘ รูป ๑๐ รูป จะมากน้อยแล้วแต่ศรัทธา

ตำราดูวันเสีย วันดีประจำเดือน เพื่อหาวันดีประกอบพิธีมงคล

เดือนเถิง,ห้า,เก้า,ระวิงจั้งตั้ง เสียวันอาทิตย์กับจันทร์ เดือนยี่,หาสิบอังกะรัง เสียอังคารวันเดียว

เดือนสาม,เจ็ด,สิบเอ็ด,โศริกฐ เสียเสาร์ กับพฤหัสบดี เดือนสี่,แปด,สิบสองสุโขพุทธา เสียศุกร์กับพุธ

วิธีหายามดีในแต่ละวัน

เมื่อท่านหาวันได้แล้ว ต่อไปควรหายาม การหายามดีนี้สำคัญ ยามดีประจำวันมีดังนี้

๑. วันอาทิตย์ ยามสายดึก,ยามใกล้เที่ยงดึก,ยามใกล้ค่ำดึก นอกนั้นไม่ดี
๒. วันจันทร์ ยามเที่ยงดึก,ยามบ่ายดึก,นอกนั้นไม่ดี
๓. วันอังคาร ยามเช้าดึก,ยามสายดึก,ยามเย็นดึก,ยามใกล้ค่ำดึก,นอกนั้นไม่ดี
๔. วันพุธ ยามเที่ยงดึก,ยามบ่ายดึก นอกนั้นไม่ดี
๕. วันศุกร์ ยามสายดึก,ยามใกล้ค่ำดึก,ยามค่ำดึกแล นอกนั้นไม่ดี
๖. วันเสาร์ ยามเช้าดึก,ยามสายดึก,ยามบ่ายดึก,ยามเย็นดึก นอกนั้นไม่ดี

ตำราดูฤกษ์ยามวันแต่งงาน (วิวาห์มงคล)

บุคคลจะขานจ่ายผู้ใดจักมีการวิวาห์มงคลหือตามแบบโบราณหากหาฤกษ์ยามอย่างอื่นได้แล้วนั้นก็ตามให้
เลือกดูวันดีนี้อีกก่อนว่าวันแต่งงานนั้นเป็นวันหัวเรียงหมอนหรือไม่ผู้ใดปฏิบัติตามก็จะมีชีวิตคู่ที่ประสบ
ความสำเร็จ มีความเจริญ อยู่สุขสบาย อิมาก้าขึ้นมีสมบัติเงินทองวันดีมี ดังนี้

เดือนใดก็ตาม ออก ๒ - ๘ - ๑๐ - ๑๑ - ๑๒ - ๑๓ แต่งงานดึกนักแล

เดือนใดก็ตาม แรม ๔ - ๗ - ๑๐ - ๑๓ - ๑๔ แต่งงานดึกนัก

ปลูกเรือน (สร้างบ้าน) วันใดจะดี

ปลูกเรือนวันอาทิตย์ จะร้อนใจ (ไม่ดี)

ปลูกเรือนวันอังคาร สร้างแล้ว ๒ เดือนจะได้ลาภ (ดี)

ปลูกเรือนวันพุธ จะได้ลาภ (ดี)

ปลูกเรือนวันพฤหัสบดี จะสุขสำราญและได้ลาภ (ดี)

ปลูกเรือนวันศุกร์ สุขและทุกข์เท่ากัน (ปานกลาง)

ปลูกเรือนวันเสาร์ จะเจ็บไข้ เลือดจะตกยางจะออก (ไม่ดี)

ปลูกเรือน (สร้างบ้าน) เดือนไหนดี

เดือนยี่ (๒) เดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๘ เดือน ๑๒ ปลูกเรือนดีนัก

เดือนเก็ง (๑) เดือน ๓ เดือน ๕ เดือน ๗ เดือน ๘ เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ ปลูกเรือนไม่ดี

ตำราขึ้นบ้านใหม่เรือนใหม่

กันว่าแบ่งบ้านใหม่เรือนใหม่เสร็จแล้วจักขึ้นอยู่นั้น หื้อได้ปฏิบัติตามฮีดเก่า ฮีดเดิมเสียก่อนเพื่อเป็นสิริมงคลได้อยู่ดีมีสุข วุฑฒิจำเรญไปด้วยข้าวของเงินค่า ฮิมาก้าขึ้น ดังนี้

วันอาทิตย์ กินข้าวแล้วขึ้น หื้อเอาคนจื้อแก้วจื้อคำกั้ดีขึ้นก่อน

วันจันทร์ เอาขันเข้าตอกดอกไม้น้ำขึ้นก่อน

วันอังคาร เอาแก้วใส่น้ำขึ้นก่อน

วันพุธ เอาข้าวเจือหรือข้าวเปลือกขึ้นก่อน

วันพฤหัสบดี เอาไม้กับหนังสือขึ้นก่อน

วันศุกร์ เอาข้าวสารขึ้นก่อน ไปถึงบนเรือนแล้วหื้อกล่าวคำดีเป็นมงคละ

วันเสาร์ หื้อกล่าวคำดีเป็นมงคละแล้วเอามะหินกับขวานขึ้นก่อน

ขึ้นบ้านใหม่เรือนใหม่อีกตำราหนึ่ง

หื้อมีข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน น้ำส้มป่อย ใ้พานแล้วหื้อ เจ้าของบ้านอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นก่อน แล้วหื้อจุศรูปเทียนกราบพระพุทธรูปเจ้า ๓ หน แล้วทำไคดีผาณาเอาเต๊อะ

ไม้มงคล ๕ อย่าง ที่นิยมนำไปเป็นไม้สิริมงคลวางศิลาฤกษ์ หรือปลูกเป็นมงคล

๑. ไม้ชัยพฤกษ์

๒. ไม้ราชพฤกษ์

๓. ไม้ทองหลาง

๔. ไม้ไผ่สีสุก

๕. ไม้กั้นเกรา

๖. ไม้ทรงบันดาล

๗. ไม้สัก

๘. ไม้พุง

๙. ไม้ขนุน

วันนุ่งผ้า

วันตัดเล็บ

วันอาทิตย์	จะชนะศัตรู	วันอาทิตย์	มีศัตรูปองร้าย
วันจันทร์	ท่านรักใหม่	วันจันทร์	จะมีลาภมาก
วันอังคาร	จะมีทุกข์มาก	วันอังคาร	จะเสียทรัพย์
วันพุธ	จะสุขมาก	วันพุธ	เจริญสวัสดิ์
วันพฤหัสบดี	สุขสวัสดิ์	วันพฤหัสบดี	จะทุกข์ใจ
วันศุกร์	มีทรัพย์มาก	วันศุกร์	จะมีโรคทรัพย์
วันเสาร์	จะเศร้าโศกนักแล	วันเสาร์	จะเจ็บไข้ได้ป่วยแล

วันสระผม

วันตัดผม

วันอาทิตย์	จะอายุยืน	วันอาทิตย์	อายุยืน
วันจันทร์	จะมีลาภ	วันจันทร์	จะมีลาภมาก
วันอังคาร	จะชนะศัตรู	วันอังคาร	จะมีศัตรูองร้าย
วันพุธ	จะเกิดเป็นความ	วันพุธ	จะเกิดเรื่องทะเลาะวิวาท
วันพฤหัสบดี	เทวดารักษา	วันพฤหัสบดี	เทวดารักษา
วันศุกร์	มีอยู่เย็นเป็นสุข	วันศุกร์	จะมีลาภ
วันเสาร์	สรรพสิทธิ์นักแล	วันเสาร์	สรรพสิทธิ์แล

วันที่ไม่ควรประกอบพิธีบางอย่าง

วันที่ไม่ควรประกอบพิธีบางอย่าง คือ เสาศวันศุกร์ โคนจุกวันอังคาร ขึ้นบ้านใหม่วันเสาร์ แต่งงานวันพุธ

“เสาศวันศุกร์” เป็นวันที่คนโบราณท่านห้ามทำการเสาศ เพราะถือว่าปลงศวันศุกร์ให้ทุกข์กับคนเป็นและอีกประการหนึ่งทางโหราศาสตร์ถือว่าดาวศุกร์ท่านจัดเป็นประเภทเทพยดาแห่งความสมบูรณ์พูนสุขจึงไม่ควรแก่การกระทำซึ่งสิ่งที่จะทำให้เกิดความเศร้าโศกอย่างเช่นเสาศเป็นต้น

“โคนจุกวันอังคาร” โบราณถือเป็นอย่างยิ่งว่า ถึงจะหาฤกษ์ได้ดียังไรถ้าไปตรงกับวันอังคารเข้าเป็นไม่ประกอบทำพิธีตัดจุก (หรือตัดผมไฟ) เพราะเหตุที่ว่าดาวอังคารเป็นเทพเจ้าแห่งสงครามมีความเหี้ยมโหด จึงไม่เหมาะกับการประกอบพิธีดังกล่าว

“ขึ้นบ้านใหม่วันเสาร์” เป็นวันที่ไม่สมควรจะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ หรือ ยกเสาเอก เปิดป้ายหรือร้านค้า เพราะดาวเสาร์เป็นเทพเจ้าแห่งความทุกข์

“แต่งงานวันพุธ” เป็นที่ห้ามประกอบพิธีการมงคล เพราะเหตุที่ดาวพุธเป็นเทพเจ้าที่ปรวนแปรหาความแน่นอนไม่ได้ พิธีมงคลสมรสนี้เป็นพิธีการที่จะต้องความสุขความเจริญถาวรในชีวิตจึงไม่สมควรที่จะจัดทำในวันพุธ

การตั้งชื่อเด็กให้ถูกต้องตามทางราศาสตร์

ชื่อหรือนามเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่ง ถ้าตั้งชื่อให้ถูกต้องแล้วก็จะทำให้เจ้าของชื่อเจริญรุ่งเรืองหากเป็นเด็กแล้ว ก็จะทำให้เลี้ยงง่ายไม่ขี้แย ไม่ร้องไห้ ตรงกันข้าม หากตั้งไม่ถูก ก็จะทำให้เลี้ยงยาก หรือเป็นเด็กคือดื้อน ไม่เอาถ่าน เป็นต้น หากตั้งชื่อไม่ถูก เวลาเรียกชื่อก็เหมือนเขาพูดตัวเองทุกครั้ง

อักษรตามวัน

๑. วันอาทิตย์ อะ อา อี อี อุ อุ (สระทั้งหมด)	๒. วันจันทร์ ก ข ค ฃ ง	๓. วันอังคาร จ ฉ ช ซ ฌ ญ
๖. วันศุกร์ ศ ษ ส ห พ ฮ		๔. วันพุธ (กลางวัน) ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ

๘. วันพุธ (กลางคืน, วันราหู)	๕. วันพฤหัสบดี	๖. วันเสาร์
ย ร ล ว	บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ	ค ต ถ ท ธ น

หลักเกณฑ์ให้ไล่เรียงลำดับจาก วันอาทิตย์ - จันทร์ - อังคาร - พุธ - (กลางวัน) - เสาร์ - พฤหัสบดี - พุธ (กลางคืน) - ศุกร์ ถ้าเกิดวันใดให้เอาวันเกิดของนั้นๆ เป็นบริวารแล้วนับต่อไป สุดท้ายคือกาลกิณีจะมีลำดับดังนี้

บริวาร หมายถึง พี่น้อง เพื่อนฝูง ศิษย์ คนใช้	คนเกิดวันอาทิตย์ ให้เว้นอักษร ศ ข ส ห พ
อายุ หมายถึง วิธีชีวิต หรืออายุ ของคนนั้นๆ	คนเกิดวันจันทร์ ให้เว้นสระทั้งหมด
เดช หมายถึง ขศศักดิ์ อำนาจ	คนเกิดวันอังคาร ให้เว้นอักษร ก ข ค ง
ศรี หมายถึง โชคลาภ ความสุข เสน่ห์	คนเกิดวันพุธ ให้เว้นอักษร จ ฉ ช ซ ฌ ญ
มูล หมายถึง ฐานะ ทรัพย์สมบัติ คู่ครอง	คนเกิดวันเสาร์ ให้เว้นอักษร ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ
อุสาหะ หมายถึง ความเพียร ความหมั่นขยัน	คนเกิดวันพฤหัสบดี ให้เว้นอักษร ค ต ถ ท ธ น
มนตรี หมายถึง ผู้อุปถัมภ์ ผู้บังคับบัญชา เจ้านาย	คนเกิดวันพุธ (กลางคืน) ให้เว้น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม
กาลกิณี หมายถึง ศัตรู ความชั่วร้าย หายนะ	คนเกิดวันศุกร์ ให้เว้นอักษร ย ร ล ว
อุปสรรค	

การหาอักษรตั้งชื่อ เพื่อเป็นสิริมงคลให้เลือกอักษรที่เป็น อายุ เดช ศรี มูล อุสาหะ มนตรี และบริวาร เป็นเกณฑ์ เว้นเด็ดขาด คืออักษรที่เป็นกาลกิณี หากหาไม่ได้ให้มี เดช ศรี อายุ ไว้ก็พอใช้ได้ ถ้าแปลแล้วมีความหมายเป็นสิริมงคลยิ่งดี

การตั้งชื่อเด็กตามวันเกิดหากเป็นผู้ชาย ควรเอาอักษรที่อยู่ในแถว “เดช” ขึ้นเป็นต้น ชื่อหรือผสมอยู่ในชื่อหากเป็นหญิงให้เอาอักษรที่อยู่ในแถว “ศรี” ขึ้นเป็นต้น ชื่อหรือผสมอยู่ในชื่อหากไม่สามารถเอาอักษรที่อยู่ใน

แถว “เดช” หรือ ศรี ขึ้นก่อนในการตั้งชื่อเด็กชายหรือหญิงก็เอาอักษรในแถวอื่นได้ยกเว้นอักษรในแถว “กาลกิณี”

๖. ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาวตำบลศรีษะเกษ ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นมรดกอันล้ำค่าควรแก่การอนุรักษ์ประเพณีที่ชาวศรีษะเกษได้สืบสานและได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาที่สำคัญ ดังนี้

ประเพณีทางศาสนา

๑. ประเพณีทอดกฐิน

สมัยแรกเริ่มเดิมทีเกิดขึ้นเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ในวัดก่อน กฎหัตถ์ ยังทำไม่ได้เหมือนในปัจจุบันซึ่งเป็นของภิกษุที่อยู่ในอาวาสเดียวกัน จะต้องถือนิสัย คือ ถือความเป็น ศิษย์เล่าเรียนพระธรรมวินัยในสำนักพระเถระก่อน ถึงคราวจะจากไปเป็นเหตุให้ภิกษุทั้งหลายคิดถึงอุปการคุณ จึงเรียไรผ้าที่หาได้คนละเล็กละน้อยทำเป็นสบง จีวร สังฆาฏิ เพื่อถวายเป็นของที่ระลึกพระพุทธานุญาตในการทำกฐินนี้ เพื่อส่งเสริมการมีอุปการคุณต่อผู้ใหญ่ และปฏิบัติกิจการของ ผู้น้อยให้เจริญขึ้นด้วยสามัคคีธรรม และยังเป็นการศึกษาให้พระสงฆ์ชำนาญในการตัดเย็บจีวรอีกด้วย

กฐิน แปลว่า ไม้สะดึง คือ กรอบไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับจึงผ้า เพื่อสะดวกในการตัดเย็บจีวร ในสมัยโบราณช่างไม่มีความชำนาญอีกทั้งผ้าไตรจีวรของพระภิกษุ เป็นผ้าผืนเล็กบ้างใหญ่บ้างยากที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว การเย็บจีวรนั้นพระทั้งหลายก็จะมาช่วยกัน อุบาสกอุบาสิกาที่จัดหาผ้าดั้น เป็นต้น โดยความหมายผ้ากฐินก็คือ ผ้าที่สำเร็จรูปโดยใช้ไม้สะดึง ผู้ทอดกฐินก็คือผู้นำผ้ากฐินไปถวายแก่สงฆ์องค์ครองกฐินก็คือภิกษุผู้ได้รับผ้ากฐิน

ผ้ากฐิน คือ ผ้าที่สำเร็จรูปโดยอาศัยไม้สะดึง

ผู้ทอดกฐิน คือ ผู้นำผ้ากฐินไปถวายแก่สงฆ์

ผู้ครองกฐิน คือ ภิกษุผู้ได้รับผ้ากฐิน

ประวัติความเป็นมา

ประวัติการทอดกฐินมีอยู่ว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเชตวันมหาวิหารครั้งนั้นมีภิกษุชาวเมืองปาไลยยะ (ตะวันตกแคว้นโกศล) เดินทางมาเพื่อต้องการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ไม่ทันเพราะใกล้ฤดูเข้าพรรษาจึงต้องจำพรรษาในเมืองสาเกต ครั้นออกพรรษาก็รีบเดินทางไปยังเมืองสาวัตถีระหว่างทางพื้นดินยังเป็นหลุมเป็นโคลนภิกษุทั้งหลายจึงรวบและร่างกายต่างเปื้อนโคลน พระพุทธเจ้าทรงเห็นความลำบากของพระสงฆ์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินได้ในฤดูออกพรรษา สำหรับพุทธศาสนิกชนคนแรกที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถวายผ้ากฐินก็คือ นางวิสาขา มหาอุบาสิกา นับแต่นั้นมาพุทธบริษัทก็เริ่มทำบุญทอดกฐินจนกลายมาเป็นประเพณีจนทุกวันนี้ เมื่อถึงเวลาทอดกฐิน สิ่งที่น่าสังเกตคือ วัดใดที่จะมีการทอดกฐินจะต้องมีธงรูปพระเช็ดติดที่หน้าวัดและขบวนกฐินก็จะมีธงรูปพระเข้านาขบวนไปด้วย การที่มีธงพระเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดียนี้ นัยหนึ่งท่านว่า มีอุบาสกผู้หนึ่งแห่งกฐินไปทางเรือ จะเขื่อยากได้บุญบ้างจึงอุตสาหักว่ายนน้ำตามเรือไป จนหมดกำลังไปไม่ไหวจึงร้องบอกอุบาสกให้ช่วยเขียนภาพของตนที่ธงแล้วนำขบวนไปด้วยอุบาสกจึงได้เขียนรูปพระเขยักเป็นธงขึ้นตั้งแต่นั้นมาจึงมีธงรูปพระเช็ดติดที่วัดที่มีการทอดกฐินและนำขบวนกฐินไปด้วยจนถึงทุกวันนี้

เขตกำหนดการทอดกฐิน

ระยะเวลาในการทอดกฐินมีกำหนดตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงกลางเดือน ๑๒ มีกำหนด ๑ เดือนภายหลังจากออกพรรษาแล้วจะทอดก่อนหรือหลังที่กำหนดไม่ได้

ก่อนที่จะนำผ้ากฐินไปทอดที่วัดไหน จะต้องไป “จองกฐิน” คือไปนมัสการให้เจ้าอาวาสวัดนั้นทราบเสียก่อน ท่านจะได้ประกาศไว้ว่าวัดนั้นๆ มีผู้จองแล้ว เพราะวัดไหนจะรับผ้ากฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น

ประเภทของกฐิน มี ๒ ชนิด คือ

(๑) กฐินหลวง คือ กฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดเองหรือโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์หรือข้าราชการ ประชาชน ผู้ใดผู้หนึ่งหรือคณะบุคคลขอพระราชทานไปทอด ณ วัดพระอารามหลวง วัดใดวัดหนึ่ง

(๒) กฐินราษฎร์ คือกฐินที่ผู้มีจิตศรัทธาผู้ใดผู้หนึ่ง หรือคณะบุคคลนำไปทอด ณ วัดราษฎร์วัดใดวัดหนึ่ง

การทอดกฐินในอำเภอนาน้อยนั้นส่วนใหญ่ ผู้ทอดกฐินจะทอดเป็นคณะ เช่น คณะกฐินสามัคคีมาจาก กรุงเทพฯ หรือจากต่างจังหวัด โดยคณะศรัทธาชาวบ้านจะร่วมสมทบทำบุญกับองค์กฐิน นอกจากนั้นการทอดกฐินบางแห่งกลางคืนจะมีหรรสพสมโภชครึกครื้น ญาติพี่น้องต่างหมู่บ้านมักจะไปร่วมอนุโมทนาด้วย

๒. ประเพณีทอดผ้าป่า

ประวัติความเป็นมาการทอดผ้าป่า เป็นศาสนพิธีที่พระพุทธเจ้ามีพระบรมพุทธานุญาตให้พระสงฆ์สาวก เทียวแสวงหาผ้าจีวร เรียกเป็นภาษาบาลีว่า ผ้าบังสุกุล ซึ่งแปลว่าผ้าที่เปื้อนฝุ่น ทั้งนี้เนื่องจากทรงมีพระประสงค์จะให้พระสาวกทำตนให้เป็นผู้เรียบง่ายจึงทรง บัญญัติให้พระสาวกแสวงหาผ้าที่ไม่มีเจ้าของ คือที่เขานำไปทิ้งที่กองขยะบ้าง พ้นซากศพแล้วนำไปทิ้งที่ป่าช้าบ้างเก็บรวบรวมไว้จนพอจะตัดเย็บเป็นไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ก็ตัดเย็บใช้เอง แม้แต่ กุลบุตรที่โคมบิดามารดาหรือผู้มีตระกูลมั่งคั่งก็ไม่สามารถจะรับผ้าที่ประณีตหรือผ้าดีๆ ได้ ต้องแสวงหาตามที่สาธารณะหรือที่ป่าช้าเช่นเดียวกับภิกษุทั่วไป แต่มีวิธีการช่วยให้พระภิกษุที่เป็นบุตรหลานหาผ้าได้ง่ายได้ผ้าสะอาดและไม่ผิดวินัย ก็คือนำผ้าดีๆ ไปกลุ่ฝุ่นให้เก่าหรือเปื้อนฝุ่นก่อน แล้วนำไปพาดกิ่งไม้ไว้ตรงที่ที่พระรูปนั้นๆ จะเดินผ่านไปพบแล้วอธิษฐานนำมาตัดเย็บจีวร ต่อมาก็มีภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเนื่องจากติดเชื้อจากผ้าที่สกปรก หมอชิว กโฆมารักจ ซึ่งแพทย์หลวงประจำพระองค์พระเจ้าพิมพิสาร ส่งตัวมาคอยถวายการพยาบาลพระพุทธเจ้าและพระสาวกอื่น หมอชิวกราบทูลพระเจ้าให้ทรงเห็นความเลวต่อการติดเชื้อโรคจากผ้าสกปรกที่พระสาวก นำมาซักเก็บไว้พระพุทธเจ้าทรงเห็นด้วยและอนุญาตให้พระสาวกรับผ้าจีวรสำเร็จรูปที่ญาติโยมหรือผู้ที่มีกุศลแรงกล้าและเต็มใจถวาย แต่อย่างไรก็ยังทรงอนุญาตให้รับมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าจริงๆ และห้ามไม่ให้เก็บมากผืนและนาน

อานิสงส์การทอดผ้าป่า

เชื่อกันว่าการทำบุญทอดผ้าป่าโดยไม่เฉพาะเจาะจงผู้รับมีอานิสงส์อันแรงกล้า ดังมีเรื่องเล่าว่าเทพบุตรคนหนึ่งรู้ตัวเองว่าจะหมดบุญและจุติจากสวรรค์ มีราศีเศร้าหมองไม่อภิรมย์ในทิพยสมบัติจึงแสวงหาวิธีที่จะต่ออายุให้อยู่ในสรวงสวรรค์อีกนานๆ จึงไปเฝ้าพระอินทร์เล่าเรื่องความทุกข์ให้ฟังพระอินทร์แนะนำว่าให้แสวงหาพระสงฆ์สาวกพระพุทธเจ้าที่กำลังจะออกจากนิโรธสมบัติแล้วให้นำผ้าป่าไปถวายจะสามารถต่ออายุได้อีก เทพบุตรคนนั้นรู้ว่าวันนี้พระสารีบุตรจะออกจากนิโรธสมบัติจึงนำผ้าทิพย์กลุ่ฝุ่นแล้วจำแลงตนเป็นคนยากจนนำผ้าไปพาดกิ่งไม้เฉพาะหน้าที่พระสารีบุตรจะผ่านไปมองเห็นได้ พระสารีบุตรทราบด้วยญาณว่าคนยากจนที่นำผ้ามาพาดกิ่งไม้หมายจะให้ท่านอธิษฐานนำไปตัดเย็บจีวรนั้นเป็นเทพบุตรจึงดำนิว่าไม่ควรทำอย่างนั้นเป็น

การเอาเปรียบคนยากจนที่น่าสงสารคนอื่น ๆ เรื่องเล่าอีกว่า ถ้าใครได้ทำบุญกับพระสาวกที่เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติตั้งจิตปรารถนาสิ่งใดก็จะได้สิ่งนั้น แต่ท่านจะโปรดได้เฉพาะผู้ทำบุญรายแรกเพียงรายเดียวเท่านั้น

ประเภทของผ้าป่า

(๑) ผ้าป่าหางกฐินหรือแถมกฐิน เป็นผ้าป่าที่เจ้าภาพจัดให้มีขึ้น ในพิธีทอดกฐินคือเมื่อทอดกฐินแล้วก็มี การทอดผ้าป่าตามไปด้วย

(๒) ผ้าป่าโยง เป็นผ้าป่าที่มีเจ้าภาพเดียวหรือหลายเจ้าภาพ จัดทำรวมกันหลายกอง

(๓) ผ้าป่าสามัคคีเป็นผ้าป่าที่จะบอกบุญไปตามที่ต่างๆ รับกันน้อยบ้างมากบ้างตามแต่ศรัทธาผ้าป่าชนิดนี้ส่วนมากจะมีการฉลองกันเป็นการสนุกสนาน โดยมากนัดทำขึ้นเพื่อรวมทุนก่อสร้างหรือสร้างวัตถุถาวรในวัด เครื่องไทยทานประกอบองค์ผ้าป่า

เครื่องไทยทานที่จะเป็นบริวารผ้าป่าสามารถจะถวายได้ทุกอย่างที่ควรแก่สมณบริโภค เช่น ข้าว ปลา อาหารสุกและของแห้งที่สามารถเก็บไว้ฉันวันต่อไปได้ ตลอดจนเครื่องใช้อื่นๆ ยกเว้นสิ่งที่ผิดกฎหมาย สิ่ง เสพติด สิ่งลามอนาจาร และสิ่งที่วินัยสงฆ์บัญญัติไม่ให้พระสงฆ์ฉัน รับไว้หรือครอบครอง เช่น เนื้อ ๑๐ อย่าง มีเนื้อสุนัข เป็นต้น การทอดผ้าป่าสามารถทอดได้ทุกสถานที่และได้ตลอดเวลา ไม่มีข้อวินัยบัญญัติขอบเขตจำกัด เช่นการทอดกฐิน ฉะนั้นปัจจุบันการทอดผ้าป่าจึงเป็นวิธีการหาเงินที่ง่ายและสะดวกจนเป็นค่านิยมที่น่าพุทธศาสนพิธีมาเป็นเครื่องมือหาเงินเข้าองค์กรตนเองมากทั้งๆ ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสั่งให้แต่ละวัด ระมัดระวังเรื่องการออกฎีกาเรียไรมูลแล้วก็ตาม

วิธีการทอดผ้าป่า

เมื่อพร้อมที่จะทอดผ้าป่าแล้ว หมายถึงมีไทยทานคือองค์ผ้าป่า มีทายกคือผู้ให้หรือเจ้าของผ้าป่าและมีปฏิคาหกคือผู้รับหรือพระภิกษุ จะมีเพียง ๑ รูป หรือมากกว่าก็ได้ส่วนใหญ่ถ้าเป็นผ้าป่าเฉพาะบุคคลนิยมนิมนต์ พระภิกษุเพียงรูปเดียว แต่ถ้าเจ้าภาพเป็นคณะนิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป ๙ รูป หรือนิมนต์ทั้งหมดวัดคณะที่รูปก็ได้ เมื่อพร้อมแล้วเริ่มพิธี

ศาสนพิธีแบบพื้นบ้านอำเภอนาน้อยตามลำดับ ดังนี้

(๑) ถ้าเป็นผ้าปาเฉพาบุคคลให้เจ้าของผ้าปาจุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ถ้าผ้าปาสามัคคีให้ประธาน คณะกรรมการหรือแขกผู้ใหญ่ที่เชิญมาเป็นประธานในพิธีจุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแต่ถ้าสถานที่ไม่ใช่ในวัด หรือไม่ได้ตั้งโต๊ะหมู่บูชาก็ไม่ต้องจุรูปเทียน

(๒) เจ้าภาพหรือพิธีกรอาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีลกล่าวคำ คารวะ ไทยทาน กล่าวคำถวายผ้าปา พระภิกษุรับหรือประธานสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล เจ้าภาพประเคนองค์ผ้าปาและของที่ เป็นบริวารอื่น พระสงฆ์ ให้พร เป็นเสร็จพิธี

คำถวายผ้าปา

อิมานิ มะยัง ภันเต ปิงสุกุละจิวรานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุ สังฆอ อิมานิ ปิงสุกุละจิวรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าบังสุกุลจิวร พร้อมกับทั้งของบริวารทั้งหลาย เหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าบังสุกุลจิวร พร้อมกับทั้งของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของ ข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อเป็นประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

๓. ประเพณีदानข้าวสลากระหรือสลากระ

ความหมาย दानข้าวสลากระหรือदानกัวยลากระ เป็นภาษาถิ่น หมายถึงหารที่ทายกทายิกาได้อุ้มลูกชายวิ่ง หนีนางยักษ์ผู้มีเวรต่อกันหลายชาติแล้วติดตามมาจะทำร้ายลูกของนาง นางเห็นจนตัวจึงพาลูกวิ่งหนีเข้าไปวัดเซ ตวันนำลูกน้อยวางแทบพระบาทพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงตรัสคำสอนต่อนางกุมาริกาและนางยักษ์ด้วยคำ สอนที่ว่า เราย่อมไม่ระแวงด้วยเวร เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร แล้วให้นางทั้งสองเห็นผิชอบชั่วดีนางยักษ์ รับศีลห้าแล้วร้องไห้สะอึกสะอื้นกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า เมื่อรับศีลแล้วไม่รู้จะทำมาหากินอย่างไรนางกุมาริกา เป็นดังนั้น จึงรับอาสาพานางยักษ์ไปอยู่ด้วย นางยักษ์ได้รับการอุปการะจากนางกุมาริกาหลายประการจึงอยาก ตอบแทนบุญคุณนาง จึงเป็นผู้พยากรณ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศให้กับนางกุมาริกาทำให้นางกุมาริการ่ำรวยขึ้นจาก การประกอบอาชีพตามคำพยากรณ์ของนางยักษ์จนเพื่อนบ้านมีความสงสัยพากันขอความช่วยเหลือจากนางยักษ์ จนมีฐานะร่ำรวยขึ้น ด้วยความสำนึกในบุญคุณนางยักษ์จึงพากันซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคอาหารการกิน เครื่องใช้มาสังเวยให้กับนางยักษ์เป็นจำนวนมาก จนข้าวของนางยักษ์มีเหลือกินเหลือใช้ นางยักษ์จึงนำมาเป็น สลากระ โดยให้พระสงฆ์ได้ทำการจับเบอร์ด้วยหลักอุปโลกกรรม คือ ของที่ถวายมีทั้งของราคามากราคาน้อย

พระสงฆ์รูปใดได้ของที่ราคาน้อยก็อย่าเสียใจให้ถือว่าเป็นโชคของตน การถวายแบบจับสลากของนางยักษิณีนับเป็นครั้งแรกของการทำบุญสลากภัตในพระพุทธศาสนาและชาวอำเภอนาน้อยได้ถือปฏิบัติมาจนปัจจุบันนี้

การทำบุญสลากภัตนับเป็นประเพณีที่สำคัญที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณการทำบุญเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าวประกอบด้วย เหตุผล ๓ ประการ

(๑) ประชาชนว่างเว้นจากภารกิจการทำนา

(๒) ผลไม้ เช่น ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ส้มเกลี้ยง กำลังสุก

(๓) ประชาชนหยุดพักไม่เดินทางเพราะอยู่ในช่วงฤดูฝน

(๔) พระสงฆ์จำพรรษาอย่างพร้อมพร้อม

(๕) ได้โอกาสสงเคราะห์คนยากจน

(๖) ถือเป็นอานิสงส์มาก คนทำบุญสลากมักจะมีโชคลอยมา

(๗) มีโอกาสหาเงินและวัตถุบำรุงวัด

ระยะเวลาทำบุญทานสลากภัตหรือกินสลาก ทำกันตั้งแต่เดือน ๑๒ เหนือไปถึงเรื่อยมาจนถึงเดือนยี่เหนือ คือ ช่วงเดือน ๑๑ – ๑๒ ของภาคกลาง ชาวบ้านจะนำพืชผลมาถวายใส่ไว้ในถ้วยสลาก สลากภัตของชาวนาน้อยประกอบด้วย

(๑) สลากถ้วยเล็กหรือสลากหน้อย คือ สลากกระชูลึกๆ

(๒) สลากถ้วยใหญ่คือสลากโชค

สลากถ้วยเล็ก ใช้ถวายอุทิศให้แก่ผู้ตายหรือ ทำบุญเพื่อเป็นกุศลในภพหน้า ส่วนสลากถ้วยใหญ่ใช้ถวายเป็นมหากุศล ทำถวายเพื่อเป็นปัจจัยภพหน้าให้มีบุญกุศลมากขึ้น มีกำลังศรัทธาและร่ำรวยเงินทอง

การเตรียมงาน ควรวางแผนกำเนินงานดังนี้

(๑) หาวันฤกษ์ยามดี เช่นนอนจากไม่เป็นวันเสียตามหลักโหราศาสตร์ เช่น วันม้วยยาสม วันอุบาทว์ วันโลกาวินาศ ฯลฯ แล้ว ควรเป็นวันหยุดราชการและไม่ควรเป็นวันที่มีงานซ้ำกันหรือซ้อนกันกับหมู่บ้านใกล้เคียงอื่น

(๒) การนิมนต์พระสงฆ์ ควรนิมนต์หมดทุกรูปทั้งวัด เพราะงานตานสลากเป็นเพียงงานเดียวที่พระวินัยบัญญัติให้สามเณรน้อยมีสิทธิเท่ากับเจ้าอาวาส นั่นคือการเสี้ยวดวงนับสลากโจ๊กหรือสลากที่โชคดี แม้ว่าการรับฟ้ากฐินพระพุทธรเจ้าจะทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ทุกรูปมีสิทธิครองจีวรที่เป็นฟ้ากฐินนั้นได้ แต่พระผู้อุปโลกซึ่งเจ้าอาวาสเป็นผู้ตั้งก็จะยกให้อริบดิสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดนั้นสมัยปัจจุบันประเพณีตานข้าวสลากนี้ที่ถือปฏิบัติอย่างถูกต้องจริงๆ จะไม่ค่อยมีให้เห็น

(๓) การเตรียมงาน ในส่วนของวัด เจ้าอาวาสต้องเตรียมงานคือ แบ่งงานให้พระภิกษุสามเณรหรือคณะกรรมการวัดรับผิดชอบงานด้านต่างๆ เช่น การซ่อมแซมถนนหนทางเข้าวัดหรือในวัด อาคารโรงครัว เครื่องครัว ประดับตกแต่งต้นไม้ประดับธงชาติธงเสมาธรรมจักรรอบกำแพงวัด ปักธงตามเส้นทางเข้าวัด ฯลฯ รวมถึง การขึ้นค้ำตั้งสี การจัดทำอาหารถวายพระภิกษุสามเณร การจัดไทยทานหรือกัณฑ์รับหัววัดต่างๆ ทุกฝ่ายต้องพร้อมก่อนจะถึงวันจัดงาน

วันดา หมายถึงวันเตรียมงานก่อนจะถึงวันถวายทาน ๑ วัน ในส่วนของวัดจะต้องมีพิธีขึ้นค้ำตั้งสีก่อนเป็นประเพณีนิยมถือปฏิบัติเพราะเชื่อว่า ถ้าขึ้นค้ำตั้งสีหรือบอกกล่าวเชื้อเชิญให้ท้าวจตุโลกบาลมาคุ้มครองและร่วมอนุโมทนาด้วยงานครั้งนั้นจะประสบความสำเร็จ บางวัดจะขึ้นค้ำตั้งสีก่อนวันดาก็มี ในวันดาสลากจะมีญาติพี่น้องต่างหมู่บ้านมาร่วมทำบุญ เรียกตามภาษาพื้นบ้านว่า กันหอมต้อมม่วน คือมาเพื่อกินให้เต็มที่เสร็จแล้วร่วมทำบุญด้วยตามกำลังศรัทธาซึ่งก่อนหน้านี้มีการมาร่วมทำบุญแบบ มาใช้หนี้ กัน นั่นคือผู้ให้ต้องดูก่อนว่างานเราครั้งก่อนเขาร่วมทำบุญมาเท่าไร ถ้าเขาให้มา ๒๐ บาท เราก็ให้ไป ๒๐ หรือ ๒๕ บาท ถ้าเขามา ๑๐๐ บาท เราก็ไป ๑๒๐ บาท เป็นต้น ส่วนการเตรียมอาหารหรือเหล้ายาปลาปิ้งให้ยึดถือตามประเพณีโบราณไม่ควรล้มวัวควายครั้งละมากตัวคนที่ไปร่วมงานก็ไม่ควรไปรบกวนเจ้าภาพเกินไป ทั้งนี้เพื่อช่วยกันจรจรโลงประเพณีตานก้วยสลากให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไปจนถึงลูกหลาน

การเขียนเส้นสลาก ถ้าเขียนเส้นสลากเป็นก็เขียนเองถ้าเขียนไม่เป็นก็เอาไปให้เจ้าอาวาสหรือผู้รู้เขียนให้ได้แก่ ถ้าเป็นสลาคน้อยหรือก้วยสลากธรรมดา เขียนว่า ข้าวสลากกัณฑ์นี้ศรัทธาหมายมี..... (ชื่อ –สกุล เจ้าภาพ)ก็หาได้ยังข้าวสลากกัณฑ์หนึ่งก็เปื้อว่าจักทานไปหา..... (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ฯลฯ)ผู้หนึ่งอันมรณาไปสู่โลกปายหน้าผู้มีนามกรจื่อว่า.....(ชื่อผู้ที่จะอุทิศให้).....ขอหื้อได้กินได้บริโภคและอนุโมทนาในปางที่หากำละวันนียามนั้นจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี

ถ้าเป็นสลากโจ๊กหรือสลากกัณฑ์ใหญ่ที่มีเครื่องไทยทานและ ยอดปัจจัยมาก อิมินา สลากกัถตานัง มหาสลากกัถตานัง ข้าวสลากกัณฑ์นี้ศรัทธาหมายมี.....(ชื่อ – สกุล เจ้าภาพ)ก็หาได้ยังข้าวสลาก

กัณฑ์หนึ่งก็เป่าว่าจักदानไปหา..... (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ฯลฯ).....ผู้หนึ่งอันมรณาไปสู่โลกปาย
หน้าผู้มีนามกรชื่อว่า.....(ชื่อผู้ที่จะอุทิศให้).....ขอหื้อได้กินได้บริโภคนมและอนมโทนา
ในปางที่มาก่าละวันนียามนี้ขึ้นจึ่งจักมีเตียงแต่ดีหลี

หรือ สุทินนัง วัต เม ทานัง อาสวัคคยาหัง โหนตุ ข้าวสลากกัณฑ์นี้ศรัทธาหมายมี.....(ชื่อ – สกุล
เจ้าภาพ)ก็หาได้ยังข้าวสลากกัณฑ์หนึ่งก็เป่าว่าจักदानไปหา..... (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ฯลฯ).....ผู้หนึ่งอันมรณาไปสู่โลกปายหน้าผู้มีนามกรชื่อว่า.....(ชื่อผู้ที่จะอุทิศ
ให้).....ขอหื้อได้กินได้บริโภคนมและอนมโทนาในปางที่มาก่าละวันนียามนี้ขึ้นจึ่งจักมีเตียงแต่ดีหลี

วันदान หมายถึง วันทำบุญถวายข้าวสลาก เมื่อได้เวลาพระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์ก็จะทยอยมาถึงวัดที่มี
งาน ถ้ามีการแข่งขันขบวนแห่คณะกรรมการจัดงานจะเชิญตัวแทนหมู่บ้านต่างๆ ที่ร่วมแข่งขันมาจับสลากลำดับ
ที่การนำขบวนแห่เข้าวัดส่วนชาวบ้านก็จะทยอยนำกัณฑ์สลากหรือเครื่องไทยทานทุกชนิดไปตั้งรวมกันเป็น
หมวดหมู่ที่คณะกรรมการจัดไว้ ส่วนเส้นสลากให้นำไปในวิหารจบทานแล้วเอาเส้นสลากทั้งหมดวางรวมกัน
ตรงกลางวิหารต่อหน้าพระประธาน

ต่อมาเวลาประมาณ ๑๐ นาที คณะกรรมการก็จะทำพิธีสุณเส้นคือคนเส้นสลากแตกออกจากกันเพื่อ
ไม่ให้เส้นของบ้านหลังเดียวกันอยู่ในมัดเดียวกันเสร็จแล้วคณะกรรมการจะสำรวจว่ามีพระภิกษุที่รูปสามเณรก็
รูปที่มาร่วมพิธีในวันนั้น แล้วหารือกับประธานสงฆ์ว่าควรถวายพระภิกษุที่เส้นสามเณรก็เส้นเรียกภาษา
พื้นบ้านว่า “จะขูจะเณร” หรือตามที่ภาษาแบ่งเส้นสลากแบบโบราณกล่าวว่า “พีได้สองน้องได้หนึ่ง” หมายความว่า
ถวายพระมากกว่าสามเณรอีกเท่าตัว เสร็จแล้วปู่อาจารย์วัดก็จะเป็นผู้นำทำพิธีทางศาสนากล่าวคือไหว้พระ
สมาทานศีล สุมครวदान เวณาน เอาเส้นสลากจำนวนหนึ่งไปประเคนพระพุทธรูป (พระประธาน) จำนวน
หนึ่งประเคนประธานสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนาลาพระ ถวายภัตตาหารเพล จากนั้น เวลา ๑๒.๓๐
นาฬิกา เส้นสลากออก หมายความว่าพระภิกษุสามเณรจะเริ่มอ่านเส้นสลากกันแล้ว การออกเส้นสลากมี ๒ แบบ
คือ

๑. แบบเส้นเสาะหาก้วย (เอาเส้นสลากตามหาก้วยสลาก) เส้นเสาะหาก้วย วิธีปฏิบัติคือญาติโยมเจ้าของ
กัณฑ์สลากจะอยู่เป็นที่ๆ หมวดๆ ตามที่กล่าวแล้ว พระภิกษุสามเณรที่ได้เส้นสลากของใครอยู่หมวดไหนจะตง
ไปที่หมวดนั้นแสดงเส้นสลากให้ดู เจ้าภาพเอาก้วยสลากประเคนพระหรือสามเณรรูปนั้นก็ปิ่นปอนหรือให้พร
เสร็จแล้วเอาเส้นสลากอื่นๆ ตามหาก้วยต่อๆ ไปจนเส้นสลากในมือหมด

(๒) แบบกัวยเสาะหาเส้น (เอากัวยสลากตามหาเส้นสลาก)คือ นิมนต์พระภิกษุสามเณรทุกรูปมานั่งเรียงกันหรือนั่งได้ร่มไม้ชายคาที่ที่เหมาะสมแล้วเอาเส้นสลากวางเรียงกันที่หน้าเก้าอี้ต้นญาติโยมก็ช่วยกันหอบหัวเอากัวยสลากเดินตามหาเส้นสลากของตนเอง หากพบว่าอยู่เฉพาหน้ารูปใดจะประเคนกัวยสลากแก่พระภิกษุรูปนั้นและท่านก็ให้พร กัวยอื่นๆ ก็ทำเช่นเดียวกันความสนุกสนานของงานตานกัวยสลากอยู่ตรงความซุกซนของการออกเส้นสลากนี้มาตั้งแต่โบราณกาล หลังจากเส้นสลากออกพระภิกษุสามเณรเจ้าภาพงานจะช่วยกันหยาดน้ำกัณฑ์เข้าวัด

วันล้างผาม เมื่อเสร็จพิธีเรียบร้อยแล้วคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ต้องมาช่วยกันเก็บกวาดขยะมูลฝอย กลุ่มแม่บ้านเก็บเครื่องครัวเข้าที่กลุ่มผู้สูงอายุจะมากัดแยกเครื่องไทยทานให้เป็นหมวดหมู่คณะกรรมการฝ่ายการเงินมานับเงินสรุปรายรับรายจ่ายเรียบร้อย เสร็จงานทางวัดแล้ว บ้านใครยังมีอาหารคาวหวานและเครื่องคองของเมาเหลือรับแขกจะชวนเพื่อนๆ ไปร่วมรับประทานกันเรียกภาษาชาวบ้านว่า ล้างผาม

อานิสงส์การทำบุญตานกัวยสลาก

(๑) ผลทานที่เราอุทิศยอมไปถึงผู้รับตามเป้าหมายเพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่า ทานที่ไม่เฉพาะเจาะจงผู้รับย่อมมีผลมาก เมื่อผู้ให้ถึงพร้อมด้วยองค์สี่คือ ของทานเป็นของบริสุทธิ์ ผู้ให้เป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้รับเป็นผู้บริสุทธิ์ให้แล้วไม่เสียดายของปรารถนา สิ่งใดยอมได้สิ่งนั้นตามประสงค์

(๒) ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาทายาทที่ดีคือ การช่วยกันสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามทางพระพุทธศาสนาให้สืบทอดต่อไป จนนครกาลนาน

(๓) เป็นการสร้างความสามัคคีกันระหว่างญาติพี่น้องในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน

ข้อสังเกตที่ควรปรับปรุงในการตานกัวยสลาก ได้แก่

(๑) การทำบุญตานกัวยสลาก ควรยกเว้นการฆ่าวัว ควาย เพราะ นอกจากจะเป็นการทำบุญผสมบาปแล้ว ยังเป็นการทำลายวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามอีกด้วย

(๒) ไทยทานหรือเครื่องกัณฑ์สลากที่ญาติโยมถวายพระบางอย่างเป็นของไม่สมควรแก่สมณบริโภคของที่ถวายควรเป็นของที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงๆ ยังความยินดีมาสู่ทั้งทางผู้รับและผู้ให้อานิสงส์จากความยินดีนี้ต่างหากที่อาจแผ่ไปถึงสัตว์ในปรโลกได้และทำให้มีสุขในภพนั้นได้

(๓) สังคมปัจจุบันบางพื้นที่ไม่ได้เห็นความสำคัญของศาสนพิธีนัก ขณะเดียวกันเด็กและเยาวชนแทบทุกหมู่บ้านก็บริโภควัฒนธรรมบางชาติอย่างขาดสติ หากเราปัญญาชนผู้เป็นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ไม่ช่วยกันอบรม บ่มนิสัยและส่งเสริมให้เขาได้เห็นและลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่สร้างคุณค่า ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้เขาทั้งทางตรงและทางอ้อม อนาคตหากหรือคนเผ่าคนแก่ลาโลกนี้ไปแล้วหากเราไปเกิดในอบายภูมิ ใครเล่าจะเป็นคนช่วยส่งข้าวปลาอาหารให้กิน ใครจะหาเสื้อผ้าให้เราใส่และใครจะอุ้มเราขึ้นจากนรกได้

คำถวายทานกัวยสลากภัตด้วยภาษาบาลี

อิมานิ มะยัง ภันเต สละกะภัตตานิ สะปะริวารานิ อุตฺตกัณฺฐาเน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สะสากะภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคฺคัณหาตุ อัมหากัณฺเฑวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ปิยะชะสานัง ทิฆะระตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย สลากภัตดาหารพร้อมทั้งของอันเป็นบริวารทั้งหลายซึ่งตั้งไว้ ณ ที่โน้นเท่านั้น ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ปิตุชนทั้งหลายด้วยมีบิดามารดาเป็นต้นด้วย ลีนกาลนาน เทอญ

๔. ประเพณียี่เป็ง

เป็นประเพณีการทำบุญที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวดำบลศรีสะเกษ ยี่ ในภาษา ถิ่นเหนือแปลว่า สองเป็ง หมายถึงวันที่พระจันทร์เต็มดวง ดังนั้น ยี่เป็ง จึงหมายถึง วันเพ็ญเดือนสิบสองของชาวเหนือ ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของชาวไทยภาคกลาง จะตรงกับเดือนพฤศจิกายนเดือนนี้จะอยู่ในช่วงฤดูน้ำหลากในช่วงดังกล่าวจะมีประเพณีที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่ง คือ ประเพณีการลอยกระทงซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากสมัยสุโขทัย

ประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในวันยี่เป็ง คือ พุทธศาสนิกชนจะจัดทำราชวัตรรอบวิหารและทำประคูปา ทำความสะอาดศาสนสถาน เตรียมทำโคมค้าง โคมแขวน โคมลอย เครื่องไทยธรรม หรือกัณฑ์เทศน์ เจ้าอาวาสจะมีหนังสือบอกบุญหรือ ฎีกาบอกบุญ ไปถึงแต่ละครอบครัวให้เป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการเทศน์เกี่ยวกับเรื่องมหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดเตรียม ผางพะตึ๊ดตี่กำ (ถ้วยประทีป) ไว้สำหรับจุดในวันยี่เป็งด้วย

เช้าตรู่วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะไปร่วมทำบุญตักบาตรถวายข้าวปลาอาหารที่วัด บางคนจะนอนถือศีลค้างคืนที่วัดตั้งแต่คืนวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พอรุ่งเช้าก็ได้ปฏิบัติศาสนกิจกรรมร่วมกัน จากนั้น

ชาวบ้านจะนำกัณฑ์เทศน์ไปวัด โดยพระสงฆ์เริ่มเทศน์กัณฑ์เทศพรและต่อจากนั้นก็เทศน์กัณฑ์อื่นๆ จนถึงกัณฑ์ที่ ๑๓ คือ นครกัณฑ์ ใครเป็นเจ้าภาพของกัณฑ์เทศพรต้องไปก่อนนิมนต์พระให้เทศน์ก่อน เพราะเป็นกัณฑ์เทศน์กัณฑ์แรก นอกจากนั้นในระหว่าง วันขึ้น ๑๔ – ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ ในเดือนยี่พุทธศาสนิกชนวัดต่างๆ จะมีกิจกรรมปล่อยโคมลอย เชื่อกันว่าเป็นการได้ปล่อยเคราะห์ซึ่งหากโคมลอยไปตกลงบ้านผู้ใด เจ้าของต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วย

การเทศน์มหาชาติ นิยมเทศน์กันตลอดคืนวันยี่เป็งเพราะต้องการเทศน์ให้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีพระคาถารวมทั้งสิ้น ๑,๐๐๐ คาถา การจุดผางพะดับต้นกำ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ที่ได้ตรัสรู้แล้ว ๔ พระองค์ องค์ที่ ๕ คือ พระศรีอริยเมตไตรย์ หรือพระศรีอารยที่กำลังบำเพ็ญตบะอยู่ และพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็มีอยู่เป็นระยะๆ ทุกกัณฑ์ โดยจะจุดตามจำนวนพระคาถา แต่ละกัณฑ์จึงทำให้ดูบรรยากาศของคืนวันยี่เป็งสว่างไสวไปด้วยแสงไฟระยิบระยับไปทั่วบริเวณวัด

๕. ประเพณีถวายเทียนเข้าพรรษา

การถวายเทียนพรรษานั้นเป็นศาสนกิจที่ชาวนาน้อยนิยมปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านานมาแล้วโดยมากจะนิยมแห่เทียนหรือถวายเทียนก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (มณี พะยอมยงค์ ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๑ : ๒๕๒๕)

ค่านิยมของการถวายเทียนพรรษา มีดังนี้

(๑) เพื่อใช้จุดเป็นพุทธบูชา

(๒) เพื่อให้มีความสว่างเวลามีพิธีกรรมทางศาสนาในเวลากลางคืน เช่น ในการสวดมนต์และการเทศน์ ซึ่งต้องอ่านจากคัมภีร์ธรรม

(๓) เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายส่องสว่างเวลาพระเณรในวัด ศึกษาท่องพระธรรมวินัยในเวลากลางคืน

(๔) เพื่อความสุขจากบุญกุศลที่ได้ทำบุญถวายเทียน ซึ่งมุ่งหวังให้มีปัญญาสว่างไสวชีวิตจะได้รุ่งโรจน์เปรียบเสมือนแสงเทียนที่ส่องสว่าง

(๕) เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

เทียนเข้าพรรษาที่ชาวน้อยนำมาถวายจะมี ๒ ชนิด คือ

(๑) เทียนหลวง หมายถึง เทียนที่ทำขนาดใหญ่ มีความสูงตั้งแต่ ๑ เมตรขึ้นไป ขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางอย่างน้อย ๘ นิ้ว

(๒) เทียนน้อย หมายถึง เทียนเล็ก คือ ขนาดโตกว่าเทียนธรรมดาล็กน้อยใช้ถวายพร้อมกับเทียนเล่มใหญ่

คำกล่าวถวายเทียนในวันเข้าพรรษา เมื่อไหว้พระรับศีลแล้ว อาจารย์วัดหรือภิกษุสงฆ์จะนำกล่าวถวายเทียนเข้าพรรษา ดังนี้

(ขึ้นนะโม ๓ จบ)

อิมัง ภันเต พุทธะปุชชะ วัสสะคะตัง ปะทีปัง สังฆัสสะ โอนะชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง วัสสะคะตัง ปะทีปัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญจะ มาตา ปิตุอาทินัญจะ เปตานัง สัพพะวัณเฑาะ อัมหากัญจะ เทวะตานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ซึ่งเทียนประจำพรรษาเล่มนี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ซึ่งเทียนประจำพรรษาเล่มนี้ เพื่อเป็นประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย และบิดามารดาญาติสาหล่าหิตมิตรสหายทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว กับเทพเจ้าทั้งหลายทั้งปวงด้วย สิ้นกาลนานเทอญ การถวายเทียนพรรษา นอกจากเป็นการทำบุญกุศลแล้ว ยังเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ จึงเป็นประเพณีที่ควรอนุรักษ์สืบไป

ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล

เป็นประเพณีที่สำคัญที่กำหนดไว้ด้วยระยะเวลา คราวสมัย ช่วงฤดู ซึ่งอาจจะเป็นประเพณีการทำบุญ และงานรื่นเริงในท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลของ อำเภอนาน้อยที่ควรทราบ คือ

๑. ประเพณีปีใหม่เมือง (ประเพณีสงกรานต์)

เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวนาน้อย ได้รับการถ่ายทอดมาแต่บรรพบุรุษกำหนดให้มีขึ้นกลางเดือน ๗ เหนือ เดือน ๕ ได้ นับเวลาตามสุริยคติ ประเพณีปีใหม่เมืองอำเภอนาน้อยมีตั้งแต่ วันที่ ๑๓ – ๑๖ เมษายนของทุกปี ซึ่งมีกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวนาน้อยได้ปฏิบัติต่อกันมาจะมีอยู่ ๕ วัน คือ

วันสังขารล่อง (วันมหาสงกรานต์) ตรงกับ วันที่ ๑๓ เมษายน ก่อนวันสังขารล่อง ๑๐ วันทุกหลังคาเรือนจะทำความสะอาดบ้านเรือนขนานใหญ่ สิ่งปฏิกูลขยะมูลฝอยจะถูกเก็บกวาดเอารวมกันไว้เป็นกองๆ พอ

ตอนเช้ามีคของวันสังขารล่องแทบทุกหลังคาเรือนจะพากันจุดพลุจุดสะปึก หรือ สะโพก (เอาดินปั้นใส่ใน กระบอกไม้ไผ่แล้วจุดระเบิด) จุดประทัดหรือสิ่งต่างๆ ให้มีเสียงดังเพื่อเป็นการต้อนรับศักราชใหม่หรือวัน สงกรานต์หรือวันปีใหม่ ชาวบ้านจะตื่นตั้งแต่ ๕ นาฬิกาโดยประมาณ เตรียมตัวไปวัดเพื่อส่งข้าวปุ้นประเพณีส่ง ข้าวปุ้นจะเป็นการส่งเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ อุปกรณ์ในการส่งข้าวปุ้นจะเตรียมไว้ในวันที่ ๑๒ โดยทำ กระทงใบตองขนาดปากกว้างประมาณ ๔ นิ้ว ยาว ๕ นิ้ว เพื่อบรรจุข้าวปุ้นอาหาร กล้วยดิบ ขนม ลูกเต๋า ลูกตาล อย่างละ ๕ ชิ้น หรือ ๕ อัน ลงในกระทง พร้อมด้วยเสื้อผ้าของทุกคนในบ้านใส่ตะกร้าผ้า ค้ายสายสิญจน์ขนาด ความยาวเท่ากับ ๑ วา ไว้สำหรับพาดค้ายสายสิญจน์แล้วนำไปที่วัด เมื่อถึงวัดเอากระทงข้าวปุ้นวางบนเสื้อผ้าไป วางไว้รอบเจดีย์หรือพระธาตุหรือในอุโบสถหรือวิหารแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดทำพิธีสะเดาะเคราะห์และจุด ไฟเผาค้ายสายสิญจน์เป็นเสร็จพิธี ในวันนี้บางท้องถิ่นนิยมส่งเคราะห์บ้านภายในหมู่บ้านด้วย

วันเนาหรือวันเนา ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน เป็นวันที่เตรียมอาหารความหวานและสิ่งของเพื่อที่จะไป ทำบุญที่วัดในวันนี้ผู้ใหญ่จะสอนเด็กไม่ให้ชุกชนหรือทำอะไรที่ไม่ดีทำให้พ่อแม่ได้คู่คำว่ากล่าวเพราะถือว่าเป็น วันไม่เป็นมงคล ตลอดจนไม่นิยมจัดงานมงคลต่างๆ ในวันนี้ เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

วันพญาวัน ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ถือว่าเป็นวันที่สุดในรอบปีซึ่งถือเป็นมิ่งมงคลยิ่งใหญ่ในตอน เช้าชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ที่วัด กลับจากวัดพ่อแม่จะพาลูกหลานไปรดน้ำคำหัว ปู ยา ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่ตามลำดับ โดยเริ่มที่บ้านพ่อแม่ของตนเสียก่อน ในวันนี้นิยมจัดงานมงคลต่างๆ เช่น การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

วันปากปี ตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน กิจกรรมในวันนี้ชาวบ้านจะไปสรงน้ำพระที่วัดทำความสะอาด วัด วาอารามหรือแล้วแต่ทางวัดจะจัดกิจกรรมให้ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญพระภิกษุ สามเณรปูอาจารย์หรือมคทายก

วันปีใหม่ ตรงกับวันที่ ๑๗ เมษายน เป็นวันสุดท้ายของสงกรานต์ในวันนี้จะมีการรดน้ำคำหัวบุคคลที่ เคารพนับถือ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้จะมีการเล่นสาดน้ำกันเป็นวันสุดท้าย ถือว่าเป็นวันที่ สิ้นสุดของประเพณีสงกรานต์ ในอำเภอนาน้อย

๒. ประเพณีจิบอกไฟ (ภาษาถิ่นล้านนา เรียกว่า จิบอกไฟ ภาษากลางเรียก จุดบั้งไฟ)

ประเพณีจิบอกไฟหรือจุดบั้งไฟเป็นประเพณีนิยมที่ชาวนาน้อยนิยมปฏิบัติในงานฤดูกาลต่างๆ เช่น การ นมัสการพระธาตุพลูแช่ การนมัสการพระธาตุศรีสะเกษ ประเพณีขึ้นถ้ำเซตวัน การนมัสการศาลเจ้าพระยาเมือง น้อย เป็นต้น ประชาชนและหัววัดต่าง ๆ นิยมทำบอกไฟมาจุดเพื่อเป็นพุทธบูชาและแข่งขัน ประเพณีดังกล่าว

ตรงกับ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (ประเพณีมัสการพระธาตุพลูแซ่ มัสการพระธาตุศรีสะเกษ ประเพณีขึ้นถ้ำเซตวัน และงานบวงสรวงศาลเจ้าพระยาเมืองน้อยเป็นประเพณีที่กระทำเหมือนกัน)

ก่อนที่นำบอไฟฟ้าไปจุด จะจัดขบวนแห่อย่างสนุกสนานไปยังสถานที่จุดบอไฟฟ้า ซึ่งต้องห่างจากหมู่บ้าน เพราะเกรงว่าจะเกิดอันตรายจากบอไฟฟ้าเกิดระเบิดหรือตกใส่หลังคาบ้าน เมื่อแห่ไปถึงสถานที่ที่เตรียมไว้ซึ่งจะต้องทำค้ำบอไฟฟ้าหรือร้านสำหรับจุดบอไฟฟ้า การจุดจะเอาบอไฟฟ้าไปวางไว้บนค้ำ โดยหันทางหัวขึ้นเวลาจุดบอไฟฟ้าก็จะพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าสูงลิ่ว จนหมดแรงดันก็ตกลงมาก่อนที่จะจุดบอไฟฟ้าบางแห่งก็จะมีการกล่าวลำนาริเรียกว่า อ่าบอไฟฟ้า หรือ เชิงบอไฟฟ้า ตัวอย่างเช่น

สาธุการ ยกมือหวานไหว้ พุทธะเทพไท่ ต้นสัตัพัญญู ชุมหมุ่ข้าตุ้ ตกแต่งแป้งสร้าง พอกไฟขึ้นค้ำ จิเป็นปู่จา ทือหันกับคำ ขึ้นหล่อมเมฆฝ้า บ่าวสาวแหงนหน้า ต่าป้อมือมัว เสียงโห่ดังรัว ปั่นคอยจะปิ่น บ่าวสาวตัวดินสลับสไล ยอดสุดสายใจ ผ่อตวยเนอเจ้า สล่าป้อเต่า ปูหนาก้าวังค์ แต่งแป้งยีนยง พระธาตุเพิ่นเจ้า ฯลฯ

จากนั้นนำเอาบอไฟฟ้าขึ้นค้ำ ก่อนจะจุดก็จะประกาศว่าเป็นของวัดไหน ใครเป็นเจ้าของค้ำ (ผู้คิดสูตรดินปิ่น) การประกาศชื่อจะพูดเป็นคำกลอน (คำกล่าว) ในสมัยปัจจุบันใช้ภาษาคำพูดธรรมดาการทำบอไฟนั้นจะต้องมีอุปกรณ์ในการทำ เช่น ไม้ไผ่ สังกะสี เหล็ก ไม้เสียบ ดินประสิ่ว ถ่านและหาวจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของบอไฟฟ้า เมื่อได้อุปกรณ์ครบแล้วก็ตำดินประสิ่วคลุกกับถ่านให้ละเอียดอย่างดินปิ่นธรรมดาแล้วก็บรรจุลงในกระบอกไม้กระทุ้งให้แน่นจนได้ที่ตอนปลายสุดของกระบอกไม้ประมาณ ๑ คืบ ใช้ดินเหนียวผสมบรรจุลงในกระบอกไม้ที่เหลือกระทุ้งให้แน่นทับดินปิ่นแล้วใช้เหล็กจี้ (เหล็กแหลม) ขนาดต่างๆ เจาะเนื้อดินเหนียวและดินปิ่นที่บรรจุในกระบอกตลอดตั้งแต่ท้ายจรดหัวแล้วนำไม้เสียบ (ชื่อพันธุ์ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ขนาดต่างๆ มาทำหางโหว่บอไฟฟ้าโดยตัดไม้เสียบเป็นท่อนๆ ตามลํากับปล้องความยาวลดหลั่นกันมากขึ้นตามขนาดของบอไฟฟ้าตรงปากกระบอกไม้ตาแต่งเป็นรูปปากกลาม ซึ่งชวานาน้อยเรียกว่า โหว่บอไฟฟ้า

ในส่วนหางของบอไฟนั้น ต้องใช้ไม้ไผ่เสียบยาวและตรงตลอด ผู้คิดตอนหัวของไม้เสียบทำเป็น รูปปากกลามเรียกว่า โตน แล้วเอาโหว่กับโตนมาประกบกันเอาหาวมัดให้แน่นติดกับลำตัวของบ้องไฟ เมื่อบ้องไฟพุ่งขึ้นไปในอากาศจนหมดกำลังดินปิ่น แล้วก็หันหัวตกลงมาสู่พื้นดิน โหว่และโตนที่ผูกติด กับตัวบ้องไฟถูกลมเป่าตอนขาลง จะทำให้เกิดเสียงดังขึ้น หากของใครเสียงดังดี ก็จะได้รับคำชมเชย ในระหว่างจุดบ้องไฟจะมีการบรรเลงฆ้องกลอง มีการฟ้อนรำสลับกันอย่างสนุกสนาน

สำหรับการจุดบอกไฟนั้น มีวิธีการจุดอยู่ ๒ วิธี คือ การจุดทางหัวลง เรียกว่า เผาหัว และจุดทางท้าย เรียกว่า เผาก้น การจุดทางท้ายขึ้นใช้หลอดไม้ไผ่ยาวสอดสายฉนวนไปตามหลอดไม้ไผ่เข้าไปตามรูที่เจาะไว้ (เรียกหลอดไม้ว่า หลอดผู้)

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต ของชาวดำบลศรีสะเกษที่ประเพณีปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมาเป็นประจำมีมากมาย แต่มีตัวอย่างที่สำคัญ ดังนี้

๑. ประเพณีบูชาข้าวตั้งสี่

ความหมาย ข้าวตั้งสี่ เป็นภาษาถิ่นล้านนา ภาษาไทยกลางเรียกทั่วทั้งสี่หมายถึงทั่วจตุโลกบาลคือเทพเจ้าผู้คุ้มครองโลกทั้งสี่ทิศให้อยู่เย็นเป็นสุขอำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ผู้สัการบูชาให้ประสบความสุขความเจริญปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมประสงค์ โดยมีพระอินทร์เป็นประมุขมีนามเรียกคือ

ท้าวภูเวร บางแห่งเรียกท้าวเวสสุวรรณหรือพญายักษ์ มียักษ์เป็นบริวารมีหน้าที่ ดูแลรักษา
ทิศเหนือหรือทิศอุดร

ท้าวธะวัฐฐะ มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวารมีหน้าที่ดูแลรักษาทิศตะวันออกหรือทิศบูรพา

ท้าววิรุฬหก มีพวกอสูรเป็นบริวาร มีหน้าที่ดูแลรักษาทิศใต้หรือทิศทักษิณ

ท้าววิรุฬปักข์ มีพวกนาคเป็นบริวาร มีหน้าที่ดูแลรักษาทิศตะวันตกหรือทิศประจิม

ความสำคัญ การขึ้นข้าวตั้งสี่เป็นประเพณีนิยมถือปฏิบัติทั่วไปแทบทุกจังหวัดในเขตล้านนาเพราะมีความเชื่อว่าถ้าจะประกอบพิธีกรรมมงคลใดๆ เช่น แต่งงาน ปลูกบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค ฉลองกฐิน วิหาร หรือวัดวาอารามหรืองานใดๆ ที่เชิญแขกหรือมาร่วมงาน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุเภทภัยอันตรายที่จะบังเกิดขึ้น เพราะงานนั้นๆ เช่น การก่อเหตุทะเลาะวิวาทอันเนื่องมาจากแขกก็ดี การมีเรื่องร้อนร้ายอันเนื่องมาจากเจ้าภาพงานก็ดี ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้งานต้องล้มเลิกไปหรือทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายเพราะมีมารมาผจญ ฉะนั้นจึงต้องบวงสรวงหรืออัญเชิญเทพเจ้าผู้คุ้มครองโลกทั้งสี่ทิศหรือท้าวทั้งสี่มารับรู้และอนุโมทนาก่อนพิธีจะเริ่มขึ้น ๑ วัน

เครื่องบวงสรวง วิธีทำเครื่องบวงสรวงหรือเครื่องบูชามีดังนี้ ให้นำกาบกล้วยมาทำสะโดงหรือสะดวง ๕ อันเท่า ๆ กัน คือ กว้างด้านละประมาณ ๑ คืบ เครื่องสังเวณี ขนม ข้าวต้ม อาหารคาว อาหารหวาน หมาก พลู บุหรี่ มะพร้าว มะตาล กล้วย อ้อย ข้าวดอกคอกไม้ เทียนไข ช่อตุงสีขาว สะโดงละ ๔ อัน (เครื่องสี่) เมื่อทำเสร็จ

แล้วให้ทำร้านที่ตั้งอาจเป็นเสาไม้ท่อนเดียวฝังดินส่วนยอดเอาไม้ดีทำเป็นกากบาทให้ต่ำกว่ายอดเสานิดหน่อย
 สมมุติให้เป็นปราสาทหรือบางแห่งจะเอาวางไว้บนหิ้งที่กลางแจ้ง เช่น หลังกำแพงวัด หลังรั้วบ้านก็ได้เอาสะดวก
 ทั้งสี่อันวางไว้บนไม้ที่ดีขึ้นเป็นแขนกากบาทออกไปทั้งสี่ทิศ ส่วนสะดวกยอดเสาให้ทำฉัตรสีขาวกันไว้หนึ่งคัน
 และตั้งให้สูงกว่าอีกสี่อัน (วางบนยอดเสา) อันนี้สำหรับบูชาพระอินทร์ซึ่งเป็นประมุขของเทพเจ้าทั้งสี่องค์นั้น
 ส่วนอีกหนึ่งให้วางลงที่พื้นดินตรงโคนเสาปราสาทอันนี้สำหรับบูชาพระธรณีที่เชิญท่านมาเป็นสักขีพยานใน
 งานนั้น

ขั้นตอน การอ่านโองการหรือคำโอกาสขึ้นด้าวตั้งสี่ผู้อ่านหรือผู้เชิญโดยทั่วไปจะเป็นปุ่อจารย์วัด ควร
 อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด นุ่งขาวห่มขาวหรือใส่เสื้อกางเกงสีขาวเพราะถือว่าเทพเจ้าที่เชิญมาเป็นเทพชั้นสูง
 และวิสัยของเทพชั้นสูงจะรังเกียจมนุษย์เรามีกลิ้นเหม็นคาวเคยอ่านพบในธรรมบทว่าเป็นเพราะมนุษย์มีกิเลส
 หนาโลกมาก ชอบเปียดเบียนสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น นำมาเป็นอาหารบ้าง นำมาใช้งานบ้าง แม้กระทั่งมนุษย์
 ด้วยกันจึงเป็นเหตุให้เทพชั้นสูงขะแขงรังเกียจ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ปุ่อจารย์วัดจะเริ่มพิธีตามลำดับคือ นำ
 สะโตงหรือสะดวกที่บูชาพระธรณีมาวางที่โน้สเาปราสาทแล้วปลุกแม่ธรณี (มีคำปลุกแม่ธรณี) บอกให้ท่านมา
 เป็นสักขีพยานในการทำงานมงคลครั้งนั้น โอกาสชุมนุมเทวดา โอกาสขึ้นด้าวตั้งสี่ ซึ่งเป็นภาพรวมแบบอาร์ม
 พบทว่าเชิญท่านร่วมงานอะไร ของใคร เพื่ออะไรแล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันออกโอกาสเชิญท้าวระตะรุฐะ
 ทิศใต้โอกาสเชิญท้าววิรุฬหก ทิศตะวันตกโอกาสเชิญท้าววิรุฬปักข์ ทิศเหนือโอกาสเชิญท้าวกุเวรหรือท้าว
 เวสสุวรรณ จากนั้นหันหน้าเข่นขึ้นฟ้าโอกาสสรูปเชิญให้ท่านเหล่านั้นมาปกป้องรักษางานนั้นๆ อำนวยอวยชัย
 ให้เจ้าภาพงานประสบความสำเร็จตลอดงานถือว่าเสร็จพิธีขึ้นด้าวตั้งสี่เพียงเท่านี้ ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ เช่น คำ
 โอกาสเชิญท้าวต่างๆ ว่าอย่างไร เป็นต้นถ้าผู้สนใจใคร่ศึกษาให้ไปศึกษาจากปืบสาหรือหนังสือประเพณีเดิม
 ผู้เขียนไม่นำมาลงไว้เพราะมันจะยาวเกินไปนอกจากนั้นขั้นตอนและพิธีการตามที่กล่าวมานี้อาจจะไม่เหมือน
 ดำราที่ถือปฏิบัติของท่านอื่นเพราะว่าแต่ละพื้นที่ก็ถือปฏิบัติไม่เหมือนกัน แบบว่า “ศิษย์ต่างครูอาจารย์ต่างวัด”
 มันย่อมต่างกันแต่ขอให้คำนึงไว้อย่างหนึ่งว่า ถ้าเรายึดถือระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องและเคร่งครัด ก็จะเป็นสิริ
 มงคลกับงานนั้นหรือเจ้าภาพงาน เช่น การขึ้นศาลพระภูมิที่บ้านถ้าผู้เชิญไม่ถือเคร่งเทพชั้นสูงที่เราต้องการให้
 มากปกป้องรักษาบ้านเรือนของเราท่านจะไม่มาแต่จะมีเทพชั้นต่ำหรือแม่ วิญญาณสัมพเวสีอื่นมาสติอยู่แทน
 “ป้อครูเล่าหือฟังจ๊ะอี”

๒. ประเพณีทานขันข้าว

การทานขันข้าว หรือ ดานขันข้าว คือ การถวายสํารับกับข้าว หรือถาดใส่ข้าวใส่อาหารที่เตรียมไว้ โดยมี
 จุดประสงค์ คือ

- (๑) ทานขันข้าว เพื่อตัวเอง
- (๒) ทานขันข้าว เพื่ออุทิศแก่บรรพชนที่ล่วงลับ
- (๓) ทานขันข้าว เพื่อบูชาคุณ
- (๔) ทานขันข้าว เพื่อบูชาเทพยดาทั้งหลาย

ทานขันข้าวเพื่อตัวเอง

คือการทำบุญด้วยการนำข้าวปลาอาหารใส่ถาด ใส่ขันโตก ยกไปถวายพระสงฆ์ ผู้ไปถวายพระเคนพระพร้อมกับขวน้ำหยาดขอท่านกรวดน้ำให้หรือเรียกว่า น้ำหยาด การขอให้พระสงฆ์กรวดน้ำ หรือหยาดน้ำให้นั้นผู้ถวายหวังใจว่าจะเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่แก่ตน แต่ในปัจจุบันให้เจ้าภาพเป็นผู้กรวดน้ำเอง เพื่อจะได้มีสมาธิในการอธิษฐานขอพร

ผู้มีจุดประสงค์จะทานขันข้าวจะต้องเตรียมจัดปัจจัยที่สำคัญคือ ข้าวปลาอาหาร ขนมผลไม้ต่างๆ ดอกไม้ รูปเทียนอาหารที่ชวานน้อยนิยมจัดทำใส่ขันข้าว คือ ห่อหนึ่ง ส่วนคนที่นิยมทำเป็น ขนมหัก (ขนมเทียน) ข้าวต้มมัด นอกจากนี้ยังมีเมี่ยง หมาก บุหรี่ และน้ำสำหรับกรวดน้ำ การถวายทานขันข้าวเพื่ออุทิศหาบรรพชนมี ๒ ขั้นตอน

๑. เมื่อญาติพี่น้องถึงแก่กรรม วันรุ่งขึ้นญาติจะแต่งดาขันข้าวนำไปถวายแด่พระสงฆ์ในวัดทั้งตอนเช้า และตอนกลางวันพร้อมกับขอพระสงฆ์อุทิศกุศลให้แก่คนที่ตายนั้นด้วย พระสงฆ์จะให้พรเป็นคำไวถารอุทิศส่วนกุศลเรียกว่า “ปอนขันข้าว” ทำอย่างนี้จนกว่าจะนำศพไปเผา

๒. การทำบุญอุทิศหาบรรพบุรุษ มีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ในช่วงงานเทศกาล เช่น วันปีใหม่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเดือนยี่เป็ง โดยนำขันข้าวไปถวายแด่พระสงฆ์ที่วัดอุทิศบุญกุศลตามโอกาสวันสำคัญเป็นการแสดงออกถึงเป็นผู้มีความกตัญญูทดเวท

การทานขันข้าวเพื่อบูชาคุณ

คือการนำเอาขันข้าว อาหารคาวหวานไปบรรณาการแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ มีอายุอาวุโส ที่มีพระคุณต่อตนเอง เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า ทานขันข้าวให้ผู้เฒ่าผู้แก่โดยการนำขันข้าวพระเคนแก่ผู้รับแล้วนั่งพับ

เพียบประนมมือไหว้รับพรผู้ใหญ่ที่เรานับถือนั้นการทำบุญทานขันข้าวเพื่อบูชาคุณนี้ ต่างไปจากการถวายต่อพระภิกษุคือ ไม่อุทิศหาเทวดาและบรรพบุรุษเท่านั้น

การทานขันข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่เทพยดาทั้งหลาย

ผู้ที่นับถือเทพยดามักจะบนบานสานกล่าว ในคราวทำกิจกรรมต่างๆ เช่นขอแม่ธรณีคุ้มครองเวลาเดินทาง เวลาแรกปลูกบ้านเรือน ฯลฯ หากจะนำขันข้าวไปถวายทานแก่พระสงฆ์จะต้องบอกท่านว่าอุทิศให้ใคร พระสงฆ์ท่านก็จะระบุชื่อให้พร้อมกับหยาดน้ำหรือกรวดน้ำ

การทานขันข้าว เป็นประเพณีแห่งความสำนึกในอุปการะและเป็นพลีกรรมความดี ซึ่งชาวอำเภอนาน้อยได้ถือปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว

๓. ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า

ผีปู่ย่า หมายถึง ผีประจำตระกูล หรือที่เรียกว่า ผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ ถ้าปู่ ย่า ตา ยาย ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานก็จะสร้างหอไว้ทางเบื้องทิศห้วนอนหรือในสถานที่ที่เห็นว่าสมควร บนหอจะมีหิ้งวางเครื่องบูชา เช่น พานดอกไม้ รูปเทียน คนโท อาหาร หวานขาววางเอาไว้บนวงสรวงอันเชิญดวงวิญญาณของพ่อแม่ให้มาอยู่ในศาล เพื่อพิทักษ์รักษาลูกหลานตลอดจนเครือญาติจะต้องถือผีปู่ ย่า ตา ยาย อันเดียวกัน แล้วก็ห้ามแต่งงานในวงศ์ที่ถือผีอันเดียวกัน

การนับถือผีปู่ย่านั้นจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการสืบเชื้อสายและการนับเครือญาติเรียกว่าเป็นเก้ากลุ่มผีเดียวกัน ซึ่งเป็นการสืบทอดทางสายพ่อแม่ หมายความว่า ถ้าลูกเกิดมาเป็นชายจะต้องเลือกเข้าวงศ์ผีปู่ย่าทางแม่ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงต้องเข้าวงศ์ผีปู่ย่าทางพ่อ การเลี้ยงผีปู่ย่า มีจุดประสงค์ดังนี้

๑. เป็นที่พึ่งทางใจ เพราะตามธรรมเนียมแล้วคนบ้านเราชอบนับถือน้อยกว่าญาติผู้ใหญ่มากในเมื่อญาติผู้ใหญ่ล่วงลับไปแล้วก็สร้างศาลเอาไว้เป็นตัวแทน เมื่อตนประสบปัญหา ก็ไปกราบไหว้บอกกล่าวให้ช่วยเหลือ

๒. เป็นการรวมญาติที่อยู่ห่างไกลกันได้มาพบปะซักถามสารทุกข์สุกดิบต่อกัน

๓. เป็นการแนะนำผู้ที่มาเป็นแขกซะไว้ให้รู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง

การกำหนดระยะเวลาในการเลี้ยง

การเลี้ยงผีปู่ย่า จะกระทำในโอกาสต่อไปนี้

๑. เมื่อครบกำหนดปี เดือน วันที่สมควรทำพิธี เช่น วันสงกรานต์ หรือกำหนดวันเลี้ยงผีประจำปี ซึ่งมักจะเลี้ยงกันระหว่างเดือน ๖,๗,๘,๙ (มีนาคม,เมษายน,พฤษภาคม,มิถุนายน)

๒. ในงานมงคลต่างๆ เช่น มีการแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ

๓. มีคนในตระกูลเจ็บป่วยและได้บนบานเอาไว้ เมื่อหายจากเจ็บป่วยก็ทำพิธีแก้บน

การเลี้ยงผี

พิธีการเลี้ยงผีหรือการเลี้ยงตามประเพณีจะเลี้ยงปีละครั้ง จะทำกันในเฉพาะวงศ์เครือญาติที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น ที่อยู่ห่างออกไปต่างบ้านต่างเมืองก็ไม่มีโอกาสมาร่วมด้วย การเลี้ยงผีในวันสงกรานต์หรือปีใหม่แบบพื้นเมืองนี้เขาถือว่าเป็นการมา คำหัว ผีปู่ย่าด้วย ซึ่งผู้ที่มาได้นำเอาเครื่องเช่นสังเวช เช่น ไก่ต้ม หัวหมู ข้าวหนึ่งมะพร้าว กล้วย อ้อย สุรา มาร่วมกัน

๔. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวตำบลศรีษะเกษ ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน คนเมื่อนานเชื่อว่าคนเรามี ๓๒ ขวัญระหว่างปีอาจมีขวัญใดขวัญหนึ่งถูกผีจับไปบ้างพิการบ้าง ตกหายไปเนื่องจากประสบอุบัติเหตุบ้าง เป็นต้น วิธีแก้จะต้องทำพิธีเรียกขวัญคืนมา เมื่อมาแล้วต้องมัดไว้มิให้หนีไปที่อื่นอีก พิธีสู่ขวัญเป็นมงคล

พิธีสร้างขวัญและกำลังใจที่เจ็บป่วยก็จะได้หายที่รู้สีกว่าตนเองโชคร้ายก็จะได้หายวิตกกังวล โบราณจารย์จึงให้ทำการสู่ขวัญเอาขวัญ หรือฮ้องขวัญ เป็นประเพณีสืบกันมา

การบายศรีสู่ขวัญมีเจตนาที่จะทำพิธีแก่บุคคลหลายประเภท หลายสถานการณ์ ดังนี้

๑. อาคันตุกะผู้มาเยือน เป็นการให้เกียรติ และเสริมสร้างมิตรภาพ

๒. บุคคลผู้เดินทางไกลหรือผู้จากไป ทำเพื่อเรียกขวัญให้ติดตามเขาไปด้วย

๓. บุคคลผู้เดินทางมาถึง ฝ่ายเจ้าถิ่นคิดว่าขวัญของคนที่มาอยู่ในใหม่ คงอาศัยและติดถิ่นที่อยู่อาศัยเดิม หากไม่เรียกมาอยู่ด้วยกับเจ้าตัวคงไม่สบาย ไร้ความสุข

๔. ผู้ที่หายป่วยเป็นการแสดงความชื่นชมยินดี คนป่วยพ้นโรคภัยไข้เจ็บที่รอดพ้นจากภัยอันตรายมาได้ หรือเป็นการเรียกขวัญคนป่วยให้กลับคืนมา

๕. ผู้บวชในพุทธศาสนา จะมีกำไลบวชในศาสนาเป็นพระภิกษุสามเณรที่มีคุณภาพเป็นนื่อนานบุญแก่ญาติพี่น้องและแก่ประชาชน

๖. การบายศรีสู่ขวัญแก่คู่บ่าวสาวเนื่องในวันมงคลสมรส ในอำเภอนาน้อยจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าวสาวเพื่อให้อยู่ครองรักกันตลอดชีวิตอย่างมีความสุข

๗. การบายศรีสู่ขวัญประจำปี บุตรหลานหรือญาติพี่น้องที่ไปทำงานต่างจังหวัดเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านในช่วงประเพณีสงกรานต์

การทำบายศรีสู่ขวัญนิยมทำกันในตอนเย็น ในช่วงเช้าและกลางวันจะช่วยกันเย็บบายศรีและเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ทำอาหารคาวหวานเพื่อต้อนรับแขกที่จะมาร่วมพิธีตอนเช้าและตอนกลางวันเจ้าภาพจะไปบอกเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องให้มาร่วมพิธีในตอนเย็น ก่อนเริ่มพิธีจะเอาขันบายศรีมาตั้งไว้ข้างหน้าผู้ที่รับการสู่ขวัญให้ผู้รับการสู่ขวัญนั่งพับเพียบข้างหน้าบายศรี อาจารย์สู่ขวัญจะนั่งทิศตรงกันข้ามกับผู้สู่ขวัญและเริ่มสู่ขวัญโดยจะเริ่มพิธีเรียกขวัญ และเชิญมาบริโภครองข้าวขวัญกล่าวเป็นกะโลง (โคลง) ถ้านา ระบายหรือทำนองคำวพรรณาลำดับเป็นบทๆ โดยทั่วไปจะมี ๔ บท บทที่ ๔ เป็นป้อนข้าวขวัญและผูกข้อมือ มีด้ายสำหรับผูกข้อมือโยงจากขันบายศรีไปหาผู้รับขวัญเมื่อทำการสู่ขวัญเสร็จ อาจารย์หรือหมอเรียกขวัญจะผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ จากนั้นผู้มาร่วมพิธีจะผูกข้อมือให้ผู้รับการเรียกขวัญ เสร็จสิ้นพิธีการแล้วจะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน

๕. ประเพณีการส่งเคราะห์

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ชาวตำบลศรีสะเกษ นิยมปฏิบัติกันมาช้านานจนถึงปัจจุบันเป็นพิธี ที่จัดขึ้นเพื่อเช่นสรวงสังเวทาวนพเคราะห์ ที่สังเวทอายุทำให้คนเจ็บป่วยเป็นโรคภัยวลาหาสาเหตุไม่ได้ เช่น เคราะห์ร้าย เคราะห์นรา เคราะห์อุบาทว์ทั้งเก้า ชะตาหักหรือขาดก็จะทำพิธีส่งเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นให้ผ่อนเบาลงและทำให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ พิธีการส่งเคราะห์จะทำกันในหลายกรณีตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. ส่งเคราะห์ก่อนการเดินทางจากบ้านเรือนไปหางานไกลและต้องไปอาศัยอยู่เป็นเวลานาน เช่น การเดินทางไปศึกษาต่อ การไปค้าขายต่างจังหวัด ดังนั้นการส่งเคราะห์ก่อนเดินทางถือว่าเป็นการป้องกันปิดเป่าเคราะห์ร้ายที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการป้องกันล่วงหน้า

๒. ส่งเคราะห์เมื่อถูกทำนายทายทักว่ามีเคราะห์ และมีการแนะนำว่าให้ทำพิธี ส่งเคราะห์ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นก่อนแล้วจึงไปหาหมอคู่ให้ทำนายทายทัก

๓. ส่งเคราะห์เมื่อฝันร้าย เช่น ฝันว่าไฟไหม้บ้าน ฝันหักจ้งงานบวช หรือเกิดมีลางร้ายที่เป็นความเชื่อของชาวบ้าน

๔. ส่งเคราะห์เมื่อได้รับเคราะห์ร้าย หรือโชคร้ายมาแล้ว ในอดีตจะไม่นิยมทำกัน เนื่องจากถือว่าได้ผ่านเคราะห์ร้ายไปแล้ว แต่ในปัจจุบันมีทำกันบ้างในบางหมู่บ้าน

การส่งเคราะห์ของชาวดาบสรีษะเกษมีหลายแบบที่ชาวนาน้อยนิยมทำกันมากคือ การส่งเคราะห์ทั้งเก้า หรือพันเคราะห์ และส่งเคราะห์บ้านเรือน ซึ่งเป็นการส่งเคราะห์ของสมาชิกทุกคนในครอบครัวเชื่อว่าเมื่อทำพิธีนี้แล้วจะช่วยป้องกันปิดเป่าเคราะห์ร้ายของทุกคนในบ้าน

เมื่อจะทำพิธีส่งเคราะห์เจ้าของบ้านจะต้องนัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ สะตวงทำด้วยกาบกล้วย กว้างยาวประมาณ ๑ ศอก แยกออกเป็น ๕ ห้องสำหรับใส่สิ่งของ เช่น หมาก พลุ ข้าวสารข้าวสุก กล้วย อ้อย เมี่ยง บุหรี่ เอาดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เอากาบกล้วยมาตัดเป็นรูปปิ่น หน้าไม้ หอก ดาบ และสิ่งที่กำหนดในตำราอื่น สิ่งของเหล่านี้ต้องจัดเตรียมออกเป็นชั้นเล็ก ๆ จำนวนอย่างละ ๕ ชั้น ใส่ลงในห้องทั้ง ๕ ของสะตวง แล้วปักจ่อขาที่ทำเป็นธงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ จำนวน ๕ ชั้นลงในสะตวงโดยปักห้องละ ๑ อัน ตรงมุมห้อง

ก่อนทำพิธีการส่งเคราะห์ต้องตั้งขันยกครูแก่อาจารย์ผู้ประกอบพิธี โดยในขันนี้ประกอบด้วยหมาก ๑ หัว พลุ ๑ กำ ดอกไม้ธูปเทียน ค้ายสายสิญจน์ ถ้วยใส่ข้าวสาร ผ้าขาว ผ้าแดง เหล้าขาว ๑ ขวด และเงินค่ายกครู ๓๐ บาท โดยผ้าขาวผ้าแดงและเงินวางไว้อยู่บนข้าวสาร นอกจากนี้ต้องจัดเตรียมน้ำส้มป่อย มะกรูดเผาใส่ขันไว้ พร้อมกันมัดใบหนามล้านผีปาย (ปาย เป็นภาษาล้านนา หมายถึง หิน) สำหรับประพรมน้ำมันต์หลังเสร็จพิธี

อาทิตย	จันทร์	อังคาร
ศุกร์	เกตุ	พุธ
ราหู	พฤหัสบดี	เสาร์

ฝั่งสะตวงส่งเคราะห์ทั้งเก้า

การทำพิธีส่งเคราะห์ทำกันบริเวณที่โล่งในบ้านตามความเหมาะสมแต่จะไม่ทำใต้ถุนบ้านหรือบ้านชั้นล่างที่ข้างบนมีเสื่อผ้าของด้าอื่น ๆ เช่น ไม้กวาด ผ้าถุงอยู่ พ่อหมอที่อาคมขลังท่านจะถือเกรงครัด ถ้าทำในที่ไม

ถูก พ่อครูหรือผีครูที่เชิญมาช่วยขับผีหรือสิ่งอัปมงคลจะไม่รับทำขันและพลอยทำให้พ่อหมดผู้้นเจ็บป่วยที่เรียกว่า “ผิดครู” ได้ การทำพิธีนี้โดยเริ่มนำเสื้อของทุกคนในบ้านมาคนละ ๑ ผืน พับและวางซ้อนกันไว้ โดยการนำสะตวงที่จัดเตรียมข้าวของเรียบร้อยแล้วส่งเคราะห์จะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ถือว่าให้เคราะห์ตกไปหรือหันไปทิศที่ตำรากำหนดหรืออาจหันหน้าไปทางด้านใต้ก็ได้ถือว่าให้เคราะห์ล่องไป การนั้นส่งเคราะห์ถือเคล็ดว่าไม่ให้นั่งขวางแผ่นพื้นกระดานบ้าน โดยเชื่อว่าการนั่งขวางกระดานบ้านเป็นการขวางเคราะห์ ทำให้เคราะห์ออกไปไม่สะดวก หลังจากนั้นผู้ประกอบพิธีนั่งประนมมือท่องคำสวดส่งเคราะห์ ผู้ส่งเคราะห์ประนมมือฟังคำสวดจนเสร็จพิธี ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ในการนั่งส่งเคราะห์นี้ไม่มีข้อกำหนดว่าสมาชิกในบ้านต้องมานั่งทุกคน แต่ถือว่าเสื้อผ้าที่วางอยู่ได้สะตวงเป็นตัวแทนของแต่ละคนอยู่แล้วคนที่มานั่งจึงอาจเป็นคนที่ย่างจากการงานอื่น

หลังจากสวดส่งเคราะห์เสร็จแล้วอาจารย์จะประพรมน้ำสั้มป่อย เพื่อไล่เคราะห์เสนียดจัญไรต่าง ๆ ออกจากร่างกายและบ้านเรือน แล้วนำด้ายสายสิญจน์ในขันยกครุมาผูกข้อมือผู้ส่งเคราะห์จากนั้นอาจารย์หรือเจ้าของบ้านนำสะตวงไปวางไว้ทางสามแพร่งหรือนอกบ้านทางทิศตะวันตกของบ้านเป็นเสร็จพิธี

การส่งเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นพิธีที่ช่วยให้ผู้คนตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อมีผู้ทายทักหรือมีตาบอเหตุว่าจะได้รับเคราะห์ร้าย การทำพิธีนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยย่ำเตือนให้เกิดความระมัดระวังตัวให้มากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อได้จัดทำพิธีแล้วจะทำให้เกิดคลายความวิตกกังวลในสิ่งที่ต้องเผชิญหรือเกิดขึ้นในอนาคตและถ้าเป็นกรณีที่ได้รับเคราะห์ร้ายมาแล้ว การทำพิธีนี้จะช่วยเรียกขวัญกำลังใจให้เกิดความสบายใจมีสุขภาพจิตดีขึ้น

๖. ประเพณีการสืบทอด

คือ การต่ออายุหรือสืบทอดกำหนดให้ยืดยาวออกไป หมายถึง การทำให้เป็นมงคลมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายปราศจากโรคภัยทั้งหลายทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

ประวัติความเป็นมา

มีเรื่องกล่าวไว้ในธรรมบทว่ามีเทพบุตรคนหนึ่งมีราศีเศร้าหมองเพราะจะหมดบุญเคลื่อนจากสวรรค์ไปเกิดภูมิอื่น เทพบุตรคนนั้นมีความอาลัยในสวรรค์สมบัติจึงไปเฝ้าพระอินทร์ เพื่อขอให้ประทานพรให้จนมีอายุสืบไป พระอินทร์ให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพราะตนช่วยไม่ได้

ต่อมาเทพบุตรได้เฝ้าพระพุทธเจ้า และพระพุทธองค์ได้ประทานคาถาชื่อว่า อุน्हัสติชัยสูตร ให้เทพบุตรนั้นไปสวดมนต์ภาวนาทุกวันอย่าได้ขาด เทพบุตรนั้นก็ปฏิบัติตามและบังเกิดอิทธิปาฏิหาริย์ทำให้เทพบุตรนั้นมีอายุยืนยาวสวยสรวรรคสมบัติและมีศรีผิวพรรณเปล่งปลั่งซึ่งไม่เกิดมีมาก่อน

ในกาลต่อมาโบราณจารย์ท่านได้นำอุน्हัสติชัยสูตรนั้นมาบรรจุไว้ในบทสวดมนต์สืบชะตาคน โดยเฉพาะและตั้งเครื่องสังเวทเวทदानเพราะหีที่เป็นมงคล เช่น ไม้กำมะลี หน่อกล้วย อ้อย มะพร้าว หมากร น้ำดิน หินทราย ข้าวเปลือก ข้าวสาร ฯลฯ ที่สำคัญ คือ เทียนอายุ (เทียนกำคิง) ซึ่งยาว ๑ วา และมีไส้เทียนเท่าอายุปีของผู้ที่จะสืบชะตา ขณะทำพิธี (โบราณ) พระจะต้องสวดพระคาถาจำนวนจบมากกว่าอายุปีผู้สืบ ๑ คน รวม ๒๗ จบ ถือคติว่าเก้าสิบดีหลังจากเสร็จพิธีแล้วก็นำเอาหน่อกล้วย อ้อย มะพร้าว หมากรเหล่านั้นไปอธิษฐานปลูกขอให้พระธรรมเป็นพยานว่าให้มีอายุยืนนานสืบลูกสืบหลานเหมือนต้นไม้มที่ปลูกนั้น

ประเพณีของการสืบชะตา

การสืบชะตา นั้นมีหลายประเภท เช่น การสืบชะตาคน การสืบชะตาบ้าน และการสืบชะตาเมือง ในที่นี้จะกล่าวถึงการสืบชะตาคนโดยสังเขป

ประเพณีการสืบชะตาคน

การสืบชะตาคนนิยมทำกันในหลายโอกาส เช่น เนื่องในวันเกิด การได้รับยศบรรดาศักดิ์ วันขึ้นบ้านใหม่ ฉลองกุฏิใหม่หรือ ไปอยู่ที่ใหม่ บางครั้งเกิดการเจ็บป่วย หอมเมื่อ (หมอดู) ทักทายว่าชะตาไม่ดี ชะตาขาด ควรทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาเพื่อต่ออายุจะทำให้แคล้วคลาดจากโรคภัยอันตรายและจะอยู่ด้วยความสุขสวัสดิ์ต่อไป

การสืบชะตาคนนี้วิธีการสืบชะตามีเครื่องพิธีคล้ายคลึงกัน อาจจะแตกต่างกันในเครื่องพิธีบางอย่างและชื่อของเครื่องในพิธีนั้นสถานที่ในการสืบชะตานิยมทำในห้องโถงหากเป็นวัดก็จะจัดในวิหารถ้าเป็นที่บ้านก็จัดบน เค้น คือ ห้องรับแขก ซึ่งต้องใช้ห้องกว้างเพราะต้องให้เพียงพอสำหรับผู้ที่มาร่วมงานแขกที่มาร่วมงานโดยมากจะเป็นญาติพี่น้องลูกหลานบางครั้งก็มีผู้สนิทสนมคุ้นเคยมาร่วมด้วย

เครื่องพิธีสืบชะตา (พระครูวิสุทธินันทวิทย์ : สัมภาษณ์)

พิธีการสืบชะตานี้เครื่องพิธี ที่จะต้องเตรียม ได้แก่ วัสดุดังต่อไปนี้

(๑) กระบอกน้ำ ๑๐๘ หรือ บางครั้งเท่ากับอายุ

- (๒) กระบอกทราย ๑๐๘ หรือ บางครั้งเท่ากับอายุ
- (๓) บันไดชะตา ๑ อัน
- (๔) ลวดเงิน ๔ อัน
- (๕) ลวดทอง ๔ อัน
- (๖) หมากพลู ผูกติดเส้นด้ายในลวดเงินลวดทอง ๑๐๘
- (๗) ไม้ค้ำ ๑๐๘
- (๘) ข้าวไต้ (สะพานข้ามน้ำขนาดยาว ๑ วา) ๑ อัน
- (๙) จ้อ (ช่อ) ธงเล็ก ๑๐๘
- (๑๐) ฝ้ายค่ากิ่งจุน้ำมัน (ยาวเท่าของผู้สืบชะตา) ๑ สาย
- (๑๑) กล้ามะพร้าว ๑ อัน
- (๑๒) กล้วยดิน ๑ เครือ
- (๑๓) เสื่อ ๑ ผืน
- (๑๔) หมอน ๑ ใบ
- (๑๕) หม้อไฟ ๒ ใบ (หม้อเงิน หม้อทอง)
- (๑๖) มะพร้าว ๑ คะแนง (ทะลาย)
- (๑๗) ธงค่ากิ่ง (ธงยาวเท่าตัว) ๑ ผืน
- (๑๘) เทียนเล่มบาท ๑ เล่ม
- (๑๙) ด้ายสายสิญจน์ล้อมรอบผู้สืบชะตา ๑ กลุ่ม
- (๒๐) บาตรน้ำมันต์ ๑ ลูก
- (๒๑) ปลาสำหรับปล่อยไปเท่าอายุผู้สืบชะตา

(๒๒) นก หรือปู หรือหอย

(๒๓) พานบายศรีนมแมว ๑ สำหรับ

การจัดทำพิธี

นิมนต์พระสงฆ์ที่ตนเคารพนับถือ จำนวน ๕ รูป เมื่อพร้อมแล้วเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระ รับศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ สืบชะตาแบบไทยล้านนาบทสวดที่ใช้ เช่น จีนบัญญัติ สวดสืบชะตา มงคลจักรวาลน้อยและคำสวดทั่วไป ขณะที่พระสวดนั้นผู้สืบชะตาจะเข้าไปนั่งในซุ้มเครื่องสืบชะตาที่ตั้งไว้ในห้องโถง เอาด้ายสายสิญจน์เวียนรอบศีรษะผู้สืบชะตาแล้วนั่งประนมมือฟังพระเจริญพระพุทธมนต์จนจบตอนถึง สวณา จะพาลานั่ง ผู้สืบชะตาจะต้องจุดเทียนชัยหรือเทียนน้ำมันด้วยขณะสวดจะต้องเอาด้ายคำกิ่งและเทียนสืบชะตาจุดด้วยหลังสวดจบนิมนต์ให้มีกัณฑ์เทศน์ ๑ กัณฑ์ เมื่อเทศน์จบจะผูกข้อมือให้กับผู้สืบชะตา พระสงฆ์ประพรมน้ำมันจากนั้นเจ้าภาพถวายภัตตาหารและไทยทานที่เตรียมไว้ รับพรเป็นเสร็จพิธี

๗. ประเพณีฟ้อนผิมด – ผิมะ

การฟ้อนผิมด – ผิมะ คือ การฟ้อนรำเพื่อเป็นการสังเวทหรือแก้บนผิมของบรรพบุรุษซึ่งชาวบ้านทางภาคเหนือนับถือกัน แต่ในปัจจุบันได้เลือนหายไปมากแล้ว ยังมีการปฏิบัติบางท้องถิ่นในชนบทของล้านนาไทย ซึ่งเป็นประเพณีที่เก่าแก่ ในอำเภอนาน้อยปัจจุบันยังมีการปฏิบัติอยู่ในบางท้องที่เช่นกัน

ประเพณีการฟ้อนผิมด – ผิมะ สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีมาจากมอญ และชาวมอญดังกล่าวคนไทยภาคเหนือหรือล้านนา เรียกว่า ผิมะ การฟ้อนผิมด ผิมะ เป็นการสังเวทบรรพบุรุษซึ่งจะจัดอยู่ในวงศาคณาญาติ หรือที่เรียกว่าตระกูลเดียวกัน ในวันครบรอบปีหรือบางครั้งก็ ๒ – ๓ ปี แล้วแต่สะดวก หรือบางโอกาสที่พี่น้องหรือญาติเดียวกันได้เจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีกรบนบานสานกล่าวถ้าหายจากการเจ็บไข้จะก็ทำการแก้บน คือ ฟ้อนแก้บนนั่นเอง

ในการจัดให้มีการฟ้อนผิมดผิมะนั้น เจ้าภาพหน้าที่เลี้ยงดูแขกที่มาร่วมงาน ซึ่งส่วนมากเป็นญาติๆ และเพื่อนบ้านใกล้เคียงกัน เริ่มต้นด้วยการทำปะรำหรือภาษาล้านนาเรียกว่า ผาม ขึ้นกลางลานบ้าน เจ้าภาพจะจัดเครื่องสังเวทเป็นต้นว่า หมู ไก่ เหล้า ข้าวต้ม ขนม อ้อย พานข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียนต่าง ๆ ในปะรำต้องมีราวสำหรับพาดผ้าโสร่ง ผ้าพันหัว และผ้าพาดบ่า การฟ้อนจะมีเครื่องดนตรีประกอบ ส่วนมากจะเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น กลอง ระนาด ซึง สะล้อ ข้องวง เป็นต้น

เมื่อได้เวลาแล้วจะจัดรูปเทียนที่หน้าหอซึ่งปลูกไว้ในบ้านเป็นลักษณะศาลเพียงตาปลูกไว้ให้เป็นที่อยู่ของผีผู้อาวุโสในบ้านนั้นจะนำทำพิธีขอเชิญผีมาเข้าทรง มีการขอให้ผีที่มาเข้าทรงนั้นปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อผีเข้าทรงแล้วจะมีการไต่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน มีการมัดมือให้ลูกหลานพอสมควรแล้วจะมีการฟ้อนประกอบกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่เตรียมไว้

การฟ้อนผิมด – ผีเม้ง จะทำกันระหว่างเดือน ๘ – ๙ เหนือ (พฤษภาคม – มิถุนายน) บางตระกูลก็กำหนดไว้ปีละครั้งหรือ ๒ – ๓ ปีต่อครั้ง บางตระกูลก็ไม่กำหนดเวลาแล้วแต่ความสะดวกในบางครั้งก็เป็นการฟ้อนแก้บนในกรณีที่ลูกหลานเจ็บป่วย เมื่อหายจากการเจ็บป่วยแล้วก็มีมีการฟ้อนรำแก้บน

ประโยชน์ของการฟ้อนผิมด – ผีเม้ง

(๑) เป็นการสร้างความสามัคคีพบปะคุ้นเคยกันในหมู่บ้าน

(๒) เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

(๓) เป็นที่พึงพอใจในกรณีเจ็บป่วยไข้

(๔) เป็นการพักผ่อนหย่อนใจอย่างหนึ่งเพราะว่าคนในสมัยก่อนมีงานประจำคือการทำไร่ ทำนา ช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา

(๕) เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ป่วย

ประเพณีการฟ้อนผิมด – ผีเม้ง ในชาวดำบลศรีษะเกษปัจจุบันขาดการสืบทอดซึ่งนิยมปฏิบัติในบางท้องถิ่นเท่านั้น

๘. ประเพณีแฮกนา

คำว่า “แฮก” เป็นภาษาล้านนาหมายถึง แรกเริ่มต้น แฮกนา หมายถึงการถือฤกษ์งามยามดีเพื่อเริ่มต้นปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับนา คือ แฮกไถนา แฮกปลูกนา แฮกเกี่ยวข้าว แฮกกับข้าวใหม่ ชาวดำบลศรีษะเกษ และชาวล้านนาโบราณถือว่า ข้าวเป็นอาหารที่สำคัญสูงสุดที่ทำให้คนมีชีวิตอยู่ได้ข้าวมีเทวดาคือพระแม่โพสพดูแลรักษาจึงให้ความเคารพข้าวตลอดมา ฉะนั้น จะทำกิจกรรมใด ๆ เกี่ยวกับข้าวจึงต้องปฏิบัติด้วยความระมัดระวังและหาฤกษ์งามยามดี เพื่อให้เกิดสิริมงคลหรือมีข้าวเหลือกินเหลือใช้ในปิ่น ๆ

การเสกนา คือการลงมือไถนาครั้งแรกของชาวนา ประเพณีที่ถือปฏิบัติแต่เดิมนั้นชาวนาจะคำนึงถึงพญานาคให้น้ำในวันปีใหม่สงกรานต์ว่า ปีนี้นาจที่ให้น้ำหน้าไปทางทิศไหน การเริ่มไถเสกนาจะไถตั้งหัวนาออกไปหาทางนาจะเว้นจากการไถเสาะเกล็ดนาค คือทวนเกล็ดพญานาค ๑ และไถค้ำท้องนา ๑ หมายถึงการไถที่ตระกายท้องนา ซึ่งการไถ ๒ แบบนี้ไม่เป็นมงคล การไถนั้นจะเริ่มด้วยการไถแบ่งตอน แล้วจะไถพัดซ้าย หมายถึง การไถด้านซ้ายให้ก่อนจึงไถผลัดมาทางขวาแล้วต่อไปให้พัดขวาคือการไถด้านขวาผลัดจึงไถมาด้านซ้ายและไถเรื่อยไปจนกว่าจะหมดเนื้อที่ในนา

การเสกปลุกนา คนโบราณจะเสกปลุกนาไร่ที่ใช้เป็นลานข้าว (ที่นวดข้าว) เลือกมุมหรือแจ้งนาที่เหมาะสม แล้วปักตำแหลวหรือตะแหลว ปักคูกบ ปลาตะเพียน ซึ่งสานด้วยดอกไม้วีเรียบร้อยแล้วเอาหมาก ๒ คำพลู ๒ ใบ บอกแม่ธรณีเรื่องการเสกปลุกข้าวและให้ท่านช่วยคุ้มครองรักษาข้าวแล้วให้เจริญงอกงาม เสร็จแล้วเอาต้นกล้วยมาแบ่งเป็น ๑๓ กำเล็ก ๆ (เฉพาะปลุก ๑ ต้น) เสกปลุกต้นที่ ๑,๒,๓..... เมื่อเสร็จแล้วถือว่าเสร็จพิธี

การเสกเกี่ยวข้าว เมื่อข้าวแก่สุกเหมาะแก่การเกี่ยวแล้วจะหาฤกษ์เกี่ยวโดยเสกเกี่ยวบริเวณที่เสกปลุกก่อนพิธีเสกเกี่ยวไม่มีข้อมูลละเอียดเหมือนปลุก

ฤกษ์วันดีที่เกี่ยวกับข้าวโบราณกำหนดว่าต้องไม่ใช่วันม้วยข้าว ซึ่งแต่ละเดือนจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับว่าวันสังขารล่อง (๑๓ เมษายน) จะเป็นวันอะไร เพราะการหาฤกษ์วันตามตำราโหราศาสตร์ล้านนาเอาวันเริ่มปีเป็นเกณฑ์บางท้องถิ่นจะเว้นวันที่พ่อหรือแม่เสียชีวิต เช่น ถ้าพ่อเสียชีวิตวันเสาร์ วันเสาร์จะเป็นวันต้องห้ามในการเสกพิธีกรรมเกี่ยวกับนา แต่สามารถทำได้โดยเจ้าของนาไม่ต้องเป็นผู้ลงมือเสกให้คนอื่นเสกให้ก็ได้

๕. ประเพณีการเอามือหรือเอามือ (ภาษากลางเรียกว่า ประเพณีลงแขก)

สังคมในอำเภอนาน้อยเป็นสังคมเกษตรกรรมประชาชนโดยทั่วไปเมื่อมีการทำงานในหมู่บ้าน เช่น การทำไร่ ทำนา สร้างบ้านใหม่ งานศพ เป็นต้น สมาชิกในหมู่บ้านจะมาช่วยเหลือกันซึ่งชาวนาน้อยเรียกว่า “การเอามือหรือเอามือ”

การเอามือหรือเอามือในเขตตำบลศรีสะเกษ หมายถึง การที่ชาวบ้านในละแวกหมู่บ้านเดียวกัน มีอาชีพลักษณะเดียวกันช่วยเหลือกันในการทำงานโดยไม่คิดค่าแรงงาน แต่ต้องชดใช้แรงงานให้แก่กันตามจำนวนวันที่ช่วยเหลือกันซึ่งชาวนาน้อย เรียกว่า การเอามือ หรือ การเอามือ เมื่อมีการชดใช้แรงงานเรียกว่า การตอบมือ หรือ การตอบมือ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับประเพณีลงแขกของชาวไทยภาคกลาง

ประเพณีเกี่ยวกับการเอามือนั้นเป็นประเพณีที่ชาวนาน้อยปฏิบัติติดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลเป็นการแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่บ้าน เช่น การปลูกข้าว เกี่ยวข้าว มัดข้าว ตีข้าว เป็นต้น

การเอามือปฏิบัติกันอย่างไร เมื่อถึงฤดูกาลการทำงาน ชาวบ้านในหมู่บ้านแต่ละครอบครัวจำกัดวันที่จะลงงานของแต่ละครัวเรือน ส่วนใหญ่จะนับวันทางจันทรคติ เช่น บ้านนายแก้ว จะหลกกกล้า (ถอนกล้า) วันขึ้น ๕ ค่ำ บ้านลุงหนานวัง เริ่มเกี่ยวข้าว วันออก (ข้างขึ้น) ๑๐ ค่ำ เป็นต้น ในการทำงานไม่นิยมเริ่มงานในวันธรรมสวนะคือ ขึ้น ๘ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ และขึ้น ๑๕ ค่ำ แรม ๑๕ ค่ำ ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านจะไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และถือเป็นวันหยุดพักผ่อน เมื่อทราบกำหนดวันชาวบ้านก็จะไปช่วยเหลือแรงงานตามวันเวลาที่กำหนด โดยนำอุปกรณ์ในการทำงานห่อข้าวไปกินมือเที่ยงด้วย (กลางวัน) ส่วนเจ้าภาพหรือเจ้าของงานในวันนั้น ก็จะเตรียมข้าวปลาหุงหาอาหาร ของหวาน หมากพลู เมี่ยง บุหรี่ยาเส้น รวมทั้งน้ำดื่ม บางกรณีอาจมีสุรา ไว้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาช่วยงานอาหารที่นิยมเลี้ยงกันจะเป็นอาหารที่มีในท้องถิ่นมีตามฤดูกาล เช่น แกงหน่อไม้ ยำหน่อไม้ น้ำพริกน้ำปู แกงหยวกกล้วยใส่ไก่ แกงมะฟักเขียวใส่ไก่ ลาบ เป็นต้น

ประโยชน์ของการเอามือ

การเอามือหรือการเอามือ นับเป็นประเพณีที่มีคุณค่าต่อสังคม พอที่จะประมวลเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

- (๑) เป็นการรวมพลังของเพื่อนบ้าน
- (๒) เป็นการแสดงออกถึงความพร้อมสามัคคี
- (๓) เป็นที่ตั้งแห่งความรัก และความปรารถนาดี
- (๔) ทำให้งานเสร็จเร็วตามที่กำหนด
- (๕) ทำให้ประหยัดต้นทุนการผลิต
- (๖) กำจัดความเห็นแก่ตัวของคนร้าย
- (๗) ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ประเพณีการเอามือในปัจจุบันนับวันจะเหลือน้อยลงชาวบ้านเริ่มใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนมากขึ้น ประกอบกับค่าแรงงานในปัจจุบันสูงขึ้นภาวะค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ประเพณีการเล่นพื้นบ้าน

๑. การเล่นมะบ้า (ภาษากลางเรียกว่า สะบ้า)

เป็นการเล่นที่สนุกสนานอย่างหนึ่งของหนุ่มสาวที่เปิดโอกาสให้ได้พบปะพูดคุยกัน การเล่นสะบ้าตามบ้านนั้นปกติจะเล่นกันตามใต้ถุนบ้านของฝ่ายหญิงและมักจะเล่นในเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลปีใหม่มือง (เทศกาลสงกรานต์) การเล่นมะบ้าจะเป็นการแข่งขันชิงมะบ้าโดยแยกผู้เล่นออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายละเท่า ๆ กัน ผู้เล่นอาจจะมีฝ่ายละคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ กรรมการกลางจะมีหรือไม่ก็ได้ถ้าไม่กรรมการคนเล่นทั้งสองฝ่ายจะดูแลการเล่นกันเองแล้วแต่จะตกลงกัน

ลูกมะบ้าที่ใช้เล่นจะได้มาจากปา ลักษณะของฝักมะบ้าจะเป็นฝักยาว ๆ และมีเมล็ดอยู่ข้างใน การเล่นมะบ้าจะนำเมล็ดมะบ้าที่อยู่ในฝักมาแกะเอาเมล็ดออกมาใช้เล่นและเมล็ดที่ได้เราจะเรียกว่า ลูกมะบ้า นำมาใช้เล่นฝ่ายละเท่า ๆ กัน ถ้าฝ่ายละ ๕ คน จะต้องถาด้านด้านหนึ่งออกนิดหนึ่ง เพื่อให้ตั้งได้ง่ายเรียกว่า หมากตั้ง ส่วนลูกที่ ๑๑ ไม่ต้องถาด ใช้สำหรับชิง เรียกว่า หมากชิง หรือลูกโคด (ถ้า ๑ วง มี ๑๑ ลูก) เมื่อจะเล่นให้เอาหมากตั้งมาตั้งเรียงแถวหน้ากระดาน ให้ห่างกันลูกละประมาณ ๑๐ นิ้ว จนครบจำนวน ที่ตกลงกันและจะมีลูกสะบ้าสำหรับที่ใช้ชิงด้วยมือ จำนวน ๑ ลูก ซึ่งเรียกลูกมะบ้าที่ใช้ชิงว่า ลูกโคด การเล่นฝ่ายแรก (ฝ่ายไหนจะเห็นฝ่ายแรกกันให้ตกลงกันเอง) จะใช้ลูกโคดชิง มะบ้าฝ่ายตรงกันข้ามด้วยมือเปล่าให้ลูกโคดที่ยิงหรือโยนไปกระทบกับลูกสะบ้าฝ่ายตรงข้ามล้มลงเรียงจากลูกที่อยู่ริมสุดด้านใดด้านหนึ่งให้มากที่สุด ถ้าลูกโคดที่ยิง หรือโยนไปกระทบกับลูกมะบ้าฝ่ายตรงกันข้ามล้มลง ๑ ลูก หรือลูกโคดกระเด็นจากลูกที่หนึ่งไปกระทบกับลูกที่ ๒ ถัดไปอีกหนึ่งลูกให้เก็บลูกมะบ้าที่ล้มลง (๒ ลูก) ออกให้หมดและจากนั้นให้ฝ่ายหลังยิงลูกมะบ้าของฝ่ายแรกโดยใช้เริ่มจากข้างใดข้างหนึ่งเช่น จากลูกชิง ลูกโคด และลูกที่ล้มจากการยิงของฝ่ายแรก (๒ ลูก) ใช้ยิงฝ่ายตรงข้ามได้อีก (รวม ๓ ลูก) ถ้าฝ่ายหลังยิงลูกมะบ้าของฝ่ายแรกล้มลง ๑ ลูกก็ให้เก็บลูกมะบ้าที่ล้มลง ๑ ลูก ออกและใช้เป็นลูกชิงของฝ่ายตรงข้ามเพิ่มอีก ๑ ลูก จนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยิงลูกมะบ้าของฝ่ายตรงข้ามหมดก่อนก็ถือว่าเป็นผู้ชนะในรอบแรกการแข่งขันอาจจะมีรอบเดียว สามรอบ หรือห้ารอบก็ได้ การยิงลูกมะบ้าส่วนมากจะเล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น กติกาการเล่น มีดังนี้

๑. จำนวนผู้เล่นฝ่ายละเท่า ๆ กัน จะจำกัดเพศและวัยหรือไม่ก็ได้ ส่วนมากจะมีฝ่ายละ ๑ คน หรือฝ่ายละ

๒ – ๓ คน

๒. จำนวนลูกสะบ้าที่ใช้เล่นฝ่ายละเท่า ๆ กัน ส่วนมากจะตั้งแต่ฝ่ายละ ๕ ลูกขึ้นไปจนถึงฝ่ายละ ๑๒ ลูก ซึ่งเป็นจำนวนที่พอดีไม่มากไม่น้อยจนเกินไปและจะเกินกว่านี้ก็ได้และจะมีลูกที่ใช้ชิงที่เรียกว่า ลูกโคด ๑ ลูก

๓. กรรมการ ๑ – ๒ คน หรือจะไม่มีก็ได้ถ้าไม่มีกรรมการให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายดูแลการเล่นเอง

๔. การยิงลูกมะบ้าให้ใช้มือโยนหรือ ใช้นิ้วดีดก็ได้แล้วแต่สะดวกตนเอง

๕. ฝ่ายที่ยิงลูกมะบ้าฝ่ายตรงข้ามจากข้างใดข้างหนึ่งเรียงกันมาให้หมดทุกลูกก่อนถือว่าฝ่ายนั้นชนะในแต่ละรอบ อาจจะมีรอบเดียว หรือสาม หรือห้ารอบก็ได้ ลานมะบ้า ที่ถูกตามแบบแผนจะต้องมีความกว้างอย่างน้อย ๒.๕๐ เมตร และยาวประมาณ ๖.๕๐ เมตร พื้นลานมะบ่านั้นจะต้องราบเรียบและดินควรจะแข็งพอสมควร การเล่นมะบ้าลูกมะบ้าเป็นลูกไม้ชนิดหนึ่งซึ่งหาได้ตามป่าทั่วไปโดยชาวบ้านจะหาลูกแก่จัด นำมาเล่นมะบ้า หากหาลูกมะบ้าไม่ได้ก็จะใช้ไม้เจียนให้เป็นวงกลมหนาประมาณ ๒ เซนติเมตร โดยให้มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘ – ๙ เซนติเมตร ผู้เล่นมะบ้าแต่ละคนจะต้องมีลูกมะบ้าจะให้ฝ่ายไหนเล่นก่อนหลังแล้วแต่ตกลงกัน ส่วนเวลาในการเล่นนั้นไม่กำหนดแน่นอนตายตัว

การเล่นมะบ้า มีทั้งหมด ๑๔ ท่า โดยแตกต่างกันที่ที่ตั้งของลูกมะบ้าเช่นวางลูกมะบ้าไว้ที่คอแล้วก็ยังต่อไปวางไว้ที่หน้าอกเรื่อยลงมาถึงหลังเท้า เมื่อลูกมะบ้าตกลงที่ใดก็ยังเฉียดพื้นดินไปยังลูกมะบ้าของฝ่ายตรงข้าม ถ้าฝ่ายใด ยิงได้ครบทั้ง ๑๔ ลูกก่อน ก็เป็นฝ่ายชนะ

๒.การเล่นกล็องถบ

การเล่นกล็องถบ เป็นการเล่นที่ใช้อุปกรณ์ คือ กล็องถบ กระดาษหรือใบตองหรือเมล็ดพืชที่มีลักษณะกลมและน้ำหนัก การเล่นใช้ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน

วิธีทำกล็องถบ ใช้ไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ ที่มีรูกระบอกกลวงเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร ความยาวประมาณ ๓๐ – ๕๐ เซนติเมตร ส่วนมากนิยมใช้ไม้ไผ่บงที่มีลำกล็องยาวประมาณ ๔ ใน ๕ ส่วน อีกส่วนหนึ่งทำเป็นด้าม โดยให้มีตาไม้ด้านโคนกระบอก เหลาไม้ไผ่สำหรับเป็นแกน แล้วตอกลงไปในด้ามให้แน่นเหลือความยาวของแกนให้สั้นกว่าลำกล็องประมาณ ๒ เซนติเมตร

วิธีเล่นกล็องถบ ใช้ลูกกระสุนได้จากกระชุนน้ำให้เปียก ปั้นเป็นลูกกลม ๆ หรือเมล็ดพืช (หมาก ข้าวสาร) อัดลงในกระบอกไม้ด้วยแกนด้ามให้สุดด้ามแกน แล้วอัดลูกกระสุนลูกที่สองตามลงไปลูกกระสุนลูกแรกจะถูกดันออกไปด้วยแรงอัดเกิดเสียงคล้ายกับปืนลม ซึ่งในการเล่นผู้เล่นต้องระมัดระวังไม่ให้ถูกอวัยวะที่สำคัญ เช่น ตา ซึ่งอาจได้รับอันตรายจากการเล่นได้

๓.ชนกว้าง

กว้างเป็นสัตว์แมลงปีกแข็ง มีเขาวางไขในดินและเมื่อตัวแก่จัดเป็นตัวออกมามีช่วงอายุประมาณ ๒ – ๓ เดือน ในช่วงฤดูฝน โดยมี ๒ แบบ คือ เพศผู้ชนิดมีเขา เพศเมียไม่มีเขาเรียกว่า อีลุ่ม วงจรชีวิตของกว้างเกิดออกจากในดินเพื่อต้องการผสมพันธุ์อย่างเดียว ชนิดของกว้างมีมากมายมีชื่อเรียกตามท้องถิ่น เช่น กว้างโง้ง มีลักษณะตัวใหญ่ เขายาว กว้างแซมมีลักษณะเขาสั้นยาวพอประมาณ กว้างกิ มีลักษณะเขาสั้น เล็กนิดเดียวและมีพิเศษอีกคือ สีดำ เรียกว่ากว้างฮัก กว้างน้ำปู แล้วยังมีกว้างที่เกิดจากด้วงของต้นกุก กว้างพื้นบ้านมักจะเรียกชื่อตามต้นไม้ที่กว้าง เกาะกิน เช่น กว้างไม้ไผ่ (ไผ่ซาง) กว้างคำ กว้างฮกฟ้า กว้างมะพร้าว แต่ส่วนมากแล้วก็จะเลี้ยงด้วยอ้อยเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้ตัวกว้างอาศัยดูดกินน้ำหวานจากต้นอ้อย พวกเด็ก ๆ และผู้คนจึงนิยมจับมาเลี้ยงไว้เพื่อนำมาชนกันจึงเกิดเป็นเกมกีฬาพื้นบ้านในช่วงเทศกาลฤดูการพรวนา

ช่วงเวลาการเล่น/วิธีการเล่นชนกว้าง จะใช้วิธีเปรียบกว้างให้มีรูปร่างขนาดตัว และเขาให้มีขนาดเท่ากันไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ แล้วนำกว้างมาชนกันเป็นศึกชิงนางเพราะมีอีลุ่มเป็นตัวล่อ โดยได้ยึดถือกติกาอย่างง่าย ๆ ถ้าหากฝ่ายใดแพ้ถอยไปก็สามารถจับเอามาชมกว้างอีลุ่มได้อีกแล้วจะเกิดอาการฮักเหม็นเข้าสู่กับคู่ต่อสู้ได้อีก และสามารถกระทำได้สามครั้ง ถ้าหากทั้งคู่ชนกันแล้ว ไม่มีฝ่ายใดแพ้หรือถอยไป ก็จะใช้กติกาเรียกว่า การเข้าคาม นานถึง ๑๒ คาม และหากคู่ต่อสู้สู้กันไปจนไล่สุดไม้คอนจะย้ายมาตรงกลางใหม่ได้ โดยไม่ผิดกติกาเป็นการเล่นพื้นบ้านที่สนุกสนานไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ก็นิยมชมชอบกันหมดเพราะถือว่าหนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง ควรอนุรักษ์การเล่นชนกว้างไว้สืบไป

๔. การเล่นลับลิ้ (ภาษากลางเรียกว่า การเล่นซ่อนหา)

เป็นการเล่นที่ไม่มีอุปกรณ์ประกอบสามารถเล่นได้ทั้งชายและหญิงและไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น

วิธีการเล่น เริ่มจากผู้ดำเนินการเล่น ๑ คน แบนมือออกให้ผู้เล่นที่เหลือทุกคนเอานิ้วชี้แตะลงในอุ้งมือของผู้ดำเนินการเล่นแล้วผู้ดำเนินการเล่นพูดว่า จุ่มจำหลี้ จี้จำหลุบ แล้วหุบมือที่แบนออกให้เร็วพยายามจับนิ้วชี้ของผู้เล่นคนใดคนหนึ่งไว้ แต่ผู้เล่นแต่ละคนต้องพยายามดึงนิ้วมือออกโดยเร็วอย่าให้ถูกจับหากไม่สามารถจับนิ้วผู้เล่นได้ก็ต้องเริ่มเล่นใหม่จนกว่าจะจับนิ้วมือให้ได้ ๑ คน เมื่อจับได้แล้วให้ผู้ถูกจับนิ้วมือได้เอามือปิดตาให้ผู้เล่นคนอื่นพร้อมผู้ดำเนินการเล่นไปซ่อนตัวในบริเวณละแวกใกล้เคียง เมื่อทุกคนซ่อนตัวดีแล้วให้ผู้ปิดตาให้สัญญาณโดยการนับตามข้อตกลง ให้ไปค้นหาผู้ซ่อนให้ได้ ๑ คน หากพบแล้วตะโกนว่าค้นตัวได้แล้ว ผู้เล่นคนอื่นที่ซ่อนตัวอยู่ก็จะปรากฏตัวออกมาแล้วดำเนินการเล่นกันใหม่ต่อไป

ประโยชน์ของการเล่นลَبْلี่

คือ เป็นการฝึกเด็กให้มีความว่องไว และการใช้ปฏิภาณไหวพริบ การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

๕. การเล่น โกงแก๊ง

อุปกรณ์การเล่น

ใช้ไม้ไผ่สำหรับเป็นขาตั้งจำนวน ๒ ลำ ขนาดพอดีกับความต้องการของผู้เล่นและกระบอกไม้ไผ่ท่อนปลายของไม้รวก หรือไม้ซางขนาดยาวประมาณ ๑ ฟุต จำนวน ๒ กระบอก เจาะรู ๒ ด้าน ตรงกันข้าม สำหรับสอดขาตั้ง ๒ ลำ โดยกำหนดความสูงตามความต้องการในการเล่น ประมาณ ๒.๕๐ เมตร ใช้มีดตัดเจาะกิ่งไม้ที่เป็นปมอยู่ข้อดาไฟออกให้หมด แต่ต้องเหลือไว้ตรงข้อแรกของไม้ไผ่ให้เป็นปมอยู่ เหลือข้ออื่น ๆ ให้เรียบเพื่อสะดวกในการจับถือ หาล้างไม้ไผ่ที่ใหญ่กว่า ๒ ท่อนแรกตัดให้เหลือข้อปล้องไว้ด้านหนึ่งยาวประมาณ ๑๕ – ๓๐ เซนติเมตร จำนวน ๒ ท่อน เจาะรู ๒ ด้าน เสร็จแล้วนำไปสวมเข้าไม้ ๒ ท่อนแรก โดยให้ไม้ที่สวมนั้นไปค้างติดอยู่กับข้อดาไฟที่เหลือไว้แล้วใช้ผ้าพันตรงไม้ ๒ ท่อน ประกอบกันให้แน่น

วิธีการเล่น

ผู้เล่นถอดรองเท้า แล้วค่อยก้าวเท้าใดเท้าหนึ่ง ขึ้นเหยียบบนไม้โกงแก๊งใช้นิ้วเท้าระหว่างนิ้วหัวแม่เท้ากับนิ้วชี้ถีบขาตั้ง ฝ่าเท้าวางบนกระบอกไม้ไผ่ทั้ง ๒ ข้าง ใช้มือถือไม้โกงแก๊งตั้งขึ้นให้ตรงซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เท้าซ้ายขึ้นก่อน ตามความต้องการของผู้เล่นสมควรแล้วค่อยๆ ก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งออกไป ถ้าลืมนักก็ลุกขึ้นใหม่จนคล่องแล้วก้าวเท้าขวาตามตั้งตัวได้แล้วเดินวนเล่นในสแวงใกล้เคียง

ประโยชน์

การเล่น โกงแก๊ง เป็นการฝึกในเรื่องของการทรงตัวของเด็กและเป็นการออกกำลังกายเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างความแข็งแรงให้กล้ามเนื้อในปัจจุบันการเล่น โกงแก๊งในอำเภอนาน้อยไม่ค่อยมีให้พบเห็นมากนักทั้งนี้เนื่องจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงหรือสาธิตและเป็นกีฬาของชาวเขาที่ใช้ทำการแข่งขันการเล่น โกงแก๊งเกิดขึ้นในชนบทซึ่งในสมัยก่อนถนนหนทางไม่สะดวกเป็นโคลนเป็นฝุ่น เมื่อเดินด้วยเท้าธรรมดาจะทำให้เกิดโรคน้ำกัดเท้าชาวล้านนาเรียกว่า หอกินดิน ชาวชนบทล้าหน้าถึงคิดหาวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เท้าเป็นโคลน ฝุ่น และเชื้อโรค จึงคิดทำโกงแก๊งออกมาเพื่อใช้เดิน

การตั้งชื่อไม้โถ้งเก่งมาจากลักษณะของอากร เก้ ๆ กัง ๆ เหมือนคนตัวสูง ยาว ขาวว ก้าวเท้าช้าทำอะไรไม่ค่อยถนัดนั่นเอง บางแห่งก็เรียกว่า ถอกแตก โถ้งเก่งเป็นของเล่นพื้นบ้านที่ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นขาเดิน ๒ ข้าง ซึ่งจะทำให้ตัวสูงขึ้นการเล่นโถ้งเก่งมีคุณค่าดังนี้

๑. มิติด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายฝึกการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ คือ กล้ามเนื้อขาเพื่อออกแรงเดินและเพื่อพุงตัวชักกล้ามเนื้อบริเวณสันน่อง เพื่อการยกจังหวะของการก้าวและส่ายเท้าขึ้นลงตามจังหวะของการเดินในขณะที่การเดินต้องใช้แรงเหยียดการยกไม้ให้สัมพันธ์กับขาที่ก้าวทำให้ได้ฝึกฝนกล้ามเนื้อแขน

๒. มิติด้านการส่งเสริมทักษะทางวิทยาศาสตร์โถ้งเก่งเป็นการใช้ความรู้เกี่ยวกับการทรงตัวและจุดศูนย์กลางมวล (Center of Mass) คือทำอย่างไรที่จะไม่ให้จุดศูนย์กลางมวลออกจากฐานซึ่งหมายถึงทำให้ทรงตัวและก้าวเดินต่อไปได้โดยไม่ล้ม

๓. มิติด้านการส่งเสริมพัฒนาการในการใช้ประสาทสัมผัส เป็นการฝึกฝนการทำงานร่วมกันระหว่างสายตากับแขนและขาในการก้าวเดิน รวมทั้งใช้สมองให้สัมพันธ์กันตา แขน และขา เพื่อกระยะในการก้าวเท้าได้ระยะและได้ระดับ

๔. มิติด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และสังคม ช่วยให้เด็กมีความพยายามมีความตั้งใจ ความมุ่งมั่น และความอดทน เพราะการเล่นโถ้งเก่งเล่นได้ไม่ง่ายนัก แต่ก็ไม่ง่ายจนเกินไปเด็กต้องมีความตั้งใจจริงจึงจะสามารถเล่นได้อย่างคล่องแคล่วและชำนาญ

๖. การเล่นหมากโจ้้น หรือหมากโจ่ง

การเล่นหมากโจ้้น บางแห่งเรียกว่าหมากโจ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ส่วนมากจะเป็นเด็กผู้ชายอายุประมาณ ๘ – ๑๒ ขวบ โดยใช้เงินเหรียญเป็นตัวเล่น ซึ่งตรงกับทางภาคกลางว่า ทอยกอง โดยจะกำหนดกฎเกณฑ์กติกา ดังนี้

๑. ผู้เล่นมีจำนวนกี่คน ตกลงกันเล่นตาละกี่บาท โดยออกเงินเท่ากัน

๒. จัดเส้นเริ่มต้นและเส้นหลุม ใช้เหรียญชุดหลุมให้ห่างจากเส้นตาย ประมาณ ๑ – ๔ นิ้ว

๓. มีผู้เล่นจำนวนกี่คน ก็จะมีเหรียญที่ยังเรียกว่า เหรียญโด โดยหมุนไปตามลำดับว่าใครสามารถโดได้ ไกลหลุมมากที่สุดนับเป็น หนึ่ง สอง สาม ตามลำดับแล้วทำการขว้างไปข้างหน้าให้พ้นเส้นตาย โดยมีกติกาว่า เหรียญลงหลุม เหรียญทับกัน (แอบกัน) จะได้กันหรือไม่ ถ้าตกลงกันได้ก็ได้กันไปเลย นอกจากนั้นที่เหลือจะ

เป็นผู้ชี้ให้ยิง ถ้ายังถูกก็แสดงว่าได้กินหมด ถ้ายังไปถูกตัวอื่นก็ต้องควักเงินลงมาเพิ่มอีก ๑ จำนวน ที่แอบที่ลงหลุมถูกยึดเข้ากองกลางหมด จึงเรียกว่าการซ่อมถ้าหากไม่ผิดกติกาก็ได้กินไปหมดแล้วถ้าไม่ถูกหรือมือไม่แม่นก็ให้คนลำดับต่อไปเล่นต่อไปจนหมดลำดับนับเป็นการละเล่นของคนพื้นบ้านที่ได้เล่นสืบทอดกันมา

๗. การฟ้อนเจิงและตบมะผาบ

เป็นการฟ้อนที่ช่างฟ้อนเป็นผู้ชาย ใช้กี่คนก็ได้ แต่ที่นิยมในอำเภอนาน้อยใช้ช่างฟ้อน ๒ คน คำว่า เจิง เป็นภาษาถิ่นเหนือ หมายถึง เจิง หรือ ชั่นเจิง การฟ้อนเจิงเป็นการแสดงชั้นเชิงของลีลาท่าทางร้ายรำต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายการฟ้อนดาบผสมท่ารำมวยไทย โดยมีวงกลองฉาบ ฉิ่ง บรรเลงประกอบในการนี้ช่างฟ้อนจะแสดงชั้นเชิงแตกต่างกันออกไปตามความคิดประดิษฐ์ท่าทางของแต่ละคนส่วนการตบมะผาบ ช่างฟ้อนจะเป็นผู้ชายอาจจะแสดงเดี่ยว หรือ ๒ คน ขึ้นไปก็ได้ ผู้เล่นจะแสดงความแข็งแกร่ง โดยใช้มือเปล่าตบไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ช้าเร็วติดต่อกันอย่างรวดเร็วเกิดเสียงดัง คล้ายกับประทัด (มะผาบ – ประทัด) พร้อมกับกล่าวคาถาอาคมลูบไล่ไปตามแขนขาทั่วร่างกายให้เกิดความอยู่ยงคงกระพัน มีท่าทาง งอเข้า งอแขน บิดตัวเอี้ยวไปมา ยกเท้าหลอกล่อคู่ต่อสู้ไปด้วย โดยลีลาของฟ้อนเจิงและตบมะผาบจะต่อเนื่องสัมพันธ์กันตามจังหวะของดนตรีมีทั้งจังหวะช้า ๆ และรวดเร็ว มีการกระโดดด้วยท่าทางผาดโผนต่าง ๆ อย่างน่าดูยิ่ง อีกทั้งเป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้ ยั่วเย้าให้เกิดโทสะจนขาดสติ และเป็นการอบอุ่นร่างกาย ให้พร้อมที่จะต่อสู้ การฟ้อนเจิงและตบมะผาบเป็นการฟ้อนที่บางที่เรียกรวมกันว่า “การฟ้อนเจิงตบมะผาบ”

๘. การเล่นก๊อบเก็บ

ก๊อบเก็บ เป็นการละเล่นพื้นบ้าน ที่ทำขึ้นอย่างง่าย ทำมาจากกะลามะพร้าว ๒ อัน ใช้เชือกร้อยที่รูตรงหน้า หรือจ้ามะพร้าว โดยใช้เชือกประมาณ ๑ วา แล้วผูกปมไว้ข้างในกะลามะพร้าวทั้ง ๒ ข้าง ส่วนมากจะใช้มะพร้าวที่ผ่าซีกที่เป็นด้านหัวทั้ง ๒ ข้าง เพราะไม่เป็นภาระในการเจาะรูเป็นของเล่นให้เด็ก ๆ เล่นกันหลายคน หรือเป็นกลุ่ม โดยใช้นิ้วหัวแม่มือทำคิ๊บตรงเชือกแล้วให้บริเวณอุ้งเท้าจับ กะลามะพร้าวจะอยู่ลักษณะคว่ำลง มือของเด็กทั้ง ๒ ข้าง จะถือเชือกพร้อมเดิน หรือวิ่งแข่งกันเป็นที่สนุกสนานตามลานกลางช่วงบ้าน กลางช่วงวัด กะลามะพร้าวมีความแข็ง เวลากระทบกับพื้นก็จะมีเสียงดัง ก๊อบเก็บๆ จึงเป็นที่สนุกสนานและเป็นการออกกำลังกายเป็นการนำเอาวัสดุในพื้นที่บ้านมาใช้ประโยชน์ และเป็นการบริหารอุ้งเท้าไปในตัวด้วย นับเป็นภูมิปัญญาของการละเล่นพื้นบ้านที่ควรอนุรักษ์สืบทอดต่อไป

๕. การเล่นหมากเก็บ

การเล่นหมากเก็บ ผู้เล่นมีจำนวน ๒ คนขึ้นไป ผู้เล่นแต่ละคนมีก้อนหินเรียกว่า หมาก คนละ ๕ ก้อน เมื่อเริ่มเล่นผู้เล่นทุกคนต้องเปลี่ยนการ โยนหมากหรือลูกหินขึ้นและรับด้วยหลังมือ ผู้เล่นคนใดสามารถรับได้มากที่สุดจะได้เล่นเป็นคนแรกหมากหนึ่ง โยนหมากขึ้น ๑ ก้อน ขณะเดียวกันก็เก็บหมากบนพื้น ๑ ก้อน และเก็บหมากเก็บทีละก้อนจนหมด หมากสองเก็บหมากบนพื้นครั้งละ ๒ ก้อน หมากสามเก็บหมาก ๓ ก้อนก่อนแล้วเก็บ ๑ ก้อนที่เหลืออีกครั้งหนึ่ง หมากสี่ รวบรวมเก็บหมากบนพื้นครั้งเดียวให้ได้ ๔ ก้อน ผู้เล่นคนใดเล่นหมากสี่จบก่อนเป็นผู้ชนะ

มีอุปกรณ์การเล่นคือก้อนหินกลมๆ ที่ลบเหลี่ยมคมๆ ออกแล้ว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑.๕ – ๒ เซนติเมตร จำนวน ๕ หรือ ๑๐ ก้อน ตามกติกา ซึ่งมีกติกาและวิธีเล่นดังนี้

๑. ตกลงกันว่าได้กี่คะแนน (เรียกคะแนนว่าปี) จึงจะจบตา (เกม)

๒. ขณะที่เล่นถ้ามือถูกเม็ดยื่นเขี่ยจนถือว่าตายต้องเปลี่ยนให้คนอื่นเล่น

๓. ถ้ารับก้อนที่โยนขึ้นไปไม่ได้ ถือว่าตายต้องเปลี่ยนให้คนอื่นเล่น

๔. ถ้าได้จำนวนคะแนนเกินกว่าที่กำหนดไว้ต้องเริ่มนับคะแนน ๑ ใหม่

๕. เมื่อ “ขึ้นปี” โดยการนำก้อนหมากเก็บทั้งหมดวางไว้บนฝ่ามือแล้วโยนขึ้นไป กลับมือให้ก้อนหมากเก็บมาค้างบนหลังมือและโยนขึ้นไปอีกครั้งหนึ่งให้ก้อนหมากเก็บตกลงมาบนฝ่ามือเหลือค้างอยู่ที่ก้อน ก็ให้นับคะแนนตามจำนวนนั้น ถ้าหาก “ขึ้นปี” แล้วไม่มีก้อนหมากเก็บค้างอยู่ในมือถือว่าตายต้องให้คนอื่นเล่น

วิธีเล่น

แบ่งลำดับการเล่นโดยวิธี “ขึ้นปี” ผู้ใดได้คะแนนมากที่สุดเป็นผู้เริ่มเล่นก่อน โดยโปรยก้อนหมากแบให้กระจายออกไป ถ้าเป็นหมากเก็บ ๑ ก้อน ก็หยิบเม็ดหนึ่งขึ้นมาแล้วโยนขึ้นไปขณะเดียวกันก็หยิบก้อนหมากเก็บที่อยู่กับพื้นขึ้นมารอกับจังหวะก้อนที่โยนตกลงมาและต้องรับให้ได้ในตาแรกนี้เก็บทีละก้อนจนครบเรียกว่า “หมากหนึ่ง”

เมื่อเก็บหมดแล้วเริ่มตาที่ ๑ โดยโปรยก้อนหมากเก็บแล้วเก็บทีละ ๒ ก้อน เรียกว่า “หมากสอง”

“หมากสาม”เหมือนหมากสองแต่เก็บ ๓ ก้อนครั้งหนึ่งและ ๑ ก้อนครั้งหนึ่ง

“หมากลิ้” เก็บหมดทั้ง ๔ ก้อนในครั้งเดียวกัน

ถ้าหากขณะเล่นในมือไปถูกก้อนหมากเก็บก้อนใดก้อนหนึ่งเขื่อนหรือรับก้อนที่โยนขึ้นไปไม่ได้ถือว่าตายต้องให้คนอื่นเล่นต่อไป และเมื่อถึงรอบของตนเล่นจะต้องเล่นซ้ำในหมากที่จนตายก่อนแล้วจึงเล่นต่อไปจนครบ เมื่อเล่นครบหมดทั้ง ๔ หมากแล้วจึง ขึ้นปี เหลือก้อนหมากเก็บบนฝ่ามือจำนวนเท่าใดก็ถือว่าเป็นจำนวนปีหรือคะแนนที่ต้องสะสมไว้ แล้วเริ่มเล่นหมาก ๑ ใหม่ เล่นจนครบจำนวนปีที่กำหนดไว้จึงถือว่าจบตา ผู้ที่เล่นไม่ครบจำนวนปีเป็นผู้แพ้

ส่วนการเล่นหมากเก็บ ๑๑ ก้อน ก็คล้ายกับวิธีเล่นหมากเก็บ ๕ ก้อน แต่แทนที่จะโปรยหมากหนึ่งครั้งหนึ่ง หมากสองครั้งหนึ่ง ฯลฯ ก็โปรยครั้งเดียวแล้วแบ่งเป็นหมากหนึ่ง หมากสอง หมากสาม และหมากสี่เลย และมีกติกาในการเล่นเหมือนหมากเก็บ ๕ ก้อนทุกประการ

เมื่อเล่นครบปีตามที่กำหนดไว้แล้ว ผู้ชนะมีสิทธิทำโทษผู้ที่แพ้โดยเอาก้อนหมากเก็บทำให้ผู้แพ้อยาก ถ้าทายผิดก็จะเชกเข้าฝ่ายตามจำนวนที่ผู้ทายบอก ถ้าทายถูกก็เอาก้อนหมากเก็บนั้นผู้ทายถูกไป จนกระทั่งเหลือก้อนสุดท้าย ผู้ชนะจะกำมือมีอทั้ง ๒ ข้าง ข้างหนึ่งกำก้อนหมากเก็บไว้ต่อจากนั้นก็ทำมือวน ๆ พร้อมกับร้องว่า “ตะลึงตึงตังข้างล่างห้าข้างบนสิบ” แล้วเอาข้อศอกข้างหนึ่งวางซ้อนไว้กับกำมืออีกข้างหนึ่ง ถ้าผู้ทายทายถูกก็จะได้ก้อนหมากเก็บนั้นไป ถ้าทายผิดจะถูกเชกเข้า (ตีเข้า) ตามที่ทาย คือหากทายว่าเม็ดหมากเก็บในมือล่างแต่ก้อนหมากเก็บอยู่ในมือบนจะถูกเชกเข้า (ตีเข้า) ๕ นาที เป็นต้น

แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์สืบสานกีฬาและการละเล่นพื้นบ้าน

จัดทำเป็นเอกสารรูปเล่ม แผ่นพับเพื่อให้เยาวชน อนุชนรุ่นหลังได้อ่าน ศึกษา ค้นคว้า และใช้เป็นแนวในการละเล่นต่อไป

๒) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนใน อดีต – ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดงานประเพณี สงกรานต์

ในอดีต ประเพณีการขึ้นพระธาตุหรือประเพณีสงกรานต์เป็นแบบพื้นบ้าน มีความเรียบง่าย สนุกสนาน มีขั้นตอนพิธีการตามแบบโบราณ มีการเตรียมครัวตาน แห่ครัวตานโบราณ คือในช่วง พ.ศ.๒๕๒๔ – พ.ศ.๒๕๓๐ การเตรียมครัวตาน ต้องเริ่มจากการสร้างกัณฑ์แห่โดยใช้ต้นมะขาม หรือต้นกล้วย ปักด้วยธงเงิน ธงทองหรือธงแดง ธงเหลือง ซึ่งใช้เป็นยอดของกัณฑ์แห่ และใส่ข้าวของตานได้แก่ ข้าวคั่วมัด ขนมะเทียน ขนมะ

ข้าวโพด ขนมหาน ขนมกระด้าง ข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน เนื้อย่าง เนื้อทอด เนื้อแห้ง ปลาอย่าง ปลาทอด ไข่ย่าง ไข่ทอด ห่อหนึ่งต่างๆ แกงอ่อมต่างๆ ลาบต่างๆ พริกแห้ง กระเทียม หอมแดง ข้าวสาร ข้าวเปลือก เผือก หัวมัน เกลือ น้ำปลา มะແວ່ນ ตระไคร้ กล้วยสุก กล้วยดิบ ข้าวฟ่าง อ้อย ส้ม ส้มโอ มะเฟือง มะกรูด มะนาว มะม่วง มะขาม แดงโม หมากรพลู บุหรี่ยาสูบ เขมียงหวาน เขมียงเค็ม ข้าวของเครื่องใช้ ได้แก่ สบู่ ยาสิฟีน ผงซักฟอก แชมพู สมุด ดินสอ ถ่านไฟฉาย และมีการแห่ขึงไฟโบราณที่ทำจากไม้ไผ่ จำนวน ๑๐-๑๔ บั้งไฟ ซึ่งเป็นบั้งไฟที่แต่ละหมู่บ้านได้นำมาร่วมในการจัดบูชาพระธาตุศรีสะเกษ โดยมีการจัดเตรียมงานโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านทั่วไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านศรีสะเกษ บ้านหนอง บ้านหัวเมือง บ้านศรีบุญเรือง บ้านหนองเตา บ้านก้อมก้อ และ คณะศัทธาหมู่บ้านห่างไกล ช่วยกันเหลาไม้ไผ่ ไม้ใช้สอย และเครื่องตกแต่งพระธาตุ เช่น ธงสีต่างๆ ตะกร้าของตาน หิ้งตาน แพนคานไม้จูดบั้งไฟ เจดีย์ทราย มีการช่วยกันทำความสะอาดและพัฒนาบริเวณพื้นที่รอบพระธาตุ จัดเตรียมงานก่อนวันสงกรานต์ หลังจากการจัดงานเสร็จแล้วชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน ช่วยกันเก็บกวาด เก็บข้าวเก็บของในการจัดพิธีสงกรานต์โดยไม่เป็นหน้าที่ของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งรับผิดชอบ ทั้งที่ในสมัยอดีตนั้นประชากรมีจำนวนน้อยแต่มีคนให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันมากกว่าสมัยปัจจุบันซึ่งมีประชากรมากกว่าอดีตและมีพาหนะในการเดินทางมากกว่าอดีต ซึ่งในอดีตการสัญจรส่วนใหญ่เดินเท้าและในอดีตนั้นมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ก๊อปปี้เก้บ โกงแก้ง สะบ้า รำวงย้อนยุค ดึกลองยาว ดึกลองใหญ่ ฟ้อนเจิง การแข่งขันปั่นฝ้าย อัดฝ้าย จ้อย ซอ คำว และมีการดื่มสุราของมึนเมาเพียงเล็กน้อย ไม่มีการชกต่อย และการพนันขันต่อ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านในอดีตทั้งเด็กและเยาวชนผู้เฒ่าผู้แก่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและพัฒนาาร่วมกัน

ปัจจุบัน เนื่องจากสภาพสังคมเศรษฐกิจความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีจึงทำให้วิถีชีวิตผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม การสืบสานต่อประเพณีสงกรานต์พระธาตุ เริ่มมีการสูญหายเพราะขาดการร่วมมือสืบสานประเพณีต่อจากกลุ่มคนยุคใหม่ในแต่ละหมู่บ้าน ดังเช่น การเตรียมสถานที่จัดงานซึ่งในอดีตมีการช่วยเหลือกันโดยที่ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของตนเองแต่ปัจจุบัน ชุมชนบ้านศรีสะเกษ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ประดิษฐานองค์พระธาตุ ซึ่งมี ครัวเรือนเพียง ๓๓ ครัวเรือน มีผู้อยู่อาศัยจริง น้อยกว่า ๑๐๐ คน ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ นั้นต้องรับผิดชอบในการจัดงานเตรียมสถานที่เพียงหมู่บ้านเดียว ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา การเตรียมงานนั้นเริ่มจากการประชุมแบ่งหน้าที่ในการเตรียมงานใช้เวลาเตรียมพื้นที่ประมาณ ๒ วันและเริ่มพัฒนาบริเวณพื้นที่พระธาตุโดยการตัดหญ้าไปจนถึงบริเวณทางเข้าหมู่บ้านระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร ซึ่งมีอยู่ ๒ เส้นทางคือทางถนนด้านล่างและทางถนนด้านบน หลังจากเตรียมพื้นที่เสร็จแล้ววันที่ ๒ ชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดพระธาตุและตกแต่งพระธาตุโดยการประดับต้นไม้เช่น ต้นกล้วย

ดอกไม้ ธงสีต่างๆ ธงหางยาว ตั้งศาลาฟ้าเด่นหลบแดด จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอต่อแขกทั้งตำบล ขนทรายเข้าวัด ทำเจดีย์ทราย เพื่อให้หมู่บ้านต่างๆประกอบพิธีกรรม และจัดเตรียมเครื่องครัว น้ำดื่ม ไว้สำหรับทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมในวันงานพิธีสงฆ์พระธาตุ ทั้งตำบล โดยมีคำวิสาขในการทำอาหารได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสะเกษ เมื่อถึงวันงานพิธี กลุ่มแม่บ้านต้องตื่นแต่เช้าประมาณ ตี ๔ ถึง ตี ๕ เพื่อจัดเตรียมอาหารรับแขกทั้งตำบล ส่วนกลุ่มพ่อบ้านแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งตอนรับแขกบริเวณลานงานพิธี ส่วนกลุ่มสองต้องไปช่วยกันเก็บของदानที่แต่ละหมู่บ้านนำมาถวายแก่พระธาตุ ส่วนผู้สูงอายุต้อนรับแขกในศาลาวัด เด็กและเยาวชนและแม่บ้านกลุ่มหนึ่งให้ดูแลในเรื่องน้ำดื่ม หลังจากเสร็จงานพิธีสงฆ์พระธาตุเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านในตำบลที่มาร่วมพิธีนั้น ได้แวะเที่ยวเยี่ยมเยือนครัวเรือนที่ตนรู้จักดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าบ้านในชุมชนบ้านศรีสะเกษที่ต้องต้อนรับทั้ง เหล้าและอาหารการกิน บางครัวเรือนมีผู้มาเยือนถึง ๒๐-๔๐ คน ทั้งนี้ทำให้เจ้าบ้านมีค่าใช้จ่ายในการต้อนรับอยู่ในราคาสูง ซึ่งในการมาเยือนนั้นไม่ได้มีการทำบุญร่วมกับเจ้าบ้านหรือช่วยค่าใช้จ่ายใดๆเลย ซึ่งไม่เหมือนกับงานทำบุญต่างๆทั่วไป และหลังจากวันงานได้เสร็จสิ้นลงกลุ่มชาวบ้านบ้านศรีสะเกษต้องช่วยกันทำความสะอาดและเก็บข้าวของทั้งหมดในการจัดงานพิธี ดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง ทางด้านการเตรียมงาน การจัดงานและการต้อนรับ ทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านศรีสะเกษ ได้รับลำบาก ความเดือดร้อน และค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมากเพราะขาดความร่วมมือ ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดงานพิธี ในส่วนของการละเล่นนั้น เช่น การจุดบั้งไฟโบราณ แห่ครัวตานโบราณ การเตรียมครัวตาน การละเล่นพื้นบ้าน เช่น ก๊อปปี้ แก้วแก้ว สะบ้า รำวงย้อนยุค ตีกลองยาว ตีกลองใหญ่ ตีกลองปฐา ฟ้อนเจิง การแข่งขันป็นฝ่าย อัดฝ่าย จ้อย ซอ คำว ฯลฯ ซึ่งไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน พิธีกรรมและการละเล่นที่มีในอดีตที่หลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่ การแห่ครัวตานของแต่ละหมู่บ้าน เป็นรูปแบบครัวตานผสมผสานแบบสมัยใหม่ คือ ส่วนมากใช้อาหารและขนมสำเร็จรูปเช่น มาม่า ปลากระป๋อง ขนมข้าวเกรียบสำเร็จรูป ขนมปัง และการฟ้อนรำแบบผสมผสานสมัยใหม่ การจุดบั้งไฟ เป็นแบบสมัยใหม่มีการใช้ท่อเหล็กในการประดิษฐ์ ทำให้มีความสูงมากกว่าแบบเดิม แต่มีอันตรายมากกว่า และมีการพนัน มีการเดิมพัน ราคาในความสูงของบั้งไฟระหว่างจุดจุด ประเด็นหลักนั้นนำมาซึ่งการแข่งขันและเงินรางวัล โดยไม่ได้คำนึงถึงการนำมาซึ่งการบูชาพระธาตุหรือนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมในงานพิธีจริงๆรวมทั้งการทะเลาะวิวาทของกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่เมาสุราและกลุ่มผู้เสียพนัน ซึ่งมีให้เห็นอยู่ทุกปี ทั้งนี้ปัจจุบันเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านศรีสะเกษ นั้นมีส่วนร่วมในประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีสะเกษน้อยมาก เช่นในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๔ – พ.ศ. ๒๕๓๐ กลุ่มเด็กและเยาวชนมีการเข้าร่วมในการแห่ครัวตาน การเตรียมครัวตาน ของदान ดอกไม้ธูปเทียน ช่วยเหลือกันแต่งกันแห่ครัวตานจำนวนมาก แต่ปัจจุบันกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมครัวตาน เตรียมกันแห่มีจำนวนน้อยมากหรือบางปีไม่มีการเข้าร่วมเลย ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ - พ.ศ. ๒๕๕๑ ในช่วง ๓-๔ ปี ที่ผ่านมามีชาวบ้านที่มาช่วยกันเตรียมกันแห่และ

ครัวตานไม่ถึง ๑๕ คน จากคนทั้งหมู่บ้าน และไม่มีเด็กและเยาวชน เข้าร่วมในการจัดเตรียมเครื่องแห่ของตาน เลยแม้แต่คนเดียว ส่วนมากเด็กและเยาวชน จะเข้ามาเที่ยวดูงานหลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จสิ้นแล้วคือมาเที่ยวในช่วงเวลา ๑๐.๐๐-๑๔.๐๐น. และมีเด็กและเยาวชนบางกลุ่มแต่งกายไม่เหมาะสมกับการเข้าร่วมประเพณีงานบุญ เช่น ใส่กางเกงขาสั้น กางเกงรัดรูป เสื้อสายเดี่ยวเอวลอย และมินิมาสุรา สวมบูทหรือในสถานที่วัด ทั้งนี้เพราะขาดความร่วมมือในการดูแลจากสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีและการสร้างความคิดความเข้าใจในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบสานกันมา

๓) กระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานสงฆ์พระธาตุ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อดีต การจัดเตรียมงาน โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านทั่วไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านศรีษะเกษ บ้านหนอง บ้านหัวเมือง บ้านศรีบุญเรือง บ้านหนองเตา บ้านกุ่มก้อ และ คณะศรัทธาหมู่บ้านห่างไกล ช่วยกันเหลาไม้ไผ่ ไม้ใช้สอย และเครื่องตกแต่งพระธาตุ เช่น ธงสีต่างๆ ตะกร้าของตาน หิ้งตาน แท่นทานไม้จูดบั้งไฟ เจดีย์ทราย มีการช่วยกันทำความสะอาดและพัฒนาบริเวณพื้นที่รอบพระธาตุ จัดเตรียมงานก่อนวันสงฆ์พระธาตุ หลังจากการจัดงานเสร็จแล้วชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน ช่วยกันเก็บกวาดเก็บข้าวเก็บของในการจัดพิธีสงฆ์พระธาตุโดยไม่เป็นหน้าที่ของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งรับผิดชอบ ทั้งที่ในสมัยอดีตนั้นประชากรมีจำนวนน้อยแต่มีคนให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันมากกว่าสมัยปัจจุบันซึ่งมีประชากรมากกว่าอดีตและมีพาหนะในการเดินทางมากกว่าอดีต ซึ่งในอดีตการสัญจรส่วนใหญ่เดินเท้า

ปัจจุบัน การเตรียมสถานที่จัดงานซึ่งในอดีตมีการช่วยเหลือกันโดยที่ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของตนเองแต่ปัจจุบัน ชุมชนบ้านศรีษะเกษ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ประดิษฐานองค์พระธาตุ ซึ่งมี ครัวเรือนเพียง ๓๗ ครัวเรือน มีผู้อยู่อาศัยจริง น้อยกว่า ๑๐๐ คน ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ นั้นต้องรับผิดชอบในการจัดงานเตรียมสถานที่เพียงหมู่บ้านเดียวในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา การเตรียมงานนั้นเริ่มจากการประชุมแบ่งหน้าที่ในการเตรียมงานใช้เวลาเตรียมพื้นที่ประมาณ ๒ วันและเริ่มพัฒนาบริเวณพื้นที่พระธาตุโดยการตัดหญ้าไปจนถึงบริเวณทางเข้าหมู่บ้านระยะทางประมาณ ๓๐๐ เมตร ซึ่งมีอยู่ ๒ เส้นทางคือทางถนนด้านล่างและทางถนนด้านบน หลังจากเตรียมพื้นที่เสร็จแล้ววันที่ ๒ ชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดพระธาตุและตกแต่งพระธาตุโดยการประดับต้นไม้เช่น ต้นกล้วย ดอกไม้ ธงสีต่างๆ ธงหางยาว ตั้งศาลาผ้าเต็นท์หลบแดด จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เพียงพอต่อแขกทั้งตำบล ขนทรายเข้าวัด ทำเจดีย์ทราย เพื่อให้หมู่บ้านต่างๆ ประกอบพิธีกรรม และจัดเตรียมเครื่องครัว น้ำดื่ม ไว้สำหรับทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานพิธีสงฆ์พระธาตุ ทั้งตำบล โดยมีคำวัสดุในการทำอาหารได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีษะเกษ เมื่อถึงวันงานพิธี กลุ่มแม่บ้านต้องตื่นแต่เช้าประมาณ ๕.๔๕ เพื่อจัดเตรียมอาหารรับแขกทั้งตำบล ส่วนกลุ่มพ่อบ้านแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งตอนรับแขกบริเวณลานงานพิธี ส่วนกลุ่มสองต้อง

ไปช่วยกันเก็บของदानที่แต่ละหมู่บ้านนำมาถวายแก่พระธาตุ ส่วนผู้สูงอายุต้อนรับแขกในศาลาวัด เด็กและเยาวชนและแม่บ้านกลุ่มหนึ่งให้ดูแลในเรื่องน้ำดื่มแต่

ในปี ๒๕๕๓ ได้มีการทำงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา (สกว.) โดยเสนอปัญหาผ่านที่ประชุมเทศบาลตำบลศรีสะเกษ ปัจจุบันได้มีการส่งเจ้าหน้าที่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาทำงาน ในเรื่องการเตรียมสถานที่ การจัดงาน การเก็บงาน อาหาร เครื่องดื่ม และแก้ไขปัญหาจนเป็นที่น่าพอใจของชาวบ้านได้

๔) ผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลดีของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือเป็นศูนย์รวมชาวบ้านตำบลศรีสะเกษให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวตำบลศรีสะเกษ

ผลเสียของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือมีการเล่นพนันบั้งไฟ ถึงแม้จะมีกฎข้อบังคับห้ามแต่ก็มีการแอบเล่นทั้งนี้อาจมาจากค่านิยมตั้งแต่อดีตเพราะมีความเชื่อว่าหากไม่เล่นพนันบั้งไฟสูงแล้วงานจะไม่สนุก ทั้งนี้การดื่มสุราก็เป็นปัญหาหลักถึงจะมีข้อห้ามไม่ให้ดื่มในวัดแต่หลายๆคนก็ดื่มจากนอกวัดและเข้าในงานซึ่งเป็นสาเหตุที่แก้ไขยากมากเพราะ วันจัดงานสงกรานต์พระธาตุตรงวันที่ 16 เมษายน ของทุกปีซึ่งเทศกาลสงกรานต์ของตำบลศรีสะเกษยังมีการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ยังไม่แล้วเสร็จ

๕) แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในตำบลศรีสะเกษตามสถานะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นควรมีการร่วมมือจากทุกฝ่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมมือดำเนินการจัดงานทั้งทางด้านเวที เต้น อาหาร ถานจกครถ เครื่องเสียง การจัดกิจกรรมการแข่งขันแบบต่างๆ ในส่วนการพัฒนาพื้นที่บริเวณพระธาตุนั้นต้องใช้คนจำนวนมากควรใช้ระบบเดิมคือชาวบ้านบ้านศรีสะเกษเป็นผู้พัฒนาเพราะทางหมู่บ้านพัฒนาทุกปีอยู่แล้วก็เหมือนแต่ละหมู่บ้านที่พัฒนาวัดในเขตพื้นที่อยู่แล้ว

เล่าเรื่อง กิจกรรมในพื้นที่

เรื่องเล่าจากพื้นที่ บ้านศรีสะเกษ และบ้านหัวเมือง อ. นาน้อย จ. น่าน

๖ ธ.ค.๕๑ ณ วัดศรีสะเกษ และวัดหัวเมือง

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา

เกริ่นนำ

วันนี้เป็นอีกวันหนึ่งที่ผู้เขียน และทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นน่าน ได้มาลงพื้นที่พัฒนาโจทย์ ในพื้นที่ อ.น่าน้อย อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การที่พื้นที่สนใจอยากจะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ได้ส่งข้อเสนอไปที่ สกว.มาก่อน) ทีมพี่เลี้ยงได้มาเปิดเวทีครั้งแรก เพื่อทำความรู้จักกับพื้นที่ เมื่อวันที่ ๖ พ.ย.๕๑ ที่ผ่านมา ซึ่งวันนี้ก็ได้ชี้แจง เรื่องกระบวนการ การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่าเป็นอย่างไร และใครจะเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง และที่สำคัญ ที่พี่เลี้ยงจะย้ำกับพื้นที่เสมอ คือ โจทย์วิจัย (ปัญหา) ต้องมาจากชุมชน และชุมชนต้องมาเป็นนักวิจัยด้วย ซึ่งงานวิจัยท้องถิ่นจะแตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ ตรงที่ การให้คุณค่า และความหมาย กับชุมชน ชุมชนต้องเป็นพระเอก และต้องแสดงเอง (ลงมือปฏิบัติ) ฉะนั้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงต้องการ การมีส่วนร่วมสูง และต้องเป็นประเด็นที่มาจากความต้องการของชาวบ้าน/ชุมชน อย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้ว การทำวิจัยก็จะไม่มีความหมายอะไรเลยถ้าชุมชนไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำและรับผลของการกระทำ

เริ่มพัฒนาโจทย์/โครงร่าง (อีกครั้ง)

วันนี้ทีมพี่เลี้ยงมาด้วยกัน ๓ คน (ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา, สุทธิรา ติ้ววิไชย และอภิสิทธิ์ ลัมยศ)

และบวกอีกหนึ่งที่ปรึกษา คือพระอาจารย์สมคิด จารณธมโม (พระครูสุจินนันทกิจ) ซึ่งถือว่าวันนี้โชคดีที่พระอาจารย์สามารถปลีกเวลา来帮助ทีมพี่เลี้ยง ในการทำความเข้าใจกับพื้นที่ในเรื่องกระบวนการงานวิจัย ช่วงเช้านี้ มีนัดพูดคุยกับกลุ่มชาวบ้าน บ้านศรียะเกษ อ.น่าน้อย จ.น่าน ที่สนใจอยากจะทำงานวิจัย (จากการประชุมครั้งที่ผ่านๆ มา มีหลากหลายประเด็นที่ชุมชนอยากจะทำเป็นโจทย์วิจัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า สารเคมี เรื่องขยะ เรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น) หลังจากประชุมครั้งนั้นแล้วทีมแกนนำได้ร่างข้อเสนอโครงการส่งมาที่ทีมพี่เลี้ยงน่านอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ชื่อโครงการว่า “การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนบ้านศรียะเกษ” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อสานต่ออาชีพพื้นบ้าน ๒) เพื่อฟื้นฟูป่าและอนุรักษ์ป่าชุมชน ๓) เพื่อสานต่อและอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้าน ๔) เพื่อปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความสามัคคี มีความเสียสละ มีความเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อส่วนรวม

ซึ่งจะเห็นว่ามีความหมายที่กว้างมาก จนไม่รู้ว่าจะจับจุดตรงไหน ซึ่งทางทีมพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาได้คุยกันว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วเราก็คงจะลงไปช่วยพัฒนาโจทย์ให้มันมีความชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้...

ผู้เข้าร่วมวันนี้ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมประชุมเมื่อครั้งที่ผ่านๆ มา โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

- | | |
|-------------|---------------|
| ๑. นายวงศธร | อินนะใจ |
| ๒. นางทองคำ | อินนะใจ |
| ๓. นางสมพร | ดีบุญศรี |
| ๔. นางสาว | เขียวดีอินทร์ |



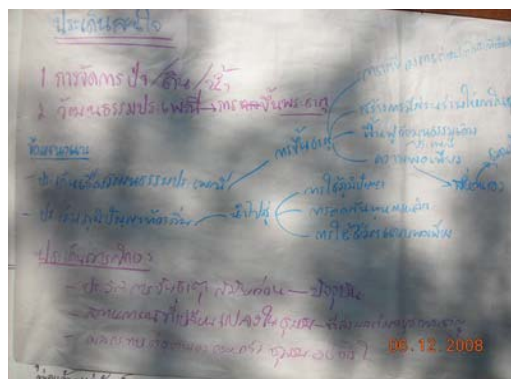
๕. นายประดิษฐ์ อินนะใจ
๖. นางสาวชื้อเอื้อง ปันติ
๗. นายเดช มูลป้อม
๘. นายวิโรจน์ เจียวต้ออินทร์
๙. นางสาวสุทธิดา ต๊ะวิไชย (พี่เลี้ยงนักวิจัย อ.ท่าวังผา)
๑๐. นางสาวณัฐกานต์ จิตรวัฒนา (พี่เลี้ยงนักวิจัย อ.เวียงสา)
๑๑. นายอภิสิทธิ์ ลัมยศ (พี่เลี้ยงนักวิจัย อ.บ่อเกลือ)
๑๒. พระครูสุจินนันทกิจ (ที่ปรึกษาโครงการ)



ในช่วงเช้านี้ ผู้เขียนได้เกริ่นที่มาที่ไปของการลงมาพื้นที่ในครั้งนี้ว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากเวทีครั้งที่แล้ว (๖พ.ย.๕๑) ที่เราได้มาพูดคุยกันเรื่องการพัฒนาประเด็นโจทย์วิจัย และวันนี้ก็อยากจะถามความพร้อมและความต้องการที่แท้จริงว่า พื้นที่อยากจะทำเรื่องอะไร ที่เป็นเรื่องเร่งด่วนที่อยากจะแก้ไข โดยใช้กระบวนการงานวิจัย...เมื่อผู้เขียนได้เกริ่น

พอสมควรจึงได้นิมนต์พระอาจารย์สมคิดได้ช่วยชี้แนะ และให้คำแนะนำว่าพื้นที่น่าจะเคลื่อนประเด็นอะไร เพราะดูจาก โครงร่างที่ส่งมาให้ดูก็น่าสนใจ เพียงแต่ทำให้มันแคบลงกว่าเดิม และสามารถชี้วัดได้ ซึ่งพระอาจารย์สมคิดได้ให้ข้อคิดและเสนอแนะดังนี้

พระอาจารย์สมคิดได้กล่าวว่าจากที่ดูจากโครงร่างจะเห็นว่า ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายเกือบครบพร้อมและสอดคล้องเรื่องของปัญหาไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลกระทบจากการปลูกพืชหมุนเวียน พืชเชิงเดี่ยว ซึ่งพระสมคิดเสนอเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งในชุมชน สังคม ซึ่งการแก้ไขปัญหานั้นที่มีการขึ้นพระทุกวัน ที่ ๑๖ และมีมาตั้งแต่สมัยคนทั้งตำบล ทุกหมู่บ้านจะต้องมาขึ้นธาตุที่นี่หมด (๑๔ หมู่บ้าน)



ว่า จริงๆ แล้วงานวิจัยของ สกว.จะเจาะหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคน ในเรื่องนี้ก็เป็นช่องทางหรือทางออกใน และพระอาจารย์สมคิดก็ถามในที่ประชุม ราชสุริยเกษ เมื่อไหร่ ชาวบ้านตอบว่า เมษายน ของทุกปีจะมีการขึ้นพระธาตุ โบราณมาแล้ว เป็นที่รวมใจของ

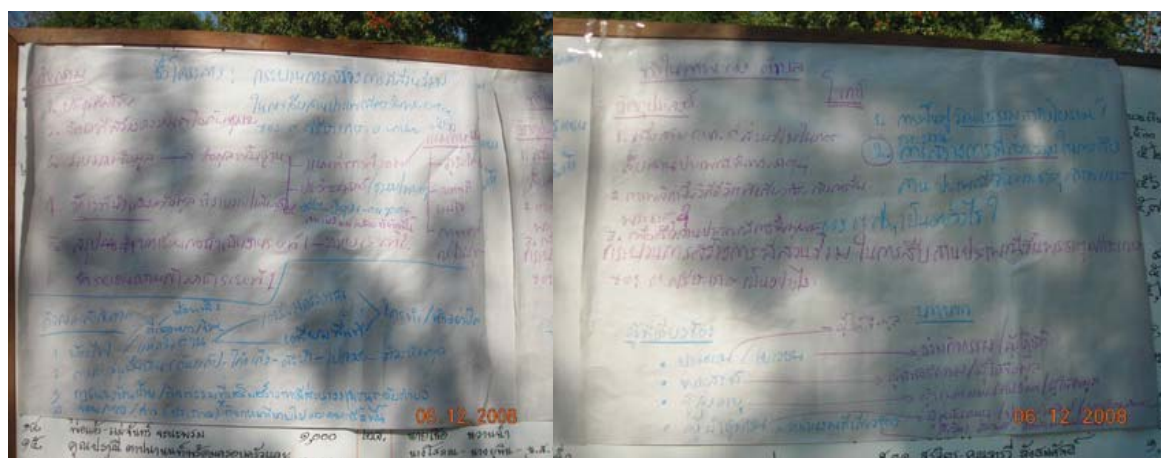


พระอาจารย์สมคิดยกตัวอย่างว่า ถ้าเราจะใช้เงื่อนไขของพระธาตุในการหล่อหลอมใจของคนที่นี่ ซึ่งอาจจะมีปัญหาในเรื่องของการทะเลาะเบาะแว้งกัน การไม่เข้าใจกัน คนในชุมชนไม่ค่อยสนใจในเรื่องจารีต สัตยธรรม เราลองใช้เงื่อนไขของพระธาตุ งานฉลองพระธาตุในการหล่อหลอมใจของคน ผู้การสร้างความเข้มแข็ง ให้กับหมู่บ้าน หรือ ตำบลศรีษะเกษ เป็นต้น สมมุติเราจะเจาะเรื่องนี้ มันก็ต้องมีที่มาว่า ที่ชุมชน ตำบลนี้มีปัญหา อะไร ที่ทำให้เราสนใจจะทำเรื่องพระธาตุ เช่น ปัญหาคนในชุมชนไม่เข้าอกเข้าใจกัน ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งกัน วัยรุ่นเยาวชนไม่สนใจเข้าวัดเข้าวา และในงานฉลองพระธาตุเป็นงานที่คนในตำบลเข้ามา ฮี ฮ่าฮือ ก่าฮ่อม กัน เยอะ (รวมใจ) เป็นเวทีที่สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน (แทนที่จะเป็นสถานที่ชกต่อยกัน) ให้อภัยกัน...ตรงนี้ เป็น สิ่งที่พระอาจารย์ยกตัวอย่างให้ที่ประชุมฟัง

นอกจากนี้พระอาจารย์ได้ยกตัวอย่างว่า การทำเกษตร ก็ถือว่าเป็นวิถีชีวิตเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็น การทำไร่ข้าวโพด ทำนา ทำถั่วเหลือง และวิถีชีวิตก็เกี่ยวข้องกับ ความ ทุกข์ยาก ความร่ำรวย ความยากจน ความ เป็นอยู่อย่างพอเพียง เป็นต้น ถ้าเราจะยกวิถีชีวิตการทำเกษตรมาสักเรื่องหนึ่ง มาเป็นเงื่อนไข ในการที่จะนำไปสู่ การพึ่งพาตนเอง อย่างพอเพียง ก็ลองหาประเด็นดู เช่น การใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นด้านใดก็ได้ เช่น การทำเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาการทำเกษตรในภาวะวิกฤติ ที่ปุ๋ยเคมี สารเคมีราคา แพง สุดท้ายก็จะนำไปสู่การแก้ปัญหา และการพึ่งพาตนเองได้ของพี่น้องเกษตรกร/ชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งหากเรา ทำได้สำเร็จในเรื่องนี้มันก็จะนำไปสู่การทำเรื่องที่ ๒ เรื่อง ๓ ตามมา สุดท้ายเราก็สามารถทำได้ครบทุกเรื่อง ทุก องค์ความรู้ ที่เราสามารถนำมาแก้ปัญหาและหาทางออกให้กับชุมชน ...

พระอาจารย์แนะนำต่อว่า ถ้าดูจากวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อนี้ เวลา ๒ ปี อาจจะตอบวัตถุประสงค์ ไม่ได้เลย พี่เลี้ยงในพื้นที่เสริมว่า ฉะนั้นเราควรหาประเด็นที่ชัดและเฉพาะเจาะจง และสามารถตอบเป้าหมาย ของการวิจัยได้ว่าเราต้องการให้บรรลุเรื่องอะไร (หลังจากนั้นพระอาจารย์ก็ไปฉันทพล)

จากนั้นผู้เขียนก็ชวนให้ที่ประชุมช่วยกันขมวดประเด็นว่าเราจะทำเรื่องอะไร และในที่ประชุมก็ สรุปกันว่าตกลงจะทำเรื่อง การขึ้นพระธาตุนี้แหละ โดยได้ช่วยกันลองเสนอโจทย์วิจัยขึ้นมาว่าเราต้องการ



จะแก้ไขเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งในที่ประชุม ก็ได้แลกเปลี่ยนกันพอสมควรว่า ณ เวลานี้เด็กเยาวชนไม่ค่อยสนใจเข้า มาร่วมกิจกรรมของชุมชน และชาวบ้านเองก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร ถ้าไม่มีคำสั่งให้ไปร่วมก็จะไม่ค่อย

ได้ไปช่วยกัน ฉะนั้นจึงอยากให้ชุมชน และเด็กเยาวชนหันกลับมาช่วยกันรื้อฟื้นสิ่งดีๆ ที่มีให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง โดย ใช้ชื่อโครงการว่า “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีการขึ้นพระธาตุศรีสะเกษ ของ ตำบลศรีสะเกษ อ.นาน้อย จ.น่าน ระยะที่ ๑ โจทย์วิจัย คือ **กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีการขึ้นพระธาตุศรีสะเกษ ของ ตำบลศรีสะเกษ เป็นอย่างไร**

วัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในการสืบสานประเพณีการขึ้นพระธาตุฯ ของ ต.ศรีสะเกษ อ.นาน้อย จ.น่าน ๒) เพื่อผลิตชิ้นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการขึ้นพระธาตุฯ ๓) เพื่อสืบสานประเพณีการขึ้นพระธาตุฯ สู่เยาวชน ของ ต.ศรีสะเกษ อ.นาน้อย จ.น่าน

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ให้ที่ประชุมช่วยกันระดมความคิดว่า การที่จะทำวิจัยเรื่องนี้ ใครมีส่วนเกี่ยวข้องบ้าง และมีบทบาทอย่างไร ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	บทบาท
- ประชาชน ต.ศรีสะเกษ	- ผู้ให้ข้อมูล/ร่วมกิจกรรม
- เยาวชน	- ผู้ปฏิบัติ/ร่วมกิจกรรม
- พระสงฆ์	- ผู้นำพิธีกรรม/ผู้ให้ข้อมูล
- ผู้นำชุมชน	- ให้การสนับสนุน/ประชาสัมพันธ์/วางกฎกติกา
- อบต.	- สนับสนุนด้านงบประมาณ/อำนวยความสะดวก
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (โรงเรียน/พช./พม.สอ.)	- สนับสนุน/ให้ข้อมูล/ร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ในที่ประชุมได้ช่วยระดมความคิดว่าในอดีตกิจกรรมที่จะมีในงานประเพณีขึ้นพระธาตุนั้น แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว และในกระบวนการงานวิจัยนี้ถ้าเราจะจัดกิจกรรมขึ้นพระธาตุฯ เพื่อฮ่อมใจของคน ต.ศรีสะเกษให้เข้ามามีส่วนร่วม และสร้างความรักและสามัคคีนั่น ซึ่งพระอาจารย์สมคิดเสนอแนะว่าลองเขียนแผนเพื่อที่จะไปเชื่อมกับ เทศบาลตำบลศรีสะเกษและส่วนหนึ่งเราอาจจะใช้งบของ เทศบาลตำบลศรีสะเกษมาช่วยในการจัดกิจกรรมก็ได้ มาผนวกกับ งบ สกว.หากเราได้รับการสนับสนุน เพราะสุดท้ายแล้วมันก็จะเป็ประเพณีของตำบลที่ เทศบาลตำบลศรีสะเกษต้องทำอยู่แล้ว (เพราะเทศบาลตำบลศรีสะเกษก็จะได้งานของตนเองด้วย) ผู้เข้าร่วมได้เพิ่มเติมว่า เพื่อจะอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีมะเก่าของชุมชน ที่นับวันจะสูญหายไป และเด็กเยาวชนรุ่นหลังก็ไม่รู้จักแล้ว

กิจกรรมที่เคยมีและกำลังจะหายไปควรจะมีรื้อฟื้นให้กลับมาอีกครั้ง ซึ่งกิจกรรม การละเล่นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีขึ้นพระธาตุฯ เช่น

- การแห่ครัวตาน (การเตรียมงาน,เตรียมพื้นที่ (ใครทำ, ทำอย่างไร)
- การแห่บ้องไฟ
- ดึงลองยาว/ใหญ่

- การละเล่นพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนเจิง, การเล่นก๊อปปี้, โกงเก็ง(เป็นกิจกรรมที่หายไปแล้วยาก รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่), เล่นสะบ้า, เปตอง (สมัยใหม่) และ รำวงย้อนยุค
- การแข่งปั่นฝ้าย (เป็นกิจกรรมที่หายไปแล้วยาก รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่)
- การประกวด ซอ, จ้อย, คำว (เป็นกิจกรรมที่หายไปแล้วยาก รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่)

สำหรับแผนกิจกรรมที่วางแผนไว้ใน ระยะแรก เช่น

- การประชุมทีมวิจัย
- จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชน
- รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน (ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน/ตำบล/ประวัติศาสตร์การขึ้นพระธาตุ : อดีต – ปัจจุบัน – อนาคต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น, แผนที่ทางสังคม เช่น แผนที่ชุมชน/ตำบล แผนที่กลุ่มองค์กร/ภูมิปัญญา/สถานที่สำคัญของชุมชน ฯลฯ
- จัดเวทีนำเสนอข้อมูล/คืนข้อมูล/เติมเต็มข้อมูล
- สรุปบทเรียนการทำงานในระยะที่ ๑ และ วางแผนการดำเนินงานระยะที่ ๒
- จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑

สำหรับการจัดเวทีพัฒนาโครงร่างงานวิจัยของบ้านศรีสะเกษ ต.ศรีสะเกษ อ.น่าน้อย จ.น่าน ก็ได้ข้อสรุปว่า ชุมชนจะทำวิจัยเรื่องประเพณีการขึ้นพระธาตุฯ เพื่อหลอมรวมคนในชุมชนในอันที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ต่อไป โดยทีมแกนนำในชุมชนจะเป็นผู้ยกโครงร่างงานวิจัยและจะส่งให้พี่เลี้ยงช่วยเหลือให้อีกครั้งหนึ่ง....

- การจัดเวทีครั้งที่ ๑ เสวนาหาข้อมูลในการสร้างการมีส่วนร่วมกันในระดับตำบล





- การจัดเวทีครั้งที่ ๒ เสวนาร่วมกันเสนอปัญหาและหาวิธีแก้ไขในส่วนของการทำงานและ ประวัติพระธาตุฯ



- การจัดเวทีครั้งที่ ๓ เสวนาปัญหาและแนวทางแก้ไขในพื้นที่ ๕ หมู่บ้านบริเวณรอบพระธาตุศรีสะเกษ



- ถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติงาน (AAR)

ทราบปัญหาและความต้องการของชาวบ้านตำบลศรีษะเกษเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ

ปัญหาและความต้องการจากเวทีเสวนาและประชาคมของตำบลศรีสะเกษ

๑. ปัญหาการบูรณาการ กันແ່ ส่วนมากແ່แล้วทิ้ง ไม่นำมาใช้ใหม่ สิ้นเปลืองงบประมาณหมู่บ้าน เช่น แห่การปั่นฝ้าย แห่เจดีย์ทอง แห่พญาช้างเผือก แห่พญาเสือ แห่พญาวัว พญาควาย ฯลฯ การรณรงค์ให้ทำแล้วสามารถใช้ແ່ได้ทุกปีมีความถาวร และควรมีการเพิ่มของที่โบราณหาได้ยากเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นต่อไป
๒. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ชาวบ้าน บ้านศรีสะเกษ ต้องการให้หมู่บ้านศรัทธา หมู่บ้านต่างๆ เข้าร่วมช่วยกันพัฒนาและจัดสถานที่ ก่อนวันจัดงาน และปัญหาการต้อนรับทั้งด้านอาหาร เครื่องดื่ม
๓. ปัญหาที่จอดรถ
๔. ปัญหาฝุ่นละออง
๕. ปัญหาการจัดงานผ้าป่าหรือกินสลากในบ้านศรีสะเกษหรือไม่ เพื่อให้แขกผู้มาเยือนได้ร่วมทำบุญ
๖. ปัญหาการรวบรวมเงินทำบุญในแต่ละปี (เงินทำบุญในแต่ละปีของแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนน้อยเกินไป แต่ละปียอดไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท ซึ่งน้อยกว่าการจัดงานของวัดอื่นๆ)

ความต้องการจากเวทีประชาคมตำบลศรีสะเกษ

๑. แห่ช้างเผือก
๒. สร้างฐานเจดีย์
๓. สร้างถนนสายพระธาตุบ้านหนอง-บ้านหนองเตา- พระธาตุศรีสะเกษ
๔. ฟ้อนเจิง ฟ้อนต่างๆ จ้อยซอ รำวง ตีกลองปฐา การละเล่นโบราณ
๕. ทำเจดีย์พระธาตุเล็กแห่รอบตำบลศรีสะเกษ (พระอาจารย์มรกด)
๖. คนตรีพื้นบ้าน
๗. จัดงานวันที่ 16 เมษายน ทุกปี
๘. ควรมีการกินสลากที่พระธาตุฯ
๙. บั้งไฟต้องมีไว้ บั้งไฟดอก ความสูง-ขนาดก้างบั้งไฟ หมู่บ้านละบอก แยกกับสมาคม

สรุปรายงานกิจกรรม

- ๑) กิจกรรมที่ ๑
- ๒) ชื่อกิจกรรม ประชุมทีมวิจัย
- ๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

ก.ย. -๓๐ เม.ย. ๒๕๕๓ (จำนวน ๘เดือนเดือนละ ๑ ครั้ง)

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

- เพื่อทำความเข้าใจคณะทำงานในแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน
- เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและวางแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

ประชุมวางแผนและพบปะเสวนาทีมวิจัยคณะทำงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นการทำงาน
สรุปและทบทวนประเมินผลการทำงานที่ผ่านมา

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

- ความเข้าใจในแนวทางการทำงานร่วมกัน
- ความเคลื่อนไหวและวางแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

๗) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

ค่อนักวิจัย

การทำงานเป็นทีมและการประชุม นั้นย่อมเกิดปัญหาทางด้านวันเวลาทำงานให้ตรงกัน โดยเฉพาะเด็กและ เยาวชนที่เข้ามาทำวิจัยร่วมในทีมย่อมติดเรียนช่วงเปิดเทอม ส่วนทีมวิจัยที่เป็นอาจารย์ ติดสอนหนังสือ ทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านติดฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

ต่อชุมชน

หากการทำงานไม่มีการประสานงานที่ดีอาจเกิดความเข้าใจผิดจากสังคมได้เราต้องมีการอธิบายและแจ้งให้ผู้นำแต่ละชุมชนทราบก่อนดำเนินการ

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ทีมวิจัยทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชุมชนตระหนักถึงหนทางแก้ไขปัญหาและหาวิถีทางแก้ไขร่วมกัน

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

การประชุมวางแผนก่อนลงมือทำงานนั้นควรมีการวางแผนที่รัดกุมเพื่อผลที่ออกมาจะได้เป็นที่น่าพอใจ

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

วางแผนการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไป

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๒

๒) ชื่อกิจกรรม การจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนในตำบลศรีษะเกษ 5 หมู่บ้าน

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ ณ หอประชุมบ้านศรีบุญเรือง

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

-เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับโครงการวิจัย

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

แจ้งวัตถุประสงค์โครงการฯและสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

-ชุมชนเกิดความเข้าใจให้ความร่วมมือในการทำงาน

๗) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

ค่อนข้างวิจัย

ได้ข้อมูลปัญหาที่ไม่ได้แก้ไขมาเป็นเวลานานแต่เมื่อมีการปรึกษาหารือแนวทางร่วมกันแล้วก็พบว่าปัญหาเหล่านั้นแก้ไขไม่ยากขึ้นอยู่กับตัวบุคคลหรือกลุ่มผู้นำนั้นจะดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่

ต่อชุมชน

ชุมชนมีความตระหนักถึงปัญหาและพร้อมหาทางแก้ไขโดยการใช้เวทีประชาคม

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนปกครองท้องถิ่น ส่วนวัฒนธรรมอำเภอ ปราชญ์หมู่บ้าน เด็กและเยาวชน บุคคลทั่วไป พระสงฆ์ อบต. เข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน(การดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไร) ก่อนทำกิจกรรม และหลังทำกิจกรรม ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ชุมชนแสดงความคิดเห็นและเห็นความสำคัญของประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษมากขึ้นและพร้อมใจแก้ไขปัญหา

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาด้านต่างๆ เพิ่มเติมจากที่เคยทราบมา

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป (หลังจากการดำเนินกิจกรรมนี้แล้วทำอะไรต่อ)

วางแผนงานเก็บข้อมูล พื้นที่ ๕ หมู่บ้านรอบพระธาตุศรีษะเกษ

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๓

๒) ชื่อกิจกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

ระหว่างวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๒ ถึง ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๒

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรียะเกศและวิถีชีวิตของคน ต.ศรียะเกศ

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

นำทีมวิจัยเก็บข้อมูลแต่ละหมู่บ้านโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรียะเกศและวิถีชีวิตของคน ต.ศรียะเกศ โดยการจัดวงเสวนาระดับหมู่บ้าน และสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติพระธาตุศรียะเกศ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน ต.ศรียะเกศ ความเชื่อของคน ต.ศรียะเกศ ที่มีต่อพระธาตุประเพณีวัฒนธรรม ของคน ต.ศรียะเกศ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ โดยวิธีการจัดวงเสวนาระดับหมู่บ้านเพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่ อดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ และถอดบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงาน ผลดีและผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรียะเกศ โดยจัดกลุ่มเสวนา มีดังนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน /แกนนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน/ผู้เฒ่าผู้แก่ปราชญ์หมู่บ้าน

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

๑) ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรียะเกศและวิถีชีวิตของคน ต.ศรียะเกศ

๒) ได้ข้อมูลปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ

๓) ทราบถึงวิธีการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงาน ประเพณีสงกรานต์พระธาตุตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน และทราบถึงข้อมูลผลดี และผลเสียของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรียะเกศ ในแต่ละครั้ง

๗) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

ก่อนนักวิจัย

ทราบประวัติศาสตร์พระธาตุศรีษะเกษที่เป็นส่วนลึกลงกว่าเดิม บทเรียนที่ได้คือ ข้อมูลดีๆ ข้อมูลสำคัญ ข้อมูลเก่าแก่มักจะอยู่ที่ผู้เฒ่าผู้แก่และปราชญ์หมู่บ้าน

ต่อชุมชนทราบถึงความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชน ความต้องการ วิถีชีวิต เพื่อที่เราจะได้นำไปปรับปรุงใช้ในการทำงานต่อไป

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เด็กและเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน ทราบประวัติศาสตร์พระธาตุศรีษะเกษ วิถีชีวิตคนโบราณ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม จากการเล่าในวงเสวนาของผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์หมู่บ้าน

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

การทำงานกับชาวบ้านโดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้มีความสุข เมื่อได้ยินเสียงหัวเราะของท่าน เหล่านั้นเล่าเรื่องราวร่วมกันในอดีต

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

วางแผนจัดเวทีเก็บข้อมูลและระดมข้อคิดเห็นในระดับหมู่บ้าน

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๔

๒) ชื่อกิจกรรม จัดเวทีเก็บข้อมูลและระดมข้อคิดเห็นในระดับหมู่บ้าน

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

ระหว่างวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๓ พื้นที่ ๕ หมู่บ้าน

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อหาแนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

จัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านเพื่อเก็บข้อมูลที่ได้จัดเก็บมาและหาแนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษร่วมกัน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

ได้แนวทาง วิธีการ รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในท้องถิ่น

๗) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

ต่อนักวิจัย

บทเรียนที่ได้คือ แนวทางการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีสะเกษ ที่เหมาะสม

ต่อชุมชนแนวทางที่ได้มาจากแต่ละชุมชน นำเสนอ วาระการประชุมประชาคมระดับตำบล

เพื่อดำเนินการตามความต้องการของชุมชน

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนปกครองหมู่บ้าน ชาวบ้าน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชุมชนยอมรับปัญหาที่ได้รับฟัง และพร้อมใจกันแก้ไขปัญหาที่ถูกรื้อ

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

หากชาวบ้านหมู่บ้านต่างๆ ให้ความร่วมมือกันอย่างนี้แล้วไม่ว่าจะจัดกิจกรรมใดๆย่อมสำเร็จ

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

รวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลจากเวทีต่างๆ

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๕

๒) ชื่อกิจกรรม รวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลจากเวทีต่างๆ

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

๒๐ -๒๕ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

ประมวลความรู้และข้อเสนอแนะทางจากการจัดเวทีในระดับหมู่บ้าน

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

ทีมวิจัยรวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลจากเวทีต่างๆ ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลมารวมทั้งข้อมูลมือสองจากวัฒนธรรมอำเภอนาน้อย เทศบาลตำบลศรีษะเกษ เพื่อเตรียมจัดทำรายงานการวิจัยในรูปแบบเล่ม

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

ได้ข้อเสนอแนะแนวทาง/วิธีการ/รูปแบบ การจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ

๗) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

คือนักวิจัย

บทเรียนที่ได้คือ หากทีมวิจัยไม่วิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะแล้ว จะหาแนวทางจัดงานให้เหมาะสมในระดับตำบลไม่ได้

ต่อชุมชน

ชาวบ้านแต่ละชุมชนมีส่วนน้อยที่มีความคิดเห็นความต้องการที่ต่างออกไปในรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยที่เป็นนักเรียนติดสอบ ทีมวิจัยที่เป็นอาจารย์ ติดคุมสอบ ทีมวิจัยที่เป็นเกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าว
เหลือง จึงหาเวลาที่ตรงกัน จึงยากในเรื่องวันเวลาในการทำกิจกรรมนี้

๕) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

-

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

การทำงานวิจัยระหว่างเดือน ธันวาคม-สิ้นเดือนมีนาคม เป็นช่วง เก็บเกี่ยวข้าว ปลูกข้าวเหลือง เก็บเกี่ยว
ข้าวเหลือง และช่วงสอบของครู-นักเรียน ควรจัดเวลาให้เหมาะสมเพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบของงาน
ของแต่ละบุคคล

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

เวทีคืนข้อมูลชุมชน ระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕ หมู่บ้าน

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๖

๒) ชื่อกิจกรรม เวทีคืนข้อมูลชุมชน ระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕ หมู่บ้าน

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม (วัน/เวลา/สถานที่)

วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลศรีสะเกษ

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๑. เพื่อคืนข้อมูลจากการรวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์แก่ชุมชนตำบลศรีสะเกษ

๒. กำหนดแนวทางในการจัดงานประเพณี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

ทีมวิจัยได้จัดเวทีเสวนาระดับตำบล และ กิ่งเวทีประชาคม โดยได้เสนอข้อมูลและปัญหาที่เก็บ ข้อมูลมาจากแต่ละหมู่และแนวทางจากเวทีต่างๆ เสนอที่ประชุมประชาคม โดยเสนอถึงปัญหาการจัด งานสร้างพระธาตุศรีสะเกษ ปัญหาและความต้องการด้านต่างๆดังนี้

ปัญหาและความต้องการจากเวทีประชาคมตำบลศรีสะเกษ

๑)ปัญหาการบูรณาการ กันแห่ ส่วนมากแห่แล้วทิ้ง ไม่นำมาใช้ใหม่ สิ้นเปลืองงบประมาณหมู่บ้าน เช่น แห่การปั่นฝ้าย แห่เจดีย์ทอง แห่พญาช้างเผือก แห่พญาเสือ แห่พญาวัว พญาควาย ฯลฯ การรณรงค์ให้ทำ แล้วสามารถใช้แห่ได้ทุกปีมีความถาวร และควรมีการเพิ่มของที่โบราณหาได้ยากเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ เห็นต่อไป

๒)ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ชาวบ้าน บ้านศรีสะเกษ ต้องการให้หมู่บ้านศรัทธา หมู่บ้านต่างๆ เข้า ร่วมช่วยกันพัฒนาและจัดสถานที่ ก่อนวันจัดงาน และปัญหาการต้อนรับทั้งด้านอาหาร เครื่องดื่ม

๓) ปัญหาที่จอดรถ

๔) ปัญหาฝุ่นละออง

๕) ปัญหาการจัดงานผ้าป่าหรือกินสลากในบ้านศรีสะเกษหรือไม่ เพื่อให้แขกผู้มาเยือนได้ร่วมทำบุญ

๖) ปัญหาการรวบรวมเงินทำบุญในแต่ละปี (เงินทำบุญในแต่ละปีของแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนน้อย เกินไป แต่ละปียอดไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท ซึ่งน้อยกว่าการจัดงานของวัดอื่นๆ)

ความต้องการจากเวทีประชาคมตำบลศรีสะเกษ

๑)แห่ช้างเผือก

๒)สร้างฐานเจดีย์

๓)สร้างถนนสายพระธาตุฯบ้านหนอง-บ้านหนองเตา-

๔)ฟ้อนเจิง ฟ้อนต่างๆ จ้อยซอ รำวง ดึกลองปูลา การละเล่นโบราณ

๕)ทำเจดีย์พระธาตุเล็กแห่รอบตำบลศรีสะเกษ (พระอาจารย์มรกด)

๖)ดนตรีพื้นบ้าน

๗)จัดงานวันที่ ๑๖ เมษายน ทุกปี

๘)ควรมีการกินสลากที่พระธาตุฯ

๙)บั้งไฟต้องมีไว้ บั้งไฟดอก ความสูง-ขนาดก้างบั้งไฟ หมู่บ้านละบอก แยกกับสมาคม

ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

๑) ให้ข้อมูลจากการรวบรวมวิเคราะห์/สังเคราะห์ที่ถูกต้องแก่ชุมชน ตำบลศรีษะเกษ

๒) ได้แนวทางในการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุในปี ๒๕๕๓ โดยชุมชนแต่ละชุมชนร่วมกันกำหนด

๓) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

ต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมในเวทีระดับตำบลทำให้ทราบข้อมูลด้านต่างๆอีกหลายๆด้าน

ต่อชุมชน

จากเวทีประชาคมโดยมีงานวิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องทำให้การจัดงานออกมาเป็นที่พอใจของประชาชนในตำบล การจัดงานมีการเตรียมงานที่มีระบบโดยเทศบาลตำบลศรีษะเกษ ทำให้แบ่งเบาภาระชาวบ้านศรีษะเกษชาวบ้านที่ต้องจัดเตรียมงานทุกปี ในงานมีการแสดงวัฒนธรรมประเพณีที่สูญหายเกิดขึ้นทำให้เด็กและเยาวชนได้เห็นและรู้จัก

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนปกครองตำบล และหมู่บ้าน ส่วนเทศบาลตำบล วัด โรงเรียน ส่วนราชการ เด็กและเยาวชนประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในรอบ ๑๕ – ๓๐ ปี เพราะไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดเตรียมงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษมาก่อน

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

หากผู้นำเห็นความลำบากของชาวบ้านควรรีบดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โดยผ่าน หากไม่แก้ไขแล้วจะทำชาวบ้านทุกซั่มร้อนมาก

๑๑) แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

สรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ ๑ จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ วางแผนงานระยะที่ ๒

สรุปรายงานกิจกรรม

๑) กิจกรรมที่ ๗- ๕

๒) ชื่อกิจกรรม สรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ ๑ ,จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ ,วางแผนงานระยะที่ ๒

๓) ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม

๒๐ - ๓๐ เมษายน ๒๕๕๓ ณ บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๔) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๑) เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ ๑

๒) เพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑

๓) เพื่อวางแผนงานระยะที่ ๒

๕) รายละเอียดของกิจกรรม

ทีมวิจัยช่วยกันสรุปบทเรียนการดำเนินงานโดยจัดเตรียมข้อมูลเอกสารและจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ และเตรียมจัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้ง วางแผนงานระยะที่ ๒ ร่วมกัน

๖) ผลของการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

๑) สามารถสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ ๑ และวางแผนขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) รายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ ได้ตามข้อมูลที่รวบรวมอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

๓) สามารถกำหนดและวางแผนงานระยะที่ ๒ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) บทเรียนที่ได้ ปัญหา/อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร

คือนักวิจัย

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับเอกสารมือสองหาข้อมูลได้ยาก เนื่องจากหลายส่วนที่เกี่ยวข้องจัดทำเอกสารจำนวนน้อย ทีมวิจัยที่เป็นนักเรียนต้องไปเรียนต่อต่างจังหวัด จึงขาดผู้ที่จะช่วยพิมพ์รายละเอียดข้อมูลของร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ทั้งนี้ประมาณตามเอกสาร โครงการฯ ใช้งบน้อย แต่งบดำเนินการตามสภาพจริงใช้งบมากเหลือเกิน

ต่อชุมชน

จากการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมระดับตำบลพบว่าการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านแล้วนำมาแก้ไขตามที่เขาต้องการทำให้ชุมชนมีความเจริญมากกว่าการไม่รับรู้ความคิดเห็นของชาวบ้านเลย

๘) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การจัดทำเอกสารของทีมวิจัยเป็นไปด้วยดี

๙) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ผลการทำงานของส่วนต่างๆเริ่มมีการรับฟังปัญหาของชุมชนและรับดำเนินการแก้ไข

๑๐) ข้อคิดเห็น ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินกิจกรรม

ต้องการให้ สกว.สนับสนุนโครงการต่อไป เกี่ยวกับการสืบสาน การอนุรักษ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลประเพณี วัฒนธรรม วัตถุโบราณ ระดับอำเภอ เพื่อจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ก่อนที่สิ่งเหล่านี้จะสูญหายไป

ผลการจัดงานโดยมีกระบวนการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วม

สิ่งที่ได้รับคือ วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้จนถึงปัจจุบันคือประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ



ประเพณีเก่าแก่เริ่มมีการรื้อฟื้นมีการจัดขบวนแห่ที่สวยงามมีผู้เข้าร่วมประเพณีมากกว่าทุกปี





เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในงาน



แต่ละหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีชะเกศ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน





การละเล่นพื้นบ้าน



การรณรงค์อนุรักษ์ป่า



พระชาตุนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์





วิถีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม

บทที่ ๕
สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

รายละเอียดแผนการดำเนินงานและประเด็นการศึกษา ประเด็นการหาทางออก ระยะที่ ๑
(๑ กันยายน ๒๕๕๒ – ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓ รวม ๑๔ เดือน)

กิจกรรม/ ประเด็น (สิ่งที่เรา อยากรู้)	ผู้รับผิดชอบ (กลุ่มคน)	แหล่งข้อมูล	วิธีการ/ระยะเวลา	อุปกรณ์/เครื่องมือ
๑. ประชุม ทีมวิจัย	<u>หัวหน้าโครงการวิจัย</u> ๑. นายวิโรจน์ เขียว ดีอินทร์	ทีมวิจัย	ประชุมวางแผนและ พบปะเสวนาทีมวิจัย ค ณะ ทำ ำ ง ำ น แลกเปลี่ยนความ คิดเห็นการทำงาน สรุปและทบทวน ประ เ มื น ผล การ ทำงานที่ผ่านมา	สมุดบันทึก/เครื่อง บันทึกเสียง
๒. การ จัดเวทีสร้าง ความเข้าใจ กับชุมชน ในตำบล ศรีษะ เกษ ๕ หมู่บ้าน	ทีมวิจัยทั้ง ๑๔ คน	ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แ ก น นำ ำ ชุม ช น / ช ำ ว บั ำ น / คณะกรรมการหมู่บ้าน/ คณะกรรมการจัดงาน/ พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/ เยาวชน	จัดเวทีประชุม วางแผน และ พบปะเสวนาคณะ ผู้เกี่ยวข้องและ แลกเปลี่ยนความ คิดเห็นการ	เอ ก ส ำ ร ชี ้ แ จ ง โครงการ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องวีดีโอ กล้อง ถ่ายรูป

กิจกรรม/ประเด็น (สิ่งที่เราอยากรู้)	ผู้รับผิดชอบ (กลุ่มคน)	แหล่งข้อมูล	วิธีการ/ระยะเวลา	อุปกรณ์/เครื่องมือ
๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล ๓.๑) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีษะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.ศรีษะเกษ ๓.๒) ศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในชุมชนอดีต – ปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ๓.๓ ถอดบทเรียนการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนการเตรียมงานรูปแบบการจัดงานผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุศรีษะเกษ ในแต่ละครั้ง	ทีมวิจัยทั้ง 14 คน	ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แก่นนำชุมชน / ชาวบ้าน / คณะกรรมการหมู่บ้าน / คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน	จัดวงเสวนา / สัมภาษณ์ จัดวงเสวนา ระดับหมู่บ้าน (๕ หมู่บ้าน) -สัมภาษณ์เชิงลึก/สนทนาไม่เป็นทางการ	สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ กล้องถ่ายรูป กระดาษชาร์ต สีเมจิก สีชอล์ก
๔. จัดเวทีคืนข้อมูล	ทีมวิจัยทั้ง ๑๔ คน	จากการรวบรวม	รวบรวมวิเคราะห์/	เอกสารข้อมูล

และระดมข้อคิดเห็นในระดับหมู่บ้าน		ข้อมูลจากการจัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้าน	สังเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัยจัดเวทีระดับหมู่บ้าน	วิจัย สมุดบันทึกเรื่องบันทึกเสียงกล้องวิดีโอกล้องถ่ายรูป
กิจกรรม/ประเด็น (สิ่งที่เราอยากรู้)	ผู้รับผิดชอบ (กลุ่มคน)	แหล่งข้อมูล	วิธีการ/ระยะเวลา	อุปกรณ์/เครื่องมือ
๕. จัดเวทีเก็บข้อมูลชุมชน เพื่อหาแนวทางในการจัดงานประเพณีสงกรานต์	ทีมวิจัยทั้ง ๑๔ คน	จากการรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แกนนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน / คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน	-จัดเวทีระดับตำบล (กลุ่มเป้าหมาย ๕ หมู่บ้าน) และตัวแทนหมู่บ้านอีก ๕ หมู่บ้าน	เอกสารข้อมูลวิจัย สมุดบันทึกเรื่องบันทึกเสียงกล้องวิดีโอกล้องถ่ายรูป
6. การสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ ๑	หัวหน้าโครงการวิจัย	จากการจัดเวทีเสวนาระดับหมู่บ้านทั้ง ๕ หมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน / แกนนำชุมชน/ชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้าน / คณะกรรมการจัดงาน/พระสงฆ์/ครู/แม่บ้าน/เยาวชน	จัดเวทีเสวนาสรุปบทเรียนดำเนินงานระยะที่ ๑	เอกสารข้อมูลวิจัย เอกสารมือสองสมุดบันทึกเครื่องบันทึกเสียงกล้องวิดีโอกล้องถ่ายรูป

๗.จัดทำรายงาน ความก้าวหน้าระยะที่ ๑ และวางแผนการ ดำเนินงานระยะที่ 2	ทีมวิจัยทั้ง ๑๔ คน	ข้อมูลจากจากเวที ต่างๆ	ทีมวิจัยจัดทำ ร าย ง า น ความก้าวหน้า ระยะที่ ๑ ทีมวิจัย และ ผู้ มี ส ่วน เกี่ยวข้องวางแผนการ ดำเนินงานระยะที่ ๒	เอกสารข้อมูล วิจัย เอกสารมือ สองสมุดบันทึก เ ล ร ี่ อ ง บันทึกเสียง กล้องวิดีโอ กล้องถ่ายรูป
--	--------------------	---------------------------	---	--

ผลลัพธ์ของโครงการ

ผลที่ได้รับ

ก.เชิงความรู้

๑) องค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุศรีษะเกษและวิถีชีวิตของคน ต.

ศรีษะเกษ

๒) องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผน การเตรียมงาน รูปแบบการจัดงานประเพณี
สงกรานต์พระธาตุ และผลดี และผลเสีย ของการจัดงานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษในแต่ละ
ครั้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๓) องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์
ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข.เชิงการพัฒนา

๑) สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลศรีษะเกษ ในการสืบสาน
ประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ ได้

๒) สามารถพลิกฟื้นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ ของ ต.
ศรีษะเกษ อ.น่าน้อย จ.น่าน ได้

๓) สามารถสร้างการเรียนรู้สู่เด็กและเยาวชนของ ต.ศรีษะเกษ อ.น่าน้อย จ.น่าน เพื่อให้
ร่วมกันสืบสานประเพณีสงกรานต์พระธาตุศรีษะเกษ ได้

ข้อค้นพบ

เดิมทีทางทีมวิจัยมีความคิดว่าข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุศรีษะเกษผู้ที่รู้ประวัติดีคงจะเป็นคนที่เกิดในหมู่บ้านศรีษะเกษเท่านั้นแต่เมื่อทำการค้นคว้าพบว่าข้อมูลที่มีส่วนสำคัญนั้นอยู่กับผู้เฒ่าผู้แก่บริเวณหมู่บ้านข้างๆและหมู่บ้านศรัทธาและประวัติพระธาตุเดิมที่ที่บ้านก็มีประวัติสั้นมากแต่เมื่อใช้งานวิจัยเข้ามาช่วยพบว่าข้อมูลสำคัญมีมากหากทำการค้นคว้าซ้ำกว่านี้อีกไม่กี่ปีข้างหน้าคงสูญหายไปกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่อายุมากเต็มที

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการส่งเสริมให้มีนักวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอำเภอนาน้อยให้มีมากกว่านี้เพราะปัจจุบันข้อมูลต่างๆ เช่นข้อมูลมือสอง ด้านวัฒนธรรมมีข้อมูลเพียงน้อยนิด ข้อมูลเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมวิถีชีวิต ของเก่าของโบราณ นั้นมีน้อยมาก เช่นพิธีกรรม ไม้คานลอยฟ้าที่ชาวต่างชาติให้ความสนใจ เพราะผู้เฒ่าเพียงคนเดียวสามารถทำให้ไม้คานลอยได้โดยไม่ใช้มายากลและให้คนกดไม้ลง ไม้ก็ไม่ลง หรือพิธีกรรมต่างๆ คู่ขวัญข้าว คู่ขวัญควาย ควรมีการค้นคว้าเก็บข้อมูลและบันทึกในรูปวิดีโอหรือในรูปแบบต่างๆ เพราะหากไม่รีบดำเนินการไม่กี่ปีข้างหน้าสูญหายอย่างแน่นอน

แผนการดำเนินงานระยะต่อไป

ควรมีการเก็บข้อมูลวัฒนธรรม ประเพณีระดับอำเภอ และมีการเก็บข้อมูลในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ข้อมูลที่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าสามารถหาข้อมูลได้ที่ศูนย์การเรียนรู้แต่ละตำบลและห้องสมุดอำเภอ INTERNET

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

ชูศรี พันธุ์ทอง. สถิติเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

นงเยาว์ ชาญณรงค์. วัฒนธรรมและศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

เกษตร ขสบุญเรือง. อาหารป่า .แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค : มิถุนายน ๒๕๕๐

เกษตร ขสบุญเรือง. สมุนไพรพื้นบ้าน .แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค : มิถุนายน ๒๕๕๐

ข้อมูลสารสนเทศศูนย์การเรียนรู้ชุมชน .ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรียะเกษ, ศูนย์การศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนาน้อย .๒๕๕๐.

รัตนา สวัสดิผล. รู้เรื่องเมื่อนาน้อย .วัฒนธรรมอำเภอนาน้อย สนธิ.วัฒนธรรมอำเภอนาน้อย จังหวัด
น่าน . ร.ค. ๒๕๔๕.

เอกสารอื่นๆ

เอกสารการทำงานวิจัย ขั้นตอนการเขียนร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์,วิจัยฉบับสมบูรณ์.สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย,๒๕๕๒.

เอกสารมือสองวัฒนธรรมอำเภอนาน้อย/ข้อมูลมือสอง กศน.อำเภอนาน้อย

ข้อมูลจาก Website

www.google.com

www.thaitambon.com

<http://nan.doae.go.th>

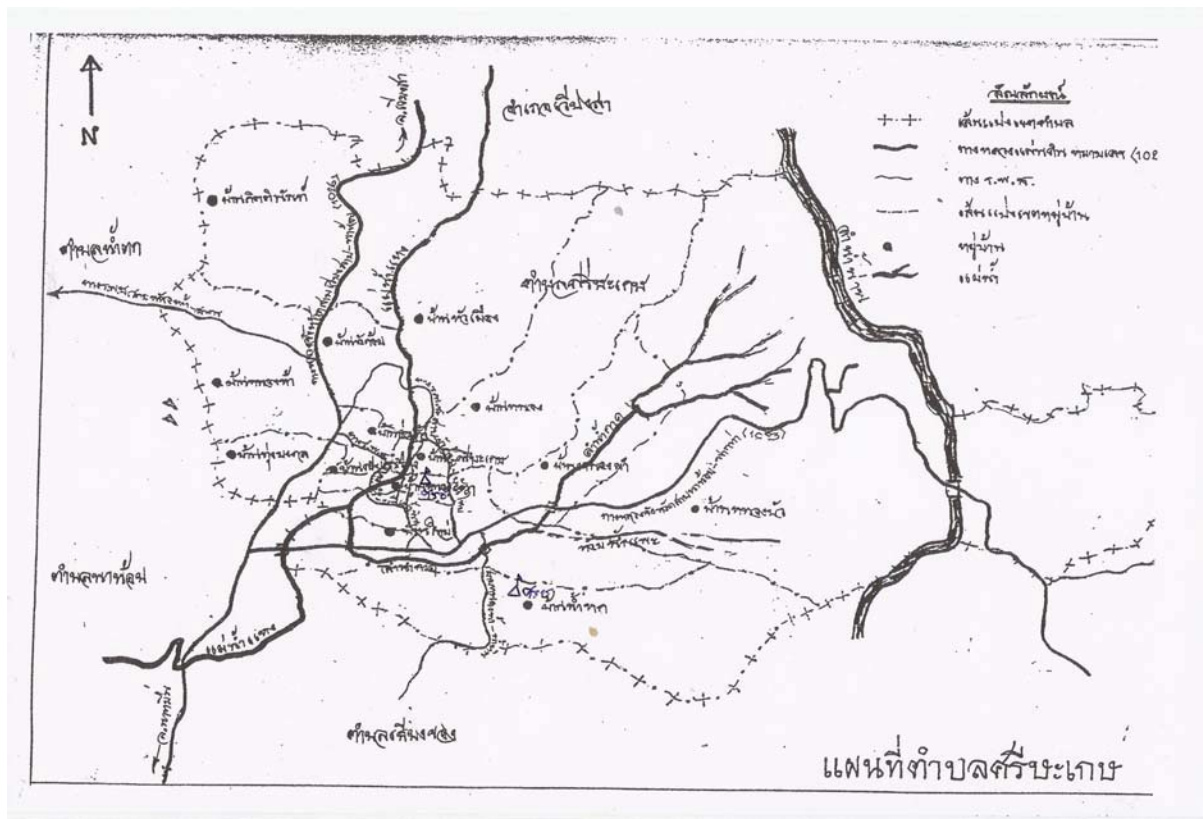
www.vijai.org.th

ภาคผนวก

๑. แผนที่ทางสังคม ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
๒. ข้อมูลสารสนเทศศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตำบลศรีษะเกษ จังหวัดน่าน
๓. แหล่งความรู้/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
๔. แหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีษะเกษและ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
๕. บุคคลสำคัญของอำเภอนาน้อย
๖. ประวัติที่มิวิชัย

แผนที่ทางสังคม ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน แผนที่ตำบลศรีษะเกษ





๑.๑ ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิประเทศ

ตำบลศรีชะโนด มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ขึ้นสลับซับซ้อน มีที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ประมาณร้อยละ ๒๐ เป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูก พื้นที่ ๑ ใน ๔ ส่วน เป็นที่อยู่อาศัย สภาพดินเป็นดินปนทราย ที่ตั้งตำบลอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อย ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๓ กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดน่านลงมาทางทิศใต้ ประมาณ ๕๘ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๓๕,๔๔๕.๓๗ ไร่ มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำแหง ลำน้ำกาด และลำห้วยธรรมชาติ ๑๕ สาย มีแหล่งเก็บน้ำ ๔ แห่ง ฝาย ๑๖ แห่ง สระน้ำ ๔๕๕ แห่ง และบ่อน้ำตื้น ๒๕๔ แห่ง

๒. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

๒.๑ ประชากร (จำนวนประชากร หญิง-ชาย)

จำนวนประชากร

รวมประชากรทั้งหมด ๓,๔๕๕ คน ชาย ๑,๗๗๔ คน หญิง ๑,๖๘๑ คน (ธ.ก. ๕๒)

จำนวนหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือน มี ๒๕ หมู่บ้าน และมี ๒,๐๘๔ ครัวเรือน

ข้อมูลประชากรของตำบลศรีสะเกษ

หมู่ที่	บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
๑	หัวเมือง	๓๕๒	๓๓๐	๖๘๒	๑๖๒
๒	ข้าวก้อม	๑๑๒	๑๑๘	๒๓๐	๕๖
๓	หนองห้า	๓๓๓	๓๓๔	๖๖๗	๑๕๐
๔	ศรีบุญเรือง	๑๕๐	๒๐๒	๓๕๒	๑๐๗
๕	หนองเตา	๓๒๕	๓๐๕	๖๓๐	๑๖๐
๖	ทุ่งมงคล	๓๓๗	๓๕๑	๖๘๘	๒๓๕
๗	ใหม่	๔๔๔	๔๕๓	๘๙๗	๒๕๒
๘	น้ำหัก	๒๖๔	๒๔๘	๕๑๒	๑๔๗
๙	หนองบัว	๔๓๘	๔๓๐	๘๖๘	๒๔๕
๑๐	หนอง	๓๑๖	๓๑๕	๖๓๑	๑๖๕
๑๑	ศรีสะเกษ	๗๐	๕๔	๑๒๔	๓๗
๑๒	ก้อมก้อ	๒๒๔	๒๒๗	๔๕๑	๑๐๘
๑๓	หนองผำ	๒๒๒	๒๐๔	๔๒๖	๑๐๕
๑๔	กิตตินันท์	๑๑๗	๑๑๑	๒๒๘	๖๗
รวม		๓,๗๔๔	๓,๖๘๖	๗,๔๓๐	๒,๐๘๔

๒.๒ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน (รูปแบบดั้งเดิม, รูปแบบใหม่) ของตำบลศรีสะเกษ

รูปแบบดั้งเดิม

การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมเป็นแบบบ้านไม้ยกเสาสูงด้านบนมุงด้วยหญ้าคาใช้ไม้ไผ่สับเป็นฝาบ้าน มีจำนวนหลังคาไม่มากนักได้หมู่บ้านนิยมเลี้ยงสัตว์เลี้ยงประเภทวัว ควาย เพื่อใช้ทำการเกษตร และเลี้ยงเป็ด ไก่ไว้เป็นอาหาร

รูปแบบใหม่

การตั้งถิ่นฐานรูปแบบใหม่บ้านเรือนนิยมสร้างเป็นแบบสองชั้นข้างล่างเป็นปูนหรือไม้ทั้งหลัง และแบบชั้นเดียวติดดินสร้างจากปูนหรือไม้ หลังคามนิยมใช้สังกะสี หรือกระเบื้อง มีการขยายการปลูกสร้างเพิ่มขึ้นทุกปี

๒.๓ เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอกของตำบลศรีสะเกษ

เส้นทางหลักในการคมนาคมของตำบลศรีสะเกษที่ใช้ติดต่อกับภายนอกคือถนนเจ้าฟ้าทางทิศเหนือใช้คมนาคมติดต่อกับอำเภอสา และเข้าตัวเมืองน่าน อีกเส้นทางของถนนเจ้าฟ้าไปทางสายทิศใต้ใช้คมนาคมติดต่อกับอำเภอนาหมื่น ส่วนทางแยกของถนนเจ้าฟ้าไปทางทิศตะวันออกใช้คมนาคมติดต่อกับอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

๒.๔ การศึกษาของตำบลศรีสะเกษ

โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๖ แห่ง (ขยายโอกาส ๒ แห่ง ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓)

- โรงเรียนบ้านหนองหำมิตรภาพที่ ๑๒๕
- โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง (ย้ายไปรวมกับโรงเรียนบ้านใหม่)
- โรงเรียนบ้านน้ำหก
- โรงเรียนบ้านหนองบัว
- โรงเรียนบ้านหัวเมือง (ขยายโอกาส)
- โรงเรียนบ้านใหม่ (ขยายโอกาส)

๒.๔.๑ การศึกษาในระบบ (ก่อนวัยเรียน, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษามหาวิทยาลัย)

ก่อนวัยเรียน ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลศรีสะเกษ

ประถมศึกษา โรงเรียนประถมในตำบลศรีสะเกษ ทั้ง ๖ แห่ง

มัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนขยายโอกาสในตำบลศรีสะเกษ และโรงเรียนน่าน้อย

มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนน่าน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๒.๔.๒ การศึกษานอกระบบ (กศน. เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ)

การศึกษานอกระบบ กศน. ตั้งศูนย์อยู่ที่ศูนย์การเรียนรู้ตำบลศรีสะเกษ เลขที่ ๖๗ หมู่ ๔ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน มีกิจกรรม และเครือข่าย ดังนี้

ข้อมูลสารสนเทศศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษ



1.

สถานที่ตั้ง

๑.๑. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหก บ้านน้ำหก หมู่ที่ ๘ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน



๑.๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง บ้านศรีบุญเรือง หมู่ที่ ๔ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย

จังหวัดน่าน

๒. ประวัติความเป็นมาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๒.๑. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหก

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหก ได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และนักศึกษาในหมู่บ้านช่วยกันก่อสร้าง โดยใช้ทุนสนับสนุนของกองทุนหมู่บ้าน และวัสดุการก่อสร้างที่มีในชุมชน เช่น ไม้ ไม้ไผ่ ใช้แรงงานคนในชุมชนโดยไม่คิดมูลค่า จนกระทั่งแล้วเสร็จ ได้เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยนายนิพนธ์ แจ่มจันทร์ นายอำเภอนาน้อยเป็นประธานในพิธี

๒.๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง เดิมเป็นโรงเรียนประถมซึ่งปัจจุบันได้ถูกยุบเลิกและทาง ท่านกำนันตำบลศรีสะเกษคือ กำนันเกษร ขสบุญเรืองได้ร่วมกับชาวบ้านศรีบุญเรืองจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน(โรงเรียนชาวนา)และได้เชิญทางศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนาน้อยได้ไปจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนคณะครู นักศึกษาและชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรในวันที่ 8 กันยายน ๒๕๕๑เป็นต้นมา

๓. บุคลากรที่ดูแล/รับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน



นายฉัตรชัย พรมยะ

ครูอาสาสมัครการศึกษาภายนอกโรงเรียน



นายคมเพชร เพชรศักดิ์ดา

ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๔. คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๑. นายเกษตร ขบุญเรือง	ประธาน
๒. นายเสน่ห์ จันทรวง	รองประธาน
๓. นางจินลักษ์ณ์ ยะตัน	กรรมการ
๔. นางบุญเลื่อน เต็งโหย่ง	กรรมการ
๕. นายเกรียงศักดิ์ ถาติวงค์	กรรมการ
๖. นางเพ็ญศรี ปัญญานามวงศ์	กรรมการ
๗. นางสาวกิตติยา ไญบุญ	กรรมการ
๘. นางลักขณา ไหมจันทร์	กรรมการ
๙. นางกมลวรรณ สิงห์ตะนะ	กรรมการ
๑๐. นายสิทธิกร มาจักร	กรรมการ
๑๑. นางศรีเพียร จายานะ	กรรมการ
๑๒. นางจวน นันไชย	กรรมการ
๑๓. นายอดุลย์ เหมภัทรสุวรรณ	กรรมการที่ปรึกษา
๑๔. นายอเนก ปัญญาวรรณ	กรรมการที่ปรึกษา
๑๕. นายฉัตรชัย พรมยะ	กรรมการและเลขานุการ
๑๖. นายคมเพชร เพชรศักดิ์ดา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. อาสาสมัคร กศน.

๑. นางจินลักษ์ณ์ ยะตัน	๓. นางบุญเลื่อน เต็งโหย่ง
๒. นางสาวกิตติยา ไญบุญ	๔. นางกมลวรรณ สิงห์ตะนะ

๖. แผนงาน/โครงการ ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ (สรข.)

๖.๑ การศึกษาพื้นฐาน

ระดับประถมศึกษา	๓	คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๒๒	คน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	๕๕	คน

กินพืช

๖.๒ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

- วิชาการตีเหล็ก
- วิชาการเลี้ยงปลาและปลา
- วิชาจักสาน
- วิชาการเพาะเห็ดฟาง
- วิชาการทำปุ๋ยหมัก-ปุ๋ยชีวภาพ
- วิชาการทำกระดาษสา
- วิชาการการเพาะเห็ด
- วิชาเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง
- วิชาการประดิษฐ์ของเล่นจากไม้ไผ่ ฯลฯ

๖.๓ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

- โครงการเข้าค่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖.๔ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

- โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม
- โครงการอบรมอาสาสมัคร
- โครงการอบรมคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- โครงการอบรมพัฒนาความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ให้แก่บุคลากร
- โครงการศึกษาดูงาน

๖.๕ กิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

- โครงการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน
- โครงการส่งเสริมปลูกพืชผักสวนครัว

๗. กิจกรรมเด่น

โครงการการทำปุ๋ยหมัก-ปุ๋ยชีวภาพ

๘. ภาครี้อย่าง

ศูนย์เรียนรู้บ้านศรีบุญเรือง	หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านตำบลศรีสะเกษ	หน่วยจัดการต้นน้ำน้ำกาด
องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสะเกษ	อุทยานแห่งชาติศรีน่าน
สถานีอนามัยตำบลศรีสะเกษ	โรงพยาบาลน่าน้อย
โรงเรียนน่าน้อย	

๒.๕ ธารณะสุข (อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ด้านระบบประกันสุขภาพและอนามัยในตำบลศรีสะเกษมีอยู่ ๓ เครือข่ายบริการ

ได้แก่

๑. โรงพยาบาลน่าน้อยตั้งอยู่บ้านทุ่งมกคล หมู่ ๖ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง)

๒. อนามัยตำบลศรีสะเกษ ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่ หมู่ ๘ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย (ในเขตพื้นที่การดูแล)

๓. ศูนย์ควบคุมแมลงนำโรค ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่ หมู่ ๘ ตำบลศรีสะเกษ (ทั้งตำบลศรีสะเกษ)

๒.๖ วัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อดั้งเดิม

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณีการขึ้นพระธาตุหรือประเพณีสร้างน้ำพระธาตุเป็นแบบพื้นบ้าน มีความเรียบง่ายสนุกสนาน มีขั้นตอนพิธีการตามแบบโบราณ มีการเตรียมครัวตาน แห่ครัวตานโบราณ คือในช่วง พ.ศ.๒๕๒๔- พ.ศ.๒๕๓๐ การเตรียมครัวตาน ต้องเริ่มจากการสร้างกัณฑ์แห่โดยใช้ต้นมะขาม หรือต้นกล้วย ปักด้วยธงเงิน ธงทองหรือธงแดง ธงเหลือง ซึ่งใช้เป็นยอดของกัณฑ์แห่ และใส่ข้าวของทาน ได้แก่ ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนมข้าวโพด ขนมตาน ขนมกระดัง ข้าวดอก ดอกไม้ รูปเทียน เนื้อย่าง เนื้อทอด เนื้อแห้ง ปลาย่าง ปลาทอด ไก่ย่าง ไก่ทอด ห่อหนึ่งต่างๆ แกง่อมต่างๆ ลาบต่างๆ พริกแห้ง กระเทียม หอมแดง ข้าวสาร ข้าวเปลือก เผือก หัวมัน เกลือ น้ำปลา มะแขว่น ตะไคร้ กล้วยสุก กล้วยดิบ ข้าวฟ่าง อ้อย ส้ม ส้มโอ มะเฟือง มะกรูด มะนาว มะม่วง มะขาม แดงโม หมากพลู บุหรี่ยาสูบ เขมียังหวาน เขมียังเค็ม ข้าวของเครื่องใช้ ได้แก่ สนู ยาสิฟัน ผงซักฟอก แชมพู สบู่ ดินสอ ถ่านไฟฉาย และมีการแห่บั้งไฟโบราณที่ทำจากไม้ไผ่ จำนวน ๑๐ - ๑๔ บั้งไฟ ซึ่งเป็นบั้งไฟที่แต่ละหมู่บ้านได้นำมาร่วมในการจุบบูชาพระธาตุศรีสะเกษ โดยมีการจัดเตรียมงานโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านทั่วไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านศรีสะเกษ บ้านหนอง บ้านหัวเมือง บ้านศรีบุญเรือง บ้านหนองเตา บ้านก้อมก่อ และ คณะศรัทธาหมู่บ้านหางไทร ช่วยกันเหลาไม้ไผ่ ไม้ใช้สอย และเครื่องตกแต่งพระธาตุ เช่น ธงสีต่างๆ ตะกร้าของทาน หิ้งตาน แท่นคานไม้จุดบั้งไฟ เจดีย์ทราย ในอดีตนั้นมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ก๊อปปี้เก้บ โกงแก้ง สะบ้า รำวงย้อนยุค ตีกลองยาว ตีกลองใหญ่ ฟ้อนเจิง การแข่งขันป็นฝ้าย อัดฝ้าย จ้อย ซอ คำว

ความเชื่อด้านพิธีกรรม

ตามความเชื่อโบราณหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้เฒ่าผู้แก่จะทำพิธีกรรมสู่ขวัญควายและทำการตานขันข้าวใหม่ มีการนำข้าวมาป็นเป็นก้อนวางตามเสาบ้านโดยมีความเชื่อตามโบราณ นับถือผีบ้านผีเรือน

ความเชื่อดั้งเดิม

ชาวบ้านนับถือผีบ้าน ผีเรือน จึงมีความเชื่อกันว่า ถ้าใครไปตัดไม้ที่เป็นป่าต้นน้ำหรือป่าปากน้ำ ผีป่าจะทำร้าย และถ้าใครตัดไม้ใกล้ลำห้วยห้ามเอามาสร้างบ้านเพราะจะทำให้คนใน

บ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านยังมีความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งคือ ถ้าหนุ่มสาวรักกันแต่งงานกันต้องไปขึ้นผีหรือขอมาต่อผีบ้านผีเรือนก่อนเพื่อจะได้ไม่ผิดผี และสามารถครองรักกันจนถือนิแทยทอดทองกระบองยอดเพชร



๒.๖.๑ วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้จนถึงปัจจุบันคือประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีเลี้ยงผีหมู่บ้าน ประเพณีสู่ขวัญ



๒.๖.๒ วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

ประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าลายพื้นเมือง และการสวมใส่ ประเพณีสู่ขวัญควาย ประเพณีสู่ขวัญข้าว



๒.๗ ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ด้านศาสนาประชากรนับถือศาสนาพุทธ มีพระธาตุศรีชะเกศ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ บ้านศรีชะเกศ ตำบลศรีชะเกศ มีวัด ๑๐ แห่ง มีโบสถ์ ๑๐ แห่ง

ชื่อวัด	ที่ตั้ง	หมู่ที่	เจ้าอาวาส
วัดหัวเมือง	บ้านหัวเมือง	๑	พระครูประภัทร นันทวุฒิ
วัดหนองห้า	บ้านหนองห้า	๓	พระกิตติชัย วรธรรมโม
วัดศรีบุญเรือง	บ้านศรีบุญเรือง	๔	ท่านพระครูประโชติ นันทคุณ
วัดนาเตา	บ้านหนองเตา	๕	พระอธิการสมนึก ปัญญาวิโร
วัดเทพธวัชนันท์สุวรรณาราม	บ้านทุ่งมงคล	๖	พระสมบัตติ เมตตจิตโต
วัดใหม่	บ้านใหม่	๗	พระครูวิทิศ นันทสาร
วัดหนองบัว	บ้านหนองบัว	๘	พระทวี อัครธรรมโม
วัดหนองป่าคำ	บ้านหนอง	๑๐	พระครูสุจิณ นันทธรรม
วัดศรีชะเกศ	บ้านศรีชะเกศ	๑๑	พระมรคต อภิปัญโญ
วัดกิตตินันท์	บ้านกิตตินันท์	๑๔	พระมหาพิพัฒน์ ปัญญาวิโร

ศาสนาที่คนในชุมชนตำบลศรีชะเกศให้ความนับถือคือศาสนาพุทธ โดยเห็นได้ชัดว่าในตำบลมีวัดอยู่จำนวนมาก ส่วน ความเชื่อคนในชุมชนตำบลศรีชะเกศเชื่อเรื่องผีบ้าน ผีเรือน ผีไร่ ผีสวน ผีป่าผีเขา ผีปอบ ผีตายโหงและผีปู้ย่า และการเคารพนับถือคนในชุมชนตำบลศรีชะเกศให้ความเคารพผู้เฒ่าผู้แก่ หมอคู่ขวัญ ปราชญ์หมู่บ้าน

๒.๘ การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ (ผู้นำทางการเมืองและผู้นำธรรมชาติ)

ในอดีตการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแบบ อบต. ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ เปลี่ยนเป็นเทศบาลตำบลศรีชะเกศ ผู้นำที่มีบทบาทมากที่สุดในส่วนการปกครอง คือ นายกเทศมนตรีตำบลศรีชะเกศ และกำนันตำบลศรีชะเกศ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลศรีชะเกศ ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนผู้นำทางธรรมชาติ ได้แก่ แก่กลุ่มปราชญ์หมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่

รายชื่อผู้นำหมู่บ้าน ๑๔ หมู่บ้าน

หมู่ที่ ๑ บ้านหัวเมือง

๑. นายชีพ	ทิศแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายคู่ย	ยาแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายวันไชย	อินนะใจ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๔. นายวิเชียร	กรรณาก่อ	ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ

หมู่ที่ ๒ บ้านซำก้อม

๑. นายวิทย์	สุนันท์	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายปานภักทร	ปานตะระมี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางศรีเพียร	ศรีวิชัย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๓ บ้านหนองห้า

๑. นายกฤษณะ	ยะติ	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายพยนต์	เสนดา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายอรรถพล	อันยะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๔ บ้านศรีบุญเรือง

๑. นายเกษตร	ยศบุญเรือง	กำนัน
๒. นายธีระยะ	ตีบุญศรี	สารวัตรกำนัน
๓. นายณัฐนนท์	ยะติ	สารวัตรกำนัน
๔. นายกิตติกร	จันทร์น้ำสระ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๕. นางจินลักษ์ณ	ยะตัน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๕ บ้านหนองเตา

๑. นายผดุงศักดิ์	นันทไชย	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายจำนงค์	เสนนะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางทองผ่อง	ใจน้อย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๖ บ้านทุ่งมงคล

๑. นายชล	อินวงศ์สา	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายศรัณยู	กตจวัน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางรุ่ง	สมปานวัง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๗ บ้านใหม่

๑. นายอิทธิพล	ยศบุญเรือง	ผู้ใหญ่บ้าน
---------------	------------	-------------

๒. นายณรงค์ศักดิ์	วิชาชะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายธงชัย	ขาวอัน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๘ บ้านน้ำหก		
๑. นายเสน่ห์	อุ้นถา	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายวิชาญ	มายอด	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายณรนัย	ทุ่งสง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๙ บ้านหนองบัว		
๑. นายแปลก	เสนนะ	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายอนันต์	พรมผืน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายบุญเคน	ดืบอ้าย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนอง		
๑. นายประสงค์	คำอ้ายอ่อน	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายเสริม	ทาโน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นาย จารุกิต	ปานตะระมี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๑ บ้านศรีษะเกษ		
๑. นายประดิษฐ์	อินนะใจ	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายอริวัฒน์	นิพันธ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางสาวช่อเอื้อง	ป็นติ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๒ บ้านก้อมก่อ		
๑. นายทรัพย์	ยะติ	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายมั่ง	พรมนะ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางคณินิตย์	ใจจะดี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๓ บ้านหนองผำ		
๑. นายสยอง	ยศบุญเรือง	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายรณณ์	ป็นติ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางวัลภา	คำเอื้อ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๑๔ บ้านกิตตินันท์		
๑. นายทองชั้น	ธิเจียว	ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายเอี่ยม	มงแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นางพยอม	คาอินทร์วงศ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ		

๑. นายวิเชียร	อ้นน้อย
๒. นายอภิสิทธิ์	กองพรหม
๓. นายมิตรชัย	ปิ่นติ
๔. นายดำเนิน	สิงตะนะ
๕. นายประสิทธิ์	สนิทยา
๖. นายบุญเชิด	อุปคำ

แพทย์ประจำตำบล

นางภิญโญ	หล้าคำ
----------	--------

รายชื่อบุคลากรเทศบาลตำบลศรีสะเกษ

๑. นายอัครชัยภัทร	เหมภัทรสุวรรณ	นายก อบต.
๒. นายเวียง	ปัญญาอุด	รองนายก อบต.
๓. นายไพสิษฐ์	แปงมา	รองนายก อบต.
๔. นายเอนก	ธิจักรแปง	ปลัด อบต.
๕. นายชำนาญ	ไหมจันทร์	ประธานสภาฯ
๖. นายอัครชัย	สุรายศ	รองประธานสภาฯ
๗. นายสุรนาท	ติบบุญศรี	หัวหน้าส่วนโยธา
๘. นางเสมอใจ	คำสิทธิ์	หัวหน้าส่วนการคลัง
๙. นายสุชาติ	วงศ์ไชย	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์
๑๐. นางวรางคณา	ศรีประเสริฐ	นักวิชาการศึกษา
๑๑. นางอุบล	รัตนา	นักวิชาการเงินและบัญชี
๑๒. นางธัญชา	สุภาวรัตน์	เจ้าหน้าที่ธุรการ
๑๓. นางสาวรัตนติกา	แปงมา	เจ้าหน้าที่ธุรการ
๑๔. นางสาวปรีชา	สารเลื่อนแก้ว	ผช. เจ้าหน้าที่การเงินฯ
๑๕. นางสาวศิวาภรณ์	ยะดา	ผช. เจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้
๑๖. นายสุรนาท	ติบบุญศรี	ช่างโยธา
๑๗. นายวีระ	หลวงสุวรรณ	พนักงานขับรถ

๒.๕ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

ในอดีตความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลศรีสะเกษ เป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน ปัจจุบันเป็นแบบตัวใครตัวมันโดยให้ความสำคัญกับเงินทองมากกว่าการช่วยเหลือซึ่งกันทั้งนี้มาจากการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมสภาพแวดล้อม และปัญหาหนี้สิน ส่วนกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกัน

๒.๕.๑ ระบบเครือญาติ, ระบบอุปถัมภ์, ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน, ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ)

ระบบเครือญาติในตำบลศรีษะเกษมีแบบแผนที่เชื่อมต่ออย่างแน่นแฟ้นเพราะในชุมชนมีการเคารพผีต้นตระกูลทางสายแม่ผู้ให้กำเนิด ในเวลาหนึ่งปีจะมีการเลี้ยงผีต้นตระกูลมีการพบปะสังสรรค์กัน

ระบบอุปถัมภ์ที่นิยมกันมากที่สุดคือรับเป็นพ่อออกหรือพ่อบุญธรรมมีวิธีการคือออกเงินทองคำใช้จ่ายให้กับผู้ที่บวชเป็นพระ เมื่อผู้บวชเป็นพระ ลูกขาออกมาตามประเพณีให้เรียกผู้ออกเงินออกทองให้บวชว่า พ่อออก แม่ออก

ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกันนั้นเป็นการช่วยเหลือกันมาตั้งแต่อดีตเรียกว่าการเอามือการตอบมือ คือการลงแขกช่วยเหลือกันนั่นเอง

ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ กลุ่มเหล่านี้มีฐานะทางการเงินมั่นคงมีฐานะดี มีอิทธิพลทางการเงินในตำบล คือผู้รับเหมา กลุ่มพ่อค้าคนกลาง กลุ่มห้างร้าน กลุ่มร้านค้า

๒.๕.๒ การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม

การจัดกลุ่มจะก่อตั้งขึ้นได้ต้องมีผู้นำที่มีความรับผิดชอบ มีความเป็นผู้นำ หากขาดสิ่งนี้แล้วกลุ่มนั้นก็จะประสบปัญหา และประสบความสำเร็จได้ยาก ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มควรมีการทำแผนและประสานเข้ากับแผนชุมชน

๒.๕.๓ ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

หากการทำงานที่มีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ ผลการดำเนินกิจกรรมในตำบลประสบความสำเร็จทุกครั้งเหมือนที่ผ่านมา

๒.๕.๔ ปัญหา, ความขัดแย้งและการช่วยเหลือ

ปัญหาความขัดแย้งส่วนมากในชุมชนมีผลมาจากความคิดเห็นที่ต่างกันของแต่ละบุคคล จนถึงระดับผู้นำ ปัญหาการไม่ทำตามกติกาชุมชน

๒.๑๐ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

กติกาชุมชน ตำบลศรีษะเกษ

(ณ วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๐)

๑. ยิงปืนในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุผล ปรับ ๕๐๐ บาท

๒. มีการชกต่อยทะเลาะวิวาทในเขตหมู่บ้าน ปรับ ๑,๐๐๐ บาท

๓. ครอบครัวใดที่มีคดีเกี่ยวกับยาเสพติด และศาลตัดสินว่ามีความผิดจริง จะถูกตัดออกจากสมาชิกมาปนกิจในหมู่บ้าน (แล้วแต่ละหมู่บ้าน)
๔. ตัดไม้ทำลายป่าในเขตหวงห้าม ปรับ ๑,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท
๕. ส่งเสียงทำความรบกวน ในหมู่บ้านเกินเวลา ๒๔.๐๐ น. ปรับ ๕๐๐ บาท
๖. เล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน และในงานต่างๆ ปรับ ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท
๗. พกพาอาวุธปืน หรืออาวุธที่สามารถทำร้ายร่างกายได้มาในที่สาธารณะ ปรับ ๕๐๐ บาท
๘. ปลอ่ย ละเลยสัตว์ ให้ทำร้ายหรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ต้องรับผิดชอบ
ค่าเสียหายทั้งหมด(ค่ารักษาพยาบาล ,ค่าเสียเวลา)
๙. ขับจักรยานพาหนะด้วยความเร็วในเขตชุมชน ปรับ ๕๐๐ บาท
๑๐. จุดไฟเผาป่าในเขตหวงห้ามของชุมชน ปรับ ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท
๑๑. ลักขโมยทรัพย์สิน ทางศาสนา ปรับ ๕,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ บาท
๑๒. เบียดปลาน้ำจืดในเขตหวงห้าม ปรับ ๑,๐๐๐ บาท - ๒,๐๐๐ บาท
๑๓. ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ หรือเขตป่าชุมชน ปรับ ๕๐๐ บาท
๑๔. ก่อการทะเลาะวิวาทในงานต่างๆทำให้งานเสียหายผู้ก่อเรื่อง ต้องรับผิดชอบงาน
และค่าใช้จ่ายทั้งหมด
๑๕. ยิงนกในหมู่บ้าน ปรับ ๕๐๐ บาท
๑๖. ลักเล็กขโมยน้อยจับได้ ปรับเข้าหมู่บ้าน ๕๐๐ บาท ส่วนเจ้าของทรัพย์แล้วแต่ตกลงกัน
๑๗. มีคดีผู้สาว ปรับเข้าหมู่บ้านคดีละ ๕๐๐ บาท

๒.๑๑ การจัดการความขัดแย้ง ความผิด, บทลงโทษ, การลงโทษและการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

๓. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

๓.๑ พื้นดินในตำบลศรีษะเกษมีพื้นที่เป็นบริเวณกว้างประกอบด้วยทำการเกษตรหลายรูปแบบเพราะพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์มากเนื่องจากเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก่อน ปัจจุบันมีการแผ้วถางเพื่อทำพื้นที่ทำการเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น

แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีษะเกษ



๑. สถานที่ตั้ง

๑.๑ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหัก บ้านน้ำหัก หมู่ที่ ๘ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย
จังหวัดน่าน



๑.๒ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง บ้านศรีบุญเรือง หมู่ที่ ๔ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๒.. ประวัติความเป็นมาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

๒.๑. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหัก

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านน้ำหัก ได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และนักศึกษาในหมู่บ้านช่วยกันก่อสร้าง โดยใช้ทุนสนับสนุนของกองทุนหมู่บ้าน และวัสดุการก่อสร้างที่มีในชุมชน เช่น ไม้ ไม้ไผ่ ใช้แรงงานคนในชุมชนโดยไม่คิดมูลค่า จนกระทั่งแล้ว

เสร็จ ได้เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยนายนิพนธ์ แจ่มจันทร์ นายอำเภอนาน้อยเป็นประธานในพิธี

๒.๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านศรีบุญเรือง เดิมเป็นโรงเรียนประถมซึ่งปัจจุบันได้ถูกยุบเลิกและทาง ท่านกำนันตำบลศรีชะเกษคือ กำนันเกษร ยศบุญเรืองได้ร่วมกับชาวบ้านศรีบุญเรืองจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน(โรงเรียนชานา)และได้เชิญทางศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนาน้อยได้ไปจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีชะเกษเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนคณะครู นักศึกษาและชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรในวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๑ เป็นต้นมา

แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีชะเกษ



๑. ที่ตั้งแหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑ ที่อยู่ เป็นที่ตั้งของสำนักงานป่าไม้ที่ ๒ และมูลนิธิกิตตินันท์ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลศรีชะเกษ อำเภอนาน้อย

จังหวัดน่าน ถนนสายนาน้อย - เวียงสา

๑.๒ เบอร์โทรศัพท์ -

๑.๑ ระยะทางห่างจากอำเภอ

ประมาณ ๘ กิโลเมตร

๒. ผู้ดำเนินกิจกรรม/รับผิดชอบ

หน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ อำเภอนาน้อย ร่วมกับชาวบ้านกิตตินันท์ หมู่ที่

๓. จุดเด่น/องค์ความรู้

เป็นสถานที่ศึกษาธรรมชาติตามหุบเขาในบริเวณหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ
และมีบริการ สถานที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว

๔. กระบวนการเรียนรู้(รายละเอียด/วิธีดำเนินการ)

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษาธรรมชาติโดยมีวิทยากรและปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้จัด
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในฐานการเรียนรู้ต่างๆ

๕. ภาพกิจกรรม การเรียนรู้ตามฐานต่างๆ



แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษ



๑. ที่ตั้งแหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑ ที่อยู่ เป็นที่ตั้งของ อุทยานแห่งชาติศรีน่านบ้านหนองบัว หมู่ ๕ ตำบลศรีสะเกษห่างจากตัวอำเภอนาน้อย

ไปตามถนนสายนาน้อย - ปางไฮ

๑.๒ เบอร์โทรศัพท์ ๐๕๔-๗๐๑-๑๐๖

๑.๓ ระยะทางห่างจากอำเภอ

ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร

๒. ผู้ดำเนินกิจกรรม/รับผิดชอบ

อุทยานแห่งชาติศรีน่าน

๓. จุดเด่น/องค์ความรู้

มีลักษณะคล้ายหน้าผาสูงชัน บนยอดเขานี้ทิวทัศน์ที่สวยงาม อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีน่าน นักท่องเที่ยวที่สนใจ จะมาพักผ่อนทางอุทยานแห่งชาติศรีน่านมีบ้านพักไว้บริการ สูงประมาณ ๑๕๐ เมตร สามารถมองเห็นทิวทัศน์และลำน้ำน่าน อย่างสวยงาม มีบ้านพักรับรองของสำนักงานพัฒนาป่าไม้ตั้งอยู่ สะอาด สะดวกสบาย ปลอดภัยเป็นดินแดนที่น่าสนใจ ขุนเขาดั้งตระหง่านท่ามกลางเมฆหมอก มีพื้นที่ป่ากว้างใหญ่ต้นกำเนิดน่านน้ำ พื้นที่พรณและสัตว์ป่า ถือเป็นดินแดนพร้อมด้วยทัศนียภาพ ป่าไม้เขียวขจี ด้วยธรรมชาติงดงาม

ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบแห้ง ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง และป่าไม้เบญจพรรณ ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของพื้นที่ สัตว์ป่าที่พบมี ช้าง วัวแดง กระต๊อ ซึ่งสัตว์ทั้ง ๓ ชนิดนี้อพยพข้ามไปมาระหว่างเขตติดต่อระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนั้นยังมี หมี เลียงผา กวาง เก้ง หมูป่า ที่สำคัญที่สุดอุทยานแห่งชาติศรีน่านยังค้นพบนกยูงอีกด้วย

๔. กระบวนการเรียนรู้(รายละเอียด/วิธีดำเนินการ)

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษาธรรมชาติ

๕. ภาพกิจกรรม การศึกษาธรรมชาติ





แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษ



๑. ที่ตั้งแหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑ ที่อยู่ บ้านทุ่งมงคล หมู่ที่ ๖ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๑.๒ เบอร์โทรศัพท์

๑.๓ ระยะทางห่างจากอำเภอ

ประมาณ 3 กิโลเมตร

๒.. ผู้ดำเนินกิจกรรม/รับผิดชอบ

อาจารย์เชิธร ไชยบุญเรือง

๓. จุดเด่น/องค์ความรู้

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหัตถกรรมประดิษฐ์สะล้อ ,ซอ,ซึงและของเล่นจากไม้ไผ่

๔. กระบวนการเรียนรู้(รายละเอียด/วิธีดำเนินการ)

การจัดกระบวนการเรียน โดยการปฏิบัติจริง

๕. ภาพกิจกรรม



แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีสะเกษ



๑.. ที่ตั้งแหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑ ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๑๔ หมู่ที่ ๑๓ บ้านหนองคำ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๑.๒ เบอร์โทรศัพท์ ๐๕๔-๗๑๐-๑๐๖

๑.๓ ระยะทางห่างจากอำเภอ

ประมาณ ๖ กิโลเมตร

๒ ผู้ดำเนินกิจกรรม/รับผิดชอบ

นายวัน สิตะสาร

๓. จุดเด่น/องค์ความรู้

การทำยาสมุนไพรพื้นเมืองแก้โรคต่างๆ

๔. กระบวนการเรียนรู้(รายละเอียด/วิธีดำเนินการ)

๔.๑ การศึกษาดำรงชีพของพืชสมุนไพร

๔.๒ คุณค่าของพืชสมุนไพรของจริง

๔.๓ ประโยชน์ของชนิดของพืชสมุนไพรและสรรพคุณ

๔.๔ กระบวนการทำยาสมุนไพรพื้นเมืองชนิดต่างๆ

๕. ภาพกิจกรรม



แหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีษะเกษ และ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอนาน้อย

อำเภอนาน้อยเป็นอำเภอที่มีทิวทัศน์อันสวยงาม โดยมีสภาพทางภูมิศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ที่สำคัญมีดังนี้

๑. อุทยานแห่งชาติศรีน่าน

ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๓๕ กรมป่าไม้ได้มีคำสั่งให้ นายสมบัติ เวียงคำ เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๖ ดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าน้ำว้าและห้วยสาเลี ป่าห้วยวง และป่าฝิ่งขาวของแม่น้ำน่านตอนใต้ เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเหมาะสมจะประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน ๘๕๓,๗๕๐ ไร่ หรือ ๕๓๔ ตารางกิโลเมตรครอบคลุมพื้นที่การปกครอง ๘ ตำบล ๓ อำเภอ คือ ตำบลสัน ตำบลจั้ง ตำบลน้ำมวบ (อำเภอเวียงสา) ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะนุง (อำเภอนาหมื่น) ตำบลศรีษะเกษ ตำบลสถาน ตำบลเชียงของ (อำเภอนาน้อย) จังหวัดน่าน

ภูมิประเทศและภูมิอากาศ

เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนวางตัวในแนวเหนือ – ใต้ ขนานกันทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ตอนกลางของพื้นที่มีแม่น้ำน่านทอดตัวไหลผ่าน ระยะทางประมาณ ๖๐ กิโลเมตร

การแบ่งพื้นที่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติศรีน่าน แบ่งออกเป็น ๒ ชิก ได้แก่ ชิกตะวันตก และชิกตะวันออก ยอดเขาที่สูงที่สุดคือดอยคำ สูง ๑,๒๕๔ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพอากาศค่อนข้างเย็นในฤดูหนาว มีเมฆมากในช่วงฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๔ องศาเซลเซียส

พืชพรรณและสัตว์ป่า

ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบแห้ง ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง และป่าไม้เบญจพรรณ ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของพื้นที่ สัตว์ป่าที่พบมีช้าง วัวแดง กระต๊อง ซึ่งสัตว์ทั้ง ๓ ชนิดนี้อพยพข้ามไปมาระหว่างเขตติดต่อระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนั้นยังมี หมิ เลียงผา กวาง เก้ง หมูป่า ที่สำคัญที่สุดอุทยานแห่งชาติศรีน่านยังค้นพบนกยูงอีกด้วย

อุทยานแห่งชาติศรีน่าน มีบ้านพักรองรับของสำนักงานพัฒนาป่าไม้ตั้งอยู่ สะอาด สะดวกสบาย ปลอดภัย สามารถติดต่อได้ที่อุทยานแห่งชาติศรีน่าน ตู้ ปณ. ๑๔ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน รหัสไปรษณีย์ ๕๕๑๕๐ โทร. ๐ – ๕๔๓๐ – ๑๐๐๖, ๐๘๑ – ๒๒๔๐๘๐๐

๒. ผ้ำซู้

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีน่าน ในเขตบ้านหนองบัว หมู่ ๕ ตำบลศรีษะเกษ ห่างจากตัวอำเภอไปตามถนนสายน่านน้อย – ปางไฮ ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร มีลักษณะคล้าย

หน้าผาสองชั้น สูงประมาณ ๑๕๐ เมตร สามารถมองเห็นทิวทัศน์และลำน้ำน่านอย่างสวยงาม ผาสูง เป็นจุดชมทะเลหมอกในฤดูหนาวได้อย่างสวยงามตระการตานับเป็นแสนๆ ไร่ตำนานยอดผาสูงเป็นเรื่องราวความรัก ที่เลือกปิดฉากความรักด้วยความตาย นอกจากนั้นบริเวณยอดผาสูงยังมีสายธงชาติที่ยาวที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย

ผาหัวสิงห์

เป็นจุดชมวิวยอดผาสูง สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ ๓๖๐ องศา คือ

ทิศเหนือ มองเห็นตัวอำเภอเวียงสา

ทิศใต้ มองเห็นทิวเขาเป็นแนวยาว

ทิศตะวันออก มองเห็นผาสูง แม่น้ำน่าน เป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้น

ทิศตะวันตก มองเห็นทัศนียภาพอำเภอนาน้อย และเป็นจุดชมพระอาทิตย์ตกดิน

บริเวณจุดชมวิวยอดผาสูง มีพื้นที่เป็นลานกว้างตามเส้นทางเขาเหมาะสำหรับการพักผ่อน ดูดาวดูพระอาทิตย์ขึ้นและตกดิน ในบริเวณเดียวกัน จุดนี้เรียกว่า คอยเสมอดาว

คอยเสมอดาว

ผาหัวสิงห์และคอยเสมอดาว ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ ๑๖ ถนนสาขาน้อย – ปางไฮ เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ ๑ กิโลเมตร สถานที่ท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่เดียวกันเป็นจุดที่สูงสามารถมองเห็นทิวทัศน์สวยงามโดยรอบได้อย่างชัดเจน และนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่นิยมเข้าไปเที่ยวตั้งแคมป์กางเต็นท์นอน โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาว

๔. แก่งหลวง

เป็นเกาะแก่งตามธรรมชาติ ที่เกิดจากกระแสน้ำนำไหลผ่านโขดหินที่กระจายอยู่กลางแม่น้ำ ช่วงน้ำหลากจะมีเสียน้ำกระทบโขดหินดังกึกก้อง ช่วงฤดูแล้งจะมองเห็นแนวโขดหินตามแนวยาวตามฝั่งริมแม่น้ำอย่างสวยงามแก่งหลวงอยู่ห่างจากตัวอำเภอนาน้อย เป็นระยะทาง ๓๕ กิโลเมตร

ทิวทัศน์ฝั่งน้ำน่าน แม่น้ำน่านที่ทอดตัวไหลผ่านกลางหุบเขาสองฟากฝั่งของลำน้ำน่านมีสภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังที่สมบูรณ์นักป่าหลายชนิดร้องเซ็งแซ่เหมาะแก่การล่องแพหรือนั่งเรือชมธรรมชาติ

๕. เสาดิน

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในอำเภอนาน้อย ที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๒ ตำบลเชียงของ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อยไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๘ กิโลเมตร ทางคมนาคมสะดวก รถยนต์เข้าถึงทุกฤดูกาล

ประวัติความเป็นมา

ของเสาดินเดิมเรียกกันว่า เค้นปู่เขียว มีเรื่องเล่าว่ามีชายคนหนึ่งชื่อ นายเขียว ไปเก็บหาของป่า แล้วไปนั่งอยู่ใกล้กับที่ดินพังทลายก็เลยถูกดินถล่มลงมาถมตายผู้คนจึงเรียกว่าเค้นปู่เขียวติดปากเรื่อยมา ต่อมาถูกกัดเซาะมากขึ้นเรื่อย ๆ นานเข้าก็เกิดเป็นเสาดิน ในประมาณปี ๒๕๑๒ ร.ต. อนุวัตร

อินทเรศน์ นายอำเภอนาน้อย ได้ปรับปรุงสถานที่ดังกล่าว เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “เสาดิน” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ลักษณะทางธรณีวิทยา

นักธรณีวิทยา ได้สำรวจหลักฐานทางธรณีวิทยา พบว่าเสาดิน อำเภอนาน้อยมีอายุประมาณ ๑๐,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ ปีก่อนปัจจุบันเสาดินนาน้อย เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์อย่างหนึ่งเกิดจากการเคลื่อนตัวและยุบตัวของเปลือกโลกในยุคเทอร์เชียรีตอนปลาย (Late Tertiary) ประกอบกับเกิดการกัดเซาะของน้ำและลมตามธรรมชาติ จึงทำให้เกิดเสาดินที่มีลักษณะสวยงาม เป็นรูปร่างต่าง ๆ นักธรณีวิทยาได้สันนิษฐานว่าเสาดินนาน้อย แห่งนี้เมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ ปี เคยเป็นก้นทะเลลึกมาก่อน เคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์ยุคหินเก่าจากหลักฐานการค้นพบกำไลหินและขวานโบราณที่สถานที่แห่งนี้ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดน่าน เป็นหลักฐานธรรมชาติที่แสดงถึงขบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาของตะกอนหรือเนินดินสูงติดต่อกันมาเป็นหุบผาและหย่อนตะกอนรูปร่างต่าง ๆ กัน ดังที่เรียกกันทั่วไปว่า เสาดิน

ในวิชาธรณีวิทยา พื้นที่ที่มีลักษณะการผุพังและกัดกร่อนเช่น เสาดิน จัดเป็นพื้นที่เสื่อมสภาพ (badland) เกิดได้ทั้งบริเวณที่เป็นหินแข็งและบริเวณสะสมตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวเป็นหินและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จะยังคงเกิดขึ้นตลอดเวลา การปรับปรุงพื้นที่เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์จึงต้องใช้ข้อมูลวิชาการสาขาต่าง ๆ เข้ามาช่วย โดยปกติพื้นที่ลักษณะนี้มักปรับปรุงเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนและศึกษาสภาพทางแวดล้อมธรรมชาติเสาดินได้รับการปรับปรุงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ข้อมูลธรณีวิทยาในบริเวณนี้จึงควรเป็นประโยชน์ในด้านการวางแผนและการจัดการสภาพแวดล้อมของพื้นที่และเป็นความรู้เบื้องต้นสำหรับประชาชนทั่วไปเพื่อจะได้ช่วยกันดูแลรักษาสถานะภาพตามธรรมชาติของเสาดินแห่งนี้ให้อยู่ยาวนานต่อไป

ลักษณะทั่วไปของเสาดิน

เป็นสภาพภูมิประเทศตามธรรมชาติ ที่น่าทึ่งถึงอัศจรรย์เป็นลักษณะภูเขาหินที่ถูกกัดเซาะให้ลึกกร่อนพังทลาย ทำให้คงเหลือปรากฏแท่งดินผสมหินลูกรังปนดินแดงและป่าเต็งรังขึ้นอยู่ประปราย คล้ายเมืองโบราณในดินแดนลับแล ซึ่งมีพื้นที่กว้างหลายตารางกิโลเมตร ทศนิยภาพความงดงามของเสาดินเคยได้เป็นฉากธรรมชาติในการถ่ายทำภาพยนตร์หลายเรื่อง เช่น เมืองแม่ม้าย ตะวันยิ้มแฉ่ง เป็นต้น

ในบริเวณเสาดินมีต้นไม้หายากชนิดหนึ่งที่น่าสนใจในแะวมแะสัมผัสสนั่นคือต้นดึกเคียม เป็นต้นไม้ที่แปลกเมื่อสัมผัสจับต้นก็ไม่เกิดรู้สึกอะไรแต่เวลาใช้มือลูบสัมผัสเบา ๆ ต้นไม้ก็กระดิกเองซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียกว่า เคียม ตั้งอยู่ในบริเวณเสาดิน ชื่อวิทยาศาสตร์ Garderia Turgida วงศ์ RUBIACEAE ชื่ออื่น ๆ กระดานพราน (ตาก) กระเบียน (กลาง) เคียม (เหนือ) มุขแดง (เลย) หมูขาว หัวโล้น (นครราชสีมา)

ประโยชน์ไม้

ใช้ทำเครื่องเรือน เครื่องใช้ ใบ ใช้ตำพอกรักษาแผลสด ดอก ใช้ฆ่าพยาธิขี้ทาแก้กลากเกลื้อน เปลือก แก้วดสีดวง ราก แก้เสมหะเป็นพิษ น้ำมันในเมล็ดทาแก้แผลแห้งเร็ว

พลโทหญิงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปลูกต้นประดู่ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ (อยู่ในพื้นที่บริเวณเสาดิน) เมื่อครั้งที่เสด็จนำคณะอาจารย์และนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มาทักศึกษาพื้นที่เสาดินนาน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๖. คอกเสือ

อยู่ในเขตบ้านแค หมู่ ๒ ตำบลเชียงของ ห่างจากอำเภอนาน้อย ประมาณ ๖ กิโลเมตร เกิดจากการพังทลายของหน้าดินเนื่องจากถูกน้ำฝนกัดเซาะกร่อนตามธรรมชาติ เป็นโหลหินและหน้าผา ลักษณะคล้าย “แกรนแคนยอน” ของประเทศสหรัฐอเมริกาเหมือนกับ เพะเมืองผี ของจังหวัดแพร่ คอกเสือนี้อีกลักษณะคล้ายเสาดิน ห่างจากเสาดิน ๑ กิโลเมตร

๗. น้ำตกเซตวัน

ตั้งอยู่ในเขตบ้านเซตวัน หมู่ ๑ ตำบลสันทะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อยไปทางถนนสาย นาราบ – สันทะ ทิศตะวันตก ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร เดินทางไปทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ออกไป ประมาณ ๕ กิโลเมตร ก็จะถึงบริเวณน้ำตกที่มีน้ำสะอาดใสธรรมชาติ

๘. ถ้ำเซตวัน

ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเซตวัน หมู่ที่ ๑ ตำบลสันทะ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อยประมาณ ๒๕ กิโลเมตร เป็นถ้ำที่สวยงามตามธรรมชาติ ติดกับห้วยสันเขาผาตั้ง ในสมัยโบราณชาวบ้านเรียกขานว่า “ถ้ำผาตั้ง” คือมีผาก่อนหนึ่งตั้งอยู่บนยอดถ้ำข้างล่างของถ้ำจะมีโพรงลอดไปมาได้ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ถ้ำเซตวัน” ตามชื่อของหมู่บ้านเซตวัน ลักษณะภายในถ้ำจะเป็นโพรงขนาดใหญ่ โพรงถ้ำที่สำคัญ คือ ถ้ำฤๅษี ถ้ำรอยพระบาท ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ พระภิกษุจันตะ ญาณรังสี พร้อมด้วยอุบาสก อุบาสิกาในอำเภอนาน้อยและอำเภอใกล้เคียง ตลอดจนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ร่วมแรงศรัทธาได้ก่อสร้างพระพุทธรูปขึ้น ประดิษฐานอยู่ภายในถ้ำ ๓ องค์ และได้สร้างกำแพงรอบที่ถ้ำพระทันใจ สร้างวิหารมุงรอยพระบาท ก่อสร้างเจดีย์ และสร้างบันไดรูปพญานาคขนานทั้งสองอย่างสง่างาม ก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้ร่วมมือกันก่อสร้างเพื่อไว้เป็นที่สักการบูชาในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๘ เหนือ) ของทุกปี จะมีการทำบุญ ซึ่งชาวนาน้อยเรียกว่า ประเพณีขึ้นถ้ำ ภาคว่าจะมีการทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระพุทธรูป การฟังเทศน์ฟังธรรม ภาคว่าจะมีการจุดบอไฟ และมีมหรสพรื่นเริงต่าง ๆ

๙. ถ้ำละโง่ง

ตั้งอยู่หมู่ ๑ บ้านเซตวัน ตำบลสันทะห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๔ กิโลเมตร ประวัติความเป็นมาในเรื่องเล่าว่าเมื่อโบราณ สมัยก่อนได้มีข้าศึกชาวพม่ามาตั้งฐานทัพอยู่ที่บ้านทัพม่าน (บ้านทัพม่าน ตำบลบัวใหญ่ในปัจจุบัน) และต่อมาราชฎาก็ได้แตกทัพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านแค (แต่ก) บ้านเซตวันในปัจจุบัน ราชฎาหมู่บ้านก็ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณปากถ้ำซึ่งเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์โดยได้นำ

ข้าวของเครื่องใช้พักอาศัยอยู่บริเวณปากถ้ำ ต่อมาก็ได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ตามทางเดินและได้ทิ้งโองไว้
ในถ้ำ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า ถ้ำละโอง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๑๐. อุทยานแห่งชาติขุนสถาน

มีพื้นที่สำรวจจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติขุนสถาน ประมาณ ๒๖๒,๐๐๐ ไร่ หรือ ๔๑๕.๑๒ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ในเขตอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรป่า เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และมีลักษณะธรรมชาติสวยงาม

พันธุ์ไม้และสัตว์

ประกอบด้วยป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พยุมหิน จำปีป่า ประดู่ จิงชัน รกฟ้า เป็นต้น สัตว์ป่า ได้แก่ หมูป่า เก้ง กวางป่า หมูป่า ลิง อีเห็น เลียงผา

สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนสถาน ได้แก่ น้ำตกตาดหมอก เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ ๓ ชั้น อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติขุนสถาน ประมาณ ๓ กิโลเมตร

คอยขุนสถาน เป็นคอยที่มีความสูง ๑,๖๓๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีจุดทิวทัศน์ที่สวยงาม ถ้ำละโอง เป็นถ้ำที่มีขนาดใหญ่มีความยาวประมาณ ๑.๘ กิโลเมตร ภายในถ้ำมีน้ำไหลผ่าน สถานีตากอากาศและจุดชมวิวกอยแม่จอก สามารถดูวิวทิวทัศน์และทะเลหมอก น้ำตกผาแดง เป็นน้ำตกหลายชั้นที่มีขนาดใหญ่ มี ๔ ชั้น สูงที่สุดประมาณ ๑๕ เมตร

๑๑. โปดหมาผี

คล้ายเสาดิน อยู่ในเขตบ้านร้อง หมู่ ๓ ตำบลสถาน ห่างจาก อำเภอนาน้อย ๑๐ กิโลเมตร

๑๒. น้ำตกขุนสถาน

ตั้งอยู่ที่บ้านขุนสถาน หมู่ที่ ๓ ตำบลสันทะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อย ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๔๕ กิโลเมตร ลักษณะทั่วไปของน้ำตกจะมี ๓ ชั้น ชาวบ้านทั่วไปเรียกขานว่าตาดหมอกเพราะละอองน้ำที่ตกมาคล้ายกับเมฆหมอก น้ำตกขุนสถานเส้นทางคมนาคมยังไม่สะดวกต้องใช้ทางเดินเท้าประมาณ ๖ กิโลเมตร จากบ้านขุนสถาน

๑๓. น้ำตกบ้านसान

ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านसान หมู่ที่ ๘ ตำบลสันทะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อย ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร การคมนาคมไม่สะดวกต้องใช้ทางเดินเท้า ประมาณ ๔ กิโลเมตร ในปัจจุบันน้ำตกบ้านसानไม่ค่อยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว เพราะการเดินทางลำบากและน้ำแห้งในฤดูแล้งตลอดจนขาดการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๔. สถานีวิจัยลุ่มน้ำขุนสถาน

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ชาวนาน้อยและต่างจังหวัด นิยมมาท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งเพราะตั้งอยู่ในที่สูง สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้สวยงาม บรรยากาศร่มรื่นใกล้ชิดเคียงกับธรรมชาติในฤดูหนาวอากาศจะเย็นมากเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวเพราะได้สัมผัสกับทะเลหมอก สถานีวิจัยน้ำขุนสถาน

ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางสายนา้อย – ร่องกวาง ในเขตหมู่ที่ ๓ บ้านขุนสถาน พื้นที่ตำบลลันทะ สามารถเดินทางโดยรถยนต์ได้ทุกฤดูกาลมีบ้านพักไว้บริการนักท่องเที่ยว

๑๕. คอยผาผึ้ง

อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แม่น้ำน่านฝั่งขวาตอนใต้เป็นขุนน้ำลำธารของลำห้วยน้ำสระมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑,๐๕๐ เมตร อยู่บนสันปันน้ำระหว่างจังหวัดน่านและจังหวัดแพร่แบ่งเขตระหว่างลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำยมอยู่ในท้องที่บ้านเปา หมู่ ๕ ตำบลน้ำตก อำเภอนา้อย จังหวัดน่าน อยู่ในเขตหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ

ความสำคัญของคอยผาผึ้ง

ด้านต้นน้ำลำธาร คอยผาผึ้งเป็นป่าต้นน้ำลำธารผืนสุดท้ายของลำห้วยน้ำสระและลำห้วยสุคซึ่งเป็นลำน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนในตำบลน้ำตกให้มียน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคอย่างพอเพียง ทุกฤดูกาลในบริเวณป่าผืนนี้มีน้ำตกอยู่ ๒ แห่ง คือ น้ำตกตาดหมอกของ ต้นน้ำห้วยสุคและน้ำตกตาดเหมยของต้นน้ำห้วยน้ำสระ ซึ่งชุมชนได้ต่อน้ำประปาภูเขาไปใช้ในหมู่บ้านและป่าผืนนี้ยังเป็นขุนต้นน้ำลำธารของลำห้วยแก้ว อำเภอเวียงสา และลำน้ำห้วยแม่คำมี อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่

ด้านป่าไม้ สภาพทั่วไปเป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิม ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ให้เห็นซึ่งมีป่าที่มีสภาพป่าอย่างนี้ไม่มากนักในปัจจุบัน สภาพป่าเป็นป่าดิบ มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญคือ ไม้สนสองใบ ไม้ยาง ไม้ก่อ ไม้กระบก มีพันธุ์กล้วยไม้ป่า ที่แปลกตาและยังมีไม้พรวกวน ซึ่งช่ขอออกดอกให้เห็นเป็นผืนใหญ่ นอกจากนั้นยังมีสัตว์ป่านานาชนิดนับเป็นป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์เชิงนิเวศอย่างน่าศึกษา ยังสมควรอนุรักษ์ไว้ได้อย่างเร่งด่วนเพราะปัจจุบันเริ่มจะมีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายเก็บหาของป่าอยู่บ้าง

ด้านธรณีวิทยา มีภูเขาหิน ซึ่งเป็นหน้าผาสูงเด่นเป็นสง่ามีพันธุ์ไม้ขึ้นอยู่ตามรอยแตกของหิน ผาภูเขาไฟออกดอกรับลมและมีรอยแยกของหินเป็นแนวยาวลึกซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากการแยกตัวของพื้นผิวโลก ภูเขามีสภาพเป็นพื้นที่ราบสันเขาสะดวกต่อการเดินชมธรรมชาติ ภายใต้ร่มเงาของหมู่ไม้ได้อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

ด้านประวัติศาสตร์

- ชื่อที่มาของคอยผาผึ้ง จากคำบอกเล่า ผู้เฒ่าผู้แก่พี่น้องชาวบ้านเปา ซึ่งมีอายุสืบทอดกันมาไม่น้อยกว่า สองร้อยปี ความอุดมสมบูรณ์ของป่าผืนนี้ได้ชุบชีวิตเลี้ยงดูชาวตำบลน้ำตกมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะคอยผาผึ้งเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงผึ้งมากมาย ชาวบ้านได้ไปหาน้ำผึ้งกันที่นี่ในช่วงเดือน ๔ เดือน ๕ จึงเรียกคอยแห่งนี้ว่า คอยผาผึ้ง

- เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้มีโครงการแลกเปลี่ยนการสำรวจพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศฟิลิปปินส์ มีทหารฟิลิปปินส์ จำนวน ๔ นาย ได้เข้ามาสำรวจที่บ้านเปมาปึกงบนภูเขาแห่งนี้ ซึ่งคนที่นำทหารฟิลิปปินส์ขึ้นไปปึกงนั้น คือ นายวัน คำสุรินทร์ อายุ ๗๕ ปี ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่

ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่คู่กันและไปด้วยกันได้ ถ้าการท่องเที่ยวไม่ไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งหลักของการอนุรักษ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและยั่งยืนต่อไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับคอกยผาผึ่ง เป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งเพราะมีระบบนิเวศที่น่าสนใจมากมายเหมาะสำหรับนอนกางเต็นท์ศึกษาธรรมชาติเพราะมีอากาศหนาวเย็นกำลังพอดีมีลมโชยพัดต้องใบสนเสียงดังเหมือนดนตรีธรรมชาติที่มีความไพเราะ ในตอนกลางคืนบนท้องฟ้ามีดวงดาวมีพระจันทร์ส่องแสงอยู่เต็มท้องฟ้ายามเย็นขึ้นไปดูพระอาทิตย์ตกดินบนคอกยระหว่างขุนห้วย น้ำสระกับขุนห้วยสุด

กิจกรรม

- พัก Home Stay บ้านเปา ชมวิถีชีวิตชุมชนคนต้นน้ำ
- ชมการปลูกสวนเมือง การเก็บใบเมือง การหมักเมืองของกลุ่มปลูกเมือง
- Walking Tour เพียงอย่างเดียว (จ้างชาวบ้านนำทางเพื่อให้มีรายได้)
- ขึ้นชมคอกยผาผึ่ง นั่งเกวียน ๔ ก.ม. เดินขึ้นคอกย ๑.๕ ก.ม. นอนพักบนคอกยหรือจะเก็บลงมา

พักข้างล่างที่แคมป์

- ปลูกป่าของหน่วยอนุรักษ์ฯ หรือพักในหมู่บ้านก็ได้

๑๖. หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสามสบ

ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านกิดดินนัท หมู่ที่ ๘ ตำบลศรีสะเกษ ถนนเจ้าฟ้า ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอนาน้อยประมาณ ๑๒ กิโลเมตร บรรยากาศร่มรื่น และมีบ้านพักรับรองไว้บริการนักท่องเที่ยว สามารถเดินทางได้ตลอดทุกฤดูกาล

๑๗. อ่างเก็บน้ำแห่ง

ตั้งอยู่ในเขตบ้านนาอุดม หมู่ ๕ ตำบลนาน้อย ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อย ประมาณ ๕ กิโลเมตรเป็นโครงการพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กักเก็บ บรรจุน้ำได้เป็นจำนวนมากเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่สามารถส่งน้ำ ใช้ในพื้นที่การเกษตรในพื้นที่อำเภอนาน้อย ได้ตลอดปีสองฟากฝั่งมีความสวยงามจึงเป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของอำเภอนาน้อย

หลังจากได้ชมสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ อำเภอนาน้อยแล้ว ขอเชิญแวะซื้อของฝากจากนาน้อยได้ ณ ร้านนาพลาซ่า ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้าม ที่ว่าการอำเภอนาน้อย

๑๘. ถ้ำหลวง

ตั้งอยู่ หมู่ ๕ บ้านหนองบัว ตำบลศรีสะเกษ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาน้อยไปตามถนนสายนาน้อย – ปางไฮ เส้นทางเดียวกับที่เดินทางไปสถานที่ตั้งอุทยานแห่งชาติศรีน่าน และผาสูงซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวค้นพบใหม่ล่าสุด โดยการนำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสะเกษและคณะได้มีการบุกเบิกสำรวจเส้นทางและปรับปรุงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของตำบลศรีสะเกษภายในถ้ำมีลักษณะหินงอกหินย้อยงดงามน่าเข้าไปสำรวจ และท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

บุคคลสำคัญของอำเภอนาน้อย

ทุกท้องถิ่นย่อมมีบุคคลซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอำเภอนาน้อย ได้มีบุคคลที่สร้างสมคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์สุขแก่ชาวอำเภอนาน้อยในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญของท้องถิ่น ที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมือง บุคคลดังกล่าวสมควรที่ได้รับการยกย่องในเกียรติคุณ ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาชีวิตและผลงาน เพื่อเป็นแบบอย่างและแนวทางสร้างสรรค์ท้องถิ่นให้เจริญรุดหน้าต่อไป

ผู้นำทางศาสนา

๑. พระครูอนุเขตคณาภิบาล (ศรีนวล สิริวัฒน โณ น.ธ.เอก) ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนาน้อย อดีตเจ้าคณะอำเภอนาน้อย

สถานภาพเดิม

ชื่อ	ศรีนวล ธิดา
เกิดวันที่	๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓
บิดาชื่อ	นายหม่อน ธิดา
มารดาชื่อ	นางปลุก ธิดา
บ้านเลขที่	๔ หมู่ ๑ ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
บรรพชาวันที่	๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ณ วัดน้ำอูน ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
อุปสมบทเมื่อ	วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ณ วัดน้ำอูน ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๘๘ สำเร็จวิชาสามัญชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านน้ำอูน ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

พ.ศ. ๒๔๙๖ สอบได้นักธรรมเอก จากสำนักวัดนาราบ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
สมณศักดิ์

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้รับพระทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอนาน้อย ชั้นโท ที่ พระครูอนุเขตคณาภิบาล

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอนาน้อย ชั้นเอกในราชทินนามเดิม

สถานภาพปัจจุบัน

- เจ้าอาวาสวัดนาน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
- เจ้าคณะอำเภอกิตติมศักดิ์ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

๒. พระครูวิสุทธินนทวิทย์ (ศรีมา กตปุญโญ นธ.เอก) เจ้าคณะอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
 สถานภาพเดิม
 ชื่อ ศรีมา แก้วอาจ
 เกิดวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ณ บ้านวังคำ หมู่ที่ ๔ ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย
 จังหวัดน่าน
 บรรพชา ๑๕ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ณ วัดนาแดง ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย
 จังหวัดน่าน โดยมีพระครูอนุเขตศีลารักษ์ เป็นพระอุปัชฌาย์
 อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ณ พัทธสีมา วัดนาแดง ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย
 จังหวัดน่าน โดยมีพระครูสุนทรธรรมจันทร์ วัดบ้านบึง เป็นพระ
 อุปัชฌาย์ พระอธิการจันทะยศ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครู
 อนุกุลจุฬเขต วัดบ้านใหม่ เป็นพระอนุสาวนาจารย์
 วิทธานะ

สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษา ที่โรงเรียนบ้านสันทะ ตำบลสันทะ ตำบลสันทะ
 อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน นักรธรรมชั้นเอกจากสำนักวัดนาแดง จุฬอภิธรรมมิกโท จาก
 สำนักวัดเมืองมา จังหวัดเชียงใหม่

สมณศักดิ์

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๖ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูวิสุทธินนทวิทย์ เจ้าคณะ
 ตำบล
 วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๗ รองเจ้าคณะอำเภอนาน้อย ในราชทินนามเดิม
 วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓ ได้รับพระทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้า
 คณะ
 อำเภอชั้นโทในราชทินนามเดิม

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๕ – ๒๕๒๑ เจ้าอาวาสวัดนาแดงสมัยแรก
 พ.ศ. ๒๕๑๗ – ๒๕๒๑ เจ้าคณะตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
 พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๒๑ เป็นพระธรรมทูตประจำอำเภอนาน้อย
 พ.ศ. ๒๕๒๑ – ๒๕๓๒ เป็นครูสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
 สำนักเรียนวัดบุพพาราม จังหวัดเชียงใหม่
 พ.ศ. ๒๕๓๕ – ปัจจุบัน เป็นเจ้าอาวาสวัดนาแดงสมัยที่ ๒
 พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๓๗ เป็นเจ้าคณะตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
 พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๔๓ รองเจ้าคณะอำเภอนาน้อย
 พ.ศ. ๒๕๔๓ – ปัจจุบัน เป็นเจ้าคณะอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
 พ.ศ. ๒๕๔๕ – ปัจจุบัน เป็นพระอุปัชฌาย์

พระครูวิสุทธินนทวิทย์ นับว่าเป็นบุคคลตัวอย่างที่สำคัญของอำเภอนาน้อย เป็นพระนักพัฒนาและนักการปกครอง เป็นบุคคลเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา ในการพัฒนาพุทธศาสนาและสังคม ในอำเภอนาน้อยให้เจริญก้าวหน้าจึงสมควรที่ได้รับการยกย่องเป็นบุคคลตัวอย่างของอำเภอนาน้อย

ผู้นำการปกครองอำเภอนาน้อย

ว่าที่ร้อยตรี สมัย คำชมภู นายอำเภอนาน้อย

ผู้นำการปกครองระดับตำบล / กำนันในตำบลต่าง ๆ ของอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

ชื่อตำบล	ชื่อ – สกุล	หมายเหตุ
ตำบลศรีสะเกษ	นายเกษตร ชบุญเรือง	หมู่ที่ ๔ บ้านศรีบุญเรือง
ตำบลสถาน	นายสมเดช ผาปสละ	หมู่ที่ ๑๑ บ้านหมาก
ตำบลนาน้อย	นายผจญ มาใจ	หมู่ที่ ๑๐ บ้านคลองชล
ตำบลบัวใหญ่	นายอำนาจ กองสอน	หมู่ที่ ๘ บ้านหนองห้า
ตำบลสันทะ	นายเรืองเดช กันทะลือ	หมู่ที่ ๖ บ้านสันทะ
ตำบลเชียงของ	นายสถาพร ชะตัน	หมู่ที่ ๓ บ้านป่าสัก
ตำบลน้ำตก	นายบุญทอน ไชยยะ	หมู่ที่ ๕ บ้านเปา

ข้อมูล ณ วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๙ : ที่ทำการปกครองอำเภอนาน้อย

ผู้นำทางวัฒนธรรม

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมยึดหลักการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของได้ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของตนเอง โดยรัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุน วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตจึงมีความเกี่ยวข้องกับคนทุกคนตลอดเวลาเพราะการดำรงชีวิตประจำวันของคน ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมคนจึงเป็นทั้งผู้สร้างสรรค์ พัฒนาและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทั้งทางตรงทางอ้อม ทั้งนี้เพื่อให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม ตามยุคสมัย

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอนาน้อย มีองค์กรภาคเอกชนทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางเครือข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนและเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้ ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล ซึ่งมีการจัดตั้งตามระเบียบกระทรวง วัฒนธรรม ว่าด้วยสภาวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีองค์กรภาครัฐที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและ ประสานงานวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ดูแลการดำเนินงานของเครือข่ายวัฒนธรรมระดับอำเภอ และจังหวัด

บทบาทอำนาจหน้าที่ของสภาวัฒนธรรม

สภาวัฒนธรรมทุกระดับมีหน้าที่ในการส่งเสริมและประสานการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ดังนี้

๑. เสนอข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาการดำเนินงานและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานวัฒนธรรม

๒. เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดในการดำเนินงานวัฒนธรรม รวมทั้งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม

๓. ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการดำเนินงานร่วมกับองค์กรภาคีและเครือข่ายวัฒนธรรม

๔. ระดมทรัพยากรบุคคลากรและสรรพกำลังต่าง ๆ จากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม

๕. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมขององค์กรภาคีและเครือข่ายวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา สร้างสรรค์ เผยแพร่ แลกเปลี่ยน สืบทอด ใฝ่ระวัง ทางวัฒนธรรม

๖. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลการดำเนินงานเครือข่ายวัฒนธรรมต่างๆ

๗. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่กระทรวงวัฒนธรรมหรือหน่วยงานอื่น ๆ ขอความร่วมมือ

๘. ปฏิบัติตามธรรมเนียมหรือข้อบังคับของสภาวัฒนธรรม

๙. ปฏิบัติตามมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อคุณธรรมจริยธรรมและข้อกฎหมาย

ประวัติทีมวิจัย

ประวัตินักวิจัย

๑. ชื่อ นางสาว ช่อเอื้อง ปันติ

วันเดือนปีเกิด ๒๐ พฤศจิกายน 2520 เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๕ ๕๕๕ ๐๔ ๕๐๐๐๗ ๘๐ ๑

ที่อยู่ ๕ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๗-๒๗๗๐๔๕๑

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง

ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนน่าน้อย

ระดับปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์(รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านศรีษะเกษ

คณะกรรมการหมู่บ้าน

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

เกษตรกรกรม

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านศรีษะเกษ

คณะกรรมการหมู่บ้าน

๒. ชื่อ นาย พิชัย สนิทยา

วันเดือนปีเกิด ๑๘ เมษายน ๒๕๒๗ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑ ๕๕๐๔ ๐๐๐๐๑ ๕๕ ๘

ที่อยู่ ๒๑ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๗-๑๗๔๕๐๐๓

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง

ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนน่าน้อย ม. ๑-๓ โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร ม. ๔-๖

ระดับปริญญาตรี กำลังศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช คณะ นิติศาสตร์

ประวัติการทำงาน

เกษตรกรและงานส่วนรวม

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เกษตรกรกรม

ผู้ช่วยในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๓. ชื่อ นางสาว ภัททิยา หล้าคำ

วันเดือนปีเกิด ๒๗ มกราคม ๒๕๓๖ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑ ๕๕๐๔ ๐๐๐๖๐ ๗๓ ๐
 ที่อยู่ ๖ หมู่ ๑๑ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๓-๔๑๑๑๓๕๐
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง ป.๑ - ๓ โรงเรียนนาราบ ป.๔ - ๖

ระดับมัธยมศึกษา กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนนาน้อย

ประวัติการทำงาน

เยาวชนแกนนำบ้านศรีษะเกษ

เยาวชนแกนนำการแลกเปลี่ยนความรู้โดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตำบลศรีษะเกษ

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักเรียนโรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาการ

ผู้ช่วยในการเก็บค่าประกันชีวิตชุมชน(ค่าสมาชิกช่วยเหลือผู้เสียชีวิต)

๔. ชื่อ นางสาวลลิตา ถาพรหม

วันเดือนปีเกิด ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๓๖ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๒ ๑๑๐๒ ๐๐๐๔๑๕๓๘
 ที่อยู่ ๕ หมู่ ๑๒ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๐-๐๓๒๐๖๖๒
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านหนองห้า

ระดับมัธยมศึกษา กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนนาน้อย

ประวัติการทำงาน

-

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

เป็นนักเรียนและเป็นแกนนำเยาวชนบ้านก้อมก้อ หมู่ ๑๒

๕. ชื่อ นางสาว โสภา ชินทร

วันเดือนปีเกิด ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๐๕ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๓ ๕๕๐๔ ๐๐๑๖๒๖๐
 ที่อยู่ ๗ หมู่ ๕ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๖-๖๗๒๔๘๑๓
ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านใหม่

ระดับมัธยมศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนนาน้อย

ประวัติการทำงาน

ช่างเสริมสวย รับจ้างทั่วไป กลุ่มแม่บ้านบ้านหนองเตา

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

ช่างเสริมสวย รับจ้างทั่วไป

๖. ชื่อ นางสาวณัฐวดี ปิ๊ง

วันเดือนปีเกิด ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๓๕ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๕๐๔ ๐๐๐๕๔ ๓๔ ๘
ที่อยู่ ๑๓๓ หมู่ ๕ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๔-๐๔๒๘๑๔๑

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านใหม่

ระดับมัธยมศึกษา กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนาน้อย

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แขนนำเยวชนบ้านหนองเตา

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักเรียน แขนนำเยวชนบ้านหนองเตา

๗. ชื่อ นางสาว กนกวรรณ ถาพรม

วันเดือนปีเกิด ๖ มิถุนายน ๒๕๓๗ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๕๐๔ ๐๐๐๖ ๖๕๑๖
ที่อยู่ ๒๓/๑ หมู่ ๑๒ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๐-
๐๘๔๒๐๒๕

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านหนองห้า

ระดับมัธยมศึกษา กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แขนนำเยวชนบ้านก้อมก้อ

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักเรียน รับจ้างทั่วไป แขนนำเยวชนบ้านก้อมก้อ

๘. ชื่อ นางพิรุณพร อินตา

วันเดือนปีเกิด ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๕ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๓๕๕๐๔ ๐๐๐๑๕๗๓๑
ที่อยู่ ๕๔/๓ หมู่ ๓ ตำบลนาน้อย อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๖-๖๓๐ ๖๘๔๘

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านนาราบ

ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนน่าน้อย
ระดับปริญญาตรี	ราชภัฏอุตรดิตถ์
ระดับปริญญาโท	ม. นเรศวร

ประวัติการทำงาน

รับราชการครู

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

รับราชการครู โรงเรียนบ้านหัวเมือง

๕. ชื่อ นางสาวเกษสุดา แก้วตัน

วันเดือนปีเกิด ๒๗ มกราคม ๒๕๓๖ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๕๐๔ ๐๐๐๔๘ ๓๐๖

ที่อยู่ ๓๘ หมู่ ๑๐ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๕-๗๐๕ ๓๐๓๓

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านหัวเมือง
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนน่าน้อย

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านหนองป่าคำ

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

รับจ้างทั่วไป

๑๐. ชื่อ นางสาววิมลรัตน์ เรือนใจ

วันเดือนปีเกิด ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๓๖ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๕๐๔ ๐๐๐๔ ๑๔๐๕

ที่อยู่ ๑๒๔ หมู่ ๑๐ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๔-๖๘๓ ๘๕๔๖

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านหัวเมือง
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนสตรีศรีน่าน

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านหนองป่าคำ

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักศึกษาชั้นปีที่ ๓ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

๑๑. ชื่อ นายศักดิ์ แก้วแสงอินทร์

วันเดือนปีเกิด ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๓๕๕๐๔-๐๐๐๕ ๕๒๔๑
ที่อยู่ ๖๐ หมู่ ๒ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านหนองห้า
ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนน่าน้อย
ระดับปริญญาตรี	ม.เชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

รับราชการครู

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

รับราชการครู

๑๒. ชื่อ นายณัฐวุฒิ แก้วแย้ม

วันเดือนปีเกิด ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๕ เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน ๑๕๕๐๔ ๔๐๐๐๕๘ ๐๘๕
ที่อยู่ ๓๘ หมู่ ๔ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๓-๘๖๑๘๓๐๕,
๐๘๓-๑๒๒ ๓๕๖๗

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง
ระดับมัธยมศึกษา	กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านศรีบุญเรือง

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักเรียน รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านศรีบุญเรือง

๑๓. ชื่อ นายเทพประสิทธิ์ ใจน้อย

วันเดือนปีเกิด ๘ กันยายน 2537 เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน -
ที่อยู่ ๘๘ หมู่ ๔ ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ๕๕๑๕๐ มือถือ ๐๘๓-๔๘๗๑๑๓๓

ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา	โรงเรียนบ้านใหม่
ระดับมัธยมศึกษา	กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านใหม่

ประวัติการทำงาน

รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านศรีบุญเรือง

ปัจจุบันประกอบอาชีพ

นักเรียน รับจ้างทั่วไป แกนนำเยาวชนบ้านศรีบุญเรือง